

33352, II, C, c.

VIII

Chyba 18

Jos.
Stritar-ja
zbrani spisi.
Ljubljana 3
Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg
1887.

Stritarjevi zbrani spisi bodo izšli v 50 do 60 po 2 do 2^{1/2} tiskovne pôle obsežnih snopičih po 25 kr. ali v 5 do 6 po 20 do 25 tiskovnih pól obsežnih zvezkih, vsak zvezek po 2 gld. 50 kr. Vsak teden izide jeden snopič, vsak drugi mesec jeden zvezek. Izišli prvi zvezek obsega poezije; za temi sledí proza, in sicer: *a)* pripovedni, *b)* dramatični, *c)* šaljivi, *d)* ukoviti in *e)* meševiti spisi.

Nekoliko spisov, iz posebnih razlogov in ozirov ne vzprejetih v naročitev, izide končno v dodatnem zvezku.

Knjigotržno založništvo.

Jos. Stritar-ja
zbrani spisi.

102 2112

102 2112

Jos. Stritar-ja

zbrani spisi.

III. zvezek.

Ljubljana
Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.
1887.

For further information

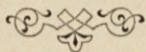
please refer to the

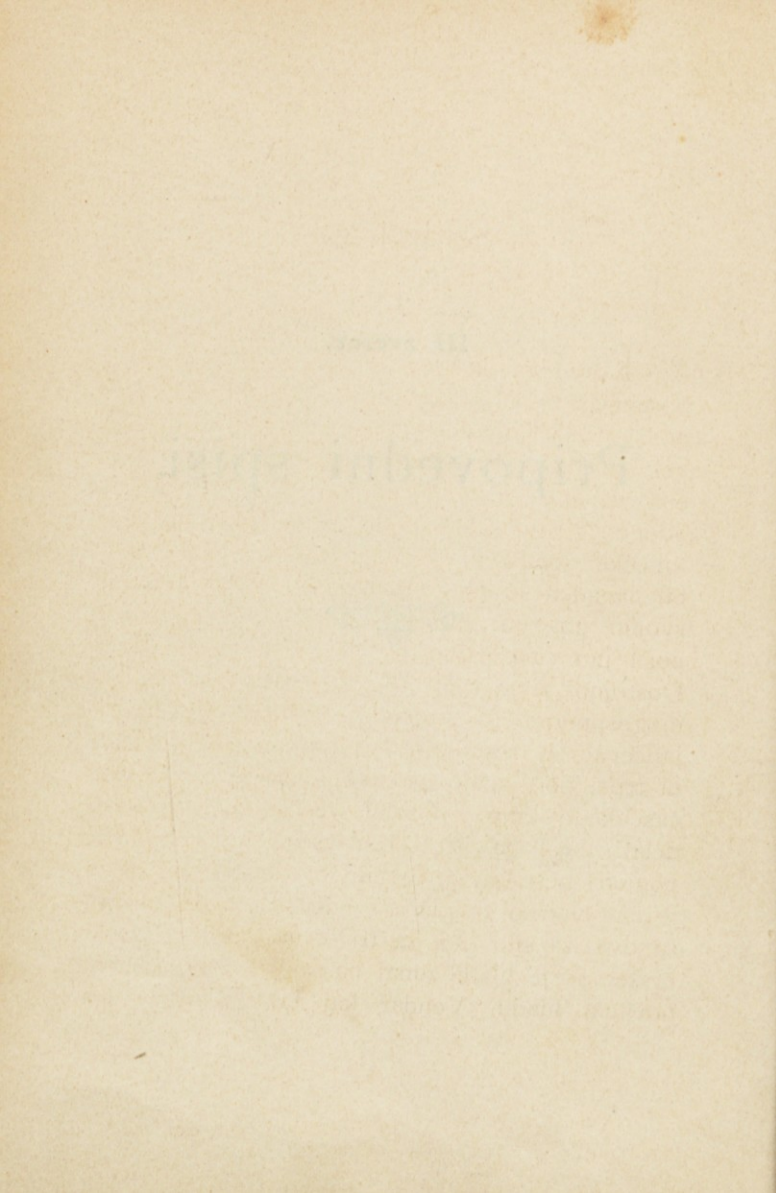
original document

030027449

III. zvezek.

Pripovedni spisi.

Sódnikovi.

I.

Korenova krčma v Prilesji ní imela kaj posebnega; bila je kakor so po navadi krčme po slovenski deželi. Hiša ob cesti, na levo iz veže dvé sobi za družino, na desno tudi tako, ena večja za navadne pivce, druga manjša za odlične goste, za gospódo iz bližnjega trga, za kmečke prvake in veljake. In vendar Koren ni bil navaden krčmar. Sladkal in dobrikal se ní svojim gostom, ní jih vabil s ceste notri, ne nosil jim vina na mizo, ko ga ní nihče klical. Dostojno se je znal vesti z vsakim, s kmetom in gospodom. V njegovi hiši se je pilo, ne pijančevalo in razgrajalo. Vpitja, razsajanja Koren ni trpel pod svojo streho. In če se je vendar časi kedó tako izpozabil, da je začel sitnosti delati, znal ga je Koren vselej hitro umiriti; pogled, beseda, če ní bilo to dovolj, prijel ga je lepo mirno za pleča — Koren je bil močan za dva, za silo tudi za trí — in razgreti vinski bratec se je hladil zunaj na cesti v dobrodejnem nočnem hladu. Vendar kaj takega se je pri

Korenu malokedaj zgodilo. Previdni krčmar je skrbel za to že prej, dokler je bilo še čas; nikomur ní nosil vina več, ko je enkrat videl, da ga ima zadosti. Zato ní bila Korenova krčma nikoli prenapolnjena, tudi vozniki se niso po navadi pri njem vstavljali, dasi je bila njegova hiša na véliki cesti, ker do bližnjega trga, precej velikega, premožnega trga je bilo samo kake slabe pol ure hodá.

Vendar je bil Koren lahko zadovoljen sè svojimi gosti; malo jih je bilo, ali bili so izbrani, trdni možje, ki so plačevali, kar so povžili, Koren ní točil «na brado». Saj mu pa tudi ni bilo potreba. Koren je vedel, kje se kupujejo dobra vina na Dolenjskem in na Hrvaškem. Njegova kapljica je slula daleč na okrog. K njemu so pošiljali po vino, ako ga je zdravnik kakemu bolniku za zdravilo zapisal. Iz trga je gospod okrajni sodnik sè svojimi uradniki k njemu prihajal vsak teden enkrat, tako da je bila mala sobica polna same gospode. Gospod davkar, gospod pristav in drugi manjši gospodje so se pa tudi sami radi zglašali pri Korenu, z lova gredé. Celó gospod župnik je časi na večer z izprehoda zavil pod Korenovo streho. Takih gostov je bil Koren lahko vesel, vesel je bil pa tudi svojega vinca samega brez kakega samoprídnega namena. Kader je pripeljal posebno dobrega, bilo je veselo pokušanje. Gospoda iz trga je bila zbrana — vabiti je ní bilo potreba,

vse se je nekako samo naredilo — in zdajci se prikaže Koren s kozarcem v roki. Privzdigne ga proti luči, ogleduje ga kakor zamaknen nekoliko časa — kapljica se blešči kakor čisto zlato, «kakor cekin» — potem ga slovesno podá gospodu okrajnemu sodniku, ki ga prime ravno tako slovesno. Kozarec gre od ust do ust, in sodba je sklenena enoglasno: Tá bo, tá!

Nocoj se ni vino pokušalo, bil je navaden večer. V kotu za mizo sta sedela dva kmeta, eden iz trga, drugi iz bližnje vasi, in radovala se tiho božjega darú. Zakaj bi si ga pa človek ne privoščil en kozarček ali dva po večerji, ko je delo storjeno, doma vse v redu in davki — bodi ga Bog zahvaljen — so za to četrť leta tudi že poravnani!

Dolgo seveda znanca vendar ne moreta skupaj sedeti, da bi ne izpregovorila kake besede. Stareji, suh možiček, ki se mu je bilo že odkršilo ali izpalo dvoje prednjih zob, nagovori svojega tovariša:

«Ali si že slišal, Martin? Sódnik gozd prodaje ali ga je pa že prodal, veš, tisto lepo smerečje v Lisičji rebri.»

«Komu? pa ne zopet onemu suhopetemu dolgohlačniku iz mesta, ki je že toliko lepega lesa odpravil iz našega kraja?»

«Prav tistemu! Škoda gozdiča. človek ga je vesel, ko ga vidi, zdaj bo pa tudi tam skoraj vse golo, kakor tu na moji dlani. Še nekaj časa

tako, pa ne bo smereke v našem kraju, ne hrasta, ne bukve, grma ne bo, da bi se zajec skrila. Kraševci bomo, Kraševci, boš videl, Martin!»

In za tolažbo črnogledi prorok krepko potegne iz kozarca.

«Meni je hudo, kader moram kako deblo posekati za silo; ali kaj se če? Hudi časi, slabe letine, davki če dalje večji? Gozd, to ti je vendar še gotov denar.»

«Sódniku ní še take sile; kolikor je že prodal zemlje, pa je ima vendar še toliko, kakor midva oba skupaj, pa še dva taka.»

«Tisto je res, da nama ní treba skrbeti za Sódnika. On bi lahko živel, in dobro živel o sami kmetiji. Take njive! Same pšenice bi lahko prodal, toliko da bi imel za davke in za obleko, pa bi še bel kruh jedel v petek in svetek, ne kakor mi samo o vélikih praznikih. Za kozarec vina bi mu tudi še ostalo. Ali kaj pomaga, njiva ní kakor gozd, da ga človek le v miru pusti, pa je; njiva je kakor krava, ki ji pravijo, da «pri gobci mólze». Lahko bi se tudi reklo, da je njiva, kakoršen je gospodar. Jaz pravim, to mora biti veselje, toliko polja in takega; človek vsaj vé, zakaj se trudi in ubija. Pogledj njegove njive! Greh jih je tako zanemarjati. Veš, Jarnej, tisto ni nič, na pol kmet, na pol gospod; ne tič, ne miš.»

«Da, zdaj so drugi časi. Prej, ko še ni bilo železne ceste v našem kraju, takrat mu je denar sam na kup letel. Po šestero kónj na cesti, pa

še dvoje v hlevu, pik pok, «tibo bistahor», to je res veselje; potem pa tisto življenje tam v mestu; saj veš, kaj se govori.»

«To bi še vse nič ne bilo, ali tiste vražje podobice, ki jih mečejo, kjer se snidejo, in za kak denar! In pa tisti dobri prijatelji, ki se mu dobrikajo in ga ružijo; tisti Nosan, ki se ga drži kokor klóp kože!»

«In pa tisti sin na Dunaji, kako se ponaša z njim; moj Valentin tù, moj Valentin tam, pa vsak mesec stotak na Dunaj, koliko pa še vmés! Ne verjamem, da bi bilo kedaj kaj iz njega.»

«Mlajšega pa, ki se trudi in ubija doma, nič prav ne more; prekmečki mu je, káli; meni bi bil desetkrat ljubši.»

«Kaj praviš, ali ima res že toliko dolga?»

«Govori se, da mu hranilnica v mestu že nič več ne dá na zemljišče.»

«To bi se že še prenašalo, ali pravijo, da je tudi drugje zadolžen, da ga imajo že odrtniki v pesti.»

«Ne verjamem; tako nespameten Sódnik vendar ní. Saj mu tudi ní sile, dokler ima še toliko zemlje, ki jo lahko prodaje. Mene bi ne bilo skrb, naj mi izroči vse, kar ima, premoženje in dolgove, skoraj bi bilo vse v redu.»

«Sódnik pa izročiti! poskusi, pridi mu z dobrim svetom, hitro ti pokaže, odkod si doma.»

«Saj veš, to so samo tako besede; beseda ní konj. Kaj bi si tujo glavo belil, dovolj preglavice imam sè svojim siromaštvom.»

V takih pogovorih sta bila poštenjaka, ko se začujejo krepke stopinje v veži. Vrata se odpró in zaporedoma vstopi petero mož. Brez posebnega pozdravljanja gredó v stransko sobo. Videti je bilo, da Korenova hiša ní bila njih prva postaja. Čez nekaj časa pride Koren sam z vinom za njimi. Bila jih je glasna družba. Drugi so bili kakor so navadno premožni tržani; odlikovala sta se samo prvi in zadnji, vsak po svoje. Prvi je bil srednje velikosti mož, krepak, rejen, širokih pleč, gladkega, rudečega lica, precej trebušen. Ali svoje trebušnosti ní nikakor prikrival, še nekako ponašal se je z njo. Oblastno, široko razkoračeno je stopal, glavo nazaj, in z rokama je veslal po zraku. Njegova zgornja obleka, suknja se komaj sme reči, bila je za gospoda nekoliko prekratka, za kmeta predolga; toda kratke hlače, visoke škornje, pokrivalo, s kratka: vse drugo na njem je bilo čisto kmečko. Tudi hoja njegova, vedenje, govorjenje ní bilo nikakor gosposko. Sploh se mora reči, da je bil videti zadovoljen sè svojim stanom, da se ní siloma delal za gospoda. Na mazinci desne roke je imel, kar tudi ní gosposko, debel srebern prstan, dasi bi bil morebiti lahko imel zlatega. Prevelika skromnost ni bilo videti, da bi bila njegova pglavitna čednost: hoja, pogled, vse držanje in vedenje njegovo je glasno in jasno govorilo: Jaz sem jaz. Andrej Sódnik.

Poslednji med njimi mu ní bil nikakor podoben: dolg, suh človek, «v dve gubé» se je

držal, kakor bi se bal, da bi se ob prečnik ne zadeval; mesa je imel kakor pravi angleški konj na vsem životu samo toliko, da mu je za silo kosti skupaj držalo. Prostorno sobo je premeril s tremi koraki, vendar se ne more reči, da je bila njegova hoja ponosna. Velika pleša na temenu, zadej nekoliko lâs, nedoločene umazane barve, dolg kljukast nos, da se mu je skoraj brade dotikal, široka usta, ki so se vedno nekako neprijetno osladno režala: vse to skupaj se ne strinja v moško lepoto. Pa še nekaj. Pravi izkušeni poznavatelji in soditelji ženske lepote trdijo, da to ženske nikakor ne kazí, ako malo, prav malo «križem gleda», da ji celo daje ne vem kaj čudovito mikalnega. Saj tudi česen — ne bodi grdo reči — ni posebno imeniten, sam ob sebi je grozovita jed; vendar nekoliko, prav malo, «za eno misel» tega plebejskega sadeža je nekaterim jedilom prava zabela, tudi na gosposkih mizah. Križem je gledal človek, katerega opisujemo, ali nekoliko preveč, da bi ga bila lepšala ta napaka. Še prav neprijeten je bil človeku, ki je z njim govoril, njegov pogled, ker se ni nikoli prav vedelo, kam gleda. Vse skupaj: kedor ga je prvič zagledal, zdel se mu je kak «mešetar», zakotni pisar ali celo potepuh; ta človek je utegnil v svojem življenji že vse biti, morda celo — za silo — pošten.

«Bog sam vedi, kaj ima Sódnik s tem Nósanom, da ga vedno sè sábo vodi. Meni je

ta človek zopern,» reče Jarnej svojemu tovarišu, ko so bili možje odšli v sobo. Dasi so bile duri odprte, ni mu bilo treba tiho govoriti, tako glasni so bili novi gosti.

«Jaz se pa ne čudim,» odgovori mu Martin; «ta človek ti je za vsako rabo; neumen ní, še prav prebrisan je in prekanjen. Sódnik že vé, za kaj ga ima; tudi za norca, kader se mu ljubi, in večkrat se mu ljubi; to človeče vse voljno trpi, tudi palico, če je treba. Sódnik je nagle jeze, nad njim se lahko znosi, ako nima ravno družega pri sebi. Dobro življenje ima ta nepridiprav, Sódnik ni skopih rok.»»

«Saj sem vedel, da ne bo brez tega; že «mečejo» možje, Nósan pa preží. Tega pa vendar ne, da bi ga pustili z njimi igrati.»

«Zakaj bo pa sirota igralo? Ti možje ne igrajo za mačje solze.»»

«Koren ne vidi rad, da se pri njem igra, ali kaj hoče? S takimi možmi vendar ní, da bi se sprl.»

Moža sta bila sè svojo pijačo že skoraj pri kraji; vsak še en požir, pa bi bila odšla v božjem strahu, ko bi ne bil vstopil mlad človek, z bičem v roci, ki ga nasloni v kot.

«Glejte, glejte!» pozdravi ga Jarnej, «Brezarjev Anton; redka prikazen; od kod pa, od kod?»

«Iz mesta,»» odgovori Anton ter prisede k njima. «Nekaj pšenice sem bil peljal v mesto;

kobilica se mi je malo pohabila na nogi, pa sem moral vstaviti.»

«Pa en požir ti tudi ne bo škodil; saj si ga redko kedaj privoščiš, dasi ti ní take sile. Pij, Anton!»

«To bo premalo za oba,» ugovarja Brezar, vendar vino pokusi, da bi ne žalil moža. Potem mu natoči svojega, ki mu ga je bila deklica prinesla.

«Dobra kupčija?» vpraša Martin čez mizo.

«Bo že, bo že.» Rekši natoči tudi njemu.

«Ne bom se ga branil, veš, Anton; saj te ne boli, če plačaš en poliček ali dva. Ko bi bili mi tako, saj bi ga tudi. Kaj tebe skrbi? Lepo domačijico si si ustvaril, brata izplačal, mati pa ti tudi ni na potu.»

«Ko bi ne imel matere, ne vem, kako bi bilo.»

«Prav praviš, dobra gospodinja; kaj bi tisto? Ali vendar veš, Anton, ker smo ravno možje skupaj in dobre volje; mlajše gospodinje ti bo treba v hišo.»

Lahna rudečica oblije mladega Brezarja pri teh besedah; kedor ga je videl, moral je reči, da je zal mladenič. V zadregi iztoči vse vino svojima tovarišema in pokliče družega; potem reče, da bi kaj govoril:

«Rad bi vedel, katera bi me hotela.»

«To je pa zopet tako neka beseda, da ní ne v peto ne v šesto,» modruje Jarnej, ki je

hotel pomagati svojemu tovarišu. «Jaz bi pa rad vedel, katera bi se branila takega moža; raca na vodi!»

«Jaz bi pa vendar tudi vsake notel.»

«Moška beseda! Menim, da ne; ti lahko izbiraš.»

«Kaj pomaga izbirati? Ko bi jo izbral, ko bi me tudi ona hotela, ako pa oče ne?»

«Kako da ne? Vesel mora biti vsak takega zeta, takega gospodarja; kar počneš, vse se ti posreči; premoženje ti rase in vzhaja kakor kvas na peči. Eden gori, drugi doli, tako je na svetu.»

«Jezik za zobmi, kedó te kaj vpraša? ti zgaga suhorebra, kljukasta!» začuje se v tem trenutju iz stranske sobe. Te besede so bile govorjene srditim, čudno hrepečim glasom.

Družbica v prvi sobi je bila umolknila. Čez nekaj časa izpregovori Jarnej potihoma:

«Sódnik je videti slabe volje nocoj; gotovo pa zopet izgublja, in to ni nikomur prijetno, tudi Sódniku ne, če tudi je že vajen izgube; zdaj pa vse nad ubogega Nósana leti, kakor da bi bil on kriv.»

«Za kaj ga pa ima?» pristavi Martin.

Brezar je molcé gledal v kozarec, ki ga je hitro vrtil med rokama. Čez nekaj časa pride Sódnik ves razjarjen. Jezno odpre vrata ter zakriči v vežo: «Kaj to? Žive duše ni; vina gori! Strela!»

Ko nazaj gredé zagleda Brezarja za mizo, obstoji ter se zadere nad njim:

«Kaj pa ti tukaj, potepuh?»

Brezarju šine kri v obraz, pri tej priči vstane ter ga gleda; prsi so mu nemirne plale; vidno se je boril sam sè sabo; slednjič mu mirno in dostojno odgovori:

«Jaz nisem potepúh; za svoje denarje smem piti kakor drugi za svoje.»

«Kaj je to: kakor drugi za svoje! Mi smo možje, ti si berač. Jaz sem Andrej Sódnik, da boš vedel, strela! Če nocoj vse zapravim, komú to kaj mari, strela! Ali to ti pa pravim, dobro si zapomni: naj te še kedaj vidim, da govoriš z mojim dekletom, kosti ti zdrobim, zmeljem te kakor solnčni prah. Dobro si zapomni, kar sem dejal, strela!»»

In s težko svojo roko, z debelim prstanom na mazinci udari jezno ob mizo, da vsa posoda od nje zveneč odskoči. Na ta ropot priteče Koren mirit srditega moža. Roko mu položi na ramo, govoreč:

«Saj si pameten, Sódnik, miren bodi, pa z lepa mu povej, kar imaš.»

««Kaj meniš, da sem pijan, káli?»» huduje se, vendar že nekoliko mirneje, Sódnik.

«Kedó te je kedaj pijanega videl? samo malo razvnet si, družega nič.»

««Tako se govori! In ko bi ga tudi malo imel v laséh, komú to mari, saj ga imam za kaj!»»

Tudi Jarnej in Martin sta se bila ujunačila, ko je bil prišel Koren; tudi ona sta ga mirila, ko že ni bilo več tako treba. Sódnik se skoraj zaničljivo obrne k njima:

«Z vama ne govorim. Tu sedita pa pita; če nimata za kaj, tu je drobiž!»

Rekši vzame iz listnice petak ter ga jima vrže na mizo. Na to se obrne zopet k Brezarju, ki je molčé sedel:

«S tem le človekom govorim; s teboj govorim, mladič; pazi, da se ti kaj ne zgodi. Tiste misli si izbij iz glave, dobro ti svetujem; dokler bo gibal ta le moj, berač ne dobi moje hčere.»

Mirno, da so se mu vsi čudili, odgovori mu Brezar:

«Naj bom berač, kakor vi pravite, dasi nisem še nikogar prosil, tudi vas ne, in Bog daj, da bi mi ne bilo nikoli treba. Toliko vam pa rečem: Anton Brezar se ne vriva nikomur; on ní in ne bo nikoli s kakim dekletom — onegavil očetu za hrbtom. Če se bo kedaj ženil, snubil bo pri ljudéh, kateri se ga ne sramujejo. — Kaj sem dolžan?»»

Plačavši, kar je imel, mirno otide.

«Glejte, glejte; to pa še ni bilo tako napáčno govorjeno,» reče Sódnik, ko je Brezar vrata zapiral, zdaj že do dobrega potolažen. Malo sram ga je bilo, zlasti Korena, da se je bil v pričo njega tako prenaglil; zdaj je bilo zopet vse dobro. Samo Jarnej in Martin sta bila

nekako v stiski, ne vedoč, kaj bi počela z lepim, novim petakom, ki je ležal pred njima. Da bi pila zanj, tega vendar ne, dasi je bila ta misel precej zapeljiva; ali nazaj ga dajati, kako, da bi ne razjezila ponosnega moža? V tej stiski jima pride Koren na pomoč; on vzame denar ter mu ga ponudi, rekoč:

«Spravi, spravi, Sódnik; moža že lahko sama plačata, saj nista še tako na zadnjem konci.»

«Ne spravim ga ne; kar sem dal, to ni več moje,» brani se Sódnik.

Pri tej priči pristopi Nósan:

«Možje čakajo!»

«Ná, pa ti spravi; ti se ga ne boš branil, Nosè!»

Nósan se res ní branil; zareži se, kakor cigan belemu kruhu, ter spravi bankovec.

Tako se je bilo slednjič vse dobro izšlo. Sódnik je imel poslej več sreče pri igri. Dobre volje je bil, in pozno domóv gredé je okrogle prepéval:

Mam'cà, lepó vas prašam,
Oj kje ste vi doma! i. t. d.

II.

Drvarji niso nikodar na glasu, da bi bili posebno olikani in priljudni možje, ne pri nas, ne pri drugih narodih. Vsako opravilo daje človeku, kateri se z njim navadno pečá, nek

poseben značaj, njegovemu mišljenju in vedenju, dà celo njegovemu obličju. Po svojem opraviilu je drvar nekako podoben mesarju, ki tudi ne sluje posebno zaradi svoje rahločutnosti; surovost je naravno zvezana z njegovim stanom. Nekaj surovega, brezčutnega je tudi v drvarjevem stanu, tudi on nekako življenje morí. Ali nima morebiti drevo zares življenja? Poglej lepo visoko, košato bukev; kako krepko se spenja kvišku, kako oblastno razprostira svoje veje in mladike, življenja svojega vesela! In mladi zarod poganja in zelení veselo pod njo; pod krilom njenim stojé mlade bukvice ter rastó in se razvijajo in kvišku spenjajo po svoje matere zgledu. Tiči se izpreletavajo po njenem vejevji, v njenem zavetji si stavijo svoja gnezda. List šepetá z listom, ko diha po nji večerni hlad, in ona prijazno pripogiblje svoj vršiček. Ali ko pribučí vihar, kako se zvijajo, stokajo in pokajo njene veje! Ali ní to življenje? Ali glej, ko je še tako krepka, da bi morda lahko živela še sto let, in vsako leto nov zarod rodevala iz svojega semena, približa se ji logar, udari ji smrtni pečat v mehko kožo in zaznamovana je za smrt. Ne dolgo, in pride mož, grčav kakor ona, sè sekiro na rami, ogleduje lepo drevo, ali ne, ker se mu morebiti smili, drvar je trdega srca, preudarja samo, koliko drv bode dalo in njemu koliko truda; nato dene sekiro z rame, pljune si v roke, in sekira zapoje — drevesu mrtvaško pesem.

Drvar je bil Seljan, s katerim nam je zdaj seznaniti prijaznega bralca; drvar, nič družega. Imel je sicer malo hišico, kake pol ure od trga, in košček njivice za zelenjavo; ali to ga ni moglo rediti. Sekira mu je kruha služila; v gozdu je prebíl največji del svojega življenja, po zimi in poleti. Gozd mu je bil pravi dom, hišico je imel samo za prenočišče. V gozdu nam ga je iskati, če ga hočemo videti. Od daleč že čujemo krepke udarce njegovega orodja; prijetno se razlega in odmeva glas po gozdu od drevesa do drevesa. Glejte ga tam! Stara bukev leži na tleh, kakor je dolga in široka. Spodnje veje so se ji polomile, ko je padala; toliko manj bo truda. Sè svojim pomagačem jo je bil dopoludné podrl Seljan; zdaj se sam trudi z njo. Pridno vihti svoje orodje; seka in klesti ji neusmiljeno veje. Dan je gorák, pot mu kaplje s čela; ali to ga malo moti; zdaj pa zdaj si ga obriše z rokavom svoje hodníkove srajce — golorok mora biti človek pri takem delu!

Lep mož ní naš Seljan; nekoliko prekratek je; njegova rast je šla premalo kvišku, zato je videti nekako potlačen; vse je pri njem bolj na široko, tudi obraz; čela se mu malo vidi; krijejo mu ga lasje, ki so «kakor dež v pratiki». Drobne, sive oči mu žaré pod nenavadno košatimi gostimi obrvmi. Obraz njegov je suh, koščen, lice upalo, a zdrave rujave barve, kolikor ga ne krije ščetinasta brada. Ali pogledjte prsi njegove, kako so

široke, krepke, kolo bi smelo iti čez nje. S to pestjo bi medvedu čepinjo razdrobil, in to obilno stopalo bi lahko namesto kamena kolesu podložil v klancu. Odurno bi bilo to obličje, ko bi po teh širokih ustih ne šinil zdaj pa zdaj nek dobrohoten nasmeh; tedaj pa se človeku vidi, kakor da bi solnčni žar obsijal star parobek.

Spodnji konec drevesa je oklešččen; prišel mu je že skoraj do srede. Zdaj si sme vendar privoščiti nekoliko počitka. Še enkrat krepko mahne, da veja daleč odleti; potem se nasloni na sekuro, krepko se oddahne ter pogleda na nebo, kako visoko je še solnce. Po njegovi sodbji bi utegnila biti ura pet; morebiti tudi že nekoliko čez. To méroma je tisti čas, ko se sme, po božjih in človeških postavah, nekoliko odpočiti vsak pošten delavec. O tem času je pač že tudi počival naš oče Adam, ko je zemljo kopal v potu svojega obraza. A ne samo odpočiti se je zdaj čas, tudi založiti je treba kaj in splakniti si suho grlo. Kmet na njivi izpreže svoje voli; plug na njivi pustivši, gré sè svojo živaljo na kraj njive v travo; vola se paseta vklenena; on pa leže, ako mogoče, v senco pod drevo, vzame iz prta kos črnega kruha za «malo južino», potem pogleda v vrč, ki sloni ob drevesu; dobro, ako je malo mlačnega vina v njem, če pa tudi ne, gre sam ali pa deklica z vrčem po vodé k bližnjemu studencu.

Take misli so hodile tudi poštenemu Seljanu po glavi. Zagozdo črnega kruha je imel, vrč tudi, samo da ni dišal po vinu. Južinal bi bil zdaj tudi on, ko bi se mu ne bilo nekaj posebnega pripetilo. Oziraje se kvišku je bil zagledal dva tiča, ki sta mu nemirno letala nad glavo, zdaj pa zdaj celo zaganjala se vanj. Mož, ki je bil v gozdu domá, takoj ugane, kaj pomeni to letanje. Tiča sta ga morebiti že prej obletavala, ali on je bil preveč zamišljen v delo.

«To pa ni samo ob sebi,» govori sè seboj, «pogledati je treba.»

In mož gre ter ogleduje posekano drevo. Dolgo mu ni bilo treba iskati. Skoraj sredi debla zagleda čisto pravilno okroglo votlino, da bi otročja roka ravno lahko vanjo segla.

Mož se veselo zareži, rekoč:

«Saj sem vedel, kaj bode; mlade imata tu notri, mlade. Ali kako bi in kaj bi? To je žal-tova stvar! Rad bi vama pomagal, ali sè svojo lopato ne morem poseči notri, da bi vama izvlekel ta drobiž, ki tako žalostno čivka. Tu je treba pameti, to ní da bi se kar tako!»

Mož se ne pomišlja dolgo. Sekiro vzame v obé roki, a ne za toporišče, za železo jo prime ter začne previdno vrtati in dolbsti z njo, da bi ne poškodoval kakega mladiča. Ko je bila luknja dovolj prostorna, seže vanjo z roko ter izvleče zaporedoma petero mladih žoln. Skoraj godne so bile že in strašansko so kričale in

branile se s kljuni in perotmi. On in ona pa sta še bolj kričala in zaganjala se mu v glavo.

Ko jih je imel v roki, začne zopet pre-mišljati:

«To bi bilo; ali kaj pa zdaj? Tako ní da bi jih pustil; prehladno bi jim bilo ponoči. Treba bo poiskati kje kake druge luknje. Ali kje?»

Luknja se je kmalu našla v stari bukvi, dasi ni bila tako lepo okrogla.

«Za silo bo že; zdaj pa mir tu notri in tam gori!»

In Seljan spravi mladiče zaporedoma v luknjo. Nato gre k drugemu drevesu, kjer je imel spravljeno svojo obleko, pol hleba prosenega kruha, vrč in svoje kadilo.

Iz tega, upamo, je razvidel prijazni bralec, da Seljan, če tudi drvar, ni bil hudoben človek. Želimo mu torej, da naj mu dobro tekne kratki počitek in mala južina; pošteno si je zaslužil oboje!

Ali star grški pregovor že modro pravi:

Mnogo je vmes med ustnami in med čašo v desnici.

To je izkusil tudi naš Seljan. Že je bil sédel v mah pod drevesom, že je razgrinjal prt, v katerem je imel kruh zavit, da bi se z njim okoristil, ko začuti nekoga za hrbtom. Obrne se nazaj, da bi videl, kedó ga moti v samotnem gozdu. Nadejal se je kakega lovca ali pa kake stare ženske, ki bere gobe po gozdu. Motil se

je. Ženska je bila res, ali stara ni bila, tudi gob
ní brala, dasi je imela košarico v roki. Mlada
je bila in, bogme! lepa tudi. Ko bi jo bil srečal
kak pesnik v gozdu, ne rečemo ravno, da bi
se mu bila zdela kaka gorska vila. Lahno je
res stopala sè svojimi drobnimi nožicami, tako
da se je komaj mah udiral pod njimi. Ali vilo
si moremo misliti samo belo — belo obličje,
bela obleka! Deklica pa, ki se je bližala Seljanu,
ní bila bela ne po lici ne po obleki. Lice ji je
bilo nekoliko orujavelo, kar mu pa ni níkakor
kazilo lepote; in oblečena je bila, kakor se sploh
deklice nosijo v tistem kraji. Da ji je obleka
nekako posebno lepo pristala, tega ni bila obleka
sama kriva; njena zasluga je bilo samo to, da
se je lepo prijemala lepega životka, kar ní bilo
težavno. Deklica je bila tenka čez pas, da bi
jo bil Seljan lahko obsegel s pedanjem ene roke;
ali zategadelj ni bila slabotnega života kakor
kaka bledolica mestna gospodičina; krepka in
čila je bila in vesela tudi. Radost ji je sijala iz
črnih očí. Tako gleda mlada srna iz gošče!

Ali si je kaj enakega mislil Seljan, ko je
nekoliko časa molcé gledal deklico, ne vemo,
to pa je gotovo, da ní bil nevesel njenega pri-
hoda. Še bolj na široko so se mu raztezala usta,
nego po navadi; znamenje, da je mož vesel.

Tudi deklica je bila vidno vesela starega,
golorokega drvarja. Prvi izpregovori Seljan:

«Jerica, kaj pa tí tod?»

Jerica odgovori:

«Oče, kaj ne veste, da je danes vaš god?»

«Moj god? Glejte, glejte, moj god! Bo pa že, če ti praviš, da je. To je pa vendar lepo, Jerica, da se spominjaš svojega očeta godú. Jaz nimam časa, kaj takega misliti.»»

«Rada bi bila že zjutraj prišla, ali bilo je toliko opravka pri hiši, da se nisem upala prositi, naj me izpusté malo k vam. Popoludné pa si nisem mogla kaj, prosila sem mater Korenovo in radi so me pustili.»

«Kako si me pa našla?»»

«Sosedova Katra mi je povedala, da delate tu nekje v gozdu. Slišala sem vas že od daleč, za glasom sem šla in zdaj sem tukaj.»

«Sedi, sedi malo simkaj, Jerica, trudna boš; gorko je, in lahko tudi malo prigrizneš z menoj. Vi imate sicer boljšega pri Korenu, ali človek se ne sme preveč razvaditi; Bog vé, ali bo vedno tako.»»

Predno sede, začne deklica odkrivati košarico, ki jo je bila postavila na tla.

«Kaj pa imaš tu notri?» vpraša oče; «jagode so že precej minile, tudi časa nimaš, da bi jih brala.»

Jagod res ní bilo v košarici; bilo je nekaj družega, kar je stari Seljan gotovo čislal nad vse jagode, tudi ko bi mu jih bil kedó prinesel o božiči.

Jerica mu podá iz košarice kos prijetno dišeče mrzle telétine, pol hlebčka lepega belega kruha in slednjič, kar je bilo Seljanu pač najljubše, še polič rumenega vina, ki se je tako zapeljivo lesketalo v solnci!

Seljan ni vedel, kam bi se dejal, ne kaj bi rekel od samega veselja; kar samo se mu je smijalo.

Slednjič, da bi vendar kaj rekel, pravi, kar mordà ni bilo najprimernejše:

«To bo pa vendar malo preveč, Jerica, kaj?»

«Nič ne bo preveč ne, oče; le poskusite.» odgovori mu hčerka.

In Seljan poskusi. Ako bi bil sam, začel bi bil brž ko ne svojo južino z vinom. Zdaj pa, ko je bila hčerka pri njem, bil bi morebiti prej vse pojedel, potem še le pil, ko bi ne bila prišla Jerici o pravem času dobra misel. Natoči mu vina v kozarec, ki ga tudi ni bila pozabila, ter mu ga ponudi:

«Pijte, oče!»

«Na tvoje zdravje, Jerica!»

Ker je pil mož svoji hčeri na zdravje, menda ni nespodobno, da je izpraznil posodo na en dušek.

«To se je prileglo; dobro vino, raca na vodi!» In mož dleskne krepko z ustnicami.

«Mati Korenova so dejali, da je najboljše, kar ga imajo.»

Dobro vino je Seljanu še le prav jezik razvezalo.

«Zdaj mi pa prav po pravici povej, Jerčka, kako se ti godi?»

«Kako se mi godi? Dobro, prav dobro, zakaj bi se mi pa ne, jaz si ne želim nikedar nič boljšega, oče!»

«Ali veš, dete, služba je vendar le služba, kaj bi tisto? saj sem jo jaz tudi že poskusil; in ženski je še težje.»

«Jaz prav rada služim, kaj mi pa je?»

«Da ne stradaš ravno, to že vem; Korenova ní skoporoka in on tudi ne, dobri ljudje so Korenovi, ní da bi jim kaj rekel. Ali pa — ní morebiti žena malo preostra?»

«Na tanko so Korenova mati res, ali to je tudi prav. Vse mora biti storjeno kakor se spodobi; nerednosti in nesnažnosti ne trpé, in tako je prav. Če pa človek stori svojo dolžnost, potem ni boljše žene. Do zdaj mi niso še rekli hude besede, in upam, da mi je tudi ne bodo. In celo oče Koren, vi ne veste, kako so dobri! Skoraj za hčer me imajo pri hiši, prav razvajajo me.»

«Kedó bi pa tebe rad ne imel? To je že prav, da lepo ravnajo s teboj. Ali nekaj družega me skrbi, Jerica.»

«Kaj, oče?»

«Prešibka si, preslaba za težka dela. Ko bi šlo po moji želji in volji, ti bi nikedar in nikjer ne služila.»

«Jaz prešibka, oče? Vsako delo mi je igrača. In kaj pa delam tako težkega? Pospravljati po hiši, krave mlezti, ob košnji seno grabiti, kader je kaj več ljudî, polič vina na mizo prnesti in denar pobirati; kaj bi se to ne zmoglo? In prijetno je tudi. Za druga, težja dela imamo hlapca. Jaz sem prav vesela in zadovoljna; kaj pa vi, oče? Kako se morate vi truditi ves božji dan. Ali le molčite, oče. Počakite, da bom nekaj časa v službi, zdaj sem še le komaj leto dnî; kar bom prislužila, vse bo vaše, oče, da se vam ne bo treba tako ubijati.»

«Kaj govoriš, Jerica! Zame ne skrbi; od mladih nog sem vajen dela, in krepák sem tudi. Sekira mi je kakor pisarju pero. Kaj bi začel brez dela? Dolgočasil bi se. Saj mi že nedelje noče biti konec. Da ne morem zate več storiti, to me peče.»

«Ljubi oče, kaj pa hočete še storiti? Kaj me niste dali v mesto, da sem se izučila, kakor malo katera hči premožnega kmeta? Kaj nisem za vsako delo?»

«O dokler je še ranjka živela, Bog ji daj dobro! to smo se še gibali. Ona je toliko z delom prislužila, da smo te mogli v mesto dati. Res, lepo si se izučila, vse znaš; zato pa menim, da bi bilo dobro, Jerica, ko bi se s časom poprijela kakega družega, lažjega dela. Veš, Jerica, ker že tako govoriva, prav rad bi te nekaj vprašal, kar me že dolgo teži. Samo ne vem kako bi — nočem te žaliti —»

«Govorite, oče, nič se ne bojte.»

«Jerica, jaz sem preprost človek, drvar; moj stan ni, da bi se ponašal z njim; najmanjši kmet je proti meni gospod. Vendar, dasi siromak, ne trpim, da bi mi kedó kaj oponašal in očital, ne meni, ne mojemu otroku.»

«Kaj menite, oče?»

«Nič hudega; poslušaj me, Jerica, da ti povem, kaj mislim. Ko sem tako le sam pri delu ali pa ko ležim v postelji, pa ne morem zaspati, prihajajo mi časi čudne misli. Hudo mi je, da sem te moral od hiše dati. Jaz ne vem, kaj bi dejala ranjka? V vašo hišo zahajajo ljudje taki in taki; Koren ne more nikomur hiše zapreti.»

«Oče, ví se bojite zame; bodite brez skrbi, družega vam ne morem reči.»

«Ne, Jerica, zate se ne bojim; saj vem, da se nate lahko zanašam; ali ljudje so časi nadležni, sitni; prijazna moraš biti z vsakim.»

«Kar je prav, oče, več ne. Naj se pa kedó upa, kedor si bodi — oče, ví me ne poznate; zavrnila bi ga, da bi se mu v drugo več ne ljubilo; če ne drugače, tudi takó! Žarjavice se ne dotikaj!»

«Ali tudi gospôda zahaja v Korenovo hišo; gospôda pa zopet drugače.»

«Pa Jerica tudi drugače, vsakemu po svoje. Ondan sem bila enega izplačala; škoda, da vas ní bilo zraven; zadovoljni bi bili sè svojo Jerico.»

Vse se je smijalo, on pa rudeč kakor kuhan rak! Potem sem imela mir in ga bom, le brez skrbi bodite, oče.»»

«Veš, Jerica, ko bi jaz zvedel, da se je kedó proti tebi izpozabil, kakor da bi se s takim dekletom smelo kar tako — jaz sem miren človek, Jerica, živali bi ne udaril po nepotrebnem — ali ko bi kaj takega slišal: pri Bogu je milost, z uma bi bil, s to le sekiro bi ga — Bog mi grehe odpústi!»

Mož je bil pri tej priči tako razjarjen, da je bilo dekleta skoraj strah; toda jeza ga hitro mine, ko je videl, da je hčer tako prestrašil. Široko se zareží in pomežíka sam sebe vesel.

Solnce je bilo še za moža visoko; polič prazen, kruha malo, telétine nič. Deklica vstane, rekoč:

«Jaz moram domóv, zdravi ostanite, oče!»

«In jaz na delo, do mraka mora biti to deblo gladko kakor sveča. Z Bogom, Jerica!»»

Deklica otide. Seljan pa zavihiti sekiro ter začne obdelavati ubogo bukev, da so iveri in veje kar tako v stran letele.

III.

Sódnikova hiša se je po velikosti in po vsi svoji vnanjosti odlikovala mimo vseh družih; lahko se reče, da je bila brez primere prva v trgu; celo župnija se ní mogla meriti z njo, da-

sì je stanovalo troje duhovnikov v nji. Okrajna sodnija je pač imela bolj imenitno, gosposko lice; ali tako prostorna ní bila; in poleg tega se tudi ne smé pozabiti, da se táko cesarsko poslopje prav za prav ne more vrstiti med kmečke hiše.

Vzemimo gnezdo, v katerem je petero mladíčev; z enako skrbnostjo jih godí in hrani starka vseh petero. Ko so se izvalili iz jajček, bili so vsi enaki, enako veliki, enako krepki. Ali že čez nekaj dní vidimo, da je eden izmed njih v rasti prekosil svoje brate in sestre. Debeleji je in močnejši; ko prileti starka s črvičem v kljunu, prestreže ga on, in to tako dolgo, da je do dobrega nasiten; kader že več ne more on, pridejo drugi na vrsto; slednjič jih vse pódse spravi in brez usmiljenja jih gazi — pravica močnejšega! Tako je v naravi, tako v človeškem življenji. Po mestih, trgih in vaséh, v najmanjšem selu, ki ima samo dvoje, troje hiš, nadvladuje navadno eden sè svojo premožnostjo in veljavnostjo svoje sosede. Njegova hiša je nekako središče; vse ostale so, kakor da bi bile samo prizidane. Taka hiša je bila v trgu, o katerem govorimo, Sódnikova. Sredi trga je stala široko in nekako oblastno in ponosno ob véliki cesti; ne smelo bi se reči, da je bila sezidana ob cesti; Sódnikova hiša je stala, to je bilo iz vsega razvidno, ko ni bilo še ceste; cesta je bila narejena ob nji.

Ne samo letna številka nad vrati in pa tu pa tam kaka poka v zidovji je pričala o veliki starosti Sódnikove hiše; zidana je bila tako, kakor se dandanašnji več ne zida. Trdno, debelo zidovje, primérno majhena okna, pri tléh z železjem prekrižana in zamrežena; visoka vrata, prostorna, obokana veža, velika kuhinja, iz veže na vsako stran po dve sobi, ena velika, druga manjša za družino; gori v nadstropji ravno tako, za gospodarja in gospodinjo, za odrasle sinove in hčeri in če kedó pride — to ni kakega siromaka hiša. Vse je kazalo, da jo je zidal imovit mož, in to ne samo za en rod; in res, odkar se je pametovalo, prebivali so v nji Sódniki. Skoraj samo ob sebi se umé, da je bil vsak gospodar té hiše tudi župan; župan je bil tudi Andrej Sódnik.

Za hišo je bilo prostorno dvorišče, ob stranéh razna potrebna poslopja: hlev za govejo živino in za konje posebej, svinjak, kolarnica, drvarnica, žitnica in druga poslopja; potem velik vrt sè sadnjim drevjem in gredami za zelenjavo. Ves ta prostor je bil ograjen z visokim, pobeljenim zidom kakor kakega grajščaka posestvo.

V tem lepem domovji je zdaj gospodaril Andrej Sódnik sè svojo ženo Lizo. Imela sta petero otrok: tri sine, dve hčeri. Najstarij Valentin je bil na Dunaji, mlajši Matija je že začental gospodariti, kolikor mu je oče pustil; stareja hči Ana je pomagala gospodinjiti materi;

najmlajša dva, Andrejček in Zalka, nista še pomagala nikomur. Poslov je bilo v taki veliki hiši tudi petero: dva hlapca, dve dekli in pastir.

Nenavadno gibanje in kretanje je bilo danes pri Sódnikovih. Vse je kazalo, da pričakujejo imenitnega ali pa ljubega gosta, morebiti pa tudi oboje skupaj. Prijetno je dišalo iz kuhinje, kjer sta imeli mati in Ana dela čez glavo. Andrejče in Zalka, sitna kakor muhe, bila sta jima povsod na poti, nekoliko iz radovednosti, nekoliko pa tudi iz sladkosnednosti. Zlasti Andrejček je bil silno nadležen, vsa kuhinja ga je bila polna, v vsak lonec, v vsako pónev je moral pogledati; ko ga je mati zavrnila od ognjišča, stikal je po različnih shrambah, kje je kaj, da bi se posladkal. Dolgo mu ní bilo treba iskati; v shrambah Sódnikove matere je bilo mnogokaj, kar se prilega otročjemu grlu. Ko je bil našel posodo z neko posebno dobro sladkarijo, pride mu še sestra na pomoč. Tiho sta lizala. Ko ju Ana zagleda, bila je že posoda skoraj prazna. To je bilo pa vendar že preveč. S kühalnico udari poredneža po prstih, da hitro roko zmakne, kakor da bi se bil spekel. Mati ní bila tako srečna; večkrat mu je pretila s tem kuhinjskim orodjem; enekrati je tudi mahnila po njem, ali zadela ga ni nikoli; in vendar ni bilo tako težko; kühalnica je bila dolga, in Andrejčku se je komaj potrebno zdelo, da bi nekoliko dalje v stran odskočil; iz tega moramo sklepati, da so bili

Sódnikova mati silno nerodni. Vendar se ne more reči, da bi se bila ženi že roka tresla; v najlepših letih je še bila, krepka, polnega života, kakor žena, ki ne vé, kaj je hudo. Samo lice ji ni bilo tako zdravo rudeče, kakor je navadno takim premožnim kmečkim ženam. Kedor jo je bolj natanko opazoval, zdelo se mu je, da zdaj pa zdaj že skrb obsenčuje to lice; morebiti se je celo že skrivna solza nanj prikrala v tihi noči!

Materi podobna je bila Ana. Taka bode pač ona, ko pride v njena leta, Bog ji daj življenje in zdravje; samo skrb naj ne obsenči nikedar tega cvetočega lica, in tiha solza naj se nikedar nanj ne prikrade iz tega jasnega očesa, če ne z veselja!

Dobra gospodinja bo kedaj to dekle; znala bo otroke v strah prijeti, to se že zdaj vidi; tako mehka ne bo, kakor je mati.

Andrejček se ji je grdo namrdnil, ko je bil dobil po roki; ali ona se ni zmenila za to. Krepko ga prime za ramo ter ga zasuče proti vratom, rekoč:

«Zdaj se pa le hitro poberi, ti snedež malo-pridni! In pa tebe ni tudi nič treba; samo za napotje si tukaj, izgubita se oba!»

Andrejček je vedel, da se z Ano ni norčevati. Vendar tega pa tudi ne, da bi se ji dal kar tako. Obrne se proti nji, zapreti ji s pestjo; potem vzame sestrico za roko in otíde z njo na dvorišče. Tu je bil on gospod; kar je dosegel,

vse je bilo njegovo, s posli je bil v vednem prepiru. Kjer je le mogel, obrnil je temu ali onemu kaj narobe, zlasti rad je nagajal malemu hlapcu, ki je imel voli in krave v svoji posebni oblasti. Vélikega ni tako rad razdražil, če ni že moralo biti; še prilizoval in dobrikal se mu je časi, da mu je dovolil z njim konja na vódo jezdit ali pa da ga je vzel k sebi na voz ter mu dal bič in vajete v roke. Za tako veselje sme človek že nekaj potrpeti.

Ko pride na dvorišče, začne gledati in iskati, kje bi se dalo kaj prav nerodnega napraviti.

«Veš kaj, Zalka?» reče svoji sestrici. «Kaj meniš, ko bi ta le dva psa v ta jarem vklenila?»

Psa sta bila priklenena vsak v enem kotu dvorišča, velika, huda psa, in jarem je visel na zidu.

«Ti ju pojdi odpet, jaz bom pa ta jarem kako sklatil.» Deklica gre res psa odpenjat, Andrejček se pa jame zaganjati v jarem, ki mu je previsoko visel. Ali hudobni naklep mu je izpodletel. O pravem času priskoči hlapec, ki je slišal, kaj deček namerava, iz hleva in se razjezi nad njim:

«Le čakaj, ti nepridiprav, da pridejo oče iz mesta! Zdaj, zdaj bodo tukaj!»

Ali to pretenje je pri Andrejčku malo za-
leglo. Razkorači se pred njim, kar najširje
more, z rokami v žepih ter se mu pogumno
odreže:

«Očeta se toliko bojim, kakor tebe, veš; oče mi nič ne storé!»

«Kaj pa tisto, da zopet bos hodiš? Kaj ne veš, da te ne morejo bosega videti?»

«Saj me tudi ne vidijo in me ne bodo, predno oče pridejo, bom že obút.»

Tako se je končala pravda med hlapcem in sinom. Ali brez nasledka vendar ní bila. Oče ní bil oster sè svojim mlajšim sinom, na to se je Andrejček rad zanašal; samo trpeti ní mogel, da bi njegov sin bos hodil, kakor drugi otroci; nespodobno se mu je zdelo. Zaradi tega sta bila oče in sin v vednem prepiru. Andrejčku ni šlo nikakor v glavo, zakaj bi ne smel tudi on bos hoditi, kakor drugi otroci, ker je tako prijetno.

Prav sovražil je obúvalo, iznebel se ga je, kjer je le mogel. Kader ní bilo očeta doma, klatil se je bos okrog po prahu, po blatu, a najrajši po lužah. Ali zdaj se je bilo vsak čas nadejati očeta. Mračilo se je že in pred nočjo pride oče, ako se kaj posebnega ne zgodi. Andrejčku pride dobra misel.

«Veš kaj, Zalka?» pravi svoji sestrici, «pojva očetu in Tinetu naproti. Samo malo počakaj, da skočim v tiste neumne čevlje; precej bom tukaj.»

Nekoliko časa potem sta veselo koračila po cesti, očetu in bratu naproti. Gredoč se pogovarjata:

«Kaj praviš, Drejče? kaj mi prinese Tine z Dunaja? Vlani mi je bil prinesel lepo púničko, prav po gosposko napravljeno, s kakoršnimi je dejal, da se igrajo deklice na Dunaji; tudi cesarjeva hči ima táko.»

«Cesarjeva hči? Béži, béži! Cesarjeva hči se bo takó igrala kakor drugi otroci! To ti je samo tako rekel, da bi se ti bolj imenitna zdela tista neumna igrača. Kaj vé Tine, kake igrače ima cesarjeva hči!»

«Kaj meniš, da Tine ní bil nikoli pri cesarjevih na kosilu ali pri večerji? Saj ga tudi gospod župnik povabijo vselej, kader je kaka vélika pojedina.»

«Kaj pa dà! Cesar mordà še ne vé, kje Tine stanuje, pa ga bo vabil! Cesar ima druge opravke, da bi na Tineta mislil.»

«Kaj pa dela cesar?»

«Kaj dela! Denar dela! pomisli, koliko časa je treba, da ga samo toliko naredi, kar ga imajo naš oče; koliko ga imajo pa še drugi! Kaj misliš, da se denar tako hitro dela? Krajcarji, to je še in desetice, ali petaki, desetaki, stotaki, to ni kar tako! Potem se mora pa še vojskovati in vladati; zakaj ga pa imenujejo vladarja? Kaj veš ti, kaj je to: vladanje!»

Zalka res ni vedela, kaj je vladanje; ali Andrejček sam, dasi za dvé leti stareji, težko da bi bil prav na tanko vedel, kako se vlada. To je bilo dobro, da ga ni sestra vprašala,

kakovo je to opravilo; v zadrego bi ga bila spravila, ako bi ji bil hotel odgovarjati. Vprašala pa ga je nekaj družega, ker sta že o cesarji govorila.

«Ti, ki si tako pameten in vse veš, pa mi povej, zakaj pravijo v molitvi cesarju ,naš presvetli cesar?' Kaj je res takó svetál?»

«Kaj bi ne bil svetál, ker je ves v zlatu in srebru? pa zlato krono z dragim kamenjem ima na glavi, in v eni roki drži zlato jabolko, v drugi pa zlato palico, ki se ji pravi žezlo, in takó vlada!»»

Po tem ravno takó jasnem kakor korenitem razlaganji je začelo vendar nekoliko svítati v Zalkini glavi, kako se vlada. Ali imela je še druge pomiselke.

«Kako pa, kader hoče jesti ali kaj družega delati, če ima v eni roki zlato jabolko, v drugi pa tisto têslo, ali kako si dejal?»

«Žêzlo se pravi, ne têslo. Ti govoriš kakor otrok! Kader jé, položi, seveda, jabolko in žêzlo na mizo. To je samo takrat, kader vlada.»»

To so bili gotovo prav imenitni pogovori o cesarji; ali Zalki so rojile druge, še imenitnejše stvari po glavi.

«Jaz že vem, kaj bi naj mi Tine prinesel; veš, Drejče, take zlate uhane, kakor jih ima komisarjeva Julika; morda mi jih pa bo. Kaj bi pa ti rad, Drejče?»

«Da bi mi le kakih neumnih bukev ne prinesel; bukev sem že sit v šoli. Ko sva bila z očetom v mestu, videl sem v nekem oknu, kjer igrače prodajajo, majhen «hlapon»; prav tak je, kakor na železnici, samo da je manji; zakuri se, pa teče, kakor na železnici. Ko bi mi Tine kaj takega prinesel!»

V takih pogovorih sta bila prišla že precej daleč od trga. Deklice je bilo že malo strah, ker se je mračilo; zato se ustavi ter reče:

«Pojva domóv, Drejče! Bog vé, kedaj pridejo; mati bodo hudi, da sva šla tako daleč sama.»

Andrejčka sicer ni bilo strah; vendar bi se bil vrnil zaradi deklice. Ali v tem trenutji pridrí voz po cesti. Vesel reče Andrejče svoji sestrici:

«Vidiš, tam le so; jaz poznam voz in konja. Dva sedita na vozu, oče so pa Tine.»

In res sta bila oče in Tine. Ker je začelo iti v klanec, šel je voz malo bolj počasi. Otroka mu tečeta naproti. Andrejček maha od daleč sè svojim pokrivalom in vpije:

«Oče, Tine, dober večer!»

Ko prideta do voza, ustavi oče konja ter jima pravi z voza:

«Kaj pa vidva tukaj? Ali vaju ní strah, tako pozno?»

Pogumno mu odgovori Andrejček plezaje na voz:

«Mene strah! do mesta bi šel vam naproti, če ni drugače. Tako si vendar prišel, Tine? Zdaj bo pa veselje!»

«Kako pa doma, vsi zdravi?» vpraša Valentin bratca, ki je že sedel poleg njega.

«Vse zdravo!»

«Kaj pa ti, Zalka? Le hitro gori!»

Rekši pripogne se z voza proti deklici ter jo zavihti k sebi na voz. Zalka ní vedela, kaj bi dejala, kam bi se dela; vesela je bila svojega brata, pa v zadregi je bila tudi.

Ko je bilo vse v redu na vozu, požene oče. Konj zbere svoje zadnje moči, šine kakor strela po cesti, po trgu in že stoji pred Sódnikovo hišo. Tu jih je že vse čakalo: mati, Ana, tudi Matija je bil med tem prišel s polja in posli. Valentin skoči z voza in podá roko najprej materi, ki si je s predpasnikom oči brisala, potem sestri, slednjič bratu, ki je nekoliko bolj v stran stal in čakal, da tudi k njemu pride. Govorilo se ni nič. Sódnik vrže vajete čez konja, ki ga je véliki hlapec že za uzdo držal, stopi z voza in prvi izpregovori:

«Kaj se gledate? Hitro na mizo, kar imate.»

Andrejček in Zalka primeta Valentina vsak za eno roko in takó otidejo v hišo.

Ko so bili odšli, stopi mali hlapec k vélikemu, ki je konja izprezal, ter mu reče:

«Nù, Luka, zdaj bo dela, zdaj, ko pride ta Valentin, vse narobe obrne; ta zna, ta!»

«Kaj hočeš?» odgovori Luka ter gladi z roko potnega konja, «gospôda je gospôda!»

IV.

Vsak človek ima svoj god, siromak in bogatin. To je lepa naprava. Če se vse leto živa duša ni zmenila zate, ta dan se te vendar kedó spomni, da se ne čutiš čisto zapuščenega na svetu. Tako ima tudi vsaka cerkvena, najmanjša, najubožnejša podružnica enkrat v letu svoj god in praznik.

Sv. Rok mendà ní prvak med svetniki, ali svetnik je vendar; česti se, svoje cerkve ima po vsem vernem svetu, in svoj god in praznik tudi, kakor kateri si bodi drug svetnik. Svojo cerkev ima tudi v Prilesji, majheno, skromno, vendar čedno, prijazno cerkvico. Na vzvišenem prostoru stoji sredi vasice, tako da se od nje vidi daleč po deželi. Poslopje je nizko, tudi zvonik se ne dviguje mnogo nad streho; najvišjim stavbam ni da bi ga prišteval; petletnega dečka roka zažene z lahka kamen čez njegovo «jabolko». Tudi «véliki zvon» sv. Roka v Prilesji ne sluje zaradi svoje velikosti in teže po svetu; korenjak bi ga nesel nekoliko korakov v desnici in mordà manjšega tudi še zraven v levici. Vendar se zvečer kaj prijetno razlega njijin glas po dolini, če tudi morebiti ne prav tako, kakor onih slavnih «zagorskih zvonóv», ki tako «prelepo pojó» v lepi narodni pesmi.

Sv. Rok in cerkva njegova v Prilesji praznujeta danes svoj god. Sv. Roka dan je bil pač že nekoliko dni poprej, ali obhaja se danes, v nedeljo. Cerkev ne more odločiti vsakemu svetniku posebej svojega posebnega zapovedanega praznika, kedaj bi potem ljudje delali? Manjših svetnikov spomin se obhaja prihodnjo nedeljo po pravem godu. Pobožnega bralca prosimo blagovoljnega potrpljenja, ako ni to vse prav in spodobno razloženo. Pripovedovalcu je treba govoriti o tako raznovrstnih stvaréh, da ne more biti v vseh strokovnjak; in tako dolgo je že, kar ní pisatelj té povesti videl sv. Roka v Prilesji!

A tega se pa še dobro spominja, kako lep, jasen dan je bil to nedeljo, ko je bil «shod» pri sv. Roku v Prilesji. Pravi shod! Shajali so se ljudje praznično oblečeni od vseh strani iz okolice čestit svetnika, ki je vse leto pozabljen samotaril na prileškem griči. A danes je bil lahko zadovoljen sè svojimi čestilci. Prej ta dan je bil cerkovnik, navadno pošten krojač, cerkvico pridno osnažil, pajčevine po kotih ji potrebil ter jo tudi olepšal, kakor je vedel in znal.

Človeku ni moči na tanko vedeti, kako je teličku, ki ga izpusté v prvič na pašo, ko prestopi v prvič za svojo materjo okorni prag zatohlega hleva sè svojimi neukretnimi nogami. A to je gotovo, da je vesel, kakor ni še nikoli bil, ko se nov svet odpira njegovim očem, ko

poskuša prve poskoke, z repom kvišku, na prostem, zelenem pašniku. Vse mu je novo, vse ga zanima, veselí, in ponosen je tudi, ker se zdaj tako pase kakor vélika živina, če tudi še ne zna tako spretno muliti zelene trave kakor drugi, kakor modra mati njegova! Če kaj misli, če se pozneje še spominja tega časa, zdi se mu gotovo ta dan silno imenitno, dà najimenitnejše trenutje v življenji; v tem trenutji je tako rekoč stopil prvič v življenje, postal je pravi úd vaške čede, in to ní kar si bodi!

Tako nekako se godi tudi otroku, ko ga vzemó prvíkrat v cérkev; tako imenitno trenutje v njegovem življenji je, ko stopa deček v prvih hlačicah z materjo ali očetom — dečku se pač bolj spodobi, da gré z očetom, deklici z materjo — prvič k maši. Silno ponosen je, modro se drží in stopa kar najširje more; s konca celo poskuša ustrezati očetovim korakom, kar ga pa hitro utruji; nazaj gredé že dela svoje navadne korake.

Ako bi se morebiti kedó izpotikal ob to nekoliko nenavadno, izvirno primeró, želeti bi mu skoraj za kazen, da naj se izpotakne; če si malo nos pobije — samo prehudo ne! — tudi nič ne škodi, naj bode drugekrati bolj previden in pameten! Po tej opazki se vrnimo k otrokom, ki gredó prvič k maši.

Naravno je, da se v vaséh, ki imajo nekoliko delj do župnijske cerkve, za to imenitno

opravilo izvoli navadno dan, ko je shod v njih podružnici. Več dni, dà več tednov prej se začne pripravljanje in poučevanje otrok, kako naj se vedó, da bode spodobno, Bogu in ljudem po volji. Mati zabičuje svojemu sinku, svoji hčerki, kako naj vedno roke «gori drži» in v oltar gleda, kaj delajo gospod, Bog ne daj ozirati se po cérkvi! Otrok posluša lepe materine nauke, obeta in gotovo tudi sklepa v svojem nedolžnem srci, da bode ravnal po materinih besedah; ali če hočemo odkritosrčno govoriti, moramo reči, da časi posluša, kakor pravijo, samo z enim ušesom; nehotoma mu misli uhajajo v stran, na posvetne stvari. Nove obleke se veseli, in «odpustki», kateri ga čakajo, rojijo mu kakor muhe po glavi.

Tako je povsod, tako je bilo tudi v Prilesji in v bližnjih vasicah, spadajacih pod svetega Roka. Ali tukaj je bilo še nekaj posebnega, kar je silno mikalo mladi zárod. Matere so natanko pripovedovale in razlagale svojim otrokom vso zgodovino sv. Roka. Toda glavna oseba v povesti mladim poslušalcem ni bil sam svetnik, vse njih misli so se vrtile ob psičku njegovem, ki stoji, kakor pravijo, v vélikem oltarji s kruhom v gobčku poleg svetnika in ga tako lepo gleda!

In res je bilo takó. Podobar samoúk ga pač ni bil izdelal s kako posebno umetnostjo; nekako lesén je bil, seveda ker je bil iz lesa;

malo okoren tudi, glavo je imel nekoliko predebelo, zabúhlo, ali poznalo se je vendar, da je pasjega plemena žival, ne kaka mačka ali morebiti ris! Tudi kruhek je bil dobro narejen; videlo se je, da je iz bele moke; lepo rumenkast je bil, dobro pečen in čez sredo zarezan. Ne smemo se torej čuditi, da je mlada pobožnost ves čas svoje radoglede očí strmeč vpirala v ta proizvod krepkega, zdravega realizma!

Ta dan je bil Prileščanom najimetnejši v letu. Svojega posebnega v «pratiki» zaznamovanega sejma niso imeli, kakor sosednji tržani, ne za živino ne za blago; svetega Roka praznik jim je bil tudi za semanji dan. Veliki trgovci pač niso obiskovali tega sejma, a manjši prodajalci, ki nosijo svoje blago optiv od hiše do hiše, imeli so tu svoje zbirališče. Vsega je bilo na izbiro, česar si more želeti preprosto kmečko srce, moško, žensko in otročje: usnja, sukna, klobukov, blaga ženskim za krila, lepo pisanih rúť, raznih dragocenosti, ki jih kupujejo mladeniči dekletom za «odpustke», prav po ceni; otročje oko se ni moglo nagledati raznovrstnih igrač, katere so bile tu razložene: vozovi, konji, noži, piščalke, vse se je dobivalo, samo da oče ali mati niso bili pretrdi; tudi za usta je bilo vsega dovolj.

Kedó bi pa tebe tu pozabil, ti pošteni in spoštovanja vredni zastopnik izvirno-domače, prave slovenske obrtnije, tí neutrudni «nositelj»

— ne morebiti kake «ideje» — a dobrega ilovega in lesenega blaga; ti pravi hišni prijatelj vsake slovenske poštene gospodinje!

Mnogo prepira je med vama, ti hvališ, ona graja, ti prigovarjaš, ona se brani; tako daleč sta si narazen, človek bi mislil, da nikedar ne prideta skupaj: a slednjič se vendar pogodita, kúp je gotov in oba sta zadovoljna — na tihem. Največ pa je pri tem prepiru trpel ubogi lonec, za katerega sta se pogajala; zdaj si ga ti sè sključenim kazalcem razbijal, da bi pokazal materi, kako je trden, kako lep glas ima; zdaj ga je zopet ona poskušavala ravno takó, samo malo menj krepko. Dobro znamenje, da je izdelek tvoje umetne roke res dobro, trpežno blago!

Pozdravi te Bog, ti ponos kranjske dežele, pošteni Ribničan! Vse pozna te, vse se ti posmehuje; kedor utegne, oponaša te, tebe in tvojo govorico; natvezajo in nakladajo ti vsakovrstne neumnosti; ti jih voljno prenašaš sè svojim suhim blagom po svetu; neumnega, smešnega se delaš sam, ljudém na veselje in kratek čas, da rajši kupujejo tvoje blago: lonce, sklede, latvice, čaše, lesene žlice, sita, rešeta in česar je še treba pri hiši. Malo pravih rodoljubov slovenskih, da niso v otročjih letih zajemali s tvojo žlico iz tvoje sklede! Bodi mi zdrav ti in zvesti tovariš tvoj, suhorebri konjiček. — Kedó ga ne pozna, tega tvojega konjička? Lep res ni ne mlad ne gladke

kože, «da bi se muha na njem razčesnila»; plaši se ne, razpetega dežnika se ne boji, ne otročjega krika; za to pa je neutruden, potrpežljiv, z malim zadovoljen, kakor ti; tudi ti nisi mlad in lep, ne dobro rejen, a korenjak in poštenjak si od nog do glave!

Po božji službi, ki so jo mladi gospod iz trga opravljali z neko posebno slovesno dostojnostjo, začne se živo gibanje in kupčevanje na prostoru pod cerkvico, kjer je bil tudi Ribničan razložil svoje blago, konjiček pa se je pasel po travi. Množica se počasi razdeli v posamezne gruče. Znanke stikajo glave ter si tožijo svoje križe in težave; potem se razhajajo nakupávat. Možje si tlačijo in prižigajo pipe; pogovarjajo se in modrujejo o vojski, o letini in davkih, o raznih občinskih zadevah; mladeniči ogledujejo in presojujejo dekleta, ki stojé s konca ločene od njih; a s časom se nekako samo naredi, da se sovražni stranki približati, združiti in pomešati. Treba je samo, da eden, najpogumnejši začne, potem gre vse samo. A vse to se ne vrší, da bi ne bilo nekega reda. Razločiti je lahko, da skupaj stojé in se pomenkovajo po dva, mladenič z deklico; to je mendà bilo od nekedaj tako in bi tudi utegnilo ostati tako. On izkuša zvedeti od nje, kaj bi rada, da naj ji kupi «za semenj», kar ni tako težko, kakor bi si mordà kedó mislil. In potem gresta od prodajalca do prodajalca, dokler najdeta, česar jima treba.

Deček se drži svojega očeta, ne da bi se bal, tako majhen ni. Tudi on ima svoje želje in potrebe, ali sam svoj še ní, da bi imel svojo mošnjo, kakor jo ima starši brat, ki si lahko kupi, kar hoče. Očeta je treba prositi, da se omeči in mu dá nekaj drobiža, drugo si že sam oskrbi. Že se oglašajo posamezne piščalke in trobentice, tam ena, tam druga in tretja in čez malo časa se vname taka godba, da bi si človek ušesa mašil. Zdaj je še le pravi semenj.

Skoraj bi bili pozabili omeniti še nek poseben stan, brez katerega si človek ne more misliti pravega shoda. To so stvari božje, katere ne sejejo in ne žanjejo, a vendar se redé in živé, časi bolje, gotovo pa bolj z lahka nego kmet gospodar, ki si prideljuje skopi živež sè svojo družino v potu svojega obraza. Berači in beračice prihajajo na shod od daleč na okrog, svojo desetino pobirat. Privoščimo jim jo iz srca obilo in obrnimo se k imenitnejšim gostom.

Sódnik tam stoji pred cerkvenimi vrati sè svojim Valentinom v pogovoru z duhovnim gospodom, katerega je bil vzel na voz. Sódnikovi so se bili pripeljali na dveh vozéh, gospodar, gospodinja in Valentin z duhovnikom na enem, vozil je Sódnik sam, na drugem Matija, Ana, Andrejček in Zalka; za voznika sta bila zdaj Matija, zdaj Andrejček.

Poludné je odzvonilo. Na kosilo je bilo treba misliti, ali prav za prav na južino, kakor

se pravi po kmetih. V srečnem Prilesji se je danes jélo «z véliko žlico». Po stari in recimo tudi lepi navadi je vabil vsak Prileščan svoje sorodnike in znance, ki so bili prišli na shod, «v gostje». Tega so se ljudje tudi nadejali, vendar se je vsak branil in izgovarjal, človek bi bil mislil, da ne bode moči nikogar pregovoriti; ali slednjič so se vendar vsi omajali, tako da je imela vsaka hiša v Prilesji svoje goste.

Ali takega Prileščana ní bilo, da bi se bil predrznil Sódnikove vabiti pod svojo streho. Tudi Koren ne, ki je zdaj pristopil k možém. Vendar se napotijo čez nekaj časa vsi proti njegovi hiši: Sódnik s Korenom, Valentin in duhovni gospod, ki ga je bil Sódnik povabil na kosilo. Druga Sódnikova družina je pozneje prišla v Korenovo hišo, kakor je bilo zgovorjeno.

Kako so gledale dekleta lepega Valentina, ki je tako moško stopal na strani duhovnega gospoda! Vse je kazalo, da je mladi gospod prišel iz vélikega mesta. Kako okusno je bil napravljen! Vaški krojač je radovedno ogledoval njegovo suknjo, ali bi pač znal on táko narediti? Čevljar se je čudil njegovemu elegantnemu obúталu, ki je bilo tako lepo po nogi ustvarjeno; zdaj mož vé, kako se na Dunaji dela! Valentin se ni menil ne za krojača, ne za čevljarja; ali kar se tiče deklet, ne moremo tega reči. Prav radovedno, skoraj nekako predrzno jih je ogledoval. Z obličja in pogledov, z vsega vedenja

se mu je bralo: Jaz sem pač vaje lepil mestnih gospodičin, razvaje sem; vendar za silo tudi té niso, da bi dejal. Ti pa oni je celo gredé pomižknil, in ko bi ne bilo očeta in duhovnega gospoda, kedó vé, kaj bi se bilo zgodilo.

Tu ne smemo pozabiti še nekih starih znancev. Tudi Brezarjev Anton je bil prišel, in posrečilo se mu je, da se je vendar sešel s Sódnikovo Ano, ki se je sprehajala z materjo po sejmu. Govoriti ni mogel z njo, a vendar ji je nekaj v roko stisnil, nihče ní videl, kaj. Zaplotnik ga prestreže in moral je z njim. Da ni bilo brez Nósana, to se umeje samo ob sebi; tudi tega nam ní treba praviti, kje je obedoval; njega ni bilo treba vabiti. Poštenci Seljan je bil danes za deset let mlajši videti, tako se je bil olévil. Na kosilo bi ne bil šel mož k nikomur, ko bi ga bil tudi kedó vabil, danes je moral biti pri svoji Jerici, taka priložnost je redka.

Kedor ní bil nikamor vabljen, ni mu tudi bilo stradati treba, samo da je imel kaj cesarske podobe v mošnjici. Dva krčmarja iz trga sta točila, vsak na enem konci; in prigrizka se je tudi kaj dobilo.

Tako je bilo vse veselo in dobre volje v Prilesji — vsaj enkrat v letu.

Ali pravo življenje se je začelo še le popoldné, po litanijah. Stari ljudje so bili precej odšli; ali mladega sveta je ostalo dovolj in vedno ga je še prihajalo od vseh strani. Trije godci

so neutrudno godli pod lipo, same vesele, same okrogle, ki peté privzdigujejo. In peté res niso dolga časa mirovale; mladeniči so sukali dekleta in s petami bili ob tla, da je bilo veselje. Vino se je cedilo po okornih, neuglajenih mizah, da je bilo greh. Tako vsaj je sodil berač, ki je s konca od strani gledal to pregrešno potrato; potem pa se ujunači, približa se mizi ter ponižno prosi, naj tudi njemu privoščijo blage kapljice, katere je Bog dal tako obilo. Za njim pride drugi, tretji in tako so imeli tudi berači dober dan.

Po poludanski službi božji otide Sódnikova družina razen Sódnika samega in Valentina. Njima se je pričelo še le zdaj pravo veselje. Zvečer je imel Koren hišo vso polno ljudi; celo véliko družinsko sobo je moral izprazniti za ta večer. Gospôde iz trga ní bilo nocoj; prav so čutili, da je tak dan tu kmet gospod. V mali gosposki sobici so bili zbrani sami kmečki veljaki, Sódnik jim je bil za starejšino. Tak večer ne more biti brez godbe. Ko se je bilo stemnilo, prišli so godci v Korenovo hišo. Kjer so godci in mladi ljudje, tam je tudi ples. Koren sicer ni bil prijatelj takim hrupnim veselicam; ali nocoj ni moglo biti vse po njegovi glavi.

Jerica je imela dela čez glavo; kakor postrv se je sukala in švigala med veselimi gosti. Dobre volje je bila in z vsakim prijazna. Njen oče je sedel v prvi sobi za mizo med svojimi znanci. Obličje se mu je žarilo od samega veselja, ne-

koliko pač tudi od dobre Korenove kapljice, ki jo je mož slastno srkal; tak večer je samo eden v letu! Tu morebiti poreče kedó: Kaj bi ne, saj ni njega bolelo! Ali to ni tako. Res bi ga bil lahko zastonj pil, kolikor hotel; Koren bi mu ga bil z veseljem dajal, ali tega mož nikakor ní hotel; tudi drvar ima svoj ponos, in tako je prav. Seljan je hotel biti kakor drugi gosti. Moško je torej sedel med svojimi tovariši, pa veselo in ponosno je gledal svojo hčerko, ki se je tako urno, tako brhko sukala. Dokler ní bilo še toliko ljudi, priséla je večkrat k svojemu očetu, da sta se malo pogovorila, celo vina iz njegovega kozarca se je zdaj pa zdaj nekoliko z ustnami doteknila. Zdaj je bil mož zadovoljen, da ga je pogledala, kader je mogla. In tako so švigali prijazni pogledi sim ter tja med njima, kakor med dvema, ki se rada imata.

«Kar je res, to je res, Seljan,» nagovori sosed na desni strani srečnega očeta. «Kolikor jih je tukaj, take ní kakor je tvoja Jerica. To ti je tako nekako gosposko, in vendar zopet ne gosposko; sam ne vem, kako bi dejal».

«Res, prava igračica je to tvoje Jérišče,» pristavi mož na levi strani.

«Kako praviš, igračica?» zahudi se razžaljen oče nad njim. «Veš, Zabukovec, tako mi ne smeš govoriti, če hočeš, da ostaneva prijatelja. Z mojo hčerjo ní da bi se igralo; ne svetoval bi nikomur, da naj poskusi».

«Nù, nù, kaj bi se precej tako togotil, Seljan!» teši ga mož, «saj ne mislim takó. To je samo tako beseda —»

«Nič možka beseda,» zavrne ga Seljan. «Govorimo, kakor možjé govoré, kaj ní res, Mejač?»

«Prav praviš, Seljan, govorimo kakor možje. Jaz pravim takó: Srečen, kedor jo dobi za ženo. Samo da ne bo hotela vsakega, kedor bi jo rad.»

«Jerica je pametna, kakor stori, takó bo prav.»

Nato mu pošepetá Mejač na uho, da bi ne slišali drugi:

«Sódnikov Matija — saj veš, da jo ima rad — to bi ne bil napačen ženin; samo z očetom bo križ.»

«Tisto bo, kakor bo volja božja,» odgovori mu Seljan precej glasno. «Vrivala se pa moja hči ne bo nikomur v hišo.»

Mož bi bil morebiti še govoril; ali videl je nekaj, kar mu je ustavilo govorico.

Tudi Valentin je bil takoj razvidel, da je Seljanova Jerica — on je menil, da je navadna natararica — med vsemi dekleti najlepša. Vajen lahkih zmag, nekoliko tudi že vinjen, jo prestreže, prime jo čez pas, naj se enkrat zasuče z njim. To ni bilo samo ob sebi še nič nespodobnega; ali Jerica res ni imela časa. Brani se mu torej, da ne utegne. Toda Valentin se ne dá tako z lahka odpraviti. On dà, ona dà ne!

Slednjič ko vidi mladi gospod, da se deklica ne dá pregovoriti, hoče jo siloma objeti in poljubiti. Deklica se brani. Seljan je nekoliko časa srdito gledal ta boj, ko pa vidi, da se ga Jerica ne more iznebiti, plane razjarjen izza mize:

«Gospodič! pustite dekleta, to je moja hči!»

Osupnen ga gleda Valentin, držeč dekleta za roko.

«Vaša hči, kaj potem? Saj vam je nočem snesti, dotekniti se je pa vendar smem, saj kraljeva hči vendar ní, káli!»

In Valentin jo poskuša zopet objeti.

«Jaz pa pravim: V stran roko!» zakriči mož nad njim. In kakor z železnimi kleščami mu prime in stisne roko, s katero je držal dekleta. Jerica je bila prosta, za očeta stopi, bala se je zanj. Valentin se trese od jeze in sramote. Na to kričanje priskočijo možje mirit. Koren prigovarja Seljanu, naj bode miren; Sódnik pa stopi svojemu sinu na stran, Seljanu nasproti. To je Valentina še bolj razdražilo; sram ga je bilo, da mu je prišel oče na pomoč, kakor da bi se ne mogel sam ubraniti starega moža. Premoški je bil, da bi sedaj odjenjal, zlasti ker je bilo toliko prič. Srdito namahne nanj. A pri tej priči ga prestreže Koren. Sódnik se ní genil; čutil je, da bi sinu ne bila na čast očetova pomoč, vsaj dokler ní vélike sile.

Seljan je mirno stal.

«Pusti ga, pusti Koren,» roga se mož, «naj poskusi; rad bi zvedel mladič, kaka je Seljanova pest. Naj udari, on dvakrat, trikrat, potem pa jaz enkrat, samo enkrat, pa bo mir, možje!»

Valentin se bori s Korenom, kateremu zdaj oče sam prigovarja, naj ga izpusti, da usta zamaši drvarju. Ali Koren je vedel, kaj dela, kaj bi bilo, ko bi odjenjal. On je poznal Seljana. Sódnik je to menda sam izprevidel, bil je torej v hudi zadregi; česti se ni bilo nadejati njegovemu sinu ne njemu z nobene strani.

Kedó vé, kako bi se bila stvar končala, ko bi ne bil pri tej priči primahal Nósan sè svojimi dolzimi rokami na bojišče.

«Po žandarje, po žandarje! kje so žandarji!» kriči kakor tič v precepci. In po vsej sili rine skozi množico, da bi šel po stražo. Lahko bi jo bil našel, daleč bi mu je ne bilo treba iskati. Kjer je semenj ali shod, tam so gotovo tudi žandarji blizu. To so vsi dobro vedeli, ali take pomoči si ní želel nobeden; tako z uma vendar niso še bili. Neprijetno ime «žandar» jih je vse nekako streznilo, kakor da bi jih bil z vodo polil. Koren izpusti Valentina in gre mirit Nóšana, naj bo pameten, tù ni treba žandarjev. Jerica prosi svojega očeta, naj sede mirno za mizo. On se ne brani.

«Če pa ti praviš, pa naj bo, pa sédem; mirno bom sedel, samo tebe naj nihče ne nadleguje.»

In mož sede za mizo. Ta konec ni bil posebno časten za Valentina; ali kaj je hotel? Oče ga prime za roko ter ga odvede v stransko sobo, rekoč:

«Pameten bodi, kaj se boš s tako muho pijano!» Dobro, da zadnjih besed Seljan ni slišal; v pogovoru je bil z Jerico; prosila ga je, naj gre domov, da bi ne bilo zopet kakega prepira. In takó je storil.

V.

Lepe počitnice je imel Valentin; veselica se mu je vrstila za veselico, vsak dan mu je bil praznik. Z veseljem so ga sprejemali, kamor je prišel; kjer je bil on v društvu, tam je bilo življenje. Zlasti vesela ga je bila uradna gospôda, možje, žene in dekleta.

Uradnik na kmetih! Človek bi si skoraj ne mogel želeti lepšega življenja. Čislan povsod, vse se mu klanja in tudi rado ga ima, ako ni od sile nápačen, osoren človek, ako zna le kolikaj občevati z ljudmi. Treba mu ní, da bi se poniževal, prilizoval; takega vedenja kmet ne spoštuje, še celo sumno mu je; vsak po svojem stanu! Kako lahko si je pridobiti spoštovanje, zaupanje, ljubezen našega kmeta! Kako z malim je zadovoljen, kako hvaležen, ako le vidi, da ga gospod ne zaničuje, da ga le nekoliko rad ima!

Zares lepo je življenje uradnikovo na kmetih. Končavši svoje uradne posle je prost, sam svoj gospod, kakor malo kedó. Ves svet je njegov, obrne se, kamor hoče. Ako hrepeni po zelenji, ni mu treba vozariti se po celo uro in požirati prahú, da se odtegne mestnemu hrupu in soparnemu zraku, ki mu sapo zapira, da najde miren kotiček, kjer se odpočije. Svoj vrt ima lahko, samo da ga veséli; motiko vzame lahko v roko in koplje, da si ude okrepča, da se prijetno utruđi, izpoti; kako mu potem diši prosta večerja! Gozd ima blizu, tekočo vodó; puško vzame, če ga je volja, ter pohaja po gozdu; ni da bi moral ravno uboge zajce plašiti in pobijati; če je dobrosrčen, pusti zajce, pa lešnike bere; puška na rami mu je samo zastran lepšega, da se mu ne čudijo ljudje: Kaj pa ta mož tako sam po gozdu iztika, ne vedi pokaj! Kaj pa še celo, ako ga rastlinstvo, živalstvo veseli, ako rad cvetice zbira, metulje lovi! Kje bi imel tako priložnost temu lepemu, nedolžnemu veselju? Prijetno družbo ima zvečer pri vinu sè svojimi vrstniki, in zakaj bi časi ne sedel tudi med kmete! Tu sme govoriti, kar se mu ljubi, peti na glas, tudi domóv gredé; ni se mu treba bati nadležne ponočne straže, ki nima rada veselih, glasnih ljudi. Napravijo se družni izhodi; zdaj je tega god, zdaj tega; sejmovi so, cerkveni shodi, ženitovanja, nove maše. Zdaj pojdemo obiskat onega gospoda župnika tam na sámoči; mož bode vesel, da vidi

zopet gosposko suktnjo. Tjà se pojde peš, nazaj se bodemo veselo drdrali pozno po noči, o mesečini, na župnikovem vozu. In tako življenje bi ne bilo prijetno! Na deželi je pravo življenje, v mestih se životari.

Takó govori človek, kateri je na mesto privezan; drugače sodi gospôda na kmetih. Poprašujmo, kako malo jih najdemo, da so zadovoljni sè svojim stanom; da se jim njih življenje zdi tako lepo, kakor si ga misli mestni prebivalec! Ti blagruješ njih, oni tebe; nasitili, naveličali so se vsega, po čemur ti tako hrepeniš. Kako čudno, nestanovitno, vedno nezadovoljno je človeško srce! Človek išče sreče vedno drugod, kako bi jo mogel najti! Ti meščan hrepeniš po čistem zraku, po zelenji, po miru in tihoti; petje ptiča na veji, pastirja na paši je tebi pravi vžitek; tvoj vrstnik, ki ga je osoda zanesla med «trde kmete», sanja o sijajnih mestnih ulicah, o lepo opravljenem svetu, ki se sprehaja po njih; o glediščih, besedah, plesih, o raznih zabavah, ki jih je najti samo v vélikem mestu.

Če pa že moška gospôda na kmetih ne zna ceniti svoje sreče, kaj naj pa še le rečemo o ženski, o gospéh in gospicah? Skoraj vsaka se sama sebi smili, nezadovoljna je, nesrečno se čuti skoraj vsaka; zdi se ji, da je kakor kaka zakleta kraljičina v pripovedki; žarna vrtnica v puščavi, kjer je nihče ne vidi, kjer se nihče ne čudi njeni lepoti, njenim izbornim lastnostim.

Kako bi pa moglo biti drugače? Gospod okrajni sodnik, pristav, davkar se je ženil v mestu — kaj bi s kmetico, ko bi bila še tako lepa in tudi premožna! — izbral si je deklico, gospico, čedno, morebiti celo lepo — vsaj njemu se zdi lepa — učila se je nemško govoriti, morda celo malo francosko; oblačiti se, vèsti se zna in kretati v družbi, na plesu; romane bere, podobe ogleduje v «Bazarji»; prijateljicam piše pisma, ki jih mati ne sme brati; zdaj malo pošiva, potem se dolgočasi, zdeha se ji. Čuj! vojaška godba na ulicah, hitro k oknu! Izprehodi, «vizite», klepetanje in obiranje pri kavi, zvečer gledišče, tako se ji dan konča. In jutri zopet tako! Lepa je, izobražena, nekaj ima, gospodinjiti zna tudi za silo — pa bi je ne bil vesel vsak uradnik! Ali, gorjé, treba je z možem na kmete, v dolgočasno vas, v skromen trg. Sirota! Kje so tu veselice, družbe, gledišča, plesi, «besede»; kedó naj tu zavistno ogleduje novo krilo, klobuk iz mesta? Kaj vé kmetica, kaj je lepo modérno? Vesela mora biti, če najde káko vrstnico, tovarišico; ali izbire ni in premembe.

Lahko si je torej misliti, kako vesela je bila gospóda v trgu vselej, kader je prišel Sódnikov Valentin na počitnice iz vélikega mesta. Oženjeni so bili trije, okrajni sodnik sam, davkar in pristav. Davkar je imel dve čedni hčeri; eni je bilo že čas moža iskati, in mlajša bi se ga tudi ne bila branila. Gospa davkarica je bila

dobra mati; in Valentin je bil ves tak, kakor šnega si želi mati, ki ima hčer dozorelo. Čez kaki dve leti bode imel svojo dobro službo, in toliko časa Olga še lahko čaka. Res je malo na lahko stran ta Valentin, ali mlad je še in mlademu človeku se mnogokaj odpusti. Vse kaže, da bode kedaj dober mož in Olga ga bode tudi znala v strah prijeti, ako treba, z lepa se ve da, z ženskim orožjem. Da je bogatega, veljavnega očeta sin, to tudi še nikomur ni škodilo. Olga je tudi lahko vesela takega ženina; zal mladenič je, ljubeznjiv, pameten, izobražen. To je Olga že sama zapazila, kakor kaže; tudi on jo rad vidi, mati ima ostro oko.

In ako bi se tudi morebiti pozneje premislil ter izvolil si Ireno, to bi tudi ne bila tako velika nesreča. Olga ali Irena, ona ima obé enako rada, ena ga mora dobiti, samo previdnosti je treba, in te je imela dovolj gospa davkarica.

Iz vsega tega je razvidno, da je bil Valentin malo doma. Na kosilu je bil zdaj pri okrajnem sodniku, zdaj ga je povabil gospod pristav, največkrat pa davkar, ali prav za prav davkarica, ki je bila gospodinja in gospodar v hiši. Zvečer je bil navadno v gostilni z gospodi, časi je bil tudi oče z njimi. Očetje so radi skoporoki, vsaj sinom se tako zdi; nerad jim gre denar iz roke, zlasti za stvari, katere se jim ne zdé tako potrebné, kakor sinom. In takih stvari je mnogo: kaj je treba sinu že kaditi, v gostilno zahajati,

kaj treba tako drage suknje? Sodnik ni bil tak. Valentinu ni bilo treba dolgo prositi in molelovati, kader je hotel denarja. Sódnik je rad imel, da je bil njegov sin lepo oblečen, da si je kaj privoščil, da je dajal za vino v veseli družbi. Večkrat ga je sam vprašal, ali ima še denarja; Bog ne daj, da bi kedó zanj plačeval. Sódniki niso imeli nikoli te navade. Konec takega pogovora je bil navadno, da mu je ponudil petak, desetak za vino, za cigare, rekoč: «Človek mora živeti po svojem stanu; kedor zahaja med gospodo, ni da bi zaostajal za njo; tí moraš, kakor vidiš druge. Če kadé drage cigare, ni da bi ti kadil navadne.» Ali ni veselje imeti takega očeta?

Nocoj je bil Valentin pri davkarjevih povabljen «na zajca». Gospod davkar ni bil posebno bistra glava, a svojo službo je zvesto opravljal v pisarni. Ko so bile neukretne številke vgnane in v red spravljene, bil je mož prost, kakor mlado žrebe na paši. Za hišo mu je žena skrbela, sam bi ne bil mogel takó. Kar je ona ukrenila, bilo je dobro; naprej ji je bil dal, enkrat za vselej, svoje privoljenje in odobrenje za vse njene naredbe. Srečen mož je bil ta davkar, in žena je bila tudi zadovoljna; v lepi zakonski složnosti sta skupaj živela. Prepira ni bilo med njima; za prepir je treba dveh, in davkar je bil miroljuben mož. Če je hotela žena kedaj dušek dati svoji hudomušnosti — najboljša žena ima

svoje slabosti, svoja nesrečna trenutja — morala si je koga družega iskati; možu se ni ljubilo, da bi ji ustrezal, da bi jo samo poslušal. Kader so se začeli temni oblaki zbirati na zakonskem nebesu, vzel je mirno puško čez ramo ter krenil proti gozdu. Dober lovec je bil, skoraj vselej se je vrnil na večer sè zajcem, ki ga je prosto v roki nesel po trgu, da so ga lahko vsi videli — torbe ní nosil. Dober pomočnik pri tem mu je bil dolgopeti Nónsan; med raznovrstnimi svojimi opravili je imel tudi to, da je vedel za vsacega zajca po okolici, kje leži, kam se hodi past, kje in kedaj ga je najlaže zalesti. Sleherno jutro je hodil poročat davkarju o stanji divjačine, katero je imel vso prešteto, kakor pastir ovce. On sam ni nosil puške; ljudje so dejali, da je tudi ne potrebuje, da sè svojimi dolzimi nogami lahko zajca doteče in z roko vjame za ušesa ali za bedro. Govorilo se je, da se je že mnogokrat tako pregrešil zoper lovsko pravico; a dokazati se mu ni moglo.

Lahko je torej davkar ustregel svoji ženi, kolikorkrat je želela zajca na mizo. In to željo, njemu povelje, izrekla mu je večkrat. Bila je na glasu daleč okolo, da zna zajca napraviti, kakor nobena druga. Kedo bi ne želel, da poleg njenih drugih lepih lastnosti preide tudi ta na njeni hčeri, ali vsaj na njo, ki je namenjena Valentinu, da bi še večkrat v svojem življenji tako dobro večerjal kakor nocoj!

Zajec, kakor ga je bila napravila gospa davkarica, bil je pravo središče mali družbi; okolo njega se je sukal s konca ves pogovor.

«To je pa res, gospa,» prikloni se Valentin gospodinji, «takega zajca nisem jedel na Dunaji, in vendar smem reči, da poznam tam boljše gostilne. Ali ne samo v gostilnah, tudi v družinah ne znajo napraviti zajca.»

Take pohvale je bila že vajena gospa davkarica, vendar jo je vedno rada slišala, zlasti iz Valentinovih ust; prijazno mu odgovori:

«Težko je ustreči takim gospodom, ki so vsega dobrega vajeni; posebno pa tu na kmetih, kjer ni vsega dobiti, česar bi bilo potreba. Človek bi že vedel in znal, kako, ali kaj, ker ni! Potrpljenja je treba, pomisliti je treba, da smo na kmetih. Veseli nas, da vam vsaj ena jed diši, kakor pravite. Najboljša pohvala gospodinji, kuharici je, ako gost rad in mnogo jé. Še ta le košček, gospod Sódnik!»

Valentinu ni nič pomagalo, da se je branil; rad ali nerad, moral se je spraviti nad kos, ki mu ga je bila žena z vilicami položila na krožnik. Gospoda davkarja ni bilo treba siliti; zadovoljen in vesel je mirno povžival slastno jed, katero mu je bila naklonila Nósanova dolgopetost in lastna puška, a takó okusno pripravila dobra žena. V pogovore se mož ni rad vtikal, a zalival je tem pridneje.

Olgi niso bili po volji taki podli pogovori o pečenem zajci; ali pa je samo prilike iskala, udeleževati se pogovora. Nekako zaničljivo se nasmehne Valentinu, ki je sedel poleg nje, ter mu reče:

«Gospod Valentin! Do zdaj nisem vedela, da vam je jed, kakor se vidi, tako imenitna stvar. Raji bi nam pripovedovali, kako je na Dunaji.»

Skrbna mati se je bala, da bi to posvarilo hčerino ne razžalilo gosta. Precej, ko je bila Olga začela, odmigavala ji je z očmi, da ne takó; toda zastonj. Valentin ni bil tako tankočuten; še rad je imel take pogovore, ki so nekako zbadljivi, vendar ne razžaljivi, zlasti sè ženskimi spolom. Mirno torej odgovri svoji lepi sosed:

«Vam torej se zdi jed tako neimenitna stvar. Sè svojega ženskega stališča čisto prav mislite in govorite; a moški smo nekoliko bolj na debelo; naše potrebe niso tako zračne kakor so vaše. Ženski in moški spol sta si različna, vsak svoje kreposti imata in svoje slabosti. Močan, krepák bodi mož, tudi telesno, ne samo dušno; mehkost, nežnost pristoji ženski. Moč in krepkost dobivamo iz hrane; iz tega sledí, da učeno govorim, to, da naj mož dobro jé in pije. Jesti in piti je pol življenja, velí stari pregovor slovenski. Nekateri celo mislijo, da je to vse življenje, in po tej misli tudi ravnaajo. Tako mišljenje je enostransko. Kar se mene tiče, ljubeznjiva gospodičina, ni me čisto nič sram naravnost povedati, da nikakor

ne zaničujem dobre jedi in pijače. Kaj pa vi menite, gospod davkar?»

Mož mu molčé prikima, da se zлага z njim. Žena je bila v zadregi in strahu, kaj pride iz tega. Nič dobrega, kali! Todà ugovarjati mu zdaj še vendar ni mogla; to bi bilo nji sami na kvar, ker si je toliko domišljevala, da je dobra kuharica. Čakati je bilo treba boljše priložnosti, da pride, ako treba, svoji neprevidni hčerki ra pomoč. Valentin nadaljuje z lahnim nasmehom:

«Ker sem že tako odkritosrčen, pa naj še to povem: Jasno in odločno se izpovedujem tu čestiti družbi, in ako je treba, tudi vsemu svetu: ko bi se jaz kedaj ženil, nevesta moja bi morala znati dobro kuhati.»

To je bilo Olgi vendar prehudo; nekako nevoljno mu odgovori:

«Tak gospod, tako mlad in že tako govori! Če ne zahtevate družega od svoje prihodnje žene, če vam je že dovolj, da zna samo dobro kuhati, potem vam ne bo težko izbirati; vsaka kuharica vam bode dobra.»

Predno je mogel še Valentin odgovoriti porredni deklici, oglasi se Irena, ki je do tedaj molčé poslušala:

«Ne tako, Olga! to ni prav, da podtikaš gospodu Sódniku, česar ní trdil. On ní dejal, da mora biti njegova žena samo dobra kuharica, da družega ne zahteva. To bi res ne bilo lepo. Gospod Sódnik hoče, in to, kakor se meni vidi,

po pravici, da naj njegova žena zna skrbeti za dobro jed, še tega morebiti ni potreba, da bi jo znala sama pripraviti. Poleg tega bo pa gotovo zahteval od nje še mnogo drugih dobrih in lepih lastností, treba ní, da bi jih naštevala. Kaj ne, mati?»

Mati vesela porabi to ugodno priliko:

«Prav praviš, Irena, tako misli gospod Sódnik; in prav misli. Žena ima dolžnost skrbeti za svojega moža, da se dobro počuti, da je zadovoljen v svoji hiši, da ga ne tarejo navadne, vsakdanje skrbi, gledati tudi na to, da dobiva na mizo, kar mu diši, kar mu tékne; žena mora biti skrbna gospodinja, dobra kuharica. In taka bode, upam, kedaj tudi naša Olga, gospod Sódnik; in če dobi moža, znala mu bode tudi skrbeti za dobre jedi, verjemite mi, gospod Sódnik!»

Davkar je pridno prikimoval in pritrjeval svoji zakonski polovici. Olgi ni bila ta pomoč materina nič kaj po volji; trdovratno je molčala. Valentin je imel tu priliko in tudi neizogibno dolžnost pokloniti se gostoljubni gospé.

«Nikoli nisem dvomil, gospa, da bode Olga kedaj izvrstna žena. Boljše učiteljice bi ne mogla imeti, samo taka naj bode, in gotovo bode, kakoršna je njena mati in — srečen, komur podá svojo roko.»

Té besede so bile jako uljudne in prijazne materi in hčeri, ali obetale so malo; trdnega upanja ní bilo staviti nanje.

Olga na to :

«Zdaj pa kaj družega govorimo. Vi ste bili po svetu, gospod Sódnik; povejte nam kaj novega, kaj zanimljivega, nam, ki tičimo v tem zapuščenem, pozabljenem kotu.»

«Prav rad bi vam ustregel, gospodičina; ali kar vas najbolj zanima, o tem je meni težko poročati.»»

«In kaj mene najbolj zanima?»

«Kako se nosijo dunajske žene in dekleta.»»

«In vas ne?»

«Ne porečem, da ne; ne tajim, da rad gledam okusno opravljene ženske, in take prilike je na Dunaji toliko, kolikor malo kje. Dunajčanke slujejo po pravici, da se znajo oblačiti; vsi tujci trdijo, da se morejo v graciji z njimi meriti samo še Parižanke. To je vse res, ali kako naj vam to popišem! Jaz nisem strokovnjak; moje oko sodi splošno; káke so posameznosti, ki se strinjajo v prijetno celoto, tega vam ne morem razložiti. Tudi bi vam malo koristilo; ženske zanima samo vedeti, kaka je najnovejša noša; o tem pa je težko govoriti; ženska noša se dandanašnji izpreminja kakor oblaki na pomladanjem nebu, ki nam kažejo vsak čas drugo podobo.»»

«In to se vam ne zdi prav? Ženske morajo vedno premišljati in ugibati, kako naj se oblačijo, da bodejo lepše, da bodejo bolj ugajale moškim očém. Oko se hitro naveliča vsake stvari, bodi si še tako lepa.»

«Nam je to že prav, vsaj meni; ali je pa tudi onim, ki morajo plačevati drage obleke, tega ne vem, tudi ní treba, da bi me to skrbelo.»»

«In kader bodete morali tudi vi?»

«Kako bode takrat, tega še ne vem.»»

«Zdaj nam pa še to povejte, gospod Sódnik, ali so Dunajčanke res tako lepe, kakor se govori in piše? Človek bi sodil potem, da so vse same izbrane lepote, žene in dekleta. Vi veste, kaj je lepo; govorite, vam bom verjela.»

Táko vprašanje iz mladih ženskih ust spravi moškega v zadrego. Valentin se ni dolgo pomišljal.

«Jaz ne vem, gospodičina, ali si smem privajati toliko razumnosti o tej stvari, kolikor mi je vi tako prijazno prisojate. Sklicával bi se zopet na tujce, ki so prehodili mnogo sveta in trdijo, da ni v nobenem mestu videti toliko ženske lepote vkupe, kakor na Dunaji; todà vi hočete slišati mojo sodbo.»

«Dà, vašo sodbo, gospod Sódnik, govorite!»»

«Jaz sem bil še malo po svetu, zato ni da bi razsojal, ali Dunajčanke res v lepoti presežajo vse druge ženske na svetu. To pa moram reči, da so zares lepe; jaz si skoraj ne morem misliti lepših; težko je reči, katere so lepše, žene ali dekleta. Kak poleten večer na «ringu», v mestnem parku, v «pratru», ali pa tudi kako lepo zimsko popoldne — to vam je prava «galerija»

raznovrstnih lepot od zlatolase, modroóke, nežne severjanke do ognjevite rojakinje južnih krajev.»

«Glejte, glejte, gospod Sódnik; tako vnetega vas nisem še nikoli videla, tako navdušeno niste še nikedar govorili, tudi ne o — pečenem zajci!»

To je bilo malo na debelo povedano; ali bodimo pravični: nobena ženska, mlada ali stara, bodi si še tako pametna, ne sliši rada, da moški tako navdušeno govori o ženski lepoti, razen o njeni. Pristaviti moramo tudi še to, da je velik razloček, kako se kaka beseda govori, in kedó jo govori. Té besede niso prišle iz nežnih ustec lepe Olge tako trde kakor se morebiti beró.

Kedó vé, kako bi ji bil Valentin odgovoril, ali Olga mu ni dala časa, in to je bilo pametno.

«Ko bi bila jaz omožena, ne smel bi moj mož nikedar na Dunaj, kjer pravite, da je toliko lepot; to mora biti strašna nevarnost».

«Kedór ima táko ženo, gospodičina Olga, temu ni nobena ženska nevarna; vam bi bilo lahko držati ga doma; nikamor bi si ne želel od vas. In ko bi tudi šel kedaj na Dunaj, saj bi ne hodil brez vas.»»

«Da bi jaz kedaj Dunaj videla! Rada bi ga res, ne tajim; ali tega veselja ne doživim, prej sodnjega dné! Kolikokrat sem že prosila in nagovarjala očeta! Ni jih omečiti, na to uho so gluhi; vesela moram biti, da me vsako leto en-

krat v mesto sè seboj vzemó; ali kaj je naše mesto proti Dunaju? Oh!»

«Jaz pa menim, gospodičina, da vam ne bode treba dolgo čakati, samo treba, da hočete odločno.»

«Kakó to?»

«Moža si je treba izbrati, moža!»

«Izbrati! To se kar takó izbira! Vi ste poredni, gospod Sódnik! Kedó bi pa hotel takega dekleta, ki ni ne meščanka ne kmetica?»

«Na vaše zdravje, gospod Sódnik,» oglasil se v tem imenitnem trenutju gospod davkar, ki je bil med tem pogovorom prinesel boljšega vina na mízo.

«Na vaše, gospod davkar, in ljubeznjive družine vaše!» odzdravi mu Valentin. Davkar je bil natočil vsem male kozarce; vsi so pili, tudi Olga in Irena.

Dolgo časa so potem še skupaj sedeli in razgovarjali se o raznih stvaréh. Valentin je bil nocoj posebno dobre volje, ljubeznjiv in gostobeseden, da ga je bilo veselje poslušati. Govorili so vsi vprek, brez posebnega reda; še davkar sam se je vtikal v pogovor; dobro vino mu je bilo jezik razvozlalo. Tudi Irena je bila nenavadno zgovorna. Valentin jim je pripovedoval o Dunaji, kako tam ljudje živé in se kratkočasijo; govoril jim je o glediščih, plesih in besedah, o galerijah, palačah in vrtovih. In znal je lepo govoriti.

• Pozno je bilo že; mladi ljudje niso bili zapazili, da je gospod davkar zakimal; žena ga je zastonj drezala. Ko slednjič mož celo precej glasno zasmrči, izprevidi Valentin, da je čas vstati in napotiti se domov.

VI.

Bližal se je čas, ko je bilo Valentinu zapustiti očetov dom, prijazno davkarjevo družino, vse znance in prijatelje ter odpotovati v dalnje tuje mesto. Kako težka je ta ločitev mlademu učencu, zlasti ako je ubožen, in slovenski učenci navadno niso bogatini! V najlepšem času, ko je vse drevje polno lepega, zrelega sadja, ko se, v vinskem kraju, bliža vesela trgatev, ko se po njivah pase in kuri, vriska in poje, ko je povsod vsega obilo; ravno sedaj ga kliče neizprosno povelje, stroga dolžnost v dolgočasno mesto, v tesno, zatohlo izbico, kjer mu bode treba pri knjigah sključenemu tičati, učiti se mnogo, a malo jesti!

Vsega tega se ni bilo bati našemu Valentinu; rad je bil nekoliko časa doma, kjer ga je vse rado imelo, vse mu streglo; ali tudi v mestu ni ničesa pogrešal; stradati mu ni bilo treba, zato je oče skrbel; za razveseljevanje in zabavo je znal skrbeti sam, in z ukom si ni preveč belil glave. Ločitev od očeta in matere, od bratov in sester res človeka malo boli, ko se roke

podajejo, ko se morebiti tudi kaka solzica obriše — ženske so mehkega srca — ali to se hitro prebije; séde se z očetom na voz, oče počí z bičem, in voz zadrdrá po gladki cesti. Če se tudi obrneš nazaj, prah za vozom ti zakriva pred hišo stoječe domače ljudi: e kaj! saj so vsi krepki in zdravi, in predno mine leto, zvidimo se zopet! Ali kaj pa Olga, Irena, ali pa morebiti še kje kako drugo mlado žensko lice? Ali se ti ne bode po nikomur tožilo, Valentin? Nekoliko časa morebiti; dolga je do Dunaja pot, kraji so res prijetni, ali Valentinu že znani. Ko človek takó sam v vozu sedí, prihaja mu na misel to in ono; zakaj ne tudi podoba lepega dekleta, ki je bila tako prijazna z njim, ki se je tako žalostno držala, tako gorko roko mu stiskala pri odhodu! Ali ko ga objame zopet vélikega mesta hrupno življenje, izgine mu prijazna podoba skoraj iz spomina. Valentinovo srce ni poznalo prenapete sentimentalnosti; on se je veselil svoje srečne mladosti, brezskrbno je vžival življenje, in kje bi se tako lepo živelo in vživalo, kakor v sijajnem vélikem mestu! Valentinovo gâslo je bilo: «Danes tukaj, jutri tam». Povsod solnce sije, povsod je veselih ljudi, povsod lepih deklet in kratkočasja. Olga, Irena! prijetna igrača ena in druga; zakaj bi ne bil prijazen z njima, ali précej resno ljubiti, zavezavati se za življenje, ko je človek še tako mlad, to bi bilo nespametno, in mladi Sódnik je bil pameten. Težko je vrabca

vjeti; nastavi mu zanjke, natrosi vmes svetlo-
črnega prosa ali rumene pšenice; blizu ga ne
bode; ali pa priletí, previdno pohodi zanjke, da
mu niso več nevarne, nazoblje se zrnja in potem
veselo odletí; to je: vrabec zna živeti. Prebrisana
mati si, gospa davkarica, ali s takim ptičem
bodeš imela križ in težavo, če se morebiti kaj
posebnega ne pripetí.

Iz tega, kar smo rekli, je razvidno, da ni
šlo Valentinu slovo ne vem kako do srca nikedar,
tudi zdaj ne, ko je v četrtič odhajal na Dunaj.
Gospôda iz trga je imela navado praznovati
Valentinov odhod zvečer v veseli družbi pri vinu.

Tudi letos so se bili zbrali pri Korenu pred
odhodom tist večer, sami moški seveda; ženskim
to ní spodobno; od njih se jemlje slovo na domu,
od vsake družine posebej.

Gospod okrajni sodnik je bil nocoj posebno
dobre volje. Majhen možiček, sivolas, dasi še v
najboljših letih, s črnkastimi, kratko pristriženimi
brkami pod precej krepkim nosom, bil je ta
okrajni sodnik vesten uradnik, blaga duša, vesel
družabnik. Ko je bil pred nekimi leti prestavljen
tjà nekam na Gorenjsko, kaj storé kmetje? Po-
menijo se, izvolijo troje mož in tí gredó narav-
nost v glavno mesto: «da ga prosijo nazaj», in
res so ga izprosili. Prihodnje leto že se vrne na
svoje prejšnje mesto, a ne sam, kakor je bil
odšel; ženo je pripeljal sè seboj. Stara ni bila
ta žena ne grda, vendar se je začelo kmalu

govoriti, da zakon ní posebno srečen. Škoda dobrega moža; zares dober mož je bil ta okrajni sodnik, žena ne takó. Nekako nepriljudna, osorna je bila, tudi sè svojim možem; on jo je rad imel, prav iz ljubezni jo je bil vzел; upal je, da bode imel lepo domače življenje na stare dni. Motil se je mož; vendar tiho in mirno je prenašal svoj zakonski križ, kakor se spodobi blagemu možu; najboljšemu prijatelju se ní nikoli pritoževal. Žena ga je v strahu imela, zdaj ní smel več pohajati, koder se mu je ljubilo. Tolikanj bolj dobre volje je bil, kader je prišel zopet v družbo z njenim dovoljenjem ali pa proti njeni volji, to se ni vedelo.

Tako je bil tudi nocoj dobre volje, mladostno razposajen pri Valentinovi odhódinji. Valentina je posebno rad imel, vabil ga je tudi večkrat na dom, a Valentin ni rad k njemu zahajal; z njegovo gospo sta se nekako pisano gledala; ona je rada pikala, in on ji tudi ni dolžan ostajal; moža pa so veselili ti nedolžni prepiri.

Zdaj ni bilo žene zraven, in to je bilo dobro. Ko se je bil mož že nekoliko razgrel, začél je z Valentinom mnogokaj govoriti, česar bi žena ne bila smela slišati, morebiti tudi najboljša žena ne. Spominjal se je lepих časov, ko je bil on na Dunaji; spominjal se je mnoge deklice, ki bode zdaj pač že póstarna ženica, ako še živi; pravil je, kako so razgrajali in rogovilili po

Dunaji, on najhuje. A reči moramo, da mu niso vsega verjeli, kar je pripovedoval; v takih pogovorih, v veseli moški družbi se vsak mož, bodisi sicer še tako moder, rad malo širokoústi — človeška slabost, vsakemu znana, kaj bi jo tajili!

Tudi gospod pristav je bil glasán; ker je videl postarnega gospoda svojega višjega tako veselega in razposajenega, postal je tudi on gostobeseden; tudi on se je spominjal dunajskega življenja; naročal je celo Valentinu, naj pozdravi to in óno, ko pride na Dunaj, kar pa ne verjamemo, da bi bil Valentin storil. Najmirnejši med njimi je bil gospod davkar, on ni nikoli videl Dunaja!

Ko se je čas že bližal polunoči, začel je okrajni sodnik dajati za vino. da se je vse cedilo; Valentin mu nocoj ni smel braniti, a storil je tudi on svojo dolžnost. Koren je pridno vina nosil, Jerice ní bilo blizu. Vesela in glasna je bila družba, a prepira se nocoj ni bilo bati. Pelo in govorilo, ali že bolj kričalo se je vse vprek, bilo je tudi nekaj nižjih uradnikov zraven. Trkali so s kozarci, bratovščino so pili, objemali se in sezali si v roko; vse je bilo gineno, celo sólze so si brisali; seveda take solze niso kedó vé kaj prida; tudi se prav ne vé, kje imajo svoj vir, v žalosti, v veselji ali — v vinu!

Da vse povemo: ko so se pozno po noči domóv peljali, vriskali so in ukali kakor vaška

mladina; zakaj bi ne bila tudi deželna gosposka kedaj vesela!

Drugi dan popoldné je bilo vse pripravljeno za odhod; voz je že stal na dvorišči, samo napreči je bilo še treba. Vse je bilo nekako tiho po hiši in po dvorišči. Sódnikova mati, navadno že ne posebno vesela, bila je zdaj še bolj molčeča in otožna; zdaj pa zdaj si je obrisala skrivaj solzo iz očesa. Valentin je bil šel po kosilu z doma ali po kakem opravku ali pa samo na izprehod. Mati ga je ves čas tako malo videla domá, in še danes, zadnji dan, je tako malo govoril z njo. To je ženo pač nekoliko bolelo, ali tožila ní; vajena je bila na skrivnem trpeti.

Andrejče in Zalka sta bila na dvorišči pri vozu; deček je ogledaval in poskušaval to in to, ali je vse v redu; vrtil je kolesa, ali so dobro namazana, privzdigaval je zdaj prednji, zdaj zadnji konec, skakal na voz in poskušaval, kako se sedí. Govoril ni nič, tudi on je bil videti slabe volje.

«Nu, Drejče!» vpraša ga Zalka, «zakaj pa nič ne poveš? Kaj so dejali oče, ali te vzemó sè seboj?»

«Ej, kaj bodo dejali!» odgovori ji bratec precej nejevoljno. ««Obregnili so se nad menoj, da naj se poberem. Kaj sem pa hotel! Oče so danes slabe volje, Bog vé, kaj jim je? Vselej, kader pride tista rogovila rogovilasta, tist Nósan k njim, gre vse narobe. Jaz tega človeka kar

videti ne morem; ko bi bil jaz oče, izpokal bi ga iz hiše, da bi ga ne bilo nikoli več nazaj. Bog vé, kaj imata zopet danes. V očetovi sobi sta, pa neke papirje pregledujeta in premetavata. Oče so strašno hudi, jezé se, vpijejo in kolnejo, da je strah. Slišiš?»»

In res se je vpitje slišalo z gornjega konca hiše notri doli na dvorišče.

«Pojva na vrt, Drejče! mene je tukaj strah!» reče deklica svojemu bratu, ter ga prime za roko; «glej, Nósan gré doli; da bi ga le sim ne bilo, teciva!»

Nósan ní šel na dvorišče, naravnost proti vratom zavije in korači urno ven na cesto.

Čez nekaj časa pride Valentin. Ko zagleda voz na dvorišči, obstojí, potem se mu bliža počasi. S komolcem se vprè na voz in poluglasno sam sè seboj govori:

«Zadnji čas je zdaj; na potu bi bilo prepozno. Biti mora! — E, kaj se mi pa more zgoditi? Pojmo!»

Rekši napoti se gori proti očetovi sobi. Vse je kazalo, da mu ta pôť ní prijetna.

Sódnik je bil sam v sobi; sedel je na mizo naslonjen, polno listov je bilo okolo njega. Ko zasliši Valentina, obrne se proti njemu. Valentin je takoj izprevidel, da bi ne bil mogel priti v neugodnejšem trenutji. Ali poskušati je bilo vendar treba.

«Kaj bi rad, moj sin?» vpraša ga oče; glas njegov ní bil nepriljuden, še celo nekako mehák je bil; dober začetek!

«Danes torej bode treba odriniti, oče,» odgovori mu sin, ne vedoč prav, kako bi začel.

«Vse je pripravljeno, ali si tudi tí že gotov?»

«Poslovil sem se povsod; moje stvari so tudi zložene; vse je v redu, samo še nekaj — neko prošnjo imam, oče!»

«Govori! saj veš, da ti storim rad vse, kar morem.»

«Kaj bi vam razlagal, saj veste, oče, slišite in berete, da je zdaj na Dunaji velika draginja; vse se podražuje od dné do dné, hrana, stanovanje, obleka!»

«Torej meniš, da bodeš odslej več potreboval, Valentin? Ali veš, tudi pri nas gre trdó za denar; časi niso več, kakoršni so bili nekedaj. Vendar govóri, koliko pa, koliko? če že ne moreš res več izhajati s tem, kolikor sem tí do sedaj pošiljal.»

«Ne, oče! prizadeval si bodem, da ne bode treba. Nekaj družega vas moram prositi, oče! Težko mi je, toliko ste že potrosili zame; ali kaj hočem! sila kola lomi. — Nekaj dolga imam na Dunaji, oče!»

«Dolga? — Zakaj mi pa nisi prej povedal? To ní dobro, da začne človek že mlad dolgove delati, sin! To ní dobro, verjemi svojemu očetu, on vé, kaj so dolgovi!»

Tako ni Valentin še nikoli slišal svojega očeta govoriti. Raji bi bil videl, da bi se oče jezil; ali tako mirno je govoril in tako žalostno! Valentinu je bilo nekako tesno pri srci.

«Kako pa vendar to, da si dolgove delal; zakaj mi nisi raji précej pisal?»

«Začetek je bil ta, da sem nekim prijateljem in znancem posojeval; vi ne veste, oče, koliko je siromaštva med našo mladino na Dunaji! Dobrega srca sem; če me kedó prosi, ne morem mu odreči.»

«To je prav, da je človek dobrega srca, da pomaga potrebnim, ako more. Ali čez svoje moči se ne smé, gledati je treba, da se daje samo takim, kateri so zares potrebni in vredni, in da tudi vrnejo, kader morejo. Bojim se, da si bil malo lahkomiseln, sin; to ní dobro!»

Valentin je mólčal, nič napak mu ni bilo, da ga je oče karal in svaril; sedaj prvič, zakaj ga ní prej nikoli!

«Kedó je pa tebi posojal?»

«Vi ne veste, oče, kako lahko se na Dunaji na pósodo dobiva; kakor hitro vidijo, da je človek iz premožne hiše, in to precej spoznajo, prav vrivajo mu denar, na dom mu ga nosijo, seveda ne iz krščanske ljubezni, obresti so oderúške! Jaz sam ne vem, kako sem tako nanagloma, tako globoko zagazil.»

«Koliko pa je dolgà?»

Zdaj je bilo treba poguma.

«Pet sto!»

Ko je treščilo, nastane mir nekoliko časa. Oče je dolgo molčal; potem reče mirno, a tehtno:

«To je mnogo denarja, sin!»

«Samo še sedaj, oče; samo sedaj še mi pomagajte. Besedo vam dajem, da je sedaj zadnjič; nikoli več ne bodem tako lahkomišeln, oče!»

Sódnik vstane ter začne hoditi po sobi; to ni obetalo nič dobrega. Čez nekaj časa obstoji pred sinom, rekoč:

«Kaj pa, ko bi ti dejal, da nimam toliko gotovine pri domu!»

Takega ugovora se Valentin res ni nadejal. Vendar hitro si pomaga:

«Če nimate, pa lahko dobite, oče!»

Nič odgovora; Sódnik stori zopet nekaj korakov po sobi, potem se ustavi, kakor prej, pred sinom:

«In če ti rečem, da ne morem dobiti!»

Té besede so Valentina zares prestrašile; vendar nekoliko se potolaži, ko oče pristavi:

«Pri tej priči in toliko dobiti! Kje in kako?»

Valentin ni vedel, kaj svetovati očetu, in ko bi bil vedel, to se vendar ne spodobi. Mislil si je: Zakaj nisem prej razodel očetu, kje me čevelj žuli! Nekoliko časa oba molčita. Valentin je stal, oče je hodil po sobi. Kedor bi bil zdaj opazoval Andreja Sódnika, videl bi bil lahko, da je možu hudo pri srci, da se sam sè seboj

borí, ali bi molčal ali govoril. Čez nekaj časa gre ter pogleda skozi vrata, da bi kedó ne poslušal. Potem zapre vrata ter velí sinu:

«Sedi, Valentin! Sama sva; govoriti moram s teboj, kakor nisem še nikoli; Bog vé, da ne rad. Ali ti moraš vse vedeti, vse; morebiti sem že predolgo molčal.»

Valentin sede, oče primakne svoj stol k njegovemu, potem začne:

«Vedi, sin, da ni vse takó, kakor ti misliš; mlad si še in ne veš, kaj so skrbi. Odganjal sem ti jih, dokler sem mogel, kakor mati otroka muham brani. Tvoj oče vé, kaj so skrbi, dasi ti ni do zdaj nikoli kazal žalostnega lica. Ne bodem ti našteval, sam dobro veš, kaj sem storil záte, za vse svoje druge otroke skupaj ne toliko; in to morebiti ní bilo prav. Ali kar je, to je. Kar sem storil, storil sem ti rad, ničesa ti ne očitam. — Odslej ne bodem morebiti mogel več toliko. Časi so se izpremenili, Valentin! — Poglej ta pisma. Ne brani se, jaz hočem, da vse veš.»

Valentin pogleda ona pisma in obledí.

«Zdaj veš, česar še tvoja mati ne vé; in to še ni vse. Pestili so me, prodal sem gozd, dvakrat toliko je bil vreden; eno luknjo sem zamašil, drugo odmašil, žalostno gospodarstvo! In zdaj me za drug dolg terjajo, jaz sam ne vem, kaj bo. — Toliško dovolj za sedaj; hudó ti je, vidim; nerad sem te žalil, ali moral sem

govoriti, da bi mi kedaj ne očital, zakaj sem molčal. Tako še s tvojo materjo nisem nikoli govoril. Kar si slišal, ohrani záse, svet ni, da bi moral vse vedeti. Morebiti se vendar še kako izkopljemo, dasi zdaj še ne vem, kako. Pameten bodi, sin; uči se pridno, da skoraj službo dobiš, da prideš pod streho, predno prihruje huda ura. Za zdaj bodi miren; kolikor bodeš potreboval za prvi čas, dobiš; za tvoj nesrečni dolg bodem skrbel, da ga skoraj poravnaš. Več ti ne morem obljubiti. Pojdi, poslóvi se, čas je, da odrineva skoraj.»

Molcé odide Valentin.

To je bila danes žalostna ločitev, da še nikoli ne tako. Na večer sta oče in sin veselo drdrala proti mestu; to je: vesel je bil edini lisec, ki je dirjal po gladki cesti, da so ga komaj peté dohajale. Oče in sin sta vso pot malo govorila. Valentin je bil zamišljen, po ušesih so mu zvenele, recimo tudi, v prsih so mu odmevale žalostne besede matere, ki jih je govorila sinu, ko mu je podajala roko in brisala si oči: «Zdrav ostani, Tine! Bog vé, ali se bodeva videla še kedaj; ne pozabi Boga in spomni se časi svoje uboge matere!»

VII.

Na tihem je trpela Sódnikova gospodinja; skrbno njeno óko je videlo skrivne poke, katere so se kazale tu pa tam po veličastnem poslopji

lepe Sódnikovine; majali so se mu prej také krepki talni stebri; v strahu in trepetu je pričakovala žena strašnega trenutja, ko se slednjič vse zgrudi in razruši. Molčé je trpela, molčé izpolnjevala svoje težke dolžnosti. Žena, pravijo, podpira hiši tri ógle. V tem pregovoru je mnogo resnice; kaj pomaga možu, naj se še tako trudi in pridobiva, ako ní v hiši blažene ženske roke, katera vse, kar je nanesel, skrbno hrani in umno ureja, da se množí, rase in lepo vzhaja kakor kvas na gorkem! Najpridnejši gospodar se slednjič utruji, naveliča se dela, ako vidi, da ní blagoslova pri hiši, da vse nárazen leze, gine in se taja kakor sneg spomladi; ako nima prijetnega, mirnega doma, da se odpočije po trudu in skrbéh viharnega dneva. In kar je najimenitnejše, kedó naj mu skrbi za otroke domá; kedó naj pazi na nje, hrani jih, učí in odgojuje, da mu bodejo na veselje sedaj, na čast, tolažbo in podporo v starih letih? Lepa, imenitna, a tudi težavna je zakonske žene naloga. Blagor možu, kateremu je sreča naklonila dobro ženo, katera izpolnjuje svoje dolžnosti, kakor on svoje; lajša in slajša mu življenje, gladi mu življenja pota, če mu jih tudi s cveticami ne nasiplje. Vesel je naj bode, čestí jo naj in ljubi; ravnopravna mu bodi; nikedar naj iz gole oblastnosti in samoglavnosti ne séza v njeno področje; zaúpa ji naj vedno in povsod, kakor ona njemu. Nikedar naj je ne žali brez potrebe, vedro naj bode njeno čelo, jasno njeno

oko, da razliva blagodejno svetlobo, radost in zadovoljnost po vseh obrazih, po vsi domačiji. Pomisli naj, da mu podpira tri hišne ógle res, a tudi samo trí; da more hiša stati, treba tudi četrtemu podpore, in tega more in mora podpirati sam gospodar.

Liza Sódnikova je bila iz ubožne hiše; Andreju ní bilo treba gledati na premoženje, ko se je ženil; lepo ženo je hotel imeti, da bi je bil sam vesel in da bi se z njo ponašal pred svetom; lepo domovje, lepa kupčija in lepa žena; to troje se lepo vjema, to je bilo po Sódnikovem srci. In vse to troje je zdaj imel. Lepa je bila Liza, da je slula, lahko se reče, po deželi, ne samo po okraji. A ne samo lepa, bila je tudi poštena, umna in pridna, in — redka prikazen — poleg vse svoje nenavadne lepote ni bila nikakor ničemurna. Ali ni sama vedela, kako je lepa, kar je težko verjetno, ali je pa tako malo čislala telesno lepoto: gotovo je to, da ni kazala nikoli in nikjeri najmanjše prevzetnosti; nikedar se ní povzdigovala nad druge. Imela je res v svojem vedenji in govorjenji, v hoji in noši nek prirojen, plemenit ponos, ki je lahko doma v nizki koči, kakor na gosposkem dvoru. Ali v tem ponosu ni bilo čisto nič neprijetnega, odurnega; tako lepo ji je pristajal, da bi si je človek ne bil rad mislil drugačne. Čudno in vendar resnično: tak ponos ni v nikakem nasprotji s pravo skromnostjo; reči bi se smelo skoraj, da sta si brat in sestra, tako

lepo se zlagata. In tako je bilo v resnici pri Sódnikovi nevesti. Ta ponos ji je pa bil tudi dobro orožje, katero jo je branilo mnogoterih sitnostî in nadležnostî, ki se tako rade bližajo lepi ženski, bodi si dekletu ali pa tudi zakonski ženi. Nenavadna ženska lepota hudim jezikom pa osam zrelo médno jabolko — to je objedanje in glodanje! Lepa Liza, prej ubožno dekle, zdaj bogata žena Sódnikova je imela mir, dasi je povsod hudih jezikov dovolj kakor osâ — s tem je vse rečeno.

Hitro se je bila udomačila in privadila novih razmér. Sódnik je smel biti zadovoljen sè svojo ženo; in bil je zadovoljen. Dobro mu je dejalo, ko so jo vsi hvalili in slavili, kaka žena je to in kaka gospodinja! Sam je nikedar ni ne hvalil ne grajal, to se mu ni zdelo spodobno. Srečen je bil njijin zakon; prepira ni bilo med njima. Sódnik, dasi kmet, bil je pameten mož; še gosposki niso vsi taki. Nikedar se ni vtikal v njeno gospodinjstvo, kakor ona ne v gospodarstvo njegovo; kar je naredila ali ukazala, vse je bilo prav, če tudi se mu časi morebiti ni zdelo; nikoli ji ni kratil njene gospodinjske oblasti. Če je bil še tako slabe volje, z njo ni bil nikoli osoren, a posebno prijazen tudi ne; tudi to se mu je menda zdelo nespodobno. Deklam ni sam ukazoval, one so bile popolnem v njeni oblasti; ona jih je v službo jemala, ona plačevala in karala jih, ako treba. Otroci, dokler niso v šolo

hodili, bili so samo materi v strahu; kar je rekla ona, to je veljalo; nepotrebno in neprimerno se ji je zdelo, da bi imela očeta za strašilo otrokom. Kakor ona v svojih, tako je bil mož svoboden v svojih naredbah in opravilih. Nikoli ga ni vprašala, kam gre in kedaj se vrne, kje je bil, kaj je počel, zakaj ga ni bilo toliko časa domóv. Slabo je izkupila kaka soseda, kaka stara ženica, ako ji je hotela kaj na uho pošepetati o njenem moži: kaj se govori o njem, naj bolj pazi nanj, naj ga ne pusti, da dela, kar hoče; kratko jo je zavrnila, rekoč: «Moj mož že vé, kaj dela.» In take žene bi človek ne bil vesel?

Štiri in dvajset let sta tako v miru in zložnosti vkup živela. V prvi polovici té dolge dôbe je vedno sreče solnce sijalo na Sódnikovo domovje; a s časom so se začeli prikazovati in vzhajati oblaki ob robu obnebja; sivi oblaki, ki so se množili, gostili, slednjič prevlekli vse nebo; grom se je čul izza gorâ; vihar je šibil in pripogibal drevesom vršiče, vsak čas se je bilo bati hude ure.

Žena Sódnikova je vse to videla; čutila je, da se bliža nesreča njenemu domovju, a vedno je molčala. Vendar zamolčati ne smemo, da je imela trenotja, ko so ji vstajali mučilni dvomi, ali je tudi res vedno prav ravnala, da ni poslušala dobrih svetov, da je molčala, ko bi bilo treba govoriti. Ko bi stopila prédenj, lepo z njim govorila, prosila ga, ako treba sè solzami v očéh,

naj ne dela takó, naj krene, dokler je še čas, s poti, katera vodi v gotovo pogubo, morebiti...? Ne, Liza je poznala svojega moža, njegovo oblastnost in trmoglavost; razdražila bi ga samo, morebiti bi bilo potem še huje. Andrej Sódnik se ne dá voditi nikomur, tudi svoji ženi ne; morebiti nji najmanje!

Imela je samo enega človeka na svetu, kateri je vedel, kaj trpí; z njim je govorila, njemu je potoževala, kader ji je bilo srce prepolno, svoje skrbi in bolečine; ta je bil njen sin Matija. Matija ni bil podoben svojemu očetu, vsaj po slabi strapi ne. Prost kmečki sin je bil, priden, skrben, varčen; kakor hlapec se je trudil in delal od zore do mraka doma, na polji, kjer ga je bilo potreba, kakor hlapec, samo da je njegovo delo več zaleglo. Razumen mladenič je bil Matija; vedel je kakor mati, kaj se vrší; vedel je, kaj se bliža, kaj mora priti prej ali pozneje, ako se kaj ne predrugači, ako se kako čudo ne zgodi. Ali pomagati tudi on ni mogel. Ako bi bila mogla enega človeka skrbnost in pridnost odvrniti pretéči propad, tedaj bi bilo vse dobro; toda Matija je predobro vedel, pregloboko čutil, da je vse njegovo prizadevanje kaplja na razbeljeno železo! Kaj pomaga kopati in vodo na jéz napeljavati in nabirati, ako je zatvornica vedno odprta! In zatvornice on ní mogel, ní smel zapreti. Pomagati je mogel samo eden, sedaj morebiti že tudi tá ne več. Trpel

je in molčal sin kakor mati; upal se ni stopiti pred očeta; gorjé mu, ako bi zinil kako svarečo besedo očetu, takoj bi moral iz hiše. Sin, ki vidi svojega očeta nespamet, ki vé, kam pripravi njegova zapravljalnost slednjič vso družino, a govoriti ne sme — ali ni žalostno, prežalostno stanje njegovo? In ko bi tudi smel govoriti — sin svariti, karati očeta, očitati mu, ali ni to nenaravno, narobe svet?

Vendar tako potrpežljivo kakor mati ni prenašal svojega trpljenja. V pogovoru z njo mu je ušla časi kaka huda, srdita beseda; ali mati ga je vselej resno pokarala, kadar se je tako izpozabil; tolažiti ga je morala, ko je bila sama tako potrebna tolažbe. Kader sta tako govorila, bila sta vedno sama. Ana je bila do zadnjega časa v mestu; nji pač ni bilo jasno, kake so hišne razmere, mati ji ní hotela kaliti mladostnega mirú.

Bilo je kakih štirinajst dní po Valentinovem odhodu. Ves ta čas je bil Sódnik nekako ne- navadno razburjen. Vse je kazalo, da se kaj posebnega godí, nič dobrega! Z nikomur ni govoril; pozno po noči je prihajal domóv, časi celo, ko se je že danilo. Nósan, hudobni duh Sódnikove hiše, ni ga skoraj zapustil. Imela sta vedno skrivne pogovore in dolga posvetovanja, slednjič glasne prepire. Nósan ní bil zdaj več tako pohleven in potuhneno ponižen kakor prej; precej glasno mu je že odgovarjal, in to je bilo

slabo znamenje! Lizi je bila skrb do vrhunca prikipela; poleg tega ji Matija ni dal mirú, da mora govoriti z očetom; pretil ji je, da pojde sam k očetu, ako se ona ne upa, naj se zgodi, kar hoče. Kaj je hotela početi uboga žena! Sina vendar ni smela pustiti pred očeta. Slednjič se ujunači ter sklene iti k njemu.

Bilo je zvečer; Andrej je bil sam v svoji sobi. Mož se začudi, ko vstopi žena, precej neprijazno jo ogovori:

«Kaj bi rada?»

««Andrej!»» začne žena, položivši mu roko na ramo; ««koliko lét živiva že skupaj?»»

«Jaz ne štejem let, nimam časa, dolgo se mi že zdi.»

««Štiri in dvajset let, to je lepo število v človeškem življenji.»»

«Pridige poslušati ne utegnem; povej, kaj hočeš?»

««Ali si mi imel kedaj kaj očitati ves ta čas?»»

«Če nisem, pa ti bom zdaj, ako hitro ne poveš, kaj hočeš.»

««Ali sem se kedaj vtikala v tvoje opravke?»»

«Saj bi ti tudi ne svetoval, da se vtikaj; ali se hočeš morebiti zdaj?»

««Morebiti ni bilo prav, da se nisem že prej.»»

«Žena!»

««Da te nisem nikedár vprašala, kaj te tare. — Težke skrbi imaš, Andrej!»»

«Ne béli si moje glave, ti imaš svoje skrbí, jaz svoje.»

«Kaj sva si obljubila pred oltarjem?»

«Prej pridiga, zdaj izpoved, izpraševanje! To me dolgočasi!»

«Andréj, ali nimaš res nič zaupanja do svoje zakonske žene? Ali res nisem toliko vredna, da bi mi potožil, kaj te teží?»

«Jaz nisem vaju tožiti.»

«Umičeš se mi; ali povem ti, da ne pojdem od tod, predno mi ne razodeneš, kako stojimo; to je moja dolžnost, moja pravica!»

«Pravica? Ti imaš kako pravico? Kédó ti jo je pa dal? In če se še nocoj vse prodá, da ne bodeš imela škopnika pod životom, kje imaš tí pritoževati se pravico? Kaj si mi prinesla v hišo?»

Tega se Liza ní nadejala; prvič je zdaj slišala to besedo; kakor meč ji je segla v srce. Dolgo časa molčí opirajoč se ob stol z roko. Andrej sam je čutil, da se je prenaglil; grdo, nemoško je bilo tako očitanje; sram ga je bilo, zato izpremeni glas ter govori:

«Ali sem ti kedaj očital, da sem te vzel, kakor si bila? Ali si bila zato menj spoštovana? ali si česa pogrešala do sedaj, káj?»

«Tí me ne umeješ, Andrej; jaz ne govorim záse; meni je vse prav, z vsem sem zadovoljna; ne bojim se ne dela, ne stradanja, ako treba; in če bodem morala na stare dni iz hiše, v službo

pojdem, za deklo; ali kaj bodo otroci? Za otroke govorim, ne záse!»»

Mož nič na to. Čez nekaj časa povzame zopet žena besedo:

«Ali smo res že tako daleč, Andrej, da ni več pomoči?»

«Kaj ne bo pomoči! Nekaj dolga imam, časi so slabi, kedó je zdaj brez dolga? Nek sitnež iz mesta me pritiska. Nekako v zadregi sem res, pa se že zopet izkopljem, kakor sem se do sedaj. Pusti me, od tebe ne potrebujem pomoči ne sveta, pojdi!»»

«Ne, tako me ne odpraviš, Andrej! zdaj prvič s teboj govorim, in morebiti zadnjič; zdaj moram vedeti vse. — Koliko je tistega dolga?»

«Moja skrb; saj sem ti rekel, da tebe ne potrebujem.»»

«Ne govóri tako, Andrej! Zakaj bi ti ne mogla jaz nič pomagati; moja dolžnost je, storiti kar morem. Glej, rada dam vse, kar imam; vzemi in prodaj vse, kar si mi kedaj dal in nakupil, zlatnino in srebernino in praznična krila, vse je tvoje; vzemi in prodaj vse, samo da se rešimo iz té stiske. Kaj bi počela s to ničemurnostjo; mi nismo več, kar smo bili; drugo življenje nam je začeti, po svojem stanu se nositi; siromaštvo ni sramota, pošteno siromaštvo!»

To je bilo prevzetnemu možu prehudo; kaj takega slišati iz ust svoje žene! Njegov ponos, tako ponižan, tako v srce zadet, se spne po

konci kakor uporen konj. Zdaj je bil zopet ves Andrej Sódnik. Od jeze bled se zadere nad ženo:

«Zdaj sem pa sit tega moledovanja, zadnji-krat: Pojdi!»

• «Torej je vse zastonj? Tudi moje solze te ne omečé?» »

In ubogo ženo res posilijo solze. Ali to ga je še bolj razkačilo.

«Še tega mi je bilo treba; zdaj se mi pa hitro poberi izpred oči, da se ne izpozabim.»

««Tepel me pa mendà vendar ne boš!»»

«Jaz ne vem, kaj bom; ne jézi me, pravim!»

««Moj Bog, moj Bog!»»

V tem trenutji se vrata odpró; Matija viharo vstopi; pri vratih je poslušal. Ko je slišal zadnje besede, ni se mogel več zdržati; moral je materi na pomoč. Ko ga oče zagleda, zagrmi nad njim:

«Zdaj pa še tí! Ravno prav si mi prišel, paglavec! Tebi tudi ni nekaj prav, ki tako potuhnjeno hodiš. Zgovorila sta se, ali jaz vama pokažem, kedó je tukaj gospodar!»

Srd in jeza premagata sina pri teh besedah. Bridko reče očetu:

«Bog vé, kedó je tu gospodar!»

««O takó, mladič! Takó se govori z očetom? Kedó te je tako lepo učil?»»

«Bog mi odpusti, ali jaz ne morem drugače, oče!»

«Kedó je tu gospodar?! Ti ne, potepuh! ti nisi in ne boš nikedar!»

«Vi tudi ne; saj bo skoraj vse prodano, beračit pojdemo po svetu.»

«Zdaj sem še jaz tu gospodar, jaz, Andrej Sódnik; in da boš vedel, da sem res, zapovem ti: Poberi se odtod, iz moje hiše! Klati se po svetu in úči se, kako se govori z očetom. Da mi ne prideš več pred oči! Ako te jutri zjutraj zagledam, izpodim te s palico kakor psa od hiše. Tí še ne poznaš Andreja Sódnika. Bog ne daj, da se srečava. To je moja zadnja beseda!»

Rekši vzame klobúk in otide.

VIII.

Pozno ponoči je bilo že, ko je Matija, pripravljaje se na pot, zbiral in skladal svoje stvari; najpotrebnejše obleke je hotel vzeti sè seboj samo toliko, kar je lahko v roki nosi popotni človek. Peš bode popotoval Sódnikov sin, dasi je vóz in kónj na izbiro pri hiši. Jutri zjutraj pred dnevom zapusti očetov dom; kakor hlapec, ki gré iz službe, pojde iz domače hiše; da bi ga le nihče ne videl, srditemu očetu ne smé pred obličje!

Sódnik je bil z doma, kakor po navadi; vse je bilo mirno po hiši. Razen matere ní vedel nihče, kaj se je godilo med očetom in sinom. Vsi so mirno spali, samo mati ní mogla zatisniti očesa. Matija je bil že skoraj zvršil svoje žalostno

delo, ko se vrata odpró in mati vstopi. Vsa ob-
jokana sede poleg njega na stol. Čez nekaj časa
izpregovori in reče žalostno sinu:

«Torej je skleneno, tí moraš iti?»

«Saj poznate očeta!»

«O kaj pa, da ga poznam, da bi ga ne tako!»

«Ne žalujte, mati!»

«Ti pač ne žaluješ, tako z lahkim srcem
odhajaš!»

«Kaj sem pa dobrega imel doma? Očetu
sem trn v peti, hlapca imajo raji; iz njih ust
nisem čul prijazne besede, kakor da bi jim bil
ne vem kaj storil.»»

«Saj ti tudi nisi bil nikedar prijazen z njim.»

«Mati, jaz se ne morem prijaznega delati,
ako nisem; če ne smem govoriti, kakor mislim,
raji molčim; zato sem molčal, dokler sem mogel.
Ali ko sem po nesreči blizu prišel in slišal, kako
so z vami ravnali, tedaj nisem mogel več mol-
čati; in tako se je zgodilo, kar se je moralo
zgoditi prej ali pozneje.»»

«Ali pomisli, da je vendar le tvoj oče; sin
mora potrpljenje imeti z očetom.»»

«Če nisem prav storil, Bog mi odpústi;
ali jaz nisem mogel drugače, mati!»»

«Misel je bila dobra, ali to ga je le raz-
dražilo; bojim se, da bo zdaj še huje.»

«Jaz ne mislim tako, mati, in to je moja
tolažba; morebiti jih pa ravno to strezni, da se
zavedó in spoznajo, kam so zagazili.»»

«Bog daj, da bi bilo tako, ali jaz imam malo upanja. Zdaj, ko pojdeš ti, zdaj ga ne bo nič več držalo, zdaj pojde vse narazen. Sama bom zdaj, čisto sama in zapuščena, brez pomoči, brez podpore, sirota!»

In uboga žena se hudo zjoka. Sin jo tolaži:

«Ne jokajte se, mati; kaj ménite, da je meni tako lahko pri srci; ali zdaj ni družega; jaz moram iti, umakniti se očetovi jezi.»

««To vidim, ali kaj misliš početi, kam se obrniti?»»

«Najprej pojdem v mesto; tam se že kaka služba dobi, saj sem se nekaj učil in dela se ne bojim in ne sramujem nobenega, da je le pošteno. Zame se ne bójte, mati; brez skrbi bodite, Bog vé, kje človeka sreča čaka.»

««Ali kaj bo tvoja mati! O ko bi ne bilo otrók, vse bi pustila tudi jaz in šla bi s teboj po svetu. Tako pa moram tu ostati in trpeti.»»

«Potolažite se, mati, saj se ne ločiva na večne čase. Bog vé, morebiti se skoraj kaj premeni; mogoče, da me oče sami domóv pokličejo, ko se jim jeza poleže. Sódnikov sin pri tujih ljudéh za hlapca, to jim bode strašna misel, meni ní to nič strašnega.»

««Ali imaš za pot in da se preživiš, dokler ne dobiš kakega zaslužka?»»

«Do mesta ne potrebujem nič; in ko bodem tam, dalje me ni skrb.»

«Ali nekaj moraš vendar imeti za potrebo; gotovine ti ne morem dati; a dam ti, kar imam. Ná, tu je nekaj zlatnine in srebernine; Sódnikova pozdaj ni, da bi nosila ali pa tudi samo hranila take ničemurnosti; kaj bi mi ljudje rekli? Vzemi in prodaj vse; kolikor potrebuješ, hrani záse, drugo mi pošlji; pripomoči moramo vsi, kolikor kedó more, da se dolg poravná. Rada bi ti dala tudi vsa svoja praznična krila, da jih vzameš sè seboj in prodaš v mestu, meni jih ni potreba; ali tako te ne morem obložiti, da bi bil kakor tovorna žival; pojdem pa sama v mesto, brž ko mi bo mogoče. in tam se zopet snideva.»»

«Mati, vi ne veste, kako mi je hudó, da moram kaj takega slišati; tako daleč smo prišli! Vendar odsvetávati vam ne morem; storite, kakor se vam zdi, da je treba. Samo to vas prosim, ne silite me, da bi vam jaz to prodajal; prehudó bi mi bilo. Hranite vse skupaj, in ako že mora biti, ako pojedete res sami v mesto, naredite s temi stvarmi, kakor se vam prav zdi, jaz ničesa ne potrebujem, mati!»

«Kakor berač pojde torej Sódnikov sin po svetu!»»

«Ne takó, mati! kakor mlad, zdrav in krepák človek pojde vaš sin po svetu, s težkim srcem pač, da vas mora takó zapustiti, a poln upanja, da se vse skoraj na boljše preobrne.»

«Bog daj, da se zgodí, kakor tí upaš, sin. Srečno hodi torej in Bog bodi s teboj povsod.»

Obljubi mi, da ne pozabiš nikedar in nikjer svoje uboge matere; obljubi mi, da mi bodeš zvesto in pogosto poročal, kje bivaš in kako se ti godí. Ne čakaj, da bi te oče klical; obljubi mi samo, da se vrneš, kakor hitro dobiš poročilo, da se je nekoliko potolažil, da ti ne brani domóv!»»

«Vse storim, kakor želite, mati! — In zdaj pojdite mirno spat, pozno je že, potrebni ste pokoja. Z Bogom, mati!»

«Z Bogom, ljubi moj sin!»»

Podasta si roko; nekaj časa tako stojita molčé, potem mati otide.

Žalostna ločitev, Bog jima daj veselo združenje!

* * *

Vse mirno je bilo po trgu, vse je še spalo, samo petelini so dan oznanjevali, ko je Matija odhajal. Krepko in urno je stopal s culo na palici čez ramo. Nikogar ni srečaval, nikogar dohajal, to mu je bilo po volji. Samo konci trga je stara ženica čepela pred ubožno kočo ob cesti. Ko ga starka zagleda, pozdravi ga prijazno:

«Bog daj dobro jutro, Matija! Kam pa, kam tako zgodaj in pa s culo na rami?»

To vprašanje ni bilo posebno prijetno mlademu popotniku, ali kaj je hotel? Molčati ni mogel in legati se tudi ne; naravnost ji torej odgovori:

«V mesto, strina!»

««Kaj praviš, v mesto?»» čudi se starka ter zmajava sivo glavo; ««v mesto, pa peš, Matija, peš?»»

«Zakaj pa ne? dobre noge imam. Kaj pa vi tukaj tako zgodaj, strina?»

«Solnca čakam, solnca, starost ne more spati; neduha me tare, neduha. — Srečno pot torej, Matija, dobro opravi in srečno se vrni.»»

«Bog daj!» odgovori ji Matija ter zopet urno dalje korači.

««Dober človek ta Sódnikov Matija,»» govori starka sama pri sebi, ko je bil mladenič že daleč od nje; ««dober človek, ne tak, kakor je njegov oče; Bog mu daj srečo!»»

Bilo je lepo jesensko jutro; solnce je bilo še za gorami, a na jasnem nebu je luna bledela, zvezde so bile že vse ugasnile. Debele rosne kaplje so visele po travi; in glej, zdaj se že lesketajo kakor biseri v prvih žarkih vzhajajočega solnca.

Jutro, zlasti lepo jasno jutro ima neko posebno blagodejno moč do človeške duše. Ko mine na večer dneva luč, ko tihi mrak trudno zemljo zagrinja, vlega se prerada neka otožnost ubogemu človeku na srce; ko je vse tiho, zbuja se skrbi črv, ki je spaval v dnevnem hrupu, ter gloda in razjeda osrčje; kesanje se oglašá, bridki spomini vstajajo, obup se polastuje zbegane duše. In celó ponoči! Noč ima svojo moč, nesrečno

moč! Kako samega, kako zapuščenega se čuti bolnik v tamni, tihi noči. A ko zasije belega dneva svit, splašijo se nočni strahovi, môra beži, ki je tlačila srcé, up se povrača z blagodejno, čudotvorno svetlobo mladega dneva.

Težko noč je imel Sódnikov Matija, skrbí mu niso dale pokoja; če je za nekaj časa zatisnil trudne oči, mučile so ga neprijetne, težke sanje. A zdaj, ko je stopal v čistem, krepkem, jutranjem zraku, ko je videl okolo sebe vse tako okrepčano, pomlajeno in prerojeno, oživljale so se mu telesne in dušne moči, širile so se mu prsi, prosto in krepko je dihal zdravo jutranjo sapo, tako nekako lahko mu je bilo srce, bistro oko mu je zaupno zrlo v prihodnjost.

Znana je stara, mendà po vsem svetu razširjena vera, da ni dobro človeku, ko stopi zjutraj prvič iz hiše, zlasti ako gre po kakem imenitnem opravku, srečati staro žensko. Ta vera, ki se pač ni rodila, kakor druge, enako pametne, v ženski glavi, gotovo ne v stari, ni se uresničila našemu popotniku. Sreča ga je čakala, veselje mu je bilo namenjeno, katerega se morebiti ni nadejal. Ko je stopal v klanec proti Prilesju, začne mu vtripati srce. Cesta drži mimo Korenove hiše, vrata bodo že odprta; ko bi ga kedó videl, a kaj drugi? ko bi ga videla — ona! Ne, takega ga ne sme videti, kaj bi si mislila? in ko bi ga vprašala, zakaj gre v mesto, ali bi ji mogel, ali bi ji smel povedati resnico? Ne! ona

ga ne sme videti; a vendar bi jo sam tako rad še enkrat videl, poslovil se z njo, tako rad!

Sódnikov Matija je bil nekako čuden, poseben človek, malo podoben drugim mladim ljudém. Dasi tako veljavnega in vsaj na videz tako premožnega očeta sin, bil je skromen, resen in priden mladenič; delo mu je bilo največje veselje. V družbo svojih vrstnikov je redko zahajal, dasi bi bil lahko prvi med njimi. Bil je zdaj v letih, ko se začne mladi moški svet ozirati po dekletih. Šaj mora mladega človeka, ko pride v leta, skoraj sram biti, ako nima svoje pipe in svoje izvoljene, kakor se ponaša vsak z njo, ki ima le kolikor toliko ravne ude. Sam si vendar ne bode pripenjal cvetja za klobuk, ko se gre v nedeljo k maši! Ko se zbirajo mladeniči zvečer pri vinu in se pogovarjajo o dekletih, vsi sámi zmagoviti junaki, ali naj on sam tam v kotu tičí in molčí, kakor da bi se zanj ne menila nobena? Kedó ima toliko poguma?

Sódnikov Matija je imel ta pogúm; on se ni nikoli po drugih ravnal. Mislil je tudi on, da se mu bode treba kedaj ženiti na očetov dom. Izbrati je hotel, kader pride čas, nevesto, ki bode dobra gospodinja, pridna in varčna, ne gledé na bogastvo ali na káko posebno, nenavadno lepoto; če bode poleg tega še čedna in bode kaj imela, tem bolje, a potrebno se mu to ni zdelo, zlasti drugo ne. In tako se je zgodilo, sam ní prav vedel, kedaj in kako, da mu pride na misel Selja-

nova Jerica. Ukrepal je in primérjal in zdelo se mu je, da bi ona utegnila biti prava. Ali kaj poreče oče? S to mislijo si ni Bog vé kako glave bélil; saj še sam ni nič prav gotovega vedel. Rad jo je videl, to je bilo gotovo, in rad je mislil nanjo; ali do tega ni še bilo prišlo, da bi bil dejal sam pri sebi: Ta ali pa nobena! In vprašanje je bilo tudi še, kaj ona pravi. Prijazna je bila res z njim, zdelo se mu je, da ni z nobenim tako; ali posebnega znamenja mu ni nikedar še dala, da ga rada ima, da si je njega izvolila. Z eno besedo: Ljubezen do lepe Jerice je na tihem kalila v njegovem srci; prave prilike ni bilo do sedaj, da bi bil spoznal in jasno se zavedal, kaj se godí v njem.

In ta prilika se mu je bližala zdaj.

Po nesrečnem prepiru sè svojim očetom je imel glavo tako polno drugih mislí in skrbí, da ni utegnil misliti na Jerico. Ali zdaj, ko se je bližal hiši, v kateri je prebivala, zdaj ko je bilo lahko mogoče, da bi se videla, jelo se mu je nekaj čudnega gibati v srci; tako rad bi jo bil videl, saj je toliko časa ne bode; in bal se je zopet, da bi ga ona ne videla. Ta nasprotna čuta sta se nekoliko časa v njem borila; zadnjič sklene, da se hoče ogniti njenega pogleda; saj ji bode lahko pisal, ako bi je ne mogel pozabiti, in v pismu se lahko mnogokaj pové, kar se ne dá tako z besedo, iz oči v oči. Ta misel se mu je zdela jako pametna. Ko pride torej do prvih hiš, krene

s ceste na stezo, da bi šel za vasjo in potem krenil zopet na cesto.

Steza je držala skozi vrte sè zélniki in gredami za razno zelenjavo. Matija je imel danes — kako bi dejali — posebno srečo, ali nesrečo? Ko pride do sredi vrtov, nasproti Korenove hiše, koga zagleda? Jerica, zaradi rose podpásana, s koškom v roki je stala tu sredi gredice in zelenjavo nabirala. Še je bil čas, Jerica ga ni bila še zagledala, ker je bila pripognena in v delo zamišljena; lahko bi se bil vrnil; ali mislil si je menda: Božja volja je, kaj bi se bal? In pogumno stopa proti nji. Ko je bil že tako blizu nje, da je čula njegove stopinje, dvigne deklica glavico in se obrne proti njemu, kakor srna, ko jo kaj moti na paši. Matija je bil skoraj po nevedoma culo z rame v levico vzел, palico z desnico prijel, in tako se ji je bližal. Pogumno jo on prvi nagovori:

«Dobro jutro, Jerica, tako zgodaj že po konci?»

«In ti, Matija,» odgovori mu deklica, «kam tako zgodaj?»

«V mesto!»

Ko je videl, da se to deklici čudno zdi, ni čakal, da bi ga dalje vprašala; sam ji reče:

«Dà, v mesto; zakaj bi jaz ne šel kedaj v mesto, in zakaj ne peš, ako se mi ljubi?»

«Tód v mesto, zakaj ne po cesti?»

Zdaj je bil nekoliko v zadregi; prahú ni bilo še zdaj po cesti, in bližnja pot tudi ni bila

okolo vasi. Resnice ji vendar ni mogel povedati, malo laži v taki sili in zadregi mordà vendar ne bode tolika pregreha:

«Lepša pot se mi je zdela po vrtih.»

Kedór ni vaje legáti, pozná se mu pri najmanjši poskušnji, da ne govori resnice. Matija je videl, da se deklici ne zdi prav verjetno, kar pravi. Da bi ne zabredel še globočeje, ujunači se ter sklene razodeti ji vso resnico.

«Veš kaj, Jerica? tebi povem, ravno tebi, česar nisem povedal nikomur. Z očetom sva se sprla, z doma moram, po svetu, sam ne vem kam, najprej v mesto.»

««To je žalostno, Matija! Oče so hudi náte? ne dadó se pogovoriti?»»

«Naš oče so nagle jeze, odgovarjati se jim ne smé, in kar enkrat rekó, to je kakor pribito. Čakati je treba, da se sami premislijo.»

««In to sem zvedela zdaj, samo tako po naključji? To ni lepo, Matija! Ogibal si se me celó, kaj bi tajil?»»

In Matija res ni tajil.

Deklica se obrne hitro v stran, da si obriše skrivaj solzo iz očesa, potem mu pravi žalostno:

«Mislila sem — a zdaj vidim, da sem se motila! Ne smem te dalje muditi; z Bogom, srečno pot, Matija!»

Podá mu roko, potem hoče oditi; ali Matija ji ne izpustí roke; tako se ne more od nje ločiti.

«Ali si huda, Jerica?» vpraša jo čez nekaj časa.

«Kaj bom huda? Kaj si mi pa storil? Ne zameri, da sem tako govorila. Pozabi, kar si slišal; sama ne vem, kako je prišlo, kaj sem mislila; nič nisem mislila, vse je prišlo tako nanagloma! Torej ne bodi hud, Matija, in — srečno pot!»

In zopet hoče oditi, ali mladenič je ne izpusti.

«To je torej tvoja zadnja beseda? Bog vé, kedaj se zopet vrnem; družega mi nimaš nič reči? Jerica?»

Deklica molči.

«Ali se ti ne bode nič tožilo po meni, ko me ne bodeš videla toliko časa; ali se me ne bodeš nič spominjala?»

«Kako bi se te ne? Glej, Matija, vedno si bil prijazen z menoj, to mi je dobro délo; ti nisi kakoršni so drugi, zato sem te rada videla, rada s teboj govorila, saj veš, kaj bi ti pravila?»

«To je vse? družega nič? Torej pa že vidim, da moram iti — takó —!»

«Matija! ne igray se z menoj! Jaz nisem, da bi se —»

Dalje deklica ni mogla govoriti; jok jo premaga, solze jo zalijó; na glas se zjoka. Mladenič si ne more kaj; strastno jo pritisne na svoje prsi.

Zgodi se časi spomladi, da je zvečer še bukovje vse golo in rujavo; ponoči pride blagodejen dež z neba in zjutraj je vse zeleno. Takó se je nenadoma, hipoma razvila njemu in nji ljubezen, ki jima je na skrivnem v srci kalila.

Nekaj časa potem je Matija zopet urno koračil po cesti proti mestu. Tako čudno, tako mehko; tako veselo in tako žalostno mu je bilo srce!

IX.

Človek naj ne obupa, dokler živi; kjer njegovo oko ne vidi več pomoči, rešenja; kjer sodi človeška previdnost, da je vse izgubljeno, zgodi se lahko in zgodi se često, da se hipoma vse zasuče, vse izpremení. Gosti, temni oblaki krijejo nebo, a glej! kakor bi trenil, razdelé se oblaki, solnce posije, sreče zorno obličje zasveti, in zdajci je vse izpremenjeno. Sreča, ti skrivnostna, nedoumna moč, ti mogočna, samovoljna vladarica človeške osode, kolika je tvoja moč in oblast! Mi smo igrače v tvoji roki, igrače v roki svoje-glave ženske. Ne po zaslugah, ne po vrednosti in potrebnosti, po svoji glavi deliš tí svoje darove. Brezsrčna si, neizprosna; materine solze te ne omečé; ne ganejo te zdihljaji otroka. Sovražna si poštenjaku, preganjaš ga vse žive dni; v sanjah ga slepiš, vodiš ga po sijajnih dvorih, kažeš mu svoje darove; a ko poseže željno po njih, zbudí se na svojem trdnem ležišču. Tega se okleneš, da se te iznebiti ne more, zvešto ga spremljaš po vseh potih; kar počne, vse se mu posreči; v zlato se mu izpreobrne vse, česar se dotakne; blago se mu naklada na blago; v svoji preširnosti trosi in

razmeta svoje bogastvo; vse zastonj, kup mu rase in rase! In zakaj si mu naklonila svojo ljubezen? Ker ima gladko lice, medéno govorico, ker je beli dan zagledal v blestečem dvoru, ker se ti ljubi tako in ne drugače! Rodu za rodom v hiši si bila zvesta, slednjič se naveličaš té hiše, tega imena, obrneš se drugam in gorjé puščaš za sabo. Ali ko misli človek, da si ga zapustila na veke, premisliš se, ako se ti zljubi, in vrneš se mu, ko se te je najmanj nadejal. Sreča, naključje, osoda! razna imena, eno bitje; kateri so tvojega ravnanja zakoni, kje so tvoje oblasti meje? Tebe premišljevati ní dobro človeku; dèl bi slednjič križem roke in mirno bi stal ter čakal, kaj pride; tebe ní izprositi, boriti se ní s teboj! Celi narodi so se ti uklonili, vdali se tvoji oblasti; neomajna postava jim je tvoja volja. In vendar ta vera ne more, ne smé biti prava; ako bi bila, kaj bi bilo potem vse človeštvo!

V trgu, v okraji, ki je prizorišče naše povesti, bilo je tisto pomlad po Matijevem odhodu vse po konci. Nekaj nenavadnega, imenitnega se je vršilo. Ljudje so stikali glave in modrovali kakor nekaj let poprej, ko je bil pôčil glas, da se napravi železnica po tem kraji. Železnica! Kaj je to? Dolga vrsta vóz, ki jih ne vlečejo ne konji ne voli, morda jih goni sam peklenščak, kali? In potem so ugibali, pojde-li železnica skozi njih okraj, ali se ga ogne? Sódnik je pač vedel,

kaj je železnica, zato jo je sovražil; ko bi bila kaj veljala njegova volja, ne bilo bi železnice ne v njegovem okraji, ne nikjer drugje. Ali vprašal ga ni nihče; možje so prišli in izmerili cesto, kodar se je njim videlo; prav skozi okraj res ni šla, ali vendar tako blizu, da so njegovi konji čez nekaj časa praznovali v hlevu; to je bilo konjem pač po volji, a ne tako gospodarju, ki jih je redil.

Nekaj podobnega se je tudi zdaj vršilo. Po zimi že se je govorilo, da je kupil nek bogat grof ali baron od tam nekod iz Nemškega graščino v tem kraji. Kúp se je zdel ljudem neverjeten, smešen; vsaj trikrat je bilo posestvo preplačano. Grad je bil star, zapuščen; kar pomnijo ljudje, ní lastnik prebival v njem. Zemlje je bilo res mnogo, ali kaj bode z njo? Tla so nerodovitna, in tudi gozdi niso Bog vé kaj vredni. Ljudje so se posmehovali bogatinu, ki ne vé, kam bi sè svojim bogastvom. Ali stvar je dobila drugo lice, ljudje se niso več posmehovali, ko se je razglasilo, da so našli rudo na grajskem zemljisči, železno rudo. Zdaj se je vedelo, kaj namerava novi posestnik; železo se bode torej delalo. To je bilo zopet kaj novega v tem kraji; novo življenje se zdaj začne. To so ljudje čutili, ali vedeli niso, káko bode to novo življenje; bode-li njim na korist ali na kvar. Nikomur ni bilo prav jasno, na kako stališče naj bi se postavil nasproti novemu podjetju. Vsak

bi si bil rad kaj pridobil iz tega, ali kako? Ugibanje in ukrepanje ni vse nič pomagalo, čakati je bilo treba.

Dolgo niso čakali. Ko je bilo kôpno, prikažejo se v trgu tuji možje, gospodje, sami trdi Nemci. Zglasili so se najprej pri gospôdi, z drugimi še govoriti niso mogli. Bili so silno oblastni možje in denarja so imeli kakor čepinj. Voza jim je bilo treba, taki možje ni da bi peš hodili. Ali v trgu ni bilo dobiti pripravnega voza razen pri Sódniku. In tako se je zgodilo čisto naravno, da so se hitro seznanili z njim. Sódnik je za silo nemško lomil in vêsti se je tudi znal z gospodo. Vozarili so se torej ves dan po grajskem zemljišči, kjer so nekaj merili po okolici za kratek čas in zvečer so sedeli pri Korenu, pili, da se je vse cedilo, dobre volje bili, peli in slednjič igrali; Sódnik je bil vedno z njimi.

Ne more se reči, da so bili novi gosti tržanom in okoličanom posebno priljubljeni, razen onih, ki so imeli od njih kaj dobička, a teh ni bilo mnogo. Večina jih je pisano gledala, bili so jim preoblastni. Posebno mladi moški svet jim je bil gorák; gospodje so bili mladi, čedni in lepo oblečeni; zlate ure so imeli in zlati prstani z dragimi biseri so se jim svetili na prstih. Z dekleti so bili strašno predrzni tí možje, kakor se ni prej nikedar videlo v tem kraji. Zlasti eden je bil med njimi, najmlajši in

najlepši in, kakor se je videlo, tudi najveljavnejši, ki je bil posebno preširen in predrzen z mladim ženskim svetom. In tu moramo reči, dasi neradi, da se jih dekleta niso tako ogibale, kakor bi bil pošten človek želel, kakor bi bili zlasti želeli očetje, matere in — mladeniči; vsak záse je vedel, zakaj.

Med onimi, ki so bili posebno nezadovoljni s tujci, bila je tudi Sódnikova mati. Sódniku se je bilo posrečilo, da se je, vsaj za nekaj časa, odkrižal najsilnejšega dolga. Liza je bila res prodala svoje dragocenosti in izročila denar svojemu možu. Hudo mu je bilo, ali vzel ga je vendar, molčé, ni ji dejal prijazne besede. Pa sedaj je bil še bolj molčeč, z ženô skoraj oduren; ali to je ni žalilo; z veseljem je opazovala, da bolj doma ostaja, da se zopet poprijemlje zanemarnjenega gospodarstva. Hodil je na polje, na njive, ukazoval je hlapcem in časi je celo sam za kako delo prijel. Matija se ni motil, ko je tolažil mater; oče je bil res krenil na boljšo pot, ko je videl dom tako zapuščen. Kar se ni prej že več časa zgodilo, večerjal je celo doma, če tudi ne z družino, in če je šel potem na kozarec vina, vrnil se je vselej zgodaj domóv. Žena se je na tihem veselila té izpremembe, in upanje, da bode še vse dobro, vračalo se je sčasom v njeno srce. Iskala je pripravne prilike, da bi izpregovorila z njim besedo o sinu, ki je bival na tujem. Matija ji je pridno dopisaval; dobro se mu je godilo.

V mestu je bil dobil službo pri nekem vélikem trgovci; prav za hlapca je bil s konca; a ko je gospodar videl, kako je priden, spreten in zvest, izročal mu je sčasom imenitnejša opravila, slednjič ga je celo nakupávati pošiljal. Trgovec je kupčeval z raznovrstnim blagom, z ježicami, suhim sadjem in enakimi stvarmi, katere je kupoval na drobno po deželi in prodajal z velikim dobičkom na debelo. Matija se je bil čudovito hitro privadil svojega novega življenja, prav veselilo ga je. Z ljudmi je znal dobro občevati, vedel je, kaj je dobro, kaj slabo blago, in ker se je bil gospodar njegove poštenosti do dobrega prepričal, imel je veliko zaupanje vanj. Poleg izgovorjene plače mu je dajal še po vrhu nekoliko od dobička pri kupčiji, in tako sta bila oba zadovoljna.

Za sina je bila torej Liza lahko brez skrbi, in ker se ji je bil tudi mož tako na bolje obrnil, bila je žena mirna in zadovoljna. Ali sam hudobni duh ji je bil pripeljal té nesrečne tuje može, ko jih je bilo najmanj treba. Zdaj je bil mož zopet ves izpremenjen; začelo se je zopet poprejšnje neredno življenje. Ni čudo torej, da je iz globočine svojega srca mrzila té zapeljivce. Ne tako Andrej; v svoji bistrumnosti je takoj spredel, da bode tu kaj žeti, da ga čaka lep zaslužek; držati se je môž, ki imajo toliko oblasti in toliko denarja v roki. Sreča se je povračala v njegovo hišo, in on ni bil, da bi

ji duri zapiral. Dela bode imel zopet, lahkega, prijetnega dela in živina ne bode mu več praznovala v hlevu. Ni se motil. Zidanja je bilo potreba za novo, velikansko podjetje; vse je bilo razmérjeno in določeno. Tukaj, kjer je zdaj še gozd, bode stalo veliko poslopje, kjer se bode železo lilo, in okrog vsakemu uradniku posebej svojo hišo! To bode pravo mesto; novi graščak mora biti zares bogat in radodaren mož! Treba je bilo iskati človeka, da prevzame zidanje. Ta človek mora biti veljaven mož, ki pozna kraj in ljudi. Ta mož je mogel biti samo Andrej Sódnik: Glavni dobiček bode njegov, drugi dobé, kar jim on dá zaslužka, vsega sam ne bode mogel.

Hitro je bilo vse dogovorjeno, pri vinu; gospodje se niso krčili, saj ni šlo za njihove žulje, in s tujo roko je lahko gade loviti. Poročva ni bilo treba, še gotovega denarja se mu je naštelo na roko za razne priprave.

Andrej Sódnik je zopet lahko po konci hodil, in tega mu ni bilo velevati treba. Nazaj je zopet glavo držal gredé in oblastno je mahal z rokama, kakor da bi hotel reči: Vse naše!

Tu ne smemo pozabiti Nósana poštenjaka. Nekaj časa poprej sta se bila sprla, tako da ga ni bilo več v hišo, kar je Lizo posebno veselilo; zdaj ga je Sódnik zopet potreboval, vajen ga je bil kakor lovec psa, in tako ga je tudi rabil, tako je ravnal z njim. Psa ni treba prositi, samo zazvižga se mu; Nósan še tega ni čakal, ko je

videl, da ga je treba, pa je bil na svojem mestu. In ako hočemo biti pravični tudi proti takemu človeku, kakoršen je bil Nósan, moramo reči, da si Sódnik skoraj ni mogel želeti boljšega pomočnika v svojih raznih novih opravilih. Z jezikom ali s peresom, z rokami ali z nogami, kakor je bilo treba, Nósan je bil povsod za rabo. Tudi tuji gospodje so ga bili veseli, zlasti pri vinu. Kratkočasiti jih je znal, kakor malo kedó in, kar je bilo največ vredno, občuten ni bil, delati so smeli z njim «kakor svinja z mehóm», ako se jim je ljubilo; Nósan ni vedel, kaj je zamera.

Neko popoludné, ko je Liza sama v sobi pri mizi zamišljena sedela, vstopi Andrej ter jo ogovori:

«Nù, kaj pa zopet povešaš glavo, kakor bolna kura? Zdaj jo lahko zopet po konci nosiš; skrbí je konec! Nekaj dolgá je med nama; ravno tebi sem nerad dolžán. Ná! spravi, za to si lahko kupiš, kar si prodala, ali pa še kaj več.»

Rekši položi pred njo nekaj lepih, čisto novih stotakov. Liza jih še ne pogleda, z roko mu jih porine nazaj, rekoč:

«Posodila ti nisem nič, zato mi tudi nisi nič dolžan; kar sem dala, dala sem rada, da bi le kaj zaleglo. Ta denar spravi, treba ti ga bo na drugo stran.»

«Jaz pa pravim, da smo zdaj zopet na trdem; Andreja Sódnika ni tako lahko ugonobiti.

Nekako v stiski sem bil res, to se lahko vsakemu pripetí, to ni nič sramotnega, saj še cesar časi na pósodo jemlje. Zdaj smo zopet na konji, zaslužka bo —»

«Poštenega?»

«Žena! takó se ne govori z Andrejem Sódnikom!»

«Ne zameri, Andrej! nič napačnega nisem mislila; ali tí možje, ki so prišli, Bog vedi od kod — jaz jim nič prav ne upam; glej, da se ne boš kesal!»

«Moja skrb! — Zdaj pa spravi to, jaz nimam časa pogovarjati se s teboj.»

«Naj bo, kakor tí hočeš, saj vem, da ne odjenjaš; denar naj tu leži, ko bi ga kedaj potreboval, kar reci mi.»

«Tí zméraj svojo godeš; kakor hočeš, stóri, da bo le mir besedi.»

Liza spravi denar, mož se obrne proti vratom. Ko je že za kljuko držal, obstojí, kakor da bi bil kaj pozabil. Obrne se proti ženi, vedno še za kljuko držeč:

«Res! kaj pa ón trmoglavec? Koliko časa se bo še klatil po svetu? Ali se ni še izučil? Ako se ti zdi, velevam ti ne, poročiš mu lahko, da smé domóv. Če hoče delati, doma je dela dovolj, jaz ne utegnem pečati se s kmetovanjem. Samo pameten naj mi bo in — jezik za zobmi!»

Led se je tajal. Mati je mislila, zdaj je prava prilika govoriti. Prijazno mu reče:

«Andrej, torej si vendar spoznal, da si se pre naglil?»

«Kedó pre naglil, jaz pre naglil?»»

«E béži, béži, kaj bi se tako trdega delal, kakor nisi, Andrej! Veš, kaj bi bilo prav lepo? Pravo veselje bi mu storil in meni!»

«Napreči, pa hitro pónj! kaj?»»

«Ne, tega vem da ne storiš; ali pisal bi mu lahko, samo nekoliko prijaznih besedic —»

«Ljubeznjivi sin, presrčno dete! Kod se sirótišče ubijaš po svetu; ali se ti nič ne toži po domu, po materi in očetu? O pridi, pridi, odpusti svojemu očetu, ki se je pre naglil, ki hrepeni po tebi, paglavec! — Ali bi bilo takó prav, kaj?»»

«Ne norčuj se tako, Andrej, saj je vendar tvoj sin!»

«Tí si mu vedno potuho dajala, zato je zdaj tak. To ti pa pravim, zapomni si dobro in tudi njemu poroči: ako čaka, da bi ga jaz prosil in klical domóv, čakal bo do sodnjega dne; prej bo pobral vse ježice in oparnice, ves želod in žir po Kranjskem, Koroškem in Hrvaškem! Takó! zdaj veš, po čem so kosmači.»» Rekši krepko pritisne kljuko in otide.

Té besede niso bile kedó vé kako prijazne; vendar žena je bila zadovoljna. Kake pol ure potem je že tekel Andrejček s pismom na pošto. Materino pismo ni prav tako govorilo, kakor se je norčeval malo prej oče, vendar blizu tako, samo da je bilo mnogo daljše, matere so bolj zgovorne.

X.

Tržani in okoličani so bili vsi kakor vrto-glavi. Mirno in zložno se zigravajo ribice v bistrem potoku, vsaka zase, kakor da bi ne bilo druge poleg nje; vrzi jim drobtino v vodo: kaka izprememba! Káko gibanje, pehánje, prekopicavanje! Kako hlastno hitanje, katera bo prej, katera več, najbolj vse, ali pa vsaj nekaj; zdaj je prilika, okoristiti se, kedó vé, kedaj pride zopet taka, morebiti nikoli!

Kmet ni prijatelj novotarijam; pisano gleda od strani vse, kar mu je novo, nenavadno, kar ni po njegovi pameti; glavo majè, posmehuje se novemu podjetju, ne obeta mu dobrega uspeha; ali ko izprevidi: tu bode kaj dobička, ne pomišlja se dolgo; zlasti ko je eden začel, potem vse dere za njim. Ko pada denar, kakor mana izpod neba, treba ga je pobirati, naj ga trosi sam «antikrist»! Vsak zase skrbi, nikomur ni na misel, kak uspeh, kak konec bode imelo to početje; to naj pre-mišlja on, ki je stvar začel.

Tako so mislili, tako so ravnali Andrej Sód-nik in njegovi sosedje. V trgu ni bilo skoraj hiše, da bi se ne bila tako ali tako udeleževala novega podjetja. Tu je bilo dela, dobro plačanega dela vsakemu, kedór je imel voz s konji ali voli ali pa tudi prosto samokolnico; še tega ni bilo treba, dobro je bilo vsako orodje: rovnica, motika, se-kira, lopata. Delo je bilo mnogovrstno, težko in

lahko, za moške, ženske in celo za otročje roke. Tu je bilo kamen lomiti in drobiti, pesek voziti, zemljo kopati, pri zidanji podajati. Razen zidarjev so bili vsi delavci iz okraja; za zidarje so bili seveda Italijani; saj pri nas, in to je sramota, skoraj nihče ne zida svinjaka, da bi ne poklical laških zidarjev.

Kjer je bilo nekaj dni popred še brinje in nizko grmovje, tam je bilo zdaj prostorno zidališče. Po njem je vse mrgolelo, kakor po razbrskanem mravljišči. Tako so menda Izraelci svoje mesto zidali vrnivši se iz babilonskega «preseljevanja». Od daleč že se čuje vpitje, šum in ropot; kola krulijo, samokolnice cvilijo, živina se poganja, ljudém se ukazuje, morebiti vse nekoliko glasneje, nego bi bilo potreba. Ne zida se samo, tudi vrti se napravljajo, vsaki hiši svoj vrt. Zidovje rase iz tal, da se že poznajo posamezna poslopja. Tudi ruda se že privaža, da bode takoj dela, ko bode plávež gotov. Deklice jo razbijajo in klepljejo s kládivi, ki so na dolgih palicah nasajena. Deklice, mlade, nedorasle deklice, katere naj bi še v šolo hodile. Glej jih! v vrsti na nizkih stoličkih čepeč pridno in urno udrihajo po debelih gručah, da drobiž na vse strani odskakuje. Glasne so in dobre volje; zdaj prepevajo, zdaj se šalijo in smejejo, da je veselje. In vendar ni veselje. Človek, ki jih opazuje, ne more jih biti vesel. Pogledaj jih, zlasti starejše; mladi, otročji obrazi in vendar ne otročji!

Lica jim niso okrogla, rudeča, kakoršna se vidijo po navadi na kmetih; nekako vèla so, upala, rekel bi skoraj: trudna; zdravje je izginilo z njih telesno, morebiti tudi dušno. In té oči, ti pogledi! preradovedni se mi zdé, prerazumni v tej mladosti. Skrivajo se ne, radi se obračajo v tujca, ki ogleduje malo družbo; po moških se že obračajo. In čuj, kako govoré med seboj, kako se «odrezavajo» moškim, ki jim nagajajo! Sam glas že ima v sebi nekaj neotročjega, nedekliškega. Blaga sramežljivost je izginila s téh lic, iz téh oči, iz tega govora, morebiti celo nedolžnost! Ne, ne bodimo preostri, morebiti krivični; naša sodba ne bodi prenagla; upajmo, da ni še nobeni izmed njenih mater treba sramovati se svoje hčeri. Ali bistro, vajeno oko se ne dá slepiti: prva slana je pala na té mlade cvetice. Pojdimo s tiho željo: angelj váruh naj razprostira nad njimi svoja krila!

In vendar se človek, ki ima kaj srca, ne more tako lahko iznebiti žalostnih misli. Kako strašno hitro se stvari na slabo preobračajo! Spomladi še so bile vse té deklice kakor metulj, kateremu ni še ne dež ne veter oskrunil pisanih kril, ne človeška roka. Pet, šest mesecev samo, in že taka izprememba! Žalost obhaja človeka o takem premišljevanji. In vprašamo: ali je vse, kar tu govorimo, prenapeto, črnogledo? Kedor je imel priliko opazovati enake prikazni, kedor je hodil po mestih in krajih, kjer so «fabrike»,

kjer «cvetè» ona «vélika obrtnija», s katero se bogate dežele tako ponašajo: vprašamo ga, ali ni opazoval že sam enakih prikazni med mladim ženskim svetom; ali ga niso obhajale enake misli?

Zato se mí ne čudimo, kakor se je čudila gospôda v trgu, da se gospod župnik, izobražen, blagosrčen mož, pravi duhovni pastir svojim vérnim ovčicam, ni mogel nikakor prav sprijazniti z novim podjetjem. Ne da bi ne bil imel srca in razuma za njih telesno blagostanje, ali nevarnost je na drugo stran velika! On je poznal nevarnost, ali kaj je mogel? Posamezen človek ni da bi jezove postavil splošni povodnji. Tu ne pomaga braniti, tu je zastonj vse poučevanje in svarjenje!

Še neka čudna bolezen se je bila v tem času prijela ljudí v tem okraji, prava kužna bolezen. Kaj je velika fabrika brez «premoga»? Gozdi graščinski, kakor smo že rekli, niso bili kedó vé kaj prida; zanemarjeni so bili, brez umnega gospodarstva, brez pravega varstva; dreva je v njih sekal skoraj, kedor je hotel; in ko bi bili še tako veliki, vsake stvari je kedaj konec, gozdi počasi rasó. Premoga bi bilo treba za kurjavo; tako so govorili tuji gospodje. Ta glas se je bil hitro raznesel po vsi okolici; kedor je utegnil, začel je iskati tega čudnega kamena po gozdih, dasi ga morebiti še nihče ni videl svoje žive dni; samo to so vedeli, da je črn in da gorí.

Pravi apostol té nove vere je bil Nósan; njemu se je valilo to črno kamenje noč in dan po glavi, tako da mu je bilo slednjič vse črno pred očmi. Ko bi ga našel, on sam našel, če tudi na tujem zemljišči, to je vedel, da se sme kopati tudi na tujem — to bi bila sreča, to bi bilo bogastvo! Potem bi bil Nósan mož, da bi se mu vse odkrivalo. Dolge številke so mu rojile po glavi, skoraj brez konca! Pokazal bi tem ponosnim gospodom, kako se govori z Nósanom, ki ga zdaj tako prezirajo, tako v nič devajo. Kolikor je utegnil, hodil je sam z onimi dolgimi nogami in iskal po gozdih; razkopaval in razgrebal je kamenje kakor kokoš, ki glist išče. Sreča mu ni bila ugodna. Iz glave si je moral izbiti, dasi mu je bilo težko, lepo misel, da bode sam imel vse bogastvo, ki je v zemlji zakopano. Pridružiti si je moral tovariše, pomagače: več očí več vidi. Ni mu jih bilo treba iskati, ljudje so mu sami prinašali raznovrstno začrnelo kamenje in to, ker ni imel sam pravega domovja, v Sódnikovo hišo, kjer se je bil zdaj stalno ustanovil. Sódnik ni kazal posebnega zupanja, da bi bilo iz tega kaj; ali Nósan mu je tako dolgo prigovarjal, da ga je pridobil na svojo stran. Uboga gospodinja je morala trpeti, da so ji nanesli vso kuhinjo polno té navlake. Zvečer se je poskuševalo, kar se je bilo naneslo čez dan. Okrog ognjišča so bili zbrani Nósan, Sódnik, učitelj, ki se je jako zanimal za

té poskušnje, potem nek krojač, ki je bil, za vse novo vnet, šivanko zamenil z okorno rónnico. Tu so kurili, da je vse pokalo, in kamenje — pekli. Kamen za kamenom je moral v ogenj, kakor se hlebci devajo v razbeljeno peč; tam so se pridno pekli in belili, ali vžgati se, goreti ni hotel nobeden. Učitelj je stal s knjigo v roki poleg kúpa, jemal kamen za kamenom v roko, ogledoval ga in obračal ter primérjal, je li tak in tak, kakor je bil premog v knjigi popisano. Nekaj se mu je zdelo, da je táko, a drugo se mu zopet ni prav vjemalo. Sódnik je nekaj časa potrpežljivo gledal té učene poskušnje, ali slednjič si ni mogel kaj, da bi se ne ponorčeval:

«Možje, meni se zdi, da že diši po premogu, kaj pravite?»

To je bilo nekaj, vsi začno vohati.

«Meni se tudi zdi,» pravi Nósan vesel; «kaj pa vi, gospod ,ludi magister‘?»

Nósan je rad z učiteljem zinil káko latinsko, ki jo je bil kje pobral.

«Jaz sem nahoden,» odgovori učitelj, bodi si, da je bil res, ali pa ni hotel naravnost reči, da njegov nos ne čuti nič posebnega dúha.

Sódnik je bil neusmiljen, s prstom pokaže Nósanu v ogenj:

«Tega le ven potegni; ta bo že pečen, ves rudeč je že!»

Nósan mu mirno odgovori:

«Potrpjenja je treba, potrpljenja, to ne gre tako naglo.»

«Meni se pa zdi, da bi prej dočakal sodnjega dné,» reče Sódnik. «Veste kaj, možje? za nocoj bodi dovolj, ogenj žejo dela; pojdimo na kozarec vina!»

To je bila modra beseda; vsi so bili njegove misli; kedó bi se bil ustavljal Sódniku, zlasti kader je klical na vino!

* * *

Prve poskušnje se niso bile posrečile; ali Nósan se ni dal tako lahko oplášiti in odvrniti od misli, katero si je bil v glavo vtepel. In tako je prav; kje bi bile vse naše glasovite iznajdbe, ako bi ne bilo môž, kateri se, ko jim zasveti kaka nova misel v učeni glavi, noč in dan trudijo, premišljajo in preiskujejo, dokler ne pridejo stvari do konca! Takoj drugi dan potem je Nósan kolovratil zopet po gozdih, da bi prišel na sled blaženi «premogovi žili». Pregovor pravi: Kedor išče, tá najde, ali tega ne pravi, káj najde. Komú se ni že zgodilo, ko je kaj iskal, da je res našel, ali vse drugo, samo tega ne, česar je iskal. Treba ti je noža, posezi v miznico, kjer so skupaj vilice in noži, stavim, da zgrabiš vilice, in to trikrat, štírikrat zaporedoma, in tako tudi narobe. Enako se je godilo Nósanu. Ko je prej zajce izsledoval, zgodilo se je časi, da je ves dan zastonj iskal, zdaj, ko so mu bile

čisto druge misle v glavi, zdaj so mu zajci kar tako skakali pred nogami kakor kobilice po travniku.

Ko prekorači nek greben, začuje, da nekedó dreva seka. Urno se napoti proti njemu; čutil je neko potrebo, da bi govoril s kom. Od daleč že spozna moža ter ga pozdravi:

«O, dober dan, oče Seljan!»

Še dva dobra koraka navzdoli in bil je pri njem, predno mu je mož kaj odgovoril.

«Zmirom tako pridni? Gorko je gorko!»

Drevar maha in maha, kakor da bi nič ne slišal in ne videl; ali je bil slabe volje ali pa ni posebno maral dolgopetega postopača.

«Težak kruh, oče Seljan, težak; jaz bi vam vedel lažjega!»

««Ti, lahkokruhar?»» pogleda ga pisano drevar izpod košatih obrvi; ««menim, da tvoj je lažji, ali moj je pošten!»»

«Nù, nù, nepoštenosti mi mordà vendar ne bodete očitali?» odgovori mu Nòsan hladnokrvno.

««Jaz nikomur nič ne očitam, kjer nimam pravice, tudi tebi ne; samo rekel sem in še pravim, da je moj kruh pošten; to se menda vendar sme reči, da se človeku ni tožbe bati.»»

«Midva se ne bodeva prepirala in tožarila, z lepa se pogovoriva. Jaz bi vam res kaj pametnega svetoval.»

Seljan je bil ustavil delo, naslonivši se na toporišče vpraša ga nejevéрно:

«Ti meni svetoval? kaj takega?»

«Vi ste mož, Seljan, ki je videl kaj sveta, ki je kaj izkusil v svojem življenji.»»

Tudi Seljan je imel svoje slabosti, kaj takega ni nerad slišal, nekoliko prijazneje že mu reče:

«Tisto pa prav praviš, tisto; prehodil sem nekaj sveta, morebiti več ko ti s tistimi dolgimi kraki, ne zameri!»

Nósan ni bil zameriti vajen.

«Vojak ste bili.»

«Kaj pa da sem bil! Ali njega dni je bilo drugačno vojaško življenje, zdaj na tem konci sveta, zdaj na onem; z Laškega na Poljsko, s Poljskega na Nemško, z Nemškega tija doli na Ogersko, na turško mejo, in vse peš! Tako človek res kaj vidi in izkusi, tudi uči se kaj, če nima zabite buče. Laško sem govoril, kakor bi maslo rezal, in tudi nemško sem tolkel za silo. To je zdaj vse minilo, nič škode! Pri drevarstvu je treba samo krepkih rok, in té imam, hvalo Bogu!»»

Zdaj je bil Seljan tam, kjer ga je hotel izkušnjavec imeti.

«Vidite, oče Seljan, to je ravno, kar sem hotel reči. Mož, ki je bil kaj boljšega vajen, ki se je kaj učil, pa ubijati se vedno z drevarstvom! In lahkega, obilega zaslužka dovolj, poštenega tudi, samo roko stegniti po njem. Vi niste več mladenič, to se lahko reče, saj jaz tudi že komaj

pomnim, kedaj sem krave pasel; na stare dni bi si človek rad kaj privoščil: vi bi si lahko, vsak večer bi lahko pili svoj kozarec ali pa tudi dva. In otroka imate tudi, če ne mislite nase, mislite na svojo hčer.»

Seljan je bil že malo nepotrpežljiv.

«Kam meri to tvoje besedovanje? povej mi naravnost!»

«Glejte, pri naši fabriki je dela —»

«Pri fabriki?»

«Dà, pri fabriki; vse služi, kedor se gibati more, zakaj vi sami ne? Še delati bi vam ne bilo treba, samo na delavce bi gledali in dobro plačo bi imeli. Moja beseda nekaj velja pri gospodu oskrbniku, ki ima vse v rokah. Rekel mi je, da mu bode treba vratarja, kader bo vse dodelano, pametnega, poštenega moža. Vi bi bili kakor nalašč za to. Dobra in lahka služba!»

«Kaj pa dà! Stati kakor lipov bog bi že znal in zijala prodajati; todà jaz ti pravim, Nónsan: Iz tega ne bo nič. Ti in tvoj oskrbnik iščita si družega; Seljan ne bo nikoli pri fabriki služil.»

«Zakaj pa ne?»

«Zato da ne! Vrag vzemi tisto vašo fabriko in vse, kar jih je kje! Še tega nam je bilo treba! Kaj nismo že dovolj siromaki?»

«Ravno zato, ker smo siromaki; tako pride denar v deželo. Ob sami kmetiji svet ne more prebiti; zato je naša dežela tako ubožna, ker nima obrtnije. Veseli bodimo, da se je našel

mož, ki ima denar in voljo pomagati nam na noge, ustvariti nam obrtnijo, ki daje ljudém zaslužka. Obrtniki so dobrotniki deželi.» »

«Obrtniki so odrtniki, pijavke, ki pijó kri iz ljudstva: oni se redé in debelé, ljudstvo pa hira, da ne more živeti ne umreti. Ko se je taka pijavka nasrkala in napila, pa se odvali. Jaz sem bil po svetu, videl sem, kako je v krajih, kjer je tista velika obrtnija, kjer so fabrike. Denar se res služi, ali čigav je ta denar? Gospod stanuje v gradu kakor cesar, vozi se s štirimi konji ali z osmemi, če se mu ljubi; kar je lepo, dobro in drago, vse mora biti njegovo, ravno zato ker je drago; ona se šopiri, toliko da ne počí od samega napuha. Delavec ni človek, on je živina, suženj; milostna gospóda ga zaničuje kakor psa. Jesti mu daje samo toliko, da ne pogine, v svoji pesti ga ima gospod, z njim dela, kar hoče. Ako se mlademu gospodiču zljubi zasesti njegov hrbet, mora uzdo vzeti v usta, hoditi po vseh štirih, trpeti, da ga bije z bičem okolo ušés. Gorje mu, ako bi ga prevrnil, če tudi ne rad; pri tej priči se mora pobrati z ženo in otroci. Njegovo dekle, če je čedno — drugo zamolčim, grdo nočem govoriti; ali jeza me grabi, če pomišljam, kako se godi. Pojdi mi s tisto svojo obrtnijo, jaz jo poznam. To imenujejo bogato deželo, če jih je petero, desetero, ki so siti, belega kruha pijani, ki imajo vsega dovolj, vse drugo je pa berač! Kmet bodi

kmet, dela naj in varčuje; živel bo dobro ali slabo, ali živel bo na svojem svoj gospod. Vsakega lahko z motiko, z vilami zapodi, kedor se hoče šopiriti in razgrajati po njegovem. Svoje hiše naj se drži, naj se ne klati po krčmah, pijančuje naj ne in kvartopiri; žena in dekleta naj se ne oblačijo kakor mestne gospé, tako da ima v nedeljo nekatera več na sebi, nego je vredna vsa domačija. Pridnosti in varčnosti nam je treba, ne obrtnije! Tako, zdaj sem ti povedal, kar ti gré. Z Bogom!»

Nósan je sprevidel, da se s tem starokopitnim drevarjem ne dá pametno govoriti. Reče mu torej:

«Vi govorite po svoji drevarski pameti; neumen sem jaz, da sem začel z vami take pogovore; brez zamerel!»

Seljan mu založi za odhodnjo še to:

«Ti pa zameri ali ne zameri; še to ti rečem, in kar boš slišal, lahko vsakemu poveš: Ko bi se smelo, jaz sam bi šel po noči pa bi s to-le sekiro razbrskal vse, kar ste dozdej zgradili in sezidali!»

XI.

Preklinjanje Seljanovo ni škodilo novemu podjetju. Glavno poslopje, v katerem se bode delalo železo, hiše uradnikom in delavcem za stanovanje in druge potrebne stavbe: vse je bilo dodelano. Določen in napovedan je bil že dan,

ko se fabrika odprè z veliko slovesnostjo; dolgo naj ostane ljudem v spominu imenitni dan, s katerim napoči nova doba temu okraju, morebiti vsi deželi.

Ali to slovesnost je hotel oskrbnik, gospod Klinger, kateremu je bilo vse podložno, združiti z neko drugo, ki je njega osebno zadevala.

Gospod Klinger je bil še mlad mož, visoke rasti, skoraj belih làs, modrih očì, okroglih lic, rudečih kakor makov cvet; prava severno-nemška moška lepota. Hodil je navadno v lovski obleki, katera mu je, to se mora reči, prav lepo prijala. Ker je imel poleg tega lepo službo, ní čudo, da je glavo po konci nosil, sicer pa je bil dobra duša. Glavno pa je to, da je bil samec, zaradi té lastnosti ga je gosa davkarica posebno čislala; to je bil snubač, kakor gospod Valentin, ali pa morebiti še boljši, ker pri njem je bilo vse gotovo; Valentin in Klinger sta se ji zdela, kakor cvet in sad; oba sta lepa, ali pameten človek raji poseže po sadu. Toda ker je imela dve hčeri, še voliti in izbirati ni bilo treba, najboljši oba. Lahko si je torej misliti, da skrbna mati ni prezirala in zanemarjala zlatega tiča; pridno mu je stavila mreže in pasti, pogosto ga je vabila, dobro ga je gostila z jedjo, pijačo in vsakotero ljubeznjivostjo. Mladi mož se je prav dobro imel v njeni hiši; prijazno in veselo se je pogovarjal in šalil z Olgo in Ireno, ki sta v njegovi družini razkladali in razgrinjali vso svojo

ljubeznjivost in zapeljivost. Zlasti Olga se je bila prijela in polastila lepega gospoda, kakor da bi ne bilo na svetu nikakega Valentina; mislila si je pač: boljše drži ga nego lovi ga! Ubogi Valentin!

Samo to je davkarico malo skrbelo, da ji ni hotel Klinger nikoli nič dolžan ostati. Vselej, kader je bil v njeni hiši, vedel je potem tako naravnati, da so se kam skupaj peljali, on in vsa davkarjeva družina ob njegovih troških, s hvaležnostjo torej ga ni mogla privezati; vendar zaupala je v svojo in svojih hčér ljubeznjivost.

Ali bistroumna ženica se je motila, Klinger si je bil že izbral svojo nevesto. Z njenim očetom je bilo že vse dogovorjeno. Ženitovanje se je imelo obhajati ob enem, ko se bode tovarna slovesno odpirala. Sódnik je imel res srečo; kakor v sanjah se mu je izpolnila vsaka želja. Stareja hči ga je že nekoliko skrbela; kako dobiti ji primerneža ženina? Za kmeta se mu je zdela Ana pregosposka, prešibka je bila in preomikana; tudi ga ni bilo po vsi okolici dovolj premožnega, da bi se jo upal snubiti; cesarskega uradnika ni čislal na to stran. V ti zadregi mu je prišel Klinger kakor nalašč; boljšega zeta si ni mogel želeti, in kako bi ga ona ne bila vesela? Lep zakon bo tó in srečen, tega je bil mož do dobrega prepričan. Vendar govoril ni o tem ne z njo, ne z materjo; iznenaditi je hotel obé z veselo novico! Ali zdaj je bilo čas govoriti;

malo dní je bilo še do odločenega časa in treba je mnogo priprav za ženitovanje.

Najprej mu je bilo govoriti z gospodinjo; potrebno sicer ni bilo, ali spodobno. Po kosilu čaka nekaj časa, da otide Ana, ker pa le ni hotela, migne ji z roko, da naj se umakne. Ko sta bila sama, potegne še enkrat krepko iz kozarca, obriše si usta, potem začne:

«Veš kaj novega?»

««Kaj?»»

«Torej nič ne veš?»

««Kaj bi vedela? jaz imam doma dovolj skrbi in opravka, malo se menim za to, kar se zunaj hiše godi.»»

Sódnik je bil danes dobre volje, kako bi ne bil? Noben človek menda ni tako odljuden, da bi ga ne veselilo komú kaj veselega povedati; zato je Sódnik nalašč prezal svojo ženo, da bi prav razdražil njeno radovednost; odgovori ji torej:

«Zunaj hiše! Kedó pa se meni o tem, kaj se zunaj hiše godi? Tu pri nas bo nekaj novega, in tebi se nič ne sanja? — Ženitovanje bo!»

««Ženitovanje?»»

«Čez štirinajst dní.»

««Pri nas?»»

«Pri nas, pri Sódnikovih.»

««In kedó se bo ženil?»»

«Nič ženil, možitev bo, Ana ima snubača!»

Žena ga debelo pogleda. Čez nekaj časa vpraša:

«In kedó je ta snubač?»

««Ali se ti nič ne dozdeva? Ugeni!»»

Ženi je bilo pač ime na jeziku, ali ni se ga upala izgovoriti; poznala je svojega moža; malo nejevoljno mu torej reče:

«Kaj bom ugibala, povej mi raji!»

Sódnik še enkrat potegne, potem reče tehtno:

«Klinger. — Kaj me tako debelo gledaš? Jeli, da se nisi nadejala takega ženina!»

Liza ni vedela, kaj naj bi si mislila, kaj naj bi dejala. Če je stvar prav premišljevala, morala si je reči, da Klinger res ni napačen ženin, vsaka deklica bi ga bila lahko vesela. Ako bi bilo njeni hčeri na prosto voljo dano, da naj si voli ženina, sama bi ji ne bila mogla svetovati boljšega.

Sódniku je to molčanje že malo predolgo trpelo.

«Nù, kaj žediš in tuhtaš, ali ti morebiti ní po volji, kaj?»

««Meni že, ali kaj poreče Ana?»»

«Kaj poreče? vesela ga bo!»

««Ali si že govoril z njo?»»

«Kako si čudna! Kje pa smo in kedó smo? Toliko mendà vendar še vem, kakor deklina, kaj je prav.»

««Saj se še prav poznata ne.»»

«Kako hočeš, da naj se poznata; videla ga je dostikrat in govorila z njim, če tudi ne meni in tebi za hrbtom, kakor je navada.»

«Jaz nisem nikoli videla, ne slišala, da bi ga rada imela, da bi samo mislila nanj, in tega je vendar nekoliko potreba.»

«Bedarije! Kako je pa bilo, ko sva se midva jemala? In moreš li reči, da ni bilo prav? Naša Ana je pametno dekle, hvaležna mi bo, da sem ji izbral takega moža.»

«Ako bi bila pa morebiti že sama —»

Liza se ni upala dalje, tako grdo jo je bil mož pogledal. Čez nekaj časa začne Andrej zopet, kakor da bi ne bil nič slišal:

«To mi že lahko verjameš, da jaz ne bom svoje hčere dajal ne vedi komu in na kaj; vse sem dobro premislil in preudaril. Klinger je dober in pameten mož; lepo službo ima, vse je v njegovih rokah; kar on pravi, to velja. Hišo ima kakor gradič, saj si jo videla, nobene ni take v trgu. Ana bo imela vsega dovolj, vozarila se bo kakor mestna gospa in delala bo samo, kar se ji bo ljubilo, za kratek čas; kako da bi ne bila zadovoljna? Lep menim da je naš zet tudi, ako je že tudi tega treba. Čez štirinajst dni, kakor sem rekel, bo poroka; skrbi torej, da bo vse gotovo in pripravljeno do tega časa. Ženitovanje mora biti, da se bodo ljudje zgedavali in še dolgo pomnili, kako je bilo, ko se je možila Sódnikova Ana!»

Vinska posoda je bila prazna; Sódnik je hotel vstati in oditi, a prej še reče ženi, ki je zamišljena molčé sedela:

«Res, dekletu bo vendar treba povedati, hotel sem ji sam, pa zdaj se mi bolje zdi, da ti govoriš z njo; jaz nimam rad takih razgovorov, tudi ne utegnem; ženske to bolj znate, torej govori z njo, kakor veš in znaš.»

«Kaj pa, da ne bo drugače!» zdi hne Liza, ki ni bila nič vesela te naloge; «Bog daj, da se vse dobro izide!»

XII.

Težavno opravilo je bil naložil Sódnik svoji ženi. Liza si je bila dobro v svesti, kako težko ji bode pregovoriti svojo hčer, da naj se udá radovoljno očetovi volji ter vzame Klingerja; ali tega se pa vendar nikakor ni nadejala, da bode vse njeno prizadevanje in prigovarjanje, vsa njena materina zgovornost čisto brez vspeha. Ana je bila do zdaj vedno tiha, krotka, poslušna deklica; ne oče ne mati ji nista imela kaj očitati; rada je storila vse, kar se ji je velélo; videlo se je, kakor da bi ne imela svoje volje; ali zdaj, ko je bilo treba, pokazala se je hipoma čisto drugačno. Mirno je poslušala, ko ji je mati lepo razlagala, kaka sreča jo je doletela, kako vesela bi bila vsaka deklica takega ženina, da bi si sama ne mogla želeti boljšega; kako lepo bode živela z njim, da naj bode očetu hvaležna, ker ji je izbral takega moža; ali ko je bil njen govor končan, odgovori ji krepko in odločno:

Ne, mati, jaz ne bodem nikedar Klingerjeva! In ko jo mati čez nekaj časa vpraša, zakaj ne? odgovori ji mirno, a ravno tako krepko in odločno: Zato, ker ga nimam rada. Kjer ni ljubezni v zakonu, tam ni sreče.

Kaj naj bi ji bila mati dejala na to? Molčala je, a v njenih prsih se ji je nekaj oglašalo, da hči prav govori. Spominjala se je svojih dekliskih let. Tudi ona je imela nekedaj svoje mlade, zlate sanje, — katero dekle bi jih ne imelo? — Tudi nji je srcé hrepenelo po neki sladki sreči, ko bode živela, če tudi pod nizko, slamnato streho, z možem, katerega ona ljubi in on ljubi njo; z njim bi rada prenašala vse težave življenja. Prišel je mladi, bogati Sódnik, snubil jo je, dasi ni imela ničesa razen pridnih rok. Kedó je ni takrat blagroval, katero dekle ni zavidalo njene sreče? In ko je bila na Sódnikovem domu, česa je pogrešala? ali ni bila srečna notri do zadnjega časa, ko se ji je bilo začelo oblačiti nebo, a zdaj je zopet jasno? Če ni ona srečna, kedó je pač srečen? Tako je vsaj sodil svet, in morebiti bi bila tudi ona sama sodila tako, ako bi bila utegnila premišljevati svoje stanje. Ali čudno, ravno sedaj, ko je videla svoje ljubo dete v odločilnem trenutji, ko ji je sama prigovarjala, naj se za vse svoje žive dni zveže z možem, katerega pozna samo po videzu, katerega, sama pravi, da nima rada; sedaj se ji je videlo, kakor da bi ji blisk razsvetlil njeno preteklo življenje, in to življenje,

dasi na videz sijajno, vendar ni bilo srečno. Razoroženo se je čutila, siliti ni hotela svoje hčere, še prigovarjala ji ni več, prevelika se ji je zdela odgovornost. Vedela ni kaj odgovoriti svoji hčeri, ko ji je rekla:

«Mati, jaz sem slišala, tudi vera nas tako uči, da se morata mož in žena rada imeti; ali me ima on rad, ne vem; to pa vem, da ga jaz nimam rada; nikoli bi ga ne mogla rada imeti; zato ne bodem nikedar njegova.»

Samo da bi kaj govorila, vpraša jo mati:

«Kako pa to, da bi ga ne mogla rada imeti; zakaj ti je tako zopern?»

«Nič zopern, mati; meni se vidi, kakor vsi drugi možje.»

«Kakor vsi drugi možje?» prime jo mati, ki je pač vedela za njenega srca skrivnost, dasi nibilo o nji nikoli govora med materjo in hčerjo.

Ana zarudí, a kmalu se osrči ter reče krepko:

«Mati! jaz vam ničesa ne tajim; ko bi me bili kedaj vprašali, pa bi vam bila povedala; ker me pa niste, sem molčala. Zdaj vam pa naravnost povem! Z Brezarjevim Antonom se imava rada; če se bom kedaj možila, njega ali pa nobenega!»

«O saj sem vedela, ali oče v to nikedár ne privoli, iz glave si izbij to nesrečno misel; ti ne poznaš očeta!»

«Kaj bi jih ne poznala, saj vem, kako je bilo z bratom! Ako me bodo silili, da naj vzamem Klingerja, porečem jim odkritosrčno, kakor je

res, da bi bila nesrečna z njim; v mojo nesrečo me pa vendar ne bodo silili; tako jaz mislim. Ako bi me pa hoteli, saj me ne morejo; kaj mi hočejo, če jim grem po svetu, ne vedi kam, kakor je šel ubogi Matija? To pravim vam, mati, in to rečem tudi očetu, ako treba.»

«Ali ko bi te tudi res ne silil, da vzameš moža, katerega ti je on izbral, Antonova ne boš nikedar z njegovim privoljenjem, to si dobro zapomni.»

«Če ne, pa naj bo, kakor je božja volja in očetova; če mi ni on prisojen, ostanem, kakor sem, vse svoje žive dni; kje pa je pisano, da moram biti srečna?»

Težko je bilo materi na tó kaj odgovoriti; videla je, da bi ji bilo zastonj vse prigovarjanje, zato je molčala. Sklenila je na tihem, govoriti zopet z Andrejem, naj ne sili v nesrečo svojega otroka. Ana je pridobila iz pogovora z materjo vsaj to tolažbo, da v boji z očetom, ki jo čaka, vsaj mati ne bode proti nji, morebiti jo bode imela celo na svoji strani.

Motil bi se, kedor bi morebiti menil, da je bila Ana po tem govoru vsa žalostna in pobita, da je sama sedévala in na tihem bridke solze pretakala. Vse popoldné po tem je mirno opravljala zdaj sama, zdaj z materjo svoja navadna opravila. Mirno vest je imela, nekako lahko ji je bilo pri srci, da je razodela materi skrivnost, ki jo je do zdaj vendar nekoliko težila. Z obraza

ji ni bilo brati, kaj se je malo prej godilo in kaj jo v kratkem še čaka.

Zvečer je šla po svoji navadi na vrt; tam konci vrta je imela svojo gredico z navadnimi cveticami, kakoršne si goji skoraj vsako kmečko dekle, da si ima kaj v nedrije vtekniti, ko gre v nedeljo k maši. Skozi mala vratca v zidu okolo Sódnikovega vrta gré zajemat vode iz potoka, ki je tekkel ob zidu, da bi prilivala cveticam. Ko stopi skozi vratica, zagleda blizu sebe Antona, ki je šel s polja z motiko na rami. Morebiti je vedel, da ni Sódnika doma, in krenil nalašč zdaj na to stran, kamor je pač vedel, da hodi o tem času Ana vode zajemat. Več časa se nista bila že videla. Ana, boječa po navadi, bila je danes nekako čudno pogumna. Ko ga zagleda, gre mu sama nekoliko korakov naproti, videlo se je iz vsega njenega vedenja, da je vesela njegovega prihoda, ker mu ima nekaj posebnega, imenitnega povedati. Anton je še nikoli prej ni videl, da bi bila tako pogumna, da bi se tako nikogar ne bala. Ko bi bil zdaj tudi njen oče pristopil, Ana bi ne bila pobegnila. Naravnost mu pové, kaj se vrší, kaj oče z njo namerava, kaka nevarnost obema preti. Vse to mu je pravila tako živo, tako hitro, da je beseda besedo pobijala. Mladi Brezar je stal kakor odrevenel, preveč nanagloma mu je bilo vse prišlo, komaj je prav razumel, kar je slišal. Čez nekaj časa še le se zavé ter ji reče žalostno:

«O kaj pa zdaj, kaj pa zdaj?»

Deklica mu možato odgovori:

«Zdaj ni, da bi se zdihovalo, delati je treba!»

«Ali kako, Ana, kako? Če si vaš oče kaj v glavo vteπό, saj veš, ne odjenjajo z lepa; kedó bi se ustavljal njihovi volji?»»

«Jaz!»

«Ti se boš torej branila? o bojim se, da ne bo vse zastonj!»»

«Bodi mož, Anton, ne obupaj. Govorila bom z očetom, jaz se nič ne bojim; naravnost jim v oči povem, da ne bom nikoli Klingerjeva!»

«In če te bodo vendar silili?»»

«Kako me bodo silili, če me ne bo?»

«Ti misliš, Ana —?»»

«Svet je velik. Mati mi bodo pomagali. V mesto pobegnem, tam imam znane ljudi; za deklo bom služila, predno se dam prisiliti. Kaj se mi pa more zgoditi? Jaz se nič ne bojim. Miren bodi, Anton; kako bo dalje, ne vem: samo to vem in to ti pravim: Ti me boš imel ali pa nobeden na svetu. Zdaj se ločiva. Ne bodi tako žalosten. Z Bogom!»

Podá mu roko, potem vzame posodo in otide na vrt.

Nasprotni čuti, žalostni in veseli, so se borili Antonu po srci. Kako bi ne bil žalosten, ko je videl, da taka silna nevarnost preti njegovi ljubezni? Ali bil je tudi vesel, saj prej ni vedel, da ga Ana tako rada ima, da se sme

zanašati na njeno zvestobo; ljubil jo je, ali malo upanja je imel, da bi bila kedaj njegova; zdaj mu je upanje raslo, ko je spoznal, česar prej ni imel prilike videti, da je Ana tako junaško, tako krepkovoljno dekle; sramoval se je skoraj svoje nemoške slabosti in malosrčnosti. Veliko zupanje je imel v njo in njeno mater. Dasi je bil torej zvedel tako žalostno novico, šel je vendar precej potolažen domóv.

XIII.

Neka tolažba je poštenemu človeku, da se laž, sleparija, ki se je nekoliko časa šopirila in lesketala, prej ali slej razruši in izgine kakor pena na vodi; žalostno je samo to, da njeno lažnjivo lesketanje in veličastvo časi predolgo trpi ter mnogega, ki ni prav utrjen v svojih dobrih načelih, oslepí, tako da krene s pravega pota. Bodimo odkritosrčni: komú se ni že časi, ko je moral videti, kako sreča z radodarno roko siplje vse svoje darí nepoštenosti v naročje; kako vse vzhaja in rase, kar ona počenja, kako se malopridnemu a srečnemu človeku vse klanja in dobríka — komú se ni, pravimo, o takem pogledu jela gibati na dnu srca, v kotu, kjer bivajo manj plemeniti čuti, nekaka nevolja, ki mu je govorila: Če se nepoštenosti tako dobro godí, kaj bi se potem tí trudil in ubijal, da smeš pobirati drobtine, ki padajo z njene mize? Pa-

meten bodi, delaj kakor ona, boj se samo človeške postave; vse se smé, česar ona naravnost in jasno ne prepoveduje! Bili so časi, videli smo jih sami, ko je ta glas mnogega odvrnil od pravega pota, da je šel in se pridružil «otrokom tega sveta».

Seljanu drevarju, hudemu nasprotniku novega podjetja, se je želja izpolnila: na pesek je bilo zidano novo velikansko poslopje, zgrudilo se je torej, predno je bilo še prav dodelano. Zastonj so bile vse priprave za slovesno odpiranje in za oskrbnikovo ženitovanje. Kupec grada ni bil grof ali baron, kakor se je govorilo; kupila ga je bila neka «delniška družba». To imé je bilo jeziku prostega ljudstva preokorno, dà kmečki glavi nedoumno, zato so si ali ljudje sami izmislili na njeno mesto družega lastnika, ali se jim je pa tako reklo — otrok ne more biti brez imena. Vse početje je bilo sleparsko, v korenini gnjilo. Zato je bil grad tako drago kupljen, zato se je denar posipal kakor pesek — s tujo roko je lahko gade loviti. Nepremišljeno, vrtoglavo je bilo vse začeto; nekaj železne rude so bili res našli, ali pri natančni poskušnji se je pokazalo, da ima, kakor je Seljan že prej prorokoval, premalo železa v sebi. Prej se je denarja tako obilo pošiljalo, da ga je bilo na vse strani z vrhom dovolj, s časom ga je samo še kapalo, tako da še uradniki niso dobivali polne plače; slednjič je vir popolnoma usahnil. Zdaj se je samo še na up delalo in na «menice».

Sódniku je že več časa prej svitalo v glavi, da ni vse, kakor bi imelo biti. Še je bilo morebiti čas odstopiti z malim dobičkom, morebiti celo z malo izgubo; ali človek v njegovem stanji nima treznega razuma. Strast ga je bila omamila, igral je na vse ali pa nič: bogastvo ali pa beraška palica! Zdaj je bilo prepozno: naprej ne vem, nazaj ne smem! Preveč je bil zapleten, geniti se ni mogel na nobeno stran. Svoje ljudi je plačeval, dokler je mogel, dasi ni že več časa sam denarja dobival; zdaj je bil sè svojimi močmi pri kraji. Zakaj ni storil, kakor Koren? Ta je bil pametnejši, za časa se je bil umeknil, pred uimo je bil pod streho spravil svoj, kakor se je govorilo, obili pridelek. Sódniku ni bilo rešitve!

Kaka izpremema! Kjer je bilo prej vse živo in veselo, kjer se je vse gibalo in kretalo kakor na mravljišči v solnci, tam je bilo zdaj vse tiho, zapuščeno kakor v vasi, kjer kuga razsaja. Kar je bilo še ostalo ljudí, hodili so pobiti in poparjeni kakor čemrli, ko jim je lisica satovje pobrala. Žalostno so stale bele, snažne hišice, vsaka sè svojim vrtom; otožno so cvele po gredicah plemenite cvetice, človeškega očesa ni bilo, da bi se radovalo njihove lepote. Kje je bila zdaj prevzetnost in preširnost, kje razuzdanost tujih gospodov! Ogibali so se ljudí, s časom so se izgubili drug za drugim, sam oskrbnik je bil še ostal, kakor na morji poveljnik ne zapusti onesrécene ladije, predno se je vse rešilo.

Nekega dné pridejo zopet gospodje, drugi gospodje iz mesta. Resno so se držali in malo govorili. Ti so vse obhodili, ogledali, zapisali in slednjič vse zapečatili. Ni ga bilo kmeta, da bi ne vedel, kaj to pomeni. Kader se kakemu kmetu kaj takega zgodi, žalostno gledajo vsi sosedje; ako bi bil morebiti tudi kateri tako trdega srca, da bi se mu ne smilil nesrečni sosed, kedó mu je porok, da prej ali slej ne zadene tudi njega enaka nesreča! Tu pa moramo reči, da ni bilo med kmeti nikakega pomilovanja, še veselje se je bralo nekim z obličja, in čula se je mnoga beseda, ki je pričala, kako malo priljubljeno je bilo novo podjetje v tem kraju.

«Kaj sem vam pravil? Zdaj pa vidite! Napuh, napuh, vse napihнено; dregni v meh, fš! sapa ven, pa je konec napuha!»

«Radoveden sem, kaj bodo zdaj s hišami, ali jih oprtiv odnesó ali kali?»

«Škoda, da jih niso naredili na škripce, da bi jih zdaj premeknili in postavili, kamor treba.»

«Po ceni bodo zdaj hiše kakor drenulje, vsak berač bo imel zdaj svojo, kakor polž.»

«Jaz bi si sam izbral eno, pa pustil svojo raztrgano lesenjačo.»

«Veste kaj, možje, zapustimo svoje podrtije, pa preselimo se sim, lepa vas bo to, raca na vodi!»

«Kaj pomaga lačnemu sreberna žlica, če je pa skleda prazna? Kje so pa naše njive, voziti bi se morali na polje kakor gospôda.»

«Kaj bomo pa z onim rujavim kamenjem, ki so ga nakopali in na kup navlekli?»»

«Pretrdo je, da bi pota nasipali z njim.»

Tako in enako so hudobni ljudje ugibali in modrovali. Človek bi bil mislil, da se bode zdaj Seljan najbolj širokoustil, ali pošteni drevar je bil preplemenit, da bi si jezik brusil ob tuji nesreči, a vse vedenje njegovo je kazalo, da je vesel tega poloma.

Nekaj dni potem je bila dražba; edini kupec je bil poprejšnji lastnik, ki je vse nazaj kupil, mnogo ceneje. Poslopja, katera je bila sezidala delniška družba, menda še zdaj stojé in bodo stala, dokler sama ne razpadejo. Tako je bilo konec kratkega veličastva.

Ko pade košati hrast v gozdu, podere in potegne sè sabo to in ono manjše drevo, ki stoji poleg njega. Véliki polom je bil najhujše zadel ubozega Sódnika. On je imel zdaj strašne čase. Izginile so mu bile kratke srečne sanje, glava ga je bolela po njih. Njemu je bilo zdaj za življenje ali smrt. Prišli so zopet dolgi, viharni pogovori in prepiri z Nósanom; zastonj vse, kar je poskusil. Čim bolj si je prizadeval, da bi izgazil iz pogubnega močvirja, tem bolj se je pogrezal. Dokler je mogel in kjer je mogel, jemal je na posodo; zdaj je bilo vse preobdolženo, vsa njegova imovina je bila zastavljena, skoraj nič več ni bilo njegovega. Žalostno je bilo videti nesrečnega moža, skoraj čez noč se je

bil postaral; prej tako čvrst in krepak, hodil je zdaj sključen in potr. t.

Če je vse dobro premislil in preudaril, izprevidel je, da je zdaj berač. Križem roke držeč je čakal dneva, ko mu bode vse prodano, ko bode moral morebiti sè svojo družino dom zapustiti ter po svetu iti ne vedi kam. Strašno je bil ponižan ponosni Sódnik!

Pustimo za nekaj nesreče in žalosti kraj ter obrnimo se drugam, kjer se nam kaže nasprotna podoba. Na konci trga, sredi sadnega vrta stoji bela, čedna hiša srednje velikosti. Kamor človek pogleda, vse snažno, vse lepo oskrbljeno; pred hišo, za hišo nobene navlake in nesnage, vsako orodje na svojem mestu, vse pospravljeno in očejeno, in vendar je danes delavnik ne praznik. Na drevji po vrtu težko da najdeš suho vejico, zato je pa tudi vse polno sadja. Na dvorišče pred hlev lahko pelješ vsako mestno gospo, še krila ji ne bode privzdigniti treba, po prstih ne bode stopala ne vihala nosú, ako ni že od sile presitna. Celo v hlev sam sméš stopiti z njo; glej: dvoje lepo rejenih, snažnih krav, dva têlka in dva prazna prostora za konje ali za voli, ki so zdaj pač z doma. Vse kaže, da je tu, če ne bogastvo, gotovo zadovoljnost doma.

To je Brezarjev dom. Tam ona ženica, ki na klopi pod košato hruško sedi in nekaj šiva, je njegova mati. Druzega ni videti nikogar doma.

Vendar dom ni zapuščen, po travi se pase mnogobrojna čeda kokoši in piščet in pred pragom leži skrivljen in dremlje hišni váruh. — Pred kakimi sedmimi leti, ko je še gospodaril stari Brezar, bilo je tukaj vse drugače, vse pusto in zanemarjeno. Stari Brezar, Bog mu daj dobro, bil je, recimo naravnost, zapravljivec in pijanec. Zahajal je rad v veselo družbo, Sódniku je bil zvest tovariš, kateri ga pa ni posebno čislal. Svojima sinoma je bil zapustil dom ves zadolžen. Zapravil bi bil vse, ako bi ne bil imel tako pridne žene, ki se je trudila in ubijala, delala in skrbela noč in dan, da ní šlo vse pod nič. Anton je bil sicer mlajši sin Brezarjev, prav za prav bi bil imel staréji prevzeti domačijo; ali ta ni imel toliko poguma. Pogodila sta se torej, da ostane mlajši doma in izplača svojemu bratu, kar mu gré. Ta se je potem nekje v bližnji vasi priženil. Anton se je srčno poprijel težke naloge. S konca je gospodaril in kmetoval samo z materjo; čez nekaj časa je vzel dekle stari materi v pomoč, pozneje še hlapca. Jabolko, pravijo, ne pade daleč od debla. Pri Antonu Brezarji se ta pregovor ni uresničil; on ni bil svojemu očetu nikakor podoben. Slabi vzgledi zapeljujejo, a časi, ravno narobe, človeka svaré, od slabega odvrtaajo, v dobrem potrjujejo. Tako je bilo pri Antonu. Kam se pride z nemarnostjo in zapravljivostjo, to je videl pri svojem očetu. Ako je hotel torej izkopati se iz siromaštva,

treba mu je bilo čisto drugače začeti. In to je Anton tudi storil. V krčmi ga ni bilo videti, razen kader je bil na potu po kakem opravi, ali o kaki posebni priliki, da si je privoščil kozarec vina; še kaditi se ni bil navadil. Ponočeval in vasoval ni z moško mladino, zato je bil lahko zjutraj zgodaj na delu. S časom se je bil hlev napolnil, ker telet ni prodajal, slednjič si je celo konje kupil. Ljudje so govorili: Brezarjev, ta ti ima srečo, kar počne, vse se mu dobro obnese; mi pa bodimo pravični in recimo, da ni imel nesreče, z nesrečo, se ve da, se človek zastonj borí. V dveh letih je bil brat izplačan; še leto dní, in na hiši ni bilo več dolga. To je res, da sè samim kmetovanjem Anton tega ni dosegel; mala kmetija redí pridnega človeka, ali gotovine mu malo nese; in gotovine je bilo treba Antonu za dolgove, katere je bil prevzel po očetu. Gledati je bilo torej treba, da bi se kako drugače denar pridobival. Napravil si je najprej pepelarnico, daleč okrog ni bilo nobene. Preskrbel si je človeka, ki je znal dobro kuhati, sam pa je pepel okolo pobiral; poleg tega pa ni zanemarjal kmetije; odpadki iz pepelarnice so bili dober gnoj njivam in polju, pri njem se ni nič zametalo, najmanjša stvar se je po svoje v prid obračala; to je eno izmed najimunitnejših pravil vsakega gospodarstva, zlasti kmečkega. Njive, polja je zboljševal, kjer je mogel, kakor je kje videl ali bral, da se dela. Vsaka péd

zemlje, vsaka pest prstí mu je bila tako rekoč sveta. Nič ni bilo neobdelanega, nerodovitnega; kjer ni hotelo nič prida rasti, zasadil je češpljevo ali kako drugo drevesce; kakor gospodar sam, tako je moralo pridno biti vse, kar je bilo njegovega. Poleg tega je kupčeval z lesom, suhim sadjem, s kratka: služil si je denarja, kjer je mogel.

Ne pozabimo omeniti, kako lepo je ravnal sè svojo staro materjo. Ženica je imela na stare dni lepo življenje pri svojem sinu. Delati je smela samo kaj lahkega, bolj za kratek čas, pri hiši; časa je imela zdaj dovolj moliti in v cérkev hoditi. Bogata gospá ne more skoraj prijetnejše živeti, vsaj nji se je zdelo tako. Ni čudo torej, da je ženica svojega Antona spoštovala in rada imela nad vse na svetu. Prepričana je bila v svoji pobožnosti, da se nad njim očitno izpolnjuje, kar dobrim otrokom obeta četrta zapoved božja.

Pri svojih sosedih — to moramo reči njim na sramoto — Anton ni bil posebno priljubljen, ne pri mladeničih, ne pri možéh. Zahajal ni ne med ene, ne med druge. Zlasti slabi gospodarji so ga mrzili, vse njegovo življenje in delovanje jim je bilo glasno očitanje; poleg tega so ga jim žene rade stavile v vzgled, in kaj takega nima noben mož rad, bodi si kmet ali gospod. Sódniku se sicer ni tako godilo, njemu žena sploh ni dajala lepih nauk, vendar ga je on

posebno sovražil in na videz zaničeval; imé Brezar je vedno tako nekako zaničljivo izgovarjal, kakor da bi bilo kakega berača ime — česar je bil pač stari Brezar sam nekoliko kriv. Sódnik in Brezar, to je bilo pravo nasprotje, katero pa ni bilo Brezarju na sramoto.

XIV.

Nemoško se je zdelo Sódniku, da bi svoji ženi razodeval svoje gospodarske razmere; sam zase je gospodaril v sreči in nesreči, sam je bil za vse odgovoren, za izgubo in dobiček. Vendar Lizi ni bilo težko ugeniti in razvideti, v kakem stanju je sedaj Sódnikova hiša. To ji je bilo jasno, da zdaj ni več upati pomoči, ko se je bila prva izkazala za tako pogubno; pravi strup bolnemu telesu je bila ta pomoč, ne zdravilo. Vendar ženska ne obupa tako hitro; na vse strani je uboga žena ukrepala in ugibala, kako bi bilo moči izkopati se vsaj iz najhujše stiske in zadrege. Ko je tako premišljevala ponoči, zasveti ji v glavi misel, katera, ako se ji posreči, obeta vsaj nekoliko pomoči, če že ne rešitve iz nesreče. Ali kaj poreče tej misli Andrej? Poskusiti je treba.

Takoj, ko je bil dan, gre k svojemu možu. Neprijazno jo sprejme, kakor po navadi; osorno jo zavrne, ko je izpregovorila prve besede, da vé, kako je sè Sódnikovo hišo:

«Ne vtikaj se v stvari, ki jih ne umeš, ki ti niso nič mari. Ko bi bilo še kaj pomoči, ti si zadnja, pri kateri bi je iskal.»

Vse to je ne ostraši, mirno a odločno mu odgovori:

«Svetovati se bode vendar smelo; poslušaj, kaj mislim, potem stóri, kakor te je volja, saj te nihče ne sili.»

««Zdaj sem pa res radoveden; nù pokaži torej svojo modrost, ki te tako tišči!»»

«Jaz vem za človeka, ki bi nam lahko pomagal, vsaj toliko, da bi nam ne bilo treba beračiti po svetu; morebiti bode tudi hotel, samo prositi ga je treba, sam se ne bo ponujal.»

««Kedó je ta človek?»»

«Brezarjev Anton.»

Sódnik se zgane pri tem imenu, kakor da bi ga bilo kaj pičilo. Srpó pogleda svojo ženo izpod košatih obrvi:

«To je tisti, ki postopa za našo Ano! Sam zlodej ti je vdihnil to misel. Svojo hčer hočeš prodajati? Prej bi je ne bil nikoli dobil, ko smo bili še na trdem, zdaj pa še mènj, dokler bo tá-le gibal; to si zapomni!»

««Pri tebi je tudi precej ogenj v strehi! Káko prodanje je neki to? Rad jo ima, kaj je tù napačnega, in ona ga ima rada; če ne veš, pa ti jaz povem, s teboj, se ve da, se ne upa govoriti, ti si kakor vihar, lastni otroci se te bojé. Povém ti toréj, ker že o tem govoriva,

nikoli je ne prisiliš, da bi katerega družega vzela. In jaz ti pravim: pametna je, boljšega moža bi si ne mogla izvoliti. O da bi jaz le še ta dan doživela!»»

«Ha, ha! Ti pa že poznaš človeka; kaj meniš, da mu je bilo za dekleta? Petice, petice! Boš že videla, kako bo zdaj; poznal je ne bo več.»

«Jaz pa sem prepričana, da Brezar ni tak.»»

«Ták ali ták, tisto, kar praviš, ne bo nič! Da bi jaz šel k njemu in ga prosil! Ljubi Anton! glej, slabo se mi godi; pozabi, kar je bilo prej med nama; zaničeval sem te, imenoval sem te berača; rekel sem ti, da ti kosti zdrobim, ako te najdem še kedáj, da govoriš z mojo hčerjo. To je bilo takrat, ko se mi je še dobro godilo, ko je bila še Sódnikova hiša prva v trgu. Zdaj drugače govorim; zdaj sem berač, z doma me izpodé, če mi ti ne pomagaš. Bodi usmiljen, Anton; vzemi mojo hčer, stóri z njo, kar hočeš, samo daj mi toliko in toliko! — Ne, žena, takó se Sódnikov Andrej ne bo ponižal pred Brezarjem, svoje hčere mu ne bo prodajal, raji na césto kamenje klépat.»

«Če že nočeš iti sam, kar bi se spodobilo, pusti vsaj, naj grem jaz k njemu, mene ni sram ponižati se, saj se za otroke svoje, ne zase.»»

«Pojdi, kamor hočeš, iz hiše ti ne branim, ali nazaj se mi potem ne prikaži.»»

Liza je videla, da bi vse njeno prigovarjanje pri trdovratnem moži nič ne zaleгло. Brez odgovora otide.

Več dnî po tem nista več skupaj govorila. Sódnik je bil tak, da se mu ni nihče blizu upal; celo Nósan se ga je bal, in to po pravici. Sódnik je bil, kakor se je kazalo, spoznal, da mu je bil ta človek hudoben duh, da mu je bilo v pogubo vse, kar mu je on svetoval. Po cele dni ni z nikomur besede izpregovoril; tudi hodil ni nikamor. Doma v svoji sobi je tičal, ali se je pa po vrtu izprehajal in sam sè sabo govoril. Krepkega moža so bile vidno vse moči popustile; mirno je čakal, kaj pride nad njegovo hišo.

Tako je bilo minilo nekoliko dnî. Neko popoldné, ko je zopet sam pohajal po vrtu, pride mu žena naproti ter ga nagovori:

«Prepovedal si mi, da ne smem k Brezarju. Pokorna sem ti bila, dasi mi je bilo težko. Brez tvoje volje nočem ničesa početi. Veš, kaj se je zgodilo? Brezar sam me je nagovoril; na polji me je videl, pristopil je k meni in mi dejal, da bi bil že zdavnaj rad prišel v hišo, ko bi se tebe ne bal, ker vé, da ga tako sovražiš. Krivo si ga sodil; Anton je tak, kakoršnega sem si jaz vedno mislila; in še več. Kedó bi si bil kaj tacega mislil? Ne samo, da ima Ano rad kakor prej, da jo prosi za ženo, to sem vedela; ali rekel mi je, da je vse natanko pregledal in preudaril, kako je naše stanje. Ko bi tí hotel, pravi, izročiti in

prepustiti mu vse, kakor je, poskusil bi rešiti nam, kar je moči, vsega se ve da bi ne mogel. Tebi bi ne bilo treba za nič skrbeti, samo da mu daš privoljenje in pooblastilo, in da slednjič potrdiš vse njegove naredbe. Kaj praviš, Andrej? To ni nič sramotnega za nas, po moji misli. Če hočeš, in zakaj bi ne, samo reci, kedaj naj pride k tebi, da se pogovorita; ali pa če še tega nočeš, poroči mu po meni, da privoliš, drugega ni treba. Govóri, Andrej!»

Mož ji za odgovor nejevoljno odmigne z roko, potem se obrne v stran in jo pusti sámó na mestu.

Bilo je nekaj dní po tem, ko priteče in pri-sopiha Zalka k svoji materi:

«Mati, mati! Naš Tine je tukaj!»

««Kaj sanjaš!»» zavrne jo mati.

«Res, res, mati! videla sem ga in govorila sem z njim. V brezji sem bila z Drejčkom; hotela sva iti k pastirju, ki tam pase. Drejče je nekaj iskal v grmovji, jaz sem šla pa sama na-prej. Kar zagledam nekoga, ki je na parobku sedel; strah me je bilo, nazaj sem se obrnila. Kar me pokliče: Zalka, Zalka! Zdaj sem videla, da je naš Tine; po glasu sem ga spoznala. Hitro grem k njemu. O ko bi ga videli, mati, kakšen je! Ves drugačen je! Ves suh je in bled kakor zid, pa ves raztrgan, pa tako čudno gleda, mati! Ali si bolan, Tine, vprašam ga, ker si tako čuden? Nisem bolan ne, pravi, ali so oče

in mati doma? Mati so doma, odgovorim mu, očeta nisem videla, ne vem, če so doma ali so kam šli. Nato mi pravi: Pojdi domóv, Zalka, in prinesi mi kos kruha, ali kar dobiš, lačen sem; pa nikomur ne pravi, da si me videla. Zakaj pa ne greš domóv? vprašam ga na to. Saj vidiš, kakšen sem, pravi, v mraku že pojdem, zdaj me je sram. Le hitro pojdi pa molči, tukaj te bom čakal. Na to sem tekla, kar sem mogla. O ko bi ga vi videli, mati, v srce bi se vam smilil! Jaz nisem mogla, da bi vam ne povedala.»

V srce je mater zbolelo, ko je slišala to žalostno novico iz nedolžnih otročjih ust: nji je bilo mahoma vse jasno. Urno se napoti s hčerko k njemu. Meč ji je presunil srce, ko je zagledala svojega sina, takega si vendar ni mislila. To je bil njen sin, ki je šel, še ni leto minilo, tako čvrst, tako cvetoč, tako ponosen od nje! Valentin se ni upal oči povzdigniti v mater, ki ga je gledala sè solznimi očmi, kakor gleda samo mati svojega ljubega, nesrečnega sina. Več časa nista izpregovorila besede ne on, ne ona. Slednjič mu reče mati:

«Vstani in pojdi z menoj, nesrečno dete!»

««Pustite me tukaj, mati, da se zmračí,»»
odgovori ji Valentin.

Mati je izprevidela, da je to res najboljše. Podá mu torej nekaj jedi, ki jo je bila sè seboj prinesla. Zdelo se ji je, kakor da bi beraču v bogajme delila. Morebiti je tudi on kaj takega

čutil; težko mu je bilo roko iztegniti po jedi, in dasi je bil silno lačen, ni mu bilo mogoče pokusiti je, dokler ni mati odšla.

Ko je bila že temà nastala, plazil se je kakor tat proti očetovi hiši. Bil je tako srečen, da ga nihče ni videl; tudi izmed domačih ljudi ga ni nihče zapazil, ko se je zmuznil skozi vrata na dvorišče in od tod splezal na svisli v seno. Zastonj ga je mati čakala z večerjo. Ko ga le ni bilo, začelo se ji je dozdevati, kaj je. Išče ga torej povsod, kjer se ji je zdelo, da bi utegnil biti skrit; na pol glasno ga kliče po imenu in slednjič se ji res oglasi. Tako išče starka s črvičem v kljunu svojega mladiča, ki se je zbeگان skril jastrebu v grmovji.

Valentin je dobro živel na Dunaji; z denarjem, katerega mu je oče pošiljal, dokler ga je imel sam dovolj, bili bi lahko drugi trije, štirje dobro živeli. Prijateljev je imel dovolj, da so mu pomagali zapravljati. Potem ko je denar od doma bolj in bolj poredkoma prihajal, začel je dolgove delati, na upanje jesti in piti, kar mu nekaj časa ni bilo težko; saj se je vedelo, da je bogatega očeta sin. Ko mu je slednjič začel oče dobrih naukov pošiljati namestu denarja, obrnil se je sè svojimi prošnjami do matere. Ona mu je pošiljala, dokler je imela kaj. Ko že ni mogla več, pisala mu je in razložila vse, kako je zdaj doma. Nato so tudi njegova pisma izostala. Oče in mati sta mislila, da si je

kje kakega zaslužka preskrbel. Valentin ga je bil res začel iskati, ko mu je bila že voda do grla; ali tako zanemarjenemu človeku, kakor je bil zdaj Valentin, nihče prav ne upa, da bi mu dal kako službo v hiši ali da bi mu izročil svojega sina v pouk. Prijatelji in rojaki so mu res pomagali, dokler so mogli, ali ker so bili skoraj vsi sami siromaki, bila je njih podpora tudi skoraj pri kraji. Ker ni imel več za stanovanje, prenočeval je zdaj pri tem, zdaj pri onem znanci; ali ko so odšli slednjič vsi na počitnice, bil je čisto brez stanovanja, brez prenočišča v tujem mestu. Raztrgan, umazan in lačen se je klatil po ulicah, toliko da ni vbogajme prosil; bil je pravi potepuh. To pa moramo vendar reči njemu na čast, da ni v svoji najhujši stiski nikoli nič sramotnega storil. Prosil ni, še svojih prijateljev ni nagovarjal nikoli; jemal je samo, kar so mu sami dajali, in to vselej s pristavkom, da jim povrne, kader bo mogel.

Slednjič ga primejo za potepuha; ker se ni mogel izkazati, kje stanuje in o čem živi, pošljejo ga, kakor se pošiljajo taki ljudje, v domovino.

In tako je ležal nekedaj bogatega Sódnika sin v senu, kakor berač, na domu svojega očeta, katerega nesreče je bil tudi on ne malo kriv. V svojem ponižanji je blagroval hlapca, ki je hodil brezskrbno zvižgaje po dvorišči!

Mati je imela težko nalogo, povedati svojemu možu, da je sin doma. To je storila že

takoj drugi dan popoldne; kar mora biti, bolje da je prej. Andrej ni zinil besede, ko je slišal to žalostno novico. Ali ko mu nekoliko potem pripelje sina, obrne se mož na stran, zdaj še le je spoznal vso velikost svoje nesreče.

XV.

Kakor se nesrečnega na smrt obsojenega človeka, ko je sodba potrjena, polasti neko brezčutje, da se več ne boji in ne upa, tako je Sódnik mirno čakal dneva, ko se mu razruši nekedaj tako veličastno in trdno poslopje njegovega blagostanja. Vendar ta dan ni prišel tako hitro, kakor se ja nadejal on in znanci njegovi. Ljubezem do njegove hčere ali usmiljenje do nesrečnega moža in njegove družine ali pa oboje skupaj, ni dalo Brezarju mirú. Dasi je bil Sódnik tako prevzetno in osorno zavrnil njegovo blago ponudbo, ukrepal je vendar in ugibal Anton, kako bi bilo pomagati možu brez njegovega privoljenja, proti volji njegovi. In res je, nekaj z obeti in dobro besedo, nekaj pa tudi z gotovim denarjem, dosegel vsaj toliko, da je stvar nekako obvisela.

Tiho in žalostno je bilo sedaj vse pri Sódnikovih; nihče se skoraj ni upal na glas govoriti, kakor da bi imeli mrliča v hiši. Brez hlapca in dekle so bili, družina je delala sama, kolikor je kedó mogel. Sódnik sam in Valentin sta oprav-

ljala potrebna hlapčevska dela. Posebno žalostno je bilo videti Andrejčka in Zalko; uboga otroka, prej tako živa in vesela, plazila sta se zdaj vsa pobita in poparjena po hiši, po dvorišči in po vrtu. Videla in čutila sta, da je zdaj vse izpremenjeno, a vedela nista, kako in zakaj. Andrej je svojega mlajšega sinka posebno rad imel; prej si ga je večkrat sedé posadil na kolena ter malo poigral se z njim; zdaj ga ni pogledal, še prav nepriljuden je bil z njim, tako da je mater bolelo, ali rekla mu vendar ni nič. Zato se ga je Andrejče tudi ogibal. Vendar skrb mu ni dala pokoja. Ker mu ni hotela mati nič povedati, ujunači se nek dan ter gre naravnost k očetu, naj že bode kar hoče. Andrej je ravno nekaj pri kolih popravljal, ko stopi deček predenj ter ga nagovori:

«Mati pravijo, da nič ne vedó; jaz pa vem, da vedó, samo povedati mi nočejo; zato vprašam vas, oče: Zakaj je zdaj vse tako čudno pri nas? Zakaj ste vi tako žalostni, oče?»

«Kaj to tebe skrbí?» zavrne ga oče osorno.

Ali deček se ne dá oplašiti; pogumno dalje vpraša:

«Ali je res, oče, kakor mi je dejal sosedov Francek, da nam bo vse prodano? Jelite, da ni res?»

Na té besede zavihti Sódnik ves razkačen kladivo, ki ga je imel v roki, nad svojim sinom, rekoč:

«Poberi se mi izpred oči, spaka! če ne — —!»

Tako srditega Andrejče še nikdar ni videl svojega očeta; prestrašen odskoči nekoliko v stran, da bi ga ne zadela srdita očetova roka; potem obstoji, reče nič ne; a tako žalostno, tako milo pogleda svojega očeta, da se temu srce stopi. Urno skoči k njemu, privzdigne ga od tál, stisne ga na prsi, poljubi mu čelo, potem ga izpusti na tla in naglo otide. Vse to se je tako hitro vršilo, da se je deček komaj prav zavedel, kaj se z njim godi; a to je pa izprevidel, da je oče nesrečen, jako nesrečen!

Neko popoldné proti večeru je bil Andrej sam na na vrtu; na klopi pod drevesom je sedel in premišljal svoj žalostni stan. Čudno se je pač njemu samemu zdelo, kako je to, da stvar še tako dolgo visi; zdaj še le mu je stopilo jasno kakor nikedar poprej pred oči vprašanje: Kaj bode z ženo in otroci? nase ni mislil. Hudo mu je bilo pri srci; zdaj je bil pripravljen storiti vse, kar bi mu bil kedó svetoval, da bi odvrnil skrajno nesrečo od svoje družine; že se je bil skoraj sprijaznil z mislijo, da bi stopil pred zaničevanega Brezarja ter ga prosil: Pomagaj, ako moreš! V tem trenutji je naravna ljubezen do družine premagovala prirojeno mu prevzetnost in trdovratnost — v tem trenutji; a kedó bi bil porok, da se mož, ko vstane in nastopi svojo trnjevo pot, ne premisli in ne pade zopet nazaj v svojo staro trdosrčnost in svojeglavnost.

Té težavne poti mu ni bilo treba. Ko je tako zamišljen sedel, približa se mu nekedó kakor tat s tihimi koraki. Bil je Nósan. Ko ga Sódnik nejevoljno pogleda, zapazi, da je človek nekako izpremenjen. Zadnje dni je hodil silno zanemarjen, kakor človek, ki se mu slabo godi; zdaj je imel vso novo obleko in zadovoljnost mu je sijala z obraza.

«Kaj iščeš tod?» ogovori ga Sódnik precej osorno.

«Nič ne iščem,» odgovori mu Nósan z nekako zamolklim glasom, kakor da bi ne imel prav dobre vesti. «Nekaj bi rad govoril s tabo, tebi na korist, ako boš pameten; ali tukaj ne gré; vstani, pojva v tvojo sobo; stvar ni, da bi jo vsak slišal.»

««Kar je poštenega, lahko vsak človek sliši.»»

«Pameten bodi, Andrej, drugače ne morem govoriti s teboj.»

««Jaz pa pravim, povej mi tukaj, kar imaš; če nočeš, pa pojdi, od kodar si prišel; jaz te nisem klical.»»

Ko je Nósan videl, da moža ni premakniti z mesta, začne ogledavati kraj, ali ni nobenega človeka blizu. Ko se je prepričal, da sta sama, obrne se k Sódniku, rekoč:

«Vidiš, da nisem napačen človek, Sódnik? Dobro se mi godi, kar lahko vidiš, vendar nisem pozabil starih prijateljev svojih; če imam

jaz, naj imajo tudi drugi; posebno pa tí, če tudi si časi malo neprijazno z mano ravnal; ali to bodi vse pozabljeno.»

«Kaj čeljustaš!» seže mu Sódnik nejevoljno v besedo; «povej hitro in na kratko, kar hočeš; saj dobrega tako nič ne bo.»»

«Dobrega, dobrega, če boš pameten, Andrej!»

Na to se ozre še enkrat plaho okolo, potem potegne nekaj iz nedrija ter pokaže Sódniku:

«Ali poznaš še to podobo?»

Sódnik debelo gleda; imel je pred očmi čisto nov stoták.

«Odkód ti to?» vpraša ter ga ostro pogleda.

«Ta ni sam, še več ti jih lahko pokažem; taki smo zdaj mi, vidiš Sódnik!»»

«Vprašal sem te, odkod si to dobil.»

«Le počasi, vse se ti pové, samo potrpljenja je treba.»»

«Kaj bi te vprašal, po pošteni poti nisi prišel do tega, to je gotovo.»

«Po nepošteni tudi ne, samo pameten mora človek biti, kakor pravim; ukradeno ni, kakor si morebiti misliš, tudi sè silo ni vzeto, ne sè zvijačo. Kako bi bilo potem nepošteno pridobljeno!»»

Sódniku se je začelo nekaj dozdevati; vendar rekel ni nič. Čakati je hotel, da se Nósan sam izpové. Ali to ni šlo tako hitro; Nósan naredi silno prebrisan obraz, pomežika sè svojimi drobnimi mišjimi očmi ter začne:

«Vidiš, Sódnik, trdi časi so dandanašnji; preveč nas je na svetu; boriti se moramo za svoj živež, kolikor nam ga je treba, da nam sapa ne uide, kakor se kateri more. Z rezanico v glavi se ne pride daleč; pameti je treba in prebrisanosti. Z vélike ceste je treba časi kreniti na bližnjico; po grmovji in trnji se je treba plaziti, če si tudi človek malo roke ali obraz razpraska, da druge prehití. Samo vedeti se mora za bližnjice. Zakaj pa ima človek pamet, da bi je ne rabil v svojo korist? Kedor si more z lahka kruha služiti, kaj bi se ubijal z véliko druhaljo, kakor črna živina! Glej, jaz jih nekaj poznam, lahko bi ti jih imenoval, pa zdaj ti jih še nočem, ki so, ni še dolgo tega, sline požirali; zdaj živé kakor vrabec v prosi. Svoje raztrgane kočé so podrli in sezidali so si hiše kakor gradove. Poglej, da ti enega imenujem, Borovščakovega Martina, kako si je hitro opomogel. Ljudje ugibljejo in ugibljejo, nihče nič pravega ne vé, on se jim pa smeje. Pameten je bil, družega nič; sreča mu je roko molila, on jo je prijel za roko, in zdaj je na trdem. Vidiš, Sódnik, ti bi lahko ravno tako, samo da bi hotel. Vidim, da že težko čakaš, ne bom te predolgo prézal, torej naravnost: Našel se je mlad človek, prebrisana glava, da malo takih; on je pravi dobrotnik vseh, ki so brez svoje krivice zagazili v siromaštvo. — Bil je že v sedmi latinski šoli, ali veselilo ga ni čepeti za

prašnimi knjigami; popustil je šolske klopi in šel je k vojakom. Ali tudi tu ni našel mirú, pregrdó tu ravnajo z ljudmi; molčati je treba in trpeti vsako krivico. Ko bi bil imel kaznovan biti zaradi neke nepremišljene, a resnične in pravične besede, popustil je vojaški stan in pobegnul; zdaj se potika po deželi in skriva pri usmiljenih ljudéh. Večkrat so mu bili že na sledu, ali dobili ga niso in ga ne bodo. Srečen, pri komur potrka on na duri, da naj ga vzame pod streho. Cesar ali kralj ne vem če plačuje tako kakor on vse, kar se mu dá; bogastvo pušča povsod za sabo.»

««To je,»» seže mu Sódnik, ki mu je to besedovanje že predolgo trpelo, v besedo; ««ta človek denar dela.»»

«Ne tako glasno, saj ni treba, da bi vsak slišal, kar govoriva. Tako je, kakor praviš, Sódnik; bankovce dela.»

«In kaj to meni pripoveduješ?» reče Sódnik ter vstane nemiren.

««Ostani nù, ostani, kam se ti tako mudi? Ravno tebi to pripovedujem in upam, da mi boš še kedaj hvaležen, da sem ravno k tebi prišel.»»

«Kaj hočeš od mene?»

««Ne bodi kakor vihar, če hočeš, da se pogovoriva. Miren bodi in pošlušaj, potem stori, kar se ti zdi.»»

«Meni se zdi, da sem te že predolgo poslušal.»

«Kako? saj ti nisem še povedal, pokaj sem prav za prav k tebi prišel. Lahko si misliš, da tak človek ne more predolgo prebivati pod eno streho, ako noče, da ga zasledé. Zdaj se mora zopet preseliti in jaz sem ga pregovoril, da pride — k tebi.»»

«Zakaj ravno k meni?» reče Sódnik kakor prestrašen.

Nato Nósan nekoliko časa molči, kakor da bi prav ne vedel, kaj bi rekel; ali se pa morebiti ni upal povedati vsega, kar je mislil, da bi Sódnika ne oplašil. Reče mu torej:

«Zato, ker je ta kraj najbolj pripraven; pri Sódniku ga ne bode nihče iskal. Veš, tam v tvojem smerečji, tista koliba je kakor nalašč pripravljena za to. Tam ga naselimo, tjà mu bomo nosili jedi in pijače, in česar mu bode še treba. Ti samo molči in delaj se, kakor da bi nič ne vedel; za drugo bom že jaz skrbel.»

Zdaj je Sódnik molčal; na obrazu se mu je videlo, da se mu je vnel hud boj v prsih. Čez nekaj časa mu reče z resnim glasom:

«Nósan, ali veš, kaj mi svetuješ? Star si, menim, dovolj; tebi ni treba praviti, da je to veliko hudodelstvo in ostro prepovedano.»

«Ostro prepovedano je res, in to tudi mora biti; kaj bi bilo, ko bi vsak smel kaj takega? Ali je pa to tudi hudodelstvo, pregreha, krivica, to je drugo vprašanje. Ako greš v hudi vročini, lačen in žejen in izpehan, mimo

velikega nograda, kjer visi tisoč in tisoč lepih, zrelih grozdov; sline se ti cedé, ako se ti niso že popolnoma posušile; žive duše ni videti blizu; prepovedano je res, ali če sežeš po grozdu, če ga odtrgaš in pozoblješ, da si dušo privežeš — prepovedano je res, kakor pravim, ostro prepovedano; mož s puško v roki hodi po nogradu — vendar vprašam te: Ali si storil kaj hudega? ali se bo možu, ki ima toliko grozdja, kaj poznalo? In tebi je vendar pomagano. Država, lepa reč, ali pa država tudi skrbi zate? ali gane samo z mazincem, da bi ti pomagala? V državi ima vsak človek pravico, mirno, da ga nihče ne moti, umreti od glada! Koliko si storil ti zanj, dokler si mogel! koliko si ji plačal davkov! Kaj je ona storila zate? Ali bi ne bila njena dolžnost, pomagati ti zdaj, ko si oslabel; in če tega noče, kakor je dolžna, ali nimaš pravice, vzeti si sam, kar je tako rekoč tvoje po božji in človeški pravici? Če si prisvojiš toliko, da si pomagaš zopet na noge, vprašam te, komú boš storil krivico? ali bo to tvojega soseda bolelo? Vem, kaj mi hočeš na to odvrniti: Kaj bi pa bilo, ko bi vsak to storil? Prijatelj, da se to ne zgodi, zato je že skrbljivo, nič se ne boj. Vsak tega ne more; kedor pa more, ta je neumen, ako tega ne stori. To je samo kakor neko posojilo; saj tudi država jemlje tako na pósodo od svojih državljanov, kader je sila; kader si opomoreš, kedó ti pa brani povrniti

zopet s časom, kar si na posodo vzel, ako bi te pekla vest. Bodi torej pameten, Sódnik, in ne odganjaj sreče, ki se ti ponuja, morebiti zdaj zadnjikrat.»»

Mirno je poslušal Sódnik té krive nauke; pač bi bil lahko mnogokaj na to odgovoril izkušnjavcu; vendar bil je v takem stanji, da se mu ni vse, kar je slišal, tako ničevo zdelo, kakor je bilo v resnici. Ogibajoč se pravega vprašanja začne ga strašiti:

«Ali si pa prav premislil, Nósan, kaj delaš, da meni take stvari pripoveduješ? Ali ne veš, da te imam zdaj v svoji pesti?»

«Sódnik izdajalec, ovaduh? Ne, dobro vem, kaj delam. Lahko bi ti bil dejal, da mi daj roko in besedo, da ostane med nama, kar ti bom povedal; pri tebi tega ni treba; predobro te poznam. Če tudi se nam ne pridružiš, vem, da se nam tebe ni bati. Človek mora vedeti, s kom govori; mož ostane mož, naj se mu še tako hudo godi. Torej, Sódnik, nič pomiselka, odloči se, udari mi v roko, kakor mož možu, in tvoje stiske je konec.»»

«Ne, Nósan; tu ni treba nič pomiselka. Slabo se mi godi res, kaj bi tajil, saj tebi tako ne morem, ko bi hotel. Siromak sem, berač, a dozdam še pošten. Če ne morem družega, pošteno ime hočem zapustiti svojim otrokom, da se jim ne bo treba sramovati svojega očeta še po moji smrti. Če mi ne veš družega sveta, pusti me in hodi z Bogom!»

«To je torej tvoja zadnja beseda?»

»Kakor sem rekel.»

«Kakor te je volja. Komur ni svetovati, njemu ni pomagati. Drugih imam dovolj na izbiro, ki z veseljem sprejmó mojo ponudbo. Saj ni da bi moral ravno ti biti.» Vendar čez nekaj časa se premisli:

«Ne, Sódnik, tako te ne morem pustiti. Veš, mnogo dobrega sem pri tebi vžil, ko se ti je še dobro godilo. Nehvaležen bi bil, ko bi šel drugam. Premisli se, bodi naš, ne boš se kesal. Kaj boš sè svojo poštenostjo? Beračit pojdeš lahko z njo tí in tvoji otroci. Ali ni dolžnost očetu storiti za svoje otroke, kar more? Bojiš se, da bi nas ne zalezli? Nič se ne bati; mi smo previdni in vemo, kaj delamo; moja koža je meni tako ljuba, kakor tebi tvoja. Poskusi samo, videl boš, kako je to lahko in brez nevarnosti, samo jezik za zobmi! Nekaj srčnosti se vé da je treba. Ali pomisli, da ti ni druge pomoči. Nekedaj so možje v takem stanji, v kakoršnem si zdaj ti, o polnoči v «ris» hodili, hudiča klicali in svojo dušo mu zapisavali. Dandanašnji ni več taka navada. Hudič se zdaj ne dá več priklicati, mendà ima že toliko duš v peklú, da se za nobeno več ne zmeni. — Tiho, nekédó gre! Premisli to stvar čez noč; jutri pridem zopet o tem času na to mesto. Bodi pameten, Sódnik. Srečno!»

Na to izgine kakor senca. Sódnik je mirno obsedel na svojem mestu. Ni mu dejal, da naj pride, ne da naj ne pride.

XVI.

Bilo je zvečer. Okolo velike mize pri Korenu je sedela kmečka družčina. Možje so se menili, kakor po navadi, o slabih časih, potoževali si svoje težave in nadloge in pili dobro Korenovo kapljico za tolažbo. Nazadnje se govorica obrne na posebne dogodbe med njimi.

«Saj pravim,» oglesi se suh možiček v kotu, «mačko vrzi kakor hočeš, vselej ti na noge pade. Tega Sódnika ni ugonobiti. Kedaj smo že mislili, da mu je vrat zadrnilo, vendar še diha in prav krepko diha. Nas pa da le kaj dregne, pa že ležimo na tleh, da se ne ganemo več. Kaj menite, možje, kako si je zdaj zopet opomogel? Jaz pravim, v loteriji je zadel kako veliko terno. Srečo ima ta človek, da nič takega. Moja stara stavi in stavi, pa še ambe ni nikoli zadela.»

««Ti in tvoja večna loterija!»!»! zavrne ga mož sè zavihanimi rokavi, ter krepko pljune pod mizo. ««Brezar mu je pomagal, nič družega. Kako da ne? Njegovo hčer ima rad, in petičen je tudi, zakaj bi ne pomagal možu, ki bo danes ali jutri tast njegov!»»

«Ta je bosa!» oglesi se rujavolas, pegast mož, ki je sedel predgovorniku nasproti: «Ko

bi imel Brezar toliko stotakov kolikor ima desetakov, potem bi se govorilo. Kaj veš tí, koliko ima Sódnik dolga! Vse vkup, kar imamo mi, ki tukaj sedimo, ni toliko vredno. In ko bi mu tudi Brezar mogel in hotel dati, kolikor potrebuje, da izgazi, potlej se še le vpraša, ali bi hotel Sódnik pomoči od Brezarja. Saj menda veš, kako ga sovraži in zaničuje. Ti ne poznaš Sódnika, ako meniš, da bi se kedaj pred Brezarjem tako ponižal. Ali ni bolj pametno misliti, da se je sin Matija usmilil svojega očeta? Dobro se mu godi, kakor govoré, tam na Nemškem, ali kje je. Bogati trgovec, pri katerem je bil v službi, vzal ga je za tovariša; edino hčer ima, in Matija bo zet njegov.»

«Tudi takisto ne bo, kakor tí praviš, Martin,» seže mu v besedo zaripljen možak, ki je do zdaj, brado s komolci podpirajoč, mirno poslušal to modrovanje. «Vi možje, vsi nič ne veste. Mene poslušajte, in potem mir besedí! Meni je pravil Mejačev Jurij, ki ga je sam slišal, in on bo menda vendar vedel, od kod ima denar. Dobil je pravdo s tistimi možmi, ki so pri nas tovarno zidali. Vsega res ni dobil, kar so mu dolžni, a vendar toliko, da se more zopet gibati; ali upa sčasom še več. Tako, zdaj veste!»

Nato se je možiček v kotu, ki je bil izprožil ta pogovor, ravno pripravljaj, da bi mu odgovoril, ali v tem trenutji se nekaj zgodi, kar je možu sapo zaprlo. Vrata se nanagloma od-

pró; prikaže se ženska, ki je bila možu pre-dobro znana. Ženska na pragu obstoji in nekaj časa molči, bodi si da je bila tako izpehana, ali pa od jeze ni mogla izpregovoriti besede. Jezna je bila, to se je videlo z njenih zaripljenih lic in bolščečih oči. Vsa družba se je obrnila proti nji, razen moža v kotu, ki je bil vidno v veliki zadregi. Čez nekaj časa odpre žena usta, in iz njih se vsuje gosta toča srditih besed in zarobljenih priimkov nad glavo nesrečnemu možu. Zdaj pa zdaj je odskočilo tudi kako zrno na njegove tovariše, ki niso prav vedeli, kako bi se držali v tej nevihti. Huda vest je pač nati-homa govorila vsakemu izmed njih: kar se je njemu zgodilo, to lahko tudi tebe doleti, in ne čisto po krivem. Todà pustimo že neprijetni prizor, enako neprijeten pripovedovalcu in poslušalcu, in obrnimo se drugam, v Sódnikovo hišo.

Tu vidimo Sódnika v svoji sobi, v pogo-voru z Valentinom. Rad je imel, kakor vemo, Sódnik svojega sina, hvalil ga je in ponašal se z njim pred svetom, tolikanj bolj ga je peklo, da zdaj tako brez pravega dela postopa doma. Njegova prva skrb je bila torej, ko si je bil opomogel, kar najprej mogoče, odpraviti ga z lepa od hiše. Poklical ga je k sebi, da bi mu razodel svoj sklep.

«Saj to mendà sam vidiš in čutiš, ljubi sin,» pravi mu prijazno, «da ni vse kakor bi imelo biti. Očital ti ne bom nič, ne dajal ti

dobrih naukov, kakor bi bila mordà moja očetovska dolžnost; saj sem tudi sam nekoliko kriv, da je tako. Da ne more dalje tako biti, da ni tukaj tvoje pravo mesto, to pač čutiš sam. Na Dunaj, praviš, da ne moreš nazaj, ne bom te pritiskal in izpraševal, zakaj. Ali vlačiti se tod kakor megla brez vetra, to te ne more veseliti, in tudi meni je hudo, ko te tako vidim. Glej torej, da si preskrbiš kje kako malo službo za silo, da boš vendar vsaj kaj; da bi bil kedaj to, kar sem s teboj nameraval, tega upanja pač ne smem več imeti. Pojdi v mesto, tam se najprej kaj najde, če ni drugače, kaka služba za pisarja. To je vendar nekaj za začetek, potem se bo že dalje videlo. Če ti bo sila, saj veš, kje imaš očeta; vendar skrbi kolikor mogoče, da se skoraj postaviš na svoje noge. Tvoji materi sem že sam vse razložil; poslóvi se na kratko od nje in od drugih. Potem pojdi z Bogom. Ná, tu imaš nekaj za prve potrebe, dobro gospodari, priden bodi, varuj se dolgov in slabe tovarišije.»

Valentin spravi podani mu denar ter reče očetu:

«Vi ste bili vedno dobri z mano, oče, dasi sem bil tako malo vreden vaše dobrote. Tudi zdaj ste mi storili, česar sem sam najbolj želel. Skrbeti hočem zanaprej, da vam ne bodem delal sramote, kakor sem vam jo do sedaj. Zdravi ostanite, oče!»

Valentin bi bil morda še kaj rekel, ali v tem trenutju je bil res tako ginen, da je še zadnje besede težko izgovoril. Bil je, kakor smo videli, lahkomiseln, razvajen, samopaš človek, ali poleg tega je imel vendar mehko srce, v katerem je našla dobra beseda svoje mesto, in razuzdano življenje mu ni zadušilo zadnje iskre pravega čuta in moštva.

Še tisto noč je spal pod tujo streho, in Andreju Sódniku se je bil odvalil težák kamen sè srca.

XVII.

Prijazni bralec ne bodi nejevoljen, da ga že zopet vedemo v gostilno; ali v trgu, o katerem se suče naša povest, ni bilo v onem času ne čitalnice ne «kazine», ne strelišča ne drugega enakega mesta, kjer bi se bili moške zbirali in pogovarjali ali pa samo kratkočasili. Korenova gostilna je bila našim tržanom, kmetom in gospôdi, edino prilično zbirališče. Tjà nam je iti, ako jih hočemo najti zbrane.

Bilo je torej pri Korenu, v soboto večer, ko človek rad malo prej izpreže ter se oddahne in si, ako mogoče, kaj privošči. V soboto večer se je zbirala, kakor smo že slišali, navadno gospôda iz trga pri Korenu v stranski, gospodski sobi. Tudi nocoj vidimo tu vso družbo zbrano: gospoda okrajnega sodnika za starejšino v kotu, gospoda davkarja, priglednika, pristava in kar je druge drobnejše gospôde. Precej

pozno je že, vendar družba ni nič kaj glasna in vesela, kakor po navadi; nič se jim prav noče. Gospod sodnik je nekako slabe volje. Dobra kapljica Korenova se je zastonj borila z meglami, ki so mu mračile visoko čelo. In ker ni sodnik dobre volje, kako bi mogli, kako bi smeli biti podložniki njegovi! Bil je, da naravnost rečemo, nocoj prav dolgočasen večer, da že dolgo ne tako. To si je menda vsak sam pri sebi mislil, a kaj takega reči ni spodobno. To je bilo Korenu prav neprijetno, a krčmar že celo ni da bi se po sili vtikal v take gosposke zadeve. Pokušal je sam svoje vino in pokušal, a njemu se je zdelo, da vino ne more biti krivo slabe volje, katero je bilo videti na vsakem obrazu. To je potolažilo poštenega krčmarja, češ: Jaz sem storil svojo dolžnost, če se gospôda vendar dolgočasi, kaj to meni?

Poskušal je zdaj ta, zdaj ta, da bi gospodu v kotu čelo razvedril. Gospod davkar mu je pravil svoje najzanimivejše lovske dogodbe, gospod pristav ga je zapletal v najbolj zvita pravoznanska vprašanja, in tako so si drugi prizadevali vsak po svoji moči: vse zastonj! Mož jih je mirno poslušal, zdaj pa zdaj tudi malo prikimal; a to je bilo vse, njegove misli so bile vidno kje drugje. Rad bi bil kateri vprašal gospoda, kaj mu je, ali upal se ni nobeden; čakali so, da jim morebiti mož sam razodene, kaj ga teži. In to se je tudi res zgodilo.

«Gospôda!» izpregovori z uradno resnim glasom. «Nekako tihi smo nocoj. Meni se nič prav ne ljubi, kakor ste gotovo že vsi zapazili. Ni čudo! Uradnih skrbi se človek ne iznebi tudi pri vinu. Danes mi je prišel drugi dopis o tistem potepuhu, tistem Zaplotniku, ki se, kakor pravijo, po našem okraji klati in potika; zakaj ga nismo že izsledili! Saj veste, gospodje, da smo storili vse, kar je bilo v naši moči. Poročil sem bil, da so vse naše prizadeve brez uspeha. Nato je bil nekaj časa mir. Zdaj mi je pa prišel, kakor pravim, zopet dopis, da je v naših krajih, da ga moramo najti in jim izročiti živega ali mrtvega. Sam zlodej ga je zanesel sem, v ta mirni kraj, kjer nimamo in nismo imeli, kar sem jaz tukaj, ne razbojnika, ne tatú, ne sploh človeka, katerega postava pregánja, če je res tukaj, kakor pravijo. Lepo priložnost imamo, gospôda, pokazati svojo bistrournost in zadobiti priznanje in pohvalo, morebiti še kaj več, od zgoraj. Ali kako? to je vprašanje. Ta človek je kakor vešča; povsod je in nikjer. In če ga tudi vjemó, ne drži ga ne ozidje ne železje. Saj so ga imeli v Gradiški in na Ljubljanskem gradu, zakaj ga pa niso bolje varovali! Zdaj ga pa mi iščimo!»

Nato se oglasi bistrourni gospod davkar, še predno je okrajni sodnik vse povedal, kar je hotel:

«Ta Zaplotnik ima gotovo tisto čudodelno koreninico, ki ima neki tako moč, da vsak zapah odskoči, ko se ga človek z njo dotakne.»

«Da bi ga le že skoraj imeli!» reče zopet okrajni sodnik; «potem bi me ne skrbelo dalje. Ali kako? Saj smo že vsa kota steknili; iskali smo ga kakor šivanke, vse zastonj! Kaj menite, gospôda?»

Nato se oglasi gospod pristav:

«Jaz bi dejal, gospod okrajni sodnik, da se je treba obrniti na prebivalstvo našega okraja; župani treba da nam pomorejo, saj to je njihova dolžnost.»

«In tudi drugi možje,» pristavi gospod priglednik. «Jaz poznam človeka, ki bi nam lahko največ pomagal, samo ko bi hotel. Znana so mu vsa kota tod okrog, časa ima dovolj in prebrisan je tudi dosti za to. Ali mož ima svoje muhe, lepo je treba govoriti z njim in tudi obljubiti mu kaj, seveda.»

«Kedó je ta človek?» vpraša radovedno okrajni glavar.

«Nek Seljan, drevar, saj ga mordà poznate, gospod!»

«Kaj bi ga ne poznal, naše Jerice oče!»

«In ravno nocoj je tukaj. Prišel je zopet svojo Jerico gledat; ves zaljubljen in zamaknen je vanjo.»

«Kaj, ko bi ga kar poklicali, gospôda?»

Nato vstane eden izmed gospodov in gre v veliko sobo po Seljana.

Čudno se je zdelo Seljanu, kaj mu hoče gospôda, da ga kliče. Nerodno vstane izza

mize in čez nekaj časa se prikaže med durmi ter pozdravi družbo:

«Dober večer, gospôda! kaj bi mi radi? brez zamere!»

««Pojte sem, enkrat pit, oče Seljan!»» pokliče ga okrajni sodnik ter mu pomoli iz kota čez mizo svoj kozarec. ««Saj smo stari znanci.»»

Kaj takega se ni bilo Seljanu še nikedar zgodilo, zato ni precej prav vedel, kako naj bi se vêdel, da bi bilo prav.

«Vaši Jerici na zdravje!» prigovarja mu starejšina.

««Tisto pa, tisto!»» zareži se vesel stari drevar in enkrat precej krepko potegne; potem podá zopet nazaj kozarec.

«Sedite malo k nam, oče Seljan!» veli mu okrajni sodnik.

«Tega pa že ne, tega,» brani se pošteni drevar; «človek mora vedeti, kako je kje treba. Vsak po svojem stanu. Pri vojakih sem bil; oče Radecki sam mi je bil nekedaj, ko nas je ogle doval, prijazno na ramo potrkal, ko sem tako prav korenjaško v vrsti stal, 'trebuh notri, prsi ven!' in grdo sem gledal, da je bilo strah! Videl sem nekaj sveta, kaj bi ne vedel, kako se je vesti z gospôdo! Ne, sedem ne, brez zamere; stojé bom poslušal, kaj vas je volja, gospod.»

««Vi ste pameten mož, oče Seljan,»» začne se mu dobrikati okrajni sodnik; ««in pošten mož, to nam je vsem dobro znano in zato vas tudi

čislamo. In ker vas tako čislamo, hočemo se na vas obrniti v neki prav imenitni stvari, da nam pomagata, oče Seljan.»»

«Jaz da bi pomagal c. kr. gosposki? Menda se norčujete, gospod, brez zamere.»

««Ne, oče Seljan, prav za res govorim; vaše pomoči potrebujemo; ravno vi nam lahko pomagata, ako hočete, kakor morebiti drug nihče tako.»»

«Zdaj sem pa res radoveden. Kaj takega, gospod?»

««Gotovo ste že slišali govoriti o nekem Zaplotniku.»»

«Tistem, ki kmetom denar dela, kakor se pripoveduje?»

««Prav tistem potepuhu.»»

«Prebrisana glava, raca na vodi! — brez zamere! Ta zna kaj, tá; zastonj ni bil v črni šoli. Bankovce pravijo da dela take, da jih ni ločiti od cesarskih. Jaz sem si že večkrat mislil, zakaj ga cesar sam ne vzame v svojo službo; on bi mu delal take bankovce, da bi jih ne mogel nihče ponarejati. In tudi za kaj družega bi ga lahko imel, ker je človek tako bistre glave in tako umétalne roke.»

««Oho! oče Seljan, to ne gre kar tako, kakor si mislite vi; kaj niste tudi slišali, da je ta Zaplotnik od vojakov pobegnil? Taki ljudje se ne jemljó v cesarsko službo. Saj ste bili sami vojak in veste torej, kako veliko hudo delstvo je to, če kedó od vojakov pobegne.»»

Kaj pak da vem, gospod! Ali to pa tudi vem, kako grdo se časi z ubogim človekom pri vojakih ravná. Hladne krvi je treba, da se vse molče potrpi; Zaplotnik je nima, kakor je videti.»

««Vi ga torej zagovarjate, oče Seljan!»»

«Jaz ga nič ne zagovarjam, brez zamere, gospod! Taki ljudje se morajo kaznovati, drugače bi morda nihče ne ostal pri vojakih; samo to sem hotel reči, da Zaplotnik tega pač ni storil iz same preširnosti.»

««Pustiva zdaj to, oče Seljan; poslušajte, zakaj sem vas poklical. Slišali ste menda tudi, da se ta nepridiprav zdaj po naših krajih potepa.»»

«Govori se to in to, a vsega pameten človek ne verjame. Če sodim po tem, kar sem slišal o njem, moral bi skoraj sklepati, da bi ga ravno tod zastonj iskali. Ta človek ima to navado, da ga ravno tam ni, kodar ga iščejo, kjer pravijo da je.»

««Jaz vam pa pravim, da je tukaj. Od zgoraj se nam je namignilo, da je tukaj skrit.»»

«To je dobro, da se vam je povedalo, kje je, zdaj ga lahko primete.»

««Vi me ne umete, mož, ali me pa nočete umeti.»»

«Malo počasne pameti sem res, ne zamerite, gospod. Zaplotnik bi vas hitreje in bolje razumel.»

Gospod okrajni sodnik je bil v zadregi, da ni mogel vpričo takega poslušalstva možu blizu.

Vedel ni, kaj naj bi mislil, da je mož tako neumen, ali se pa samo neumnega dela. Malo nevoljen torej nadaljuje svojo obravnavo:

«Poslušajte torej, da vam jasno povem, zakaj smo vas poklicali. Človeka moramo dobiti v pest, tako ali tako. Ukrenili smo, da bi nam ví lahko pomagali, oče Seljan.»

«Jaz naj bi vam pomagal človeka loviti, gospod?»

»Zakaj ne? Vi ste tod povsod dobro znani. Vi lahko z ljudmi govorite in jih izprašujete, v vas imajo zaupanje. Vam lahko mnogokaj na uho pride, kar vas na sled pripravi.»

«Motite se, gospod; star mož sem, ne slišim tako dobro, kakor vi mislite; in moje noge niso več tako gibčne, da bi človeka gonil kakor pes zajca.»

«Kako čudno govorite! Tu ni treba nič goniti, kakor pravite; za to imamo že druge ljudi, samo izslediti ga je treba. In to je ravno vam lahko. Pomislite, da je vsakega poštenega človeka dolžnost, podpirati gosposko, ko preganja kakega hudodelca. In vrhu tega vaš trud ne bode zastonj. Če se nam posreči z vašo pomočjo, da ga vjamemo, verjemite mi, da vas ne pozabimo, ko bode čas. Srebern ali mordà celo zlat križec vas čaka in poleg tega tudi gotovega kaj.»

Zdaj pa drevarja obide nevolja. Moško se po konci vspne ter krepko in odločno reče gospodu:

«Kakor ste vi, gospod, zdaj jasno z menoj govorili, tako naj vam tudi jaz naravnost, brez okolišev, povem, kar mislim. Siromak sem, gospod, kakor vidite. Nobenega dela se ne branim, da ga le zmorem; ne ogibljem se zaslužka, samo da se mi ga ni sramovati treba. Če imate zame kako delo, kakoršnega sem vajen: da vam drv nasekam, nakoljem ali v skládanico zložim; če je treba na cesti kaj popraviti, kamenje klepati, blato pospravljati, po zimi sneg kidati, ali kaj družega takega, gospod: rad vam postrežem in zadovoljni boste z mojim delom. Ali da bi vam ljudi lovil — nikedar — brez zamere! Tega stari Seljan ni vajen. Križec mi obetate? Kaj bi jaz s križcem, zlatim ali srebernim. Ko bi ga dobil in pripel na to le raztrgano obleko — krave bi se mi smijale, brez zamere!»

««Vaše besede, oče Seljan, so jako nespo-
dobne!»»

«Brez zamere, gospod! pomislite, da imate drevarja pred sabo; drevarji ne govorimo, kakor da bi ‚rožice sadili‘.»

««Vi bi, kakor sem vas zdaj spoznal, utegnili še temu človeku potúho dajati; vi bi morda celo —»»

«Bog ne daj, gospod! Toliko že vem, kaj smé pošten človek in kaj ne. Hudodelnika ne bom skrival pod svojo streho, ali lovil ga tudi ne bom. Jaz nisem ustvarjen za ovaduha, brez zamere. Za to so drugi ljudje. Saj imate svoje

biriče in žandarje; zakaj jih pa plačujemo in redimo? — brez zamere!»

«Tako se ne govori o uradnih osebah!»

«Saj jim ne pravim nič napačnega. Ta stan ni nepošten, potreben je tudi, ali imeniten se mi ne zdi, brez zamere! Dober večer, gospôda!»

Rekši prikloni se družbi, potem se po vojaško zasučé in otide.

XVIII.

Da pojasnimo vedenje Seljanovo v gospôski družbi pri Korenu, katero bi se utegnilo komu nekako čudno zdeti, treba je nam nekoliko nazaj poseči v naši povesti. Poštenei drevar ni bil prišel samo svoje hčerke gledat v Korenovo hišo, kakor se je reklo. Mož je bil tisti dan v veliki stiski in zadregi, kakor morebiti še nikoli prej v svojem življenji. Ugibal je in glavo si belil, kaj naj bi storil, da bi bilo prav; ali to je bilo težko ugeniti. Njegove dolžnosti so si bile tako navskriž, vsaj njemu se je tako zdelo, da se ni mogel za nobeno odločiti. Ko si človek ne vé pomagati sam, gré k prijatelju, znancu, da naj mu on svetuje, kaj storiti. Ali ta pot je bila Seljanu zaprta. Najboljšemu prijatelju ni smel razodeti, kaj ga teží, dà samo povedati mu, kar je vedel. V tej zadregi je slednjič storil, kar bi bil mordà mnogokedó drug na njegovem mestu. Ko se je zvečerilo, napoti se v gostilno; more-

biti mu vino glavo razvedrí, da mu prava misel zasveti, ali pa da si vsaj za nekaj časa prežene skrbi, ki mu niso dale pokoja. Ni se mu posrečilo ne eno ne drugo, še s težjim srcem je šel od Korena in doma ni vso noč zatisnil očesa.

Kaj je bilo?

Popoludné je v gozdu počival, kakor po navadi, za nekaj časa od svojega dela. Solnce je gorko pripekalo z jasnega neba; legel je v senco za grmovje. Kraj je bil samotен, vse tiho okrog. Ko tako leži, kar začuje korake in človeški glas. Bila sta dva človeka, ki sta se mu bližala po ozki, malo izhojeni stezici. Moža sta bila v živem pogovoru, a to tako, da se je eden jezil, kakor je bilo čuti od daleč, drugi ga je pogovarjal in miril. Ko prideta blizu njega, ustavita se obá, in Seljan je bil, za grmovjem skrit, nehotoma priča naslednjega pogovora:

«Jaz ti pa pravim, da ne grem več nazaj v ta brlog, saj nisem divja zver. Sit sem že tega pasjega življenja. Če mi ne morete dati poštenega stanovanja, kakoršno se človeku spodobi, pa grem, kaj pa imam tukaj pri vas! Še dobre strehe ne; po vseh udih me že trga. Kaj je meni tega treba? Kaj imam od vsega svojega dela in truda? Pusti me, sè Sodnikom moram govoriti!»

Glas, s katerim so bile govorjene te jezne besede, bil je Seljanu čisto neznan.

Nato je nekedó bolj šepetaje, vendar tako, da je Seljan vsako besedo razumel, tolažil svojega tovariša:

«Torej bodi vendar pameten; ne vpij vsaj tako; ko bi te kedó slišal! Ti si kakor vihar; daj si kaj dopovedati. K Sódniku mendà vendar ne boš hodil o belem dnevi! Kaj hočeš sè Sódnikom?»

Ta glas pa je bil Seljanu predobro znan. Bil je Nósanov. Poslušalcu so začele čudne misli po glavi rojiti. Kaj imata ta dva moža? Z največjo radovednostjo in pozornostjo je na uho vlekel tovarišev odgovor:

«Kaj hočem sè Sódnikom? V svojo hišo me mora vzeti, najlepšo sobo mi dati, katero ima. Jaz hočem prebivati kakor človek. In to že od danes zanaprej.»

««Ali si z uma, prijatelj? Pri Sódniku hočeš stanovati? Kaj te tako koža srbi, da jim hočeš naravnost v pest?»»

«In če me primejo, kaj meni to? Življenje me več ne veselí. Poštenosti sem se odrekel, preganjan se potikam in skrivam kakor zverina po svetu; truden sem, pokoja si želim, takega ali takega, da je le pokoj. Pregrešil sem se zoper postavo, izstopil sem iz človeške družbe, ki se mi je zdela krivična, da bi pomagal zati-ranim siromakom; kaj je moje plačilo? Nehvaležnost, gola, grda nehvaležnost! Rabite me v svoj prid kakor orodje; kje so moje pravice, kje je moj vžitek? Tega bodi konec!»

«Gospôski hočeš torej v roke? Ali ne veš, kaj te čaka, Zaplotnik? Sam zlodej vedi, kaj me je motilo, da sem se spečal s tem človekom!»»

O ti zgaga! Tako ti z mano govoriš, ti, ki si desetkrat malopridniši mimo mene, da si o belem dnevi zahajaš med ljudi! Da se moram bratiti z ljudmi, kakoršen si ti, to je moja najhujša pokora!»

«Jaz nisem vedel, da si tak. Izdati se hočeš najprej samega sebe, potem še Sódnika in mene?»»

Tisto bo, kakor se mi bo še zljubilo; tebe vsaj bi gotovo ne bilo škoda, ko bi te obesili na prvo drevo, katero jim je pri roki, samo škoda drevesa; nobeno ni zaslužilo take sramote!»

«Tako je prav, to rad slišim; zdaj vidim, ljubi moj Zaplotnik, da se samo norčuješ z mano, da me strašiš, kakor je tvoja stara navada. Potolaži se, vse bo še dobro; sam bom govoril sè Sódnikom; pripraviva ti najlepše stanovanje in vse, česar si želiš; najina skrb, samo miren bodi.»»

Na to je bilo slišati, da sta moža nadaljevala svojo pot. Kaj sta potem govorila, kaj se je dalje zgodilo, ni več vedel Seljan. Ali že to mu je bilo dovolj. Zdaj mu je bilo jasno, od kod ima Sódnik zopet svoje premoženje, o katerem so ljudje tolikanj ugibali,

Zdaj se je začela Seljanu vélika skrb. Že prej je slišal govoriti, da Zaplotnika tod iščejo,

ali za to se je on malo menil. Todà zdaj? Če ga vjemó? če se jim morebiti sam izdá, kakor je govoril v svoji nevolji? Za Nósana se pač ni bal; ali kaj bode potem sè Sódnikom? Ne da bi bil rad imel prevzetnega moža, zakaj neki? Sódnik ga je zaničeval kakor vsakega siromaka, in to bolí tudi drevarja. Zlasti po tistem prizoru pri Korenu, ko je mladi Sódnik tako nespo-
dobno nadlegoval njegovo hčer, Seljan ni bil poseben prijatelj Sódnikovi hiši. Za Sódnika samega torej bi ne bil genil z mazincem. Ali tu je bilo nekaj družega. Njegov sin Matija je rad imel njegovo hčer, in ona je njega rada imela. To je mož dobro vedel. Zato se je zdaj bal za Sódnikovo hišo. Če jo doletí ta nesreča, ta sramota, da Sódnika primejo in obsodijo za hudodelnika, kaj potem? Ali bode mogla njegova hči kedaj vesela biti? Uboga Jerica, ubogi Matija! Poleg tega je bil tudi prijatelj mlademu Brezarju, ki je snubil Sódnikovo Ano. — Ne, to ne smé in ne more biti! Ta strašna nesreča se mora odvrniti, ali kako? Ukrepal je na vse strani: najkrajša pot je bila pač naravnost k Sódniku, povedat mu, kaka nevarnost mu preti. Ali ta pot mu je bila pretežka, prezoprna. Govoriti z njegovo ženo? prebitko! Najraji bi se bil obrnil na njegovega sina, todà kje je bil ta? Povedati Brezarju? ta bi se morebiti sam ne bil upal pred Sódnika. Slednjič je šel, kakor smo slišali, dobrega sveta ali saj tolažbe iskat

h Korenu. Kaj je tam zvedel! Zdaj je še le prav videl in čutil, kako velika je nevarnost in kako blizu. Da bi le ne bilo že vse prepozno! Njemu na čast moramo pristaviti, da ga je pač obšla tudi misel, da bi bila prav za prav njegova dolžnost iti naravnost h gosposki ter razodeti ji, kar je bil tako nenadoma zvedel. Da se mu je zdela ta misel pregrozna, da ni čutil v sebi dovolj moči zvršiti jo; kedó ga bode obsojal zaradi te slabosti? Ali mu je bilo mogoče kaj takega storiti v njegovem stanji? Ni čudno torej, da je imel mož nemirno, težko noč po teh dogodbah. Danilo se je že, ko ga je slednjič zaspanec premagal.

Ko se je zbudil malo časa po tem, izginili so bili čudoma vsi dvomi iz njegove glave. Mahoma mu je bilo jasno, kaj naj stori, če tudi si ni bil v svesti, zakaj.

Nekoliko časa potem ga vidimo, ki korači, kolikor moči praznično oblečen, proti Sódnikovim. Čudno! pot se mu ni zdela tako težka, kakor se je prej bal. Miren je bil, še mislil ni mnogo, ena sama misel mu je bila jasno pred očmi: Tako mora biti!

Prijazni bralec! Morebiti se ti to čudno zdi; ali pomisli, spomni se, kako ti je bilo, ko si moral iti v prvič k izpovedi. Ali se ti ni zdelo, da ni nič strašnejšega na svetu, da tega ne moreš in ne moreš! Ali slednjič, ko si videl, da ni drugače, ujunačil si se, nastopil si svoj

križev pot, šel si tako rekoč mižé v nevarnost, dà celo nekako lahko ti je bilo pri srci.

Tako nekako se je godilo našemu Seljanu. Ko pride pred Sódnikovo hišo, zagleda malega Andrejčka, ki se je že na cesti igral. Veselo ga ogovori deček:

«Kaj pa vi, strijc, tako zgodaj pri nas?»

V srce je starega moža zbolelo to otrokovo vprašanje. Odgovori mu:

«Očeta iščem; ali so že vstali?»

«Kaj pa da so, na dvorišči jih menda najdete ali pa na vrtu.»»

Seljanu ni bilo treba moža po vrtu iskati. Na dvorišči ga sreča, ravno je hotel z doma. Molčé se gledata moža nekaj časa. Potem reče Seljan:

«Nekaj bi rad s tabo govoril, Sódnik.»

Te besede so bile govorjene s tako nenavadnim, skoraj skrivnostnim glasom, da so Sódnika čudno zadele. Na misel mu ni prišlo, da bi se obregnil nad možem, kakor je bila sicer njegova navada. Mirno ga vpraša:

«Kaj takega? Govóri, meni se mudi na na polje.»

«Malo moraš že potrpeti, tako hitroni da bi se to povedalo, tukaj že celo ne; sama morava biti.»»

Molčé gre Sódnik gori v svojo sobo, Seljan pa za njim. Ko bi bil v tem trenutju kedó Sódniku roko na levo stran prsi položil, čutil bi bil, da mu srce hitreje utriplje.

Ko sta bila v sobi, sname Seljan ključ od zunaj iz vrat ter sobo od znotraj zapre.

Sódnik ga gleda in pravi:

«Kaj pa to? Mendà vendar nisi prišel iz slabega namena? Dobro, da nimaš sekire pri sebi.»

Nato Seljan, kakor da bi ga ne bil slišal:

«Sódnik! Tvoj sin in moja hči se rada imata; zato sem prišel —»

Sódnik se oddahne pri teh nenadnih besedah, češ: To je torej? in jaz sem mislil, Bog ve, kaj bo! Čelo se mu zvedrí, veselo mu reče:

«In za to je bilo treba vrata zaklepati? Todà kaj pravim? Prav si storil, Seljan; kaj takega res ni da bi svet slišal. Saj vendar nisi tako neumen, kakor sem mislil, Seljan. Snubit si torej prišel? Ali to je kaj novega; prej se je hodilo dekleta snubit; ti pa si staro navado na robe obrnil. Vendar predno dalje govoriva, povej mi, Seljan, ali si bil že pri Žitniku? tako zgodaj! Koliko kozarčkov si ga pozobal? Hudega pravijo, da ima Žitnik, takega, ki po grlu praska in v lase leze.»

To je starega moža vendar malo zbôlo, žganja ni pil, dasi je bil drevar. Precej ostro ga torej zavrne:

«Sódnik, ko bi vedel, po kaj sem prišel, premislil bi malo bolj, kaj govoriš. Ali povedal ti še nisem, ker si mi besedo prestrigel.»

«Kaj nisi dejal, da zato, ker se, kakor praviš, moj sin in tvoja hči rada imata? Ali za to se jaz ne menim, kaj moj sin rad ima. Vrata sem mu pokazal, šel je po svetu; pojdi ga iskat, in kader ga najdeš, naredita, kakor se vama vidi. Mene ni treba vprašati. Zastran mene naj vzame beračico, ciganko, ali še kaj hujega; njegova volja, njegova pokora. Če si pa prišel, Seljan, ali te je pa mordà Matija sam poslal, pogajat se z menoj, da naj privolim v ta beraški zakon, da naj mu prepustim svojo domačijo; rečem ti, in ti si dobro zapomni, da iz té moke ne bo kruha: dokler bom jaz gibal, Matija ne bo prestopil s tvojo hčerjo Sódnikovega praga. Tako, zdaj sva pri kraji. Pojdi in odkleni vrata!»

Ko je videl, da ga Seljan ne sluša, hotel je iti sam in vrata odpreti. Ali Seljan ga prime krepko za roko ter mu reče odločno:

«Stoj, Sódnik; jaz menim, da bo vendar bolje, če vrata ostanejo zaprta, bolje zate, ne zame. Kar se pa tiče moje hčere in tvojega sina, rečem ti samo to: Ne prenagli se, da se ne bodeš kesal. Ti si me krivo razumel, ali se pa delaš, kakor da bi me bil. Ko bi jaz hotel, da privoliš v to ženitev, ne bilo bi potreba, da te prosim. Ti sam bi me prosil, predno potihne ropotanje tega voza, ki drčí zdaj mimo tvoje hiše po cesti; na kolenih bi me prosil, Sódnik, samo da bi te jaz hotel tako ponižati; ali zaradi tega nisem prišel.»

«Prej sem ménil, da si pijan, zdaj pa vidim, da si znorel; z norim človekom se samo norec pregovarja. Poberi se; če ne, ti pomagam!»»

Te grozeče besede je govoril Sódnik brez prepričanja, samo da bi zakril, kolikor moči, strah, ki so mu ga bile zbudile zadnje besede Seljanove. To je Seljan dobro čutil, hotel je končati neprijetni pogovor, reče mu torej naravnost:

«Sódnik! Zaplotniku so na sledu; to sem ti prišel povedat; stóri zdaj, kar se ti zdi.»

Strela je bila udarila v hrast. Vsa kri je Sódniku silila proti srcu; bled kakor zid tresel se je po vsem životu, za stol se je moral prijeti, da bi ne omahnil. Ko bi mu bil Sódnik ne vem kaj storil, zdaj je bil Seljan za vse maščevan. Usmiljenje je imel z ubogim možem, ki je tako ponižan trepetal pred njim. V tolažbo mu reče z ginenim glasom:

«Mene se ne boj, Sódnik! Storil sem ti zaradi tvojega sina, kar sem mogel, morebiti več, nego sem smel; zdaj grem. Z Bogom!»

Nato odklene vrata in otide.

XIX.

Tako imenitnega dneva ni morebiti imela okrajna gosposka v trgu, od kar je bivala v tem kraji.

Imeli so Zaplotnika!

V bližnji vasi se je bil zvadil z neko deklino; k nji je hodil v mraku vasovat. Ko se je to zvedelo, poslali so tjà dva žandarja, ki sta ga čakala skrita. Še tisti večer jima je šel brezskrbno v past. Nič se ni branil, ko sta planila nanj iz zakotja, mirno se jima je dal vkleniti in gnati v trg. To je bil torej oni glasoviti Zaplotnik, katerega je bilo tako težko vjeti, še teže držati! Kakemu razbojniku ali sploh velikemu hudodelcu ni bil podoben; mlad je bil še in dosti čednega lica; in res je imel srečo pri ženskem svetu; a ravno to je bila njegova nesreča.

Veselje je sijalo z lica okrajnemu sodniku, ko je zagledal vjetnika pred sabo; mislil si je: Nam ne uideš; dobro hočemo shraniti takega tiča! Sam je šel pregledat ječo, lastnoročno je preptipal železno omrežje, s katerim je bilo zavarovano njeno edino okence. Sam je dvakrat krepko obrnil ključ v vratih za njim in potem še poskusil, ali zapah dobro drži. Zadovoljen je bil in mirno je šel spat po tem imenitnem opravku.

Novica, da imajo Zaplotnika, raznesla se je hitro po vsem trgu; a reči ne moremo, da so je bili tržani kaj posebno veseli, samo radovedni so bili, kaj bode dalje.

Sódnikovi niso zvedeli najzadnji té imenitne dogodbe. Sódnika ni bilo ves tist dan ne na

kosilo, ne na večerjo. V svoji sobi je tičal, ženi je dejal, da mu ni nič kaj prav; a vendar ga ni mogla pregovoriti, da bi poslal po zdravnika. Pozno po večerji je šla Liza gori k njemu pogledat, kako mu je. Za mizo je sedel zamišljen; obličja mu ni videla, v obéh rokah mu je bilo skrito.

«Zakaj ne greš v posteljo, Andrej?» vpraša ga skrbna žena.

«Pusti me, saj nisem otrok!» odgovori ji neprijazno.

«Ali veš kaj novega? — Tistega Zaplotnika so prijeli!»

Sódnik se zgane pri teh besedah, kakor bi ga bil gad pičil. To je bilo dobro, da v tem trenutju ni videla njegovega obraza. Zapazila je bila pač, kako se je bil zdrznil, a menila je, da je to storil iz nevolje, da ga nadleguje s takimi ničevimi stvarmi. Vošči mu torej lahko noč, potem tiho otide.

Ko je bil Sódnik zopet sam, zdihne iz globočine srca: «Zdaj je vsega konec!»

Ko je to izgovoril, trči obupno s čelom ob mizo. Čez nekaj časa vstane ter začne hoditi po sobi; kakor zblaznel je mahal z rokami okolu sebe. Na to se zopet zgrudi na stol. Zopet čez nekaj časa vstane, odpre miznico ter začne pregledavati in prebirati razne listine, katere je imel v nji spravljene. Nekaj jih odbere, zveže in shrani, druge vtakne v peč ter jih zažge.

Naposled sede zopet ter nasloni čelo na mizo, kakor da bi dremal.

Še drug nekedó je bil, ki mu skrb ni dala spati tisto noč. Seljan je bil že v postelji, ko mu potrka nek znanec mimogredé na okence in poroči, kaj se je zgodilo.

«Kedó bi bil mislil,» dejal je sam pri sebi, «da pojde to tako hitro? Zdaj je pač vse izgubljeno. Storil sem, kar sem mogel; svaril sem Sódnika, naj se varuje; ali, kakor zdaj vidim, bilo je prepozno. Zdaj ni več pomoči. Zaplotnika bodo izpraševali, in povedal bo vse; kako da bi ne? Kaj je pomagalo vse moje prizadevanje? Kaj morem zdaj? Ko bi tudi šel k Zaplotniku v ječo, ko bi me pustili k njemu, ko bi ga prosil s povzdignjenimi rokami, naj molčí; vse zastonj! Kaj sem temu človeku jaz, kaj mu je Sódnik? ZakaJ bi ne govoril, ako si s tem svoje stanje olajša? In ko bi tudi to ne bilo, taki ljudje nimajo srca, še veselí jih, če morejo koga v nesrečo spraviti. Uboga Jerica, ubogi Matija! Stari Seljan vama ne more pomagati, ako se Bog vaju kako ne usmili!»

Take misli so ubogemu starcu po glavi rojile.

Drugi dan je bilo pri okrajni gosposki véliko slovesno zasliševanje in izpraševanje. Zaplotnik ni tajil, da je vojaški begún in da je denar delal; ali pri kom je prebival, kedó so bili njegovi tovariši in pomočniki, tega ni bilo izpraviti iz trdovratnega jetnika, kakor so ga vili in pe-

stili. Puskusilo se je, ali ga morebiti post omeči. In tako je šel zopet v zapor; morebiti bode popoldné volneji.

Seljanu ni dala skrb mirú, če tudi je vedel, da ne more pomagati. Napoti se, sam ni vedel prav zakaj, proti Sódnikovemu domu: kaj Sódnik? ali mirno čaka doma, ali je morebiti pobegníl? Na dvorišči mu pride Liza naproti.

«Kako pa Andrej?»

«Nič prav zdrav ní; bojimo se, da bi kaka bolezen ne prišla. Včeraj ni ves dan nič jedel.»

«Kje pa je?»

«Menim, da góri! Ali bi radi z njim govorili?»

Predno je Seljan na to kaj rekel, pristopi k njima Andrejček, ki je slišal materine besede, ter pravi:

«Ne, mati, očeta ni gori, kakor pravite; jaz sem jih iskal, hotel sem jih nekaj prositi, pa jih ní. Nato mi je dejal sosedov Luka, da jih je videl, ko so šli zgodaj po stezi proti gozdu. Jaz mislim, da jim je že bolje, ker so tako zgodaj vstali, kaj pravite, mati?»

«Bog daj, da bi bilo tako, kakor praviš,» pristavi žena.

Seljan je edini vedel, kako je možu, a on ni smel govoriti.

«Nič posebnega; kar imam, povem mu lahko drug krat; morda ga še danes kje srečam. Bog vas obvaruj.»

Tako se je Seljan poslovil in odšel na svoje delo.

S postom se ni dalo pri Zaplotniku nič opraviti. Trdovratno je molčal zopet pri drugem in tretjem zasliševánji. Treba ga je bilo torej poslati naravnót v mesto, da naj tam storé z njim, kar zakon veléva. Drugo jutro že sta ga gnala žandarja, dobro vklenenega po cesti proti mestu. Kako so gledali tržani ta novi prizor! Mnoga ženska je dejala sama pri sebi: Škoda tako lepega človeka! Zaplotnik je mirno stopal pred čuvajema, ozrl se ni ne na desno, ne na levo; a glave tudi ni povešal. Čez nekaj časa zavijejo po cesti v gozd — nekaj otrok je šlo še za njimi — gošča je bila ob obéh stranéh. Ko so tako molčé stopali nekaj časa, kar pogleda Zaplotnik zdaj na desno, zdaj na levo v goščo, potem se zdrzne in kakor strela šine na levo v grmovje! Žandarjev eden hitro pomeri za njim in izproži. Zdelo se mu je, da je zadel, ali ko sta planila potem oba za njim, ni bilo od Zaplotnika ne duha ne sluha. Iskala sta ga, kakor išče lovec obstreljene divjačine; steknila sta vse grmovje daleč na okrog, zastonj, Zaplotnik je bil izginil; naposled sta mislila sama, da mora biti ta človek res sè samim hudobnim duhom v zvezi.

Otroci, ki so videli ta prizor, prinesli so hitro z velikim krikom in vpitjem to novico v trg.

XX.

Črni oblaki so bili zagnili večerno nebo. Kakor čeda gladnih volkov je tulil veter okoli voglov. Bliski so švigali kakor goreče kače po nebu in strašno so razsvetljevali nočno temó. Treskalo je in grmelo, da se je zemlja tresla. Ljudje so trepetali po hišah, križali se in molili, kakor da bi se jim bližal sodnji dan. Živina je tulila po hlevih in zver se je plašna skrivala ter po jazbinah in po grmovji iskala zavetja pred grozno nevihto. Strašno hreščanje in pokanje se je razlegalo po gozdu. Visoka drevesa so se zgibala in skoraj do tál pripogibala svoje vršiče. Vihar jih je šibil in lomil kakor suhe treské. Gorjé človeku, kateri se je zakasnil in hodi o tem času po gozdu!

Seljan je bil star mož, ali take nevihte ni pomnil. Počival je že v svoji samotni koči poleg gozda. Luč upihne; skoraj strah ga je bilo v postelji, ko je vihar tako grozno razgrajal in mikastil njegovo staro poslopje; bal se je, da bi mu ne odnesel slamnate strehe znad glave. Silil se je mižati, ali ognjeviti bliski so mu siloma odpirali oči. Bogu je priporočal svojo dušo in svojo kočó, obrnil se v steno in kakor otrok odejo potegnil čez glavo.

Ko je tako žedél, kar se mu zazdi, da je nekédó potrkal na duri, todà tolaži se: nič ne bó, vihar bije na vrata. Vendar nehotoma po-

sluša; veter je bil malo potihnil; v drugič se mu zdi, da nekedó trka; zdaj celo čuje prav razločno človeški glas: «Odprite!»

Brž ko je to slišal, vstane brez pomiselka, prižge luč ter gre odpirat; ko bi bil razbojnik, v taki nevihti ga kristijan ne smé pustiti brez zavetja. Toliko da ga ni vihar znak vrgel, ko je odprl vrata. Vse črno, nič ne vidi.

«Kedó je?» vpraša.

««Siromak, pomagajte!»» odgovorí mu nekedó sè slabim glasom. V tem trenutji zabliska in Seljan zagleda pred sabo človeka, ki je ležal na tleh, z glavo na pragu. Hitro ga vzdigne ter ga na pol nese, na pol vleče v sobo.

Slaba luč, ki jo je dajala mala svetilnica na mizi, posveti v strašno blede obličje. To obličje je bilo Seljanu neznano. Mož je bil ranjen, kri mu je kapala izpod pesti, ki jo je pritiskal na prsi. Seljan ga položi na posteljo in mu začne preiskavati rano. Mož si jo je bil za silo zamašil. Seljan mu jo najprej izpere, potem vzame svojo praznično srajco, razporje jo in z njenimi kosi obveže rano, kakor vé in zna.

Vse to se je molčé vršilo. Ranjenec je težko sopihal, a ko mu je bila rana zavezana, bilo mu je lajše. Govoriti začne dovolj razločno:

«Veste, mož, koga ste ponevedoma sprejeli pod svojo streho?»

««Kedó ste, ne vprašam.»» odgovori mu Seljan, ««dovolj mi je, da ste pomoči potrebni.»»

«Ali ko bi vedeli, kedó sem, težko da bi mi pomagali. Človeka, kakoršen sem jaz, ni smeti pod streho jemati. Ali poznate Zaplotnika?»

«Videl ga nisem.»»

«Poglejte me! Zdaj veste, kedó sem.»

«Bodite, kedor hočete; ranjeni ste, in to, kakor je videti, hudó. Ali hočete, da naj vam grem po zdravnika in po gospoda, če se upate sami ostati?»»

«Pustite, prepozno bi prišla zdravnik in gospod; treba mi ni ne enega ne družega; jaz sem preskrbljen. Grehe moje in slabosti, upam, da mi Bog tudi tako odpusti. Kesam se jih in pokorim se tudi zanje.»

«Torej vsaj ne govorite toliko; mirni bodite, morda je pa vendar še kaj upanja.»»

«Dobro vem, kako mi je; ali mene ni škoda. Pustite mi to veselje, saj ga bode skoraj konec; vsega konec! izgubljeno življenje! Vi ste videti dober mož, zato rad z vami govorim. Svet je malo prida, rad ga zapustim, prijatelj.»

«Ali imate še kako željo?»»

«O pač bi še eno imel, ali té mi ne morete izpolniti. Ena sama človeška duša je na svetu, katero sem zares rad imel, tudi ona je mene rada imela, in vendar sem ji prizadel toliko preglavice in bridkosti! Svojo mater bi še rad videl, prosil bi jo, naj mi odpusti! Da moram umreti brez nje, brez njenega odpuščanja, to mi je edino hudo, moja največja pokora.»

Nato ranjenec malo potihne. Čez nekaj časa zopet izpregovori:

«Prosil bi vas, da mi pojte po mater, ali to ni mogoče, ni mogoče! Po smrti moji pojte k nji; vzemite in izročite ji to; tù je tudi povedano, kje prebiva. Recite ji, da sem umrl izkesan in izpokorjen, in da sem se nje spominjal v svojih zadnjih trenutkih. Tolikokrat bi bil šel rad k nji, pokleknil pred njo in prosil jo, naj mi odpusti, ali ni mi dalo; sram me je bilo. Zdaj je prepozno! — Čudno, čudno! Pobegniti jim iz ječe, bilo mi je igrača; in vendar ni se mi ljubilo, ali sam ne vem, kako je bilo: ko so me gnali kakor vola v mesnico, prijelo me je nekaj, kar hotel sem, in vezi so mi odpale, raztrgane kakor pajčevina, ali snete, sam ne vem. Čudna uganka je človek, prijatelj, čudna uganka, jaz je nisem ugenil. — Zdaj umiram ustreljen, kakor zver; do vas sem se priplazil, pljuča so mi zadeta, težko diham, ali skoraj si počijem; kaj je človeku dihati treba! — Še nekaj, prijatelj, poročite Sódniku, da naj bode pameten; Zaplotnika se mu ni treba več bati, tudi ne, ko bi bil še živ: Zaplotnik ni Iskarijot! — Odpustite, prijatelj, da vas nadlegujem, saj ne rad! Še enkrat: ne pozabite moje matere. Dajte mi roko! — Tako, zdaj je dobro! Moja moč je pri kraji. Z Bogom!»

Nato se obrne v steno in izdahne.

XXI.

Visoke goré obsevajo prvi žarki jutranjega solnca, njih zlaté še poslednji, ko že mrak zagrinja nizke kraje pod njimi; v ponosni hrast leté strele srditega neba, on je razkačenemu viharju igrača, pritlikavemu grmovju pod njim ni se bati ne strele ne viharja: kar se imenitnega godi v človeškem življenji, vrtí se navadno ob imenitnih, visokostojnih osebah, ostali smo skromni gledalci in poslušalci. Ali osodi se časi zljubi, da si izvoli za središče nenavadnih dogodjajev čisto navadne, proste ljudi, in zanimljivo je opazati njih vedenje v takih slučajih; veseli nas, ako vidimo, da njih močí rasó z njihovo nalogo.

Poštenemu drevarju Seljanu se ni bilo v vsem dolgem življenji skupaj toliko imenitnega zgodilo, kakor sedaj v dveh, treh dnevih; dogodba se mu je vrstila skoraj brez presledka za dogodbo. Zbrati mu je bilo treba vse močí, kar mu jih je bilo v starih možjanih, da ni onemogel in omahnil pod silo dogodkov, ki so padali nanj.

Preganjani Zaplotnik je ležal mrtev pod njegovo streho. Nočni vihar je bil potihnil. Skozi malo okence pomoli glavo; vse mirno; jutranja zarija je zlatila jasno nebo. Že je mladi dan svital skozi okence ter boril se zmagovito z blede svetlobo brleče luči poleg postelje. Kako

čudno blede je bilo mrličevo obličje v tem dvojnem svitu! Sveča je bila skoraj dogorela, hitro vtakne drugo; pospravi po sobi, kakor je spodobno, kader je mrlič v hiši. Tisto, kar mu je bil izročil Zapltnik za svojo mater, vtakne v posteljo pod zglavje. Nato se napoti proti trgu poročit gospôski, kaj se je zgodilo v nje-govi hiši. Gredoč je hotel zglasiti se pri Sód-nikovih ter potolažiti Andreja, da se mu ni več bati.

Ko je bil nekaj korakov od svoje hiše, prileti po stezi iz gozda stara ženica, vsa iz-pehana in izbegana za njim ter vpije na vse grlo:

«Seljan, Seljan! stoj, za pet krvavih ran božjih, stoj! Vsi svetniki in svetnice v nebesih, pomagajte!»

Seljan se obrne proti nji:

«Kaj ti je, da tako vpiješ, Jera?»

««Oj, oj! Tam, v Sódnikovem bukovji — šla sem bila gobe brat — pa kaj sem videla, Jezus Nazarenski! tam, v Sódnikovem bukovji, pri tisti raztreščeni stari bukvi, leži človek mr-tev, krvav, prav dobro sem videla, da je krvav!»»

«Kedó je tist človek?»

««V obraz ga nisem videla, nisem se upala blizu; stekla sem, ko sem ga zagledala, da so me komaj peté dohajale!»»

«Pojdi z mano pokazat!»

«Za ves svet ne! Lahko ga najdeš pri tisti stari bukvi, veš, ki je bilo lani osorej vanjo treščilo; pojdi sam!»

«Prav, pa pojdem sam!» reče Seljan ter krene proti gozdu; starka je hitela proti trgu.

Tesno je bilo Seljanu pri srcu, ko se je z urnimi koraki bližal označenemu mestu. Nekaj mu je dejalo, kaj ga čaka. Ko pride do zna-nega drevesa, ni mu bilo treba dolgo iskati. Kakih pet korakov od drevesa zagleda mrtvega moža.

Ta mož je bil Andrej Sódnik! — V prsilih na levi strani mu je še tičal nož. Seljan mu ga izdere; kri, ki mu je tekla iz rane, bila se je že strdila; truplo je bilo mrzlo, trdo — nič pomoči!

Kedó je to storil? — Tako bi bil tù vsak drug človek vprašal; Seljan je predobro vedel, čegava roka je Andreju Sódniku nož v srce zasadila. Ali svet tega ni smel vedeti. To je bila prva misel Seljanova. Kako bi se zvedela res-nica? kedó je bil priča njegove smrti? Dvema je bilo znano, kaj ima Sódnik na vesti; eden je zdaj nem za večne čase, družega ne bode blizu; pobegnil je gotovo o pravem času iz dežele. Kedó je usmrtil Sódnika, to naj ostane svetu skrivnost. Zakaj bi se ne mislilo, da so ga raz-bojniki napali in oplenili? To naj svet misli, tudi gospôska! Seljan zažene krvavi nož v potok, ki je tekel spodaj po jarku. Potem začne truplo

preiskávati. Res najde listnico z bankovci; bankovce zažge, listnico vrže nekoliko v stran, tam naj jo najde kedor hoče, morebiti on sam. Potem mu še malo obleko raztrga, češ, da se je branil.

Ko je bil tako storil, kar je bilo v človeški moči, da bi se ne prišlo resnici na sled, začuje korake. Dva moža prišomastita skozi grmovje; Jera ju je bila sem napotila kakor Seljana.

«Ali je res, kar Jera pravi?»

«Res je, res, da bi ne bilo tako! todà tù ni treba javkanja, pomagajta, da ga nesemo domóv!»»

«Za božje ime, Sódnikov Andrej! — Kedó ga je?»

«Kedó ga bo! Kak prijatelj mendà ne. Poglej, kako je tù obleka razparana; tù nič, tù nič; nikjer nič. Sódnikova navada ni bila, da bi hodil brez denarja.»»

«Torej kak razbojnik!»

«To vsak otrok lahko ugane.»»

«Kaj je pa to?» pristopi zdaj drugi s prazno listnico v roki.

«Vidiš, kaj sem dejal?»» pravi Seljan, zadovoljen, da se mu je bilo tako posrečilo. «Tako delajo taki ljudje. Vse prazno! Dobro si zapomnita, moža, da bosta vedela govoriti, kader bodo vaju vprašali, kako je bilo; da tudi lahko pri-sežeta, ako treba. Zdaj pa dovolj besedovanja; primimo in nesimo ga domóv!»» —

Nekaj časa potem so se bližali trije nosači z nesrečnim bremenom Sódnikovemu domu. Ko so bili že blizu hiše, reče Seljan svojima tovarišema:

«Tù si malo oddahnimo. Ostanita tù pri njem, jaz grem ženi povedat. Čez nekaj časa ga zopet vzdignita in prinesita!»

Po sreči so bili otroci še v postelji. Ko najde Seljan Lizo, približa se ji sè žalostnim obrazom ter ji reče:

«Žena! Nikoli mi nisi nič žalega storila, in vendar moraš zdaj ravno iz mojih ust slišati prežalostno novico. Velika nesreča te je zadela; misli si najhujšo!»

««Andrej!»» vsklikne nesrečna žena.

«Zdaj, zdaj ga bodeš videla!»

««Nič! — Glej, tù je!»»

Moža sta bila stopila v vežo z mrtvim gospodarjem.

«Nesimo ga gori!» reče Seljan ter jima pomaga. Molčé omahuje žena za njimi.

Nesó ga gori v sobo ter položé na posteljo. Na to moža otideta. Ko je bil Seljan sam z Lizo, reče ji z nekim posebnim podarkom:

«Rekel sem, da te je najhujša nesreča zadela, Liza; ne vem, ali sem prav rekel; morebiti bi se ti bila lahko še večja zgodila, tebi in tvoji hiši! Bog te tolaži, uboga žena! Jaz moram iti, ali skoraj se vrnem.»

Liza ga je dobro umela. Ko je bila zvedela, da so Zaplotnika vjeli in ko je bil takoj potem Andrej zapustil hišo, da ni nikomur povedal, kam gre; ko ga le ni bilo nazaj: začela se ji je zbuhati strašna misel, slutila je grozno resnico. Zdaj ji je bilo vse jasno! — —

Okrajni sodnik je bil silno slabe volje, da mu je Zaplotnik tako ubežal. Lahko si je torej misliti njegovo veselje, ko mu sluga naznani, da bi Seljan rad nekaj z njim o Zaplotniku govoril. Takoj ga pred se pokliče. Ko je bil Seljan vstopil, zasuče svoj stol proti njemu, vtakne pero za uho ter mu reče prijazno:

«To je lepo, oče Seljan, da ste se spame-tovali; kaj nam torej veste povedati o Zaplotniku?»

«Vsak čas ga lahko imate, gospod, samo ponj pošljite.»»

«Tako? res? Vi ste ga zasledili? Kje pa je?»

««Pri meni doma.»»

«Pri vas, v vaši hiši? Kako ste ga vendar dobili vanjo?»

««Sam je prišel.»»

«Ali bo pa še čakal?»

««Nič se ne bojte, gospod; ne gane se vam iz hiše.»»

«Zdaj pa le hitro!»

Mož vstane vesel, da bi šel slugi pozvonit.

Ko Seljan to vidi, ustavi ga, rekoč:

«Čakajte, gospod, da se sporazumeva. Ne mudi se tako.»

«Kako to pravite?»

«Gospod, mrliča imam v hiši.»

«Zaplotnik mrtev?»

«V moji hiši leži, na moji postelji.»

Nato mu pové vse, kako je bilo.

«Tako, tako!» govori gospod sam zase, ko je bil Seljan končal svojo povest. Potem hodi nekaj časa molčé po sobi. Videti je bilo, da nekaj premišljuje in ukreplje. Seljanu se je mudilo.

«Ne zamerite, gospod, jaz moram iti,» reče ter prime za kljuko.

Cesarski uradnik ga prestreže, rekoč:

«Potrpite malo, mož; vse ni še prav jasno. To kar ste zdaj meni samemu povedali, boste o svojem času potrdili pred pričami, da se vse zapiše, kakor ste govorili.»

«Tudi prisežem lahko na vsako besedo.»

«Do tega časa morate tu ostati.»

«Ne zamerite, gospod: meni se nekam mudi. Prosil bi vas, da me, ako mogoče, takoj zaslišite in potem izpustite.»

«Pozneje, pozneje! prej je še nekaj drugzega treba.»

«Dovolite torej, gospod, da otidem. Samo neko pot še imam, potem grem domóv, tam me lahko najdete, kader vas volja; kar pošljite póme.»

«Ne tako, mož,» reče mu gospod krepko in določno; «ne smete se geniti od tod, dokler se nekaj ne pojasni. Jaz moram ravnati po svoji dolžnosti.»

V drugič poseže gospod z roko, da bi slugi pozvonil. Seljan je hitro ugenil, kaj to pomeni. Možato stopi pred gospoda rekoč:

«Kaj mislite, gospod okrajni sodnik? Mendà vendar ne, da sem kaj napačnega storil?»

«Jaz ne pravim ne tako, ne tako. Še vedno upam, da ste poštenjak, gotovega nič ne vem; to se mora vse še le pokazati. Če imate čisto vest, tem bolje; mirni torej bodite in čakajte, da se vse razjasni in pravica izkaže.»»

Seljana je vendar malo groza obhajala; kaj takega se ni nadejal. Poskušal je vsaj zvedeti, kam meri sum sodnikov:

«Ali mordà menite, gospod, da sem kako v kaki zvezi s tem Zaplotnikom?»

«Čudno bi ne bilo, ko bi res kaj takega mislil. Spomnite se, kako ste govorili ón dan pri Korenu, ko smo vam prigovarjali, da nam pomagajte iskati Zaplotnika. Vaše vedenje se nam je vsem jako čudno zdelo. Že takrat bi bil človek lahko kaj napačnega mislil. Takrat niste hoteli čisto nič vedeti o tem človeku; prav nespodobno, da vam naravnost rečem, ste se branili iskati ga z nami. Ali zdaj veste, kje je imel Zaplotnik svoje pribežališče?»»

Seljan je že hotel reči: Ne! ali ta kratka besedica mu ni hotela iz grla.

«Vidite, mož! kaj molčite? Tajiti ne morete, legati nočete; to vendar še priča, da niste star, trdovraten grešnik. Znani ste bili torej s tem človekom?»

«Gospod! kakor gotovo je Bóg v nebesih: jaz nisem bil znan z njim, nikoli ga nisem videl, predno je prišel, kakor sem vam pravil, v mojo hišo.»

«To pa zopet ni pametno. Vidite, to se ne veže. Vprašam vas, kako pa to, da je prišel ravno v vašo hišo?»

«Moja hiša je na sámoči, bila mu je pač najbližja, to ni nič čudnega gospod!»

«Vam se tako zdi, drugi sodijo drugače.»

«To mendà tudi ne bo nič napačnega, da sem ga vzel pod svojo streho, to je bila moja krščanska dolžnost. Ali naj bi ga bil ven pahnil, da naj pogine kakor pes na cesti?»

«Tega ne! Ali zakaj nam niste prišli takoj povedat?»

Na to vprašanje Seljan nekoliko časa molči, potem pa krepko reče:

«Gospod! Lahko bi vam odgovoril, da je bilo že prepozno; videl sem, da človek skoraj oči zatisne, še predno bi bil jaz do vas prišel. Todà, izgovarjal se ne bom, raji rečem kakor je bilo: Tega nisem mogel. In še to vam rečem: ko bi se mi še kedaj kaj enakega pripetilo,

ravnal bi ravno tako. Jaz ne vem, ali je tako prav ali ne; ravnal sem, kakor mi je moja slaba pamet, ali prav za prav, kakor mi je srce velelo. Če je bilo to kaj napačnega, kar sem storil, pa naj se zdaj pokorim. Tu me imate, storite z mano, kar vas je volja. Ako menite, kakor kaže, da sem bil v zvezi z njim, zaprite me. obsodite me. obesite me, kakor vas volja. Zdaj mi je dovolj!»

Ko je bil to izgovoril, gre ter sam krepko potegne za zvonec.

Ko je bil sluga vstopil, reče mu okrajni sodnik:

«Peljite tega moža v zapor!»

XXII.

«Kaj? Seljan? Turška motika! take družčine bi se pa vendar ne bil nadejal! Kaj pa tí tod iščeš, Seljan?»

S temi besedami je bil Seljan pozdravljen, ko je stopil sè sodnjim služabnikom v ječo. Maček, okrajni berač in potepúh, ki se je bil ravno tačas tukaj naselil, postaren, bosopet človek, zabuhlega obraza in meglenih očí, gledal je debelo svojega novega tovariša. Seljan se ni zmenil zanj; molčé je sedel na klop, ki je bila ob zidu.

«Dober dan bi ti rekel,» nadaljuje Maček, «ali v to vražjo luknjo ne posije nikedar dan, kakoršnega je Bog ustvaril. Kaj molčiš, kakor

tat, Seljan? Ne bodi vendar tako presneto moški. Le čakaj; samo dva, tri dni bodi tukaj sam, pa boš videl, kako rado se ti bo govorilo; s čelešnikom se boš rad pogovarjal, samo da bi ga imel. Tožilo se ti bo še po meni, le molči! Jutri, menim, da me zopet izpusté, ali pojuternjem. Kaj sem pa storil? Nalezal sem se ga bil zopet, hvalo Bogu, in malo sem ropotal po trgu, káli; saj veš mojo navado, in vteknili so me, kakor že tolikokrat, da se malo ohladim. Kaj boš pa potlej, ko boš sam? Kaj si pa vendar naredil? vprašam te, duša krščanska, da so te k meni poslali! — Nič odgovora! — Kaj se tako napenjaš in stokaš, kakor bi korenine pulil? Zdaj ti nič ne pomaga, ljubi moj Seljanko! — Meni se zdi, da se sramuješ moje družčine; Bog vedi, kateri je na boljem, ti ali jaz? Vidiš, ljubi prijatelj moj, kolikokrat si mi pridigoval, naj se dela poprimem! Ej, prijatelj, kaj imaš zdaj od svojega dela? Časi je bolje, da človek nič ne dela, vsaj nič hudega ne stori. Mene so samo malo priprli, da se mi hudobni duhovi iz glave izpuhté, ti pa kedó vé kedaj boš zopet drevaril, ali pa celo nikedar več ne!»

«Pusti me v miru!» zavrne Seljan nadležnega človeka in začne zopet premišljevati svoje nevarno stanje. Ali Maček mu ni dal mirú sè svojim klepetanjem:

«Pusta družčina to! Jaz nimam sreče; zakaj me niso samo malo prej sem posadili, da bi

bil videl tistega preklicanega Zaplotnika; to ti je bil drugačen mož, duša! morebiti bi se bil še kaj naučil od njega. Ali — on ven, jaz notri, toliko da se nisva srečala.»

In zopet čez nekaj časa:

«Prej si tí meni dobre svete in nauke dajal, zdaj naj ti jih pa jaz. Veš kaj, prijatelj, ako boš še kedaj travo teptal, pústi sekiro ter vzemi palico v roko; beraški stan najlepši stan; tič pod nebom ne živi tako brez skrbi, kakor berač postopač. Dela nič, davka nič; toča mu ne škodi, če ga ne dojde ravno na polji, in goveje kuge se mu ni bati; in toliko se tudi še zmerom nabere, da je za to ljubo žganjče. Kaj hoče človek več na svetu?»

V tem ko je moral poštenjak poslušati táko zasmehovanje iz umazanih postopačevih ust, zbirali so se zunaj črni oblaki nad njegovo glavo. Popoludné je moral Seljan zopet pred okrajnega sodnika. Temno obličje gospodovo ni mu obetalo nič dobrega.

«Ali poznate to?» vpraša ga gospod ter mu pokaže nekaj v zamazan papir zavitega.

«Poznam!» odgovori mirno Seljan.

«Ali veste, kje se je to našlo?»

«V moji postelji, v zglavji.»

«Kaj je notri?»

«Ne vé.»

«Tako? ne veste? Vidite, to se zopet ne zлага. Prav nerodno se zagovarjate, Seljan.»

«Nerodno ali ne, jaz resnico govorim.»»

«Kedó je to v vašo posteljo vteknil?»

«Jaz.»»

«Ali je vaše?»

«Moje ne.»»

«Čegavo je?»

Za odgovor mu Seljan vse pové, kakor se je godilo. Nato reče gospod:

«To je torej Zaplotnikovo, ali prav za prav: bilo je njegovo?»

«Kakor sem rekel.»»

«In vi pravite, da vam je to sam izročil?»

«Tako je, kakor sem dejal.»»

«Čudno je samo tó, da so sami stari, ne ponarejeni bankovci notri.»

«Kaj je notri, to meni nič mar. Čudno se vam zdi, da je denar dober, meni ne; kaj ga ni mogel prej izmeniti? Svoji materi morda vendar ne bo pošiljal ponarejenega denarja!»»

«Čudno je pa vendar, da bi se tak potepuh, tako hudoben človek, tako trdovraten grešnik svoje matere spominjal o svoji zadnji uri.»

«Gospod, menda ga ni tako popačenega, tako hudobnega človeka na svetu, da bi mu ne tléla iskrica blagega čuta na dnu srca; in kedaj bi naj se mu ta iskrica razvnela, če ne o zadnji uri? Čudna ura je zadnja ura, gospod; Bog jo daj srečno nam vsem!»»

«To ste prav dobro povedali, če tudi ni bilo na pravem mestu. Zdaj se govori o drugi

stvari. Jaz ne pravim, da ni res, ne da je res, kar ste mi povedali, ali vprašam vas, ko bi vam kedó kaj takega pravil, ali bi mu verjeli?»

««Na to ne morem nič gotovega odgovoriti.»»

«Ali bi se vam ne zdelo bolj verjetno, da je človeku, katerega si mislimo na vašem mestu, v vaših okolinostih, prišel ta denar kako drugače v roke? Da ga je dobil za zavetje, ki ga je dajal hudodelniku, da je bil ta denar tako rekoč njegov delež? Ali pa — tudi to je mogoče — da si ga je sam prisvojil, da ga je izmeknil umirajočemu človeku ali mrliču za prenočišče, za poslednjo strežbo —»

Seljan mu ni dal izgovoriti, jeza in nevolja ga obide o zadnjih besedah, srdito mu reče:

«Mrliča okrasti! Raji bi pa vendar že denar ponarejal ali pa ponarejalcu potuho dajal in zavetje!»

Kedor bi bil slišal Seljana, kako je govoril té besede, bil bi mu gotovo verjel. Tudi gospod sodnik je bil prepričan, da mož resnico govori; a to ga je le še bolj potrdilo v mnenji, da je Seljan Zaplotnikov deležnik. Za zdaj je bil sè svojim preiskávanjem in zaslišavanjem zadovoljen. Slugi velí, da naj moža odvede v ječo.

Hitro se je bilo zvedelo po trgu in okolici, kaj se je zgodilo sè Seljanom. Ljudje niso vedeli, kaj naj bi si mislili; vsi so poznali in

čislali poštenega drevarja; ali je mogoče, da bi se bil mož hipoma tako izpremenil? da bi bil v zvezi s tistim Zaplotnikom? ali pa celo da bi bil Sódnika — — ne, kaj takega vendar ne; morilec Seljan ne more biti! Vsi do malega so upali, da se stvar razjasni in da se Seljan skoraj za nedolžnega spozna.

Ali kaj drugi ljudje! Ko je Jerica slišala strašno novico, bila je nekaj časa kakor omamljena. Ko se je zavedela, bila je njena prva jasna misel: v trg, k očetu! K njemu mora, naj bo kar hoče; prosila bo, jokala se in rotila gospoda, da jo pusti pred očeta.

Ni ji bilo treba prositi. Po dolgem, temnem hodniku je stopal ravno sluga sè svojim jetnikom, da bi ga peljal v ječo, ko jima pride uboga deklica naproti. Ko zagleda svojega očeta, zavpije sirota:

«Kaj ste storili, oče!»

Seljan jo na pol resno, na pol žalostno pogleda, rekoč:

«Kako govoriš, dete! Tvoj oče ni nič hudodega storil.»

«O saj sem vedela, da ne!» reče deklica ter se oklene z obema rokama okolu vratú starega moža; «saj sem vedela, da ste nedolžni, oče; vprašati sem vas hotela samo, česa vas dolžé hudobni ljudje, ubogi oče!»

«Bodi mirna, hči,» tolaži jo oče. «Zaupaj v Boga, kakor jaz; brez njegove volje ne pade

vrabec sè strehe. On je poslal svojega angela Danijelu v levnjaku; on bo branil tudi tvojega očeta. Dopustil je, da se mi krivica godi, on že vé zakaj; o svojem času me bo tudi opravičil. Moli, prosi ga, da mi izkušnjave in pokore čas okrajša; vendar zgódi se njegova sveta volja. Pojdi domóv, dekle, in mirna bodi. Ne sramúj se nikogar, vsakemu smeš prosto pogledati v obraz ter reči mu: Moj oče je nedolžen!»

Z olajšanim srcem je zapustila deklica svojega očeta.

XXIII.

Nekaj dní po tem sta dva voza drčala po cesti iz mesta v trg. Drugi, z dvema konjema, bližal se je bolj in bolj prvemu, kateri se mu, dasi je imel samo enega konja, vendar ni dal rad prehiteti. Morebiti bi se bila vendar še nekaj časa hítala, ko bi jima ne bil prišel precej strm klanec na pot. V klanec ne podí voznik, ako je trezen. In trezen je bil Brezarjev Anton, ki je sedel v prvem vozu, tudi na potu iz mesta, če je bil še tako dobro prodal svoje blago. Kotorej pride do pod klanca, dene vajete iz rok in stopi z voza. V tem trenutji ga je bil drugi voz došel, in mož, ki je sedel na njem, ogovori Antona:

«Glej, glej, nikoli bi ne bil verjel, da ima tvoja Liska še toliko ognja v svojih starih udih;

in še priganjati je ni treba. Zdaj pa lepo polagoma!»

In tudi on stopi z voza ter se bliža Brezarju, rekoč:

«Kaj me ne poznaš, da me še pogledaš ne, Anton?»

Brezar se res ni bil precej ozrl proti njemu, dasi ga je bil takoj spoznal po glasu. V strašni stiski je bil; da ni bilo klanca pred njim, poginal bi bil svojo kobilico, naj se vse razdrobi! Tako pa se ni mogel ogniti neljubega mu tovariša. Obrne se proti njemu:

«Ti, Matija?»

««Matija Sódnik, Andreja Sódnika sin!»»

«Skoraj bi te ne bil spoznal, tako si se izpremenil. Kam pa kam?»

««Čudno vprašanje! Ali povej mi, kaj ti pa je, Anton? Tako bled si, in zdi se mi, kakor da bi se tresel; morda vendar nisi bolan!»»

«Ne, bolan nisem, Matija; ali tako nagloma si mi prišel, prej bi se bil nadejal ne vem koga!»

««Ti si še kakor si bil nekedaj; v šoli si se vselej tresel, kader te je učitelj nagloma poklical: Brezar Anton! Ali zdaj si mož, in mene se vendar ne boš bal?»»

Ali Brezar se je res bal svojega starega prijatelja in tovariša, sosebno ker ga je videl tako veselega! Vpraša ga, da bi le kaj govoril:

«Kakó kaj, kako, Matija!»

««Nič napačno, hvalo Bogú! Srečo sem imel, veš, Anton!»»

«Dolgo te ni bilo, dolgo!»

««Mordà je bolje, da me ni bilo; obhodil sem nekaj sveta in ne zastonj! Kako pa doma, Anton?»»

«Še precej; mati so zdravi in meni tudi ni nič hudega.»

««To me veseli, Anton; ali kako je pri nas doma?»»

«Tako, tako!» — —

««Samo to mi povej, ali so vsi zdravi?»»

«Zdravi so vsi!»

««Da so le zdravi, drugo me ne skrbi. Veš, Anton, da se mojemu očetu ne godí posebno dobro, da naša hiša ni več trdna, kakor je bila nekedaj, to sem že vedel, ko sem šel z doma. In tudi pozneje sem slišal, da so oče v veliki stiski. Prišel bi jim bil rad precej pomagat in upal sem od dné do dné, da mi bo moči priti; ali opravila so me zadrževala. In pa našemu očetu, veš, tudi ne škodi, če se malo mečé, saj veš, kaki so. Bog vé, da sem jim vse iz srca odpustil, kar so mi storili; ali lepo vendar ni bilo, kako so me pognali od hiše. Lepo maščevanje bo to; kako se ga veselim! Poglej, tu le notri je nekaj, da bo za silo, in še malo več. Sitnost bo pa vendar; očeta bo treba lepo prositi, da se tako ponižajo

in si dajó pomagati. Prav pametno bo treba ravnati z njimi, če ne, poženó me zopet, kakor so me že.»»

«Torej srečo si imel, Matija; kedó bi ti je ne privoščil iz srca! V tovarišijo te je vzel tvoj prejšnji gospodar, kakor se govori?»

««Tako je; in menim, da to tudi njemu ni na škodo.»»

«In svojo edino hčer ti daje za ženo?»

««Tako? tudi to se govori?»»

«Ali ni res?»

««Nekaj res, nekaj ne. To je: da mi jo daje, to je res; ali pri ženitvi je treba dveh, jaz nisem do zdaj še nič gotovega sklenil; saj se tako ne mudi. Pustiva zdaj to! Kaj oče?»»

Brezarju se je zazdelo pri teh besedah, da se je kobilici nekaj odpelo; hitro skoči torej popraviti. Čez nekaj časa ga Matija dojde.

«Gorko je, gorko!» reče mu Brezar ter si briše pot s čela.

««Meni se ne zdi. Ali odgovoril mi še nisi, kako je očetu!»»

«Saj sem ti rekel, da so vsi zdravi.»

««Anton! zakaj tako čudno poudarjaš, da so vsi zdravi, kaj to pomeni?»»

Zdaj se mu Brezar ni mogel izviti; moral je govoriti.

«Vprašal si me, ali so vsi zdravi doma; zdravi so vsi, kolikor jih živi, ali —»

««Ali — —!»»

Zdaj je Matija obledel. Brezar ga prime za roko, pogleda ga žalostno ter pravi:

«Matija, prijatelj moj! Zdaj pokaži, da si mož. — — Velika nesreča je zadela vašo hišo; očeta ne boš več videl — —»

«Oče so mrtvi, ali kaj praviš?»

«V gozdu so bili najdeni, ubiti. — Razbojniki —»

«Razbojniki? v naših gozdih?»

«In vendar mora biti tako; oropani so bili!»

Molčé sta stopala prijatelja v goro. To molčanje je hudo délo Brezarju. Da bi samega sebe in svojega prijatelja, ako mogoče, pripravil na druge misli, začne mu pripovedovati o Zaplotniku. Mladi Sódnik ga molčé posluša. Napósled si misli Brezar: ker že govorim, naj mu vse povém. Vedel je sicer, da Matija rad ima Seljanovo hčer, ali prav za prav, da jo je rad imel, toda mislil si je: zdaj snubi drugo. Naravnost mu torej pové, kaj se je zgodilo Seljanu.

V tem sta bila dospela na vrh hriba. Konji se sami ustavijo. Brezar sede na svoj voz in požene, da se je kar prašilo za njim.

XXIV.

Snoči pa je slan'ca pala
Na zelene travnike

Samo té dve vrstici prelepe narodne pesmi začuj in otožnost ti obsenči radostno dušo. Ali ni pa tudi zares žalosten pogled: mlada narava,

katero je v cvetji zamorila strupena slana! Mlado zelenje, ki je bilo sinoči še tako zdravo, krepko in veselo, kako vélo, začrnélo visi po drevji, po grmovji; zvončki, jagelci otožno povešajo glavice; tiči prej tako glasno veseli, letajo zdaj pobiti po vejah, peti se jim noče! Trdega srca mora biti, kogar bi ne ganil ta pogled. Človeku se zdi, kakor da bi kaj takega ne smelo biti; prava mačeha se mu vidi narava, ki skrbi tako za svoje otroke; on sam se čuti tako osamljenega, tako nesrečnega na svetu; in da solnce ravno zdaj tako lepo, tako veselo sije z jasnega neba doli na vso to nesrečo: to je pravo bridko zasmehovanje!

Ali če je že to žalostno, kolikanj žalostnejše še je videti žalujočo, potrto družino, kateri je nemila smrt vzela gospodarja, očeta! ženo videti, ki žaluje po moži, otroke, ki zastonj poprašujejo po svojem očetu! Tak pogled je čakal mladeniča, ki se je vesel, nadepoln vračal domóv iz tuje dežele. In ta nesrečna družina je bila njegova družina; ta žalostna žena je bila njegova mati; ta bleda, objokana devica in ta zbegana deklica bili sta mu sestri; ta deček, ki je pobit, plašan lazil po hiši, bil je bratec njegov! In smrt, ki je v toliko nesrečo pogreznila to družino, ta smrt ni bila navadna, naravna, katera prej ali slej nam pride vsem, kar nas je mati rodila.

«Prepozno!»

To je bila edina beseda, s katero je sprejela mati svojega sina.

«Vse vem, mati!» odgovori ji on; in ko bi ji tudi tega ne bil rekel, žalostno obličje njegovo je dovolj kazalo materi, da mu ni treba pripovedovati, kaj se je zgodilo.

Ko je bila Liza svojega moža mrtvega zagledala, ko ji je ležal bled in trd na postelji in ona je čula poleg njega, ko so ga potem nesli za zmerom iz hiše, koliko je sirota tedaj pretrpela! ali solze ji ni bilo v oko, jokala ni in glasno žalovala. A ko je zdaj zagledala svojega sina, ko ji je prišla iz dna prsi obupna beseda: Prepozno! začne se žena tresti in krčevito ihteti, in čez nekaj časa se ji vdere iz oči potok blagodejnih solzâ doli po bledih licih; dušek je bila našla notranja bolečina.

Dolgo časa je glasno jokala. Sin je ni tolažil; tudi njemu so se začele prsi vzdigovati, vendar zadušil je jok, ki mu je silil iz tesnega grla. Kaj je hotel tukaj? Pomoči ni bilo, in tolaženje bi bilo le še bolj razdražilo notranjo bolelost. Tu ni mogel pomagati, ali nekje drugje je mogel, in hotel je tudi, kar najprej mogoče, prej ni imel mirú.

Mlademu Sódniku je bilo hipoma vse jasno, ko je slišal o smrti očetovi, o Zaplotniku in kaj se je zgodilo Seljanu. Vedel je, kaj je gnalo v smrt njegovega očeta, prepričan je bil, da poštenu Seljan po nedolžnem zanj trpi. Njega

rešiti bila je njegova prva misel. Za roko prime mater, rekoč:

«Zdravi, mati, skoraj se vrnem.»

Žena ga pogleda sè solznimi očmi:

«Sin, Bog nas je zapustil, bodi zdaj ti oče zapuščenim sirotam!»

«Mati, če vam more to biti nekoliko tolažbe v toliki nesreči: za otroke bodite brez skrbi. Bog mi je dal toliko, da bomo lahko kje v kakem kotu pozabljeni mirno živeli.»»

Nato urno otide.

Znance in prijatelje je srečaval na svojem potu k okrajnemu oblastvu; gledali so ga in pozdravljali, on ni besede izpregovoril z nikomur.

Malo časa potem je stal pred okrajnim sodnikom. Brez okolišev ga ogovori:

«Gospod! Nedolžnega moža imate v zaporu!»

««Seljana menite, kaj?»»

«Dà, Seljana, gospod! Vi mu gotovo nočete delati krivice.»

««Je li mož kriv ali nedolžen, to se mora še le pokazati; stvar je v preiskavi.»»

«Preiskave strašno dolgo trpé, zlasti nedolžnemu človeku; dovolite, gospod, da vam jaz pomagam, zato sem prišel.»

««Kaj menite? ali veste kaj gotovega? govorite!»»

«Ne tako, gospod! dovolite, da smem k njemu v zapor. Mož bi lahko izpričal svojo

nedolžnost, ako bi hotel govoriti. Jaz ga hočem omečiti, gospod, da bode govoril, mora govoriti. Predno preteče pol ure, bode vam vse jasno in Seljan bo prost.»

Gospod sodnik je majal glavo; kaj takega se mu ni bilo še nikoli zgodilo, odkar je uradoval. Slednjič mu reče:

«Če vam dovolim, česar me prosite, to se umé samo ob sebi, da smete samo v pričo mene govoriti z njim.»

««V pričo vas bi mož ne govoril.»»

«Ni da bi moral biti ravno jaz, tudi kedó drug bi smel biti z vama; samega vas ne smem pustiti k njemu.»

««Če je tako, potem vidim, da sem zastonj prišel, da sem zastonj poskušal rešiti nedolžnega človeka.»»

Bridko je govoril té besede; gospodu je bilo hudó, poznal je in čisla mladeniča. Prijazno mu reče:

«Žal mi je, da moram tako ravnati, ali postava je ostra.»

Mladi Sódnik še enkrat poskuša:

«Gospod! imejte usmiljenje z menoj, saj mendà veste, kaj se nam je zgodilo! ali hočete, da naj obupam, da naj — — Vse bi lahko zdaj storil! Jaz ne morem na vesti imeti krivice, ki se godi temu poštenemu možu; ali jo hočete imeti vi? V svoji oblasti me imate, storite z mano, kar vam drago, ako pride kaj

napačnega iz tega. Rekel bi, da vam dajem svojo glavo v zastavo, ali to vem, da ni nič; nate, vzemíte to za poroštvo.»

Rekši položi predenj polno listnico. Uradnik mu jo dá nazaj, rekoč:

«Ni treba! jaz vam verujem in zaupam, ali — — Vendar: Matija Sódnik! veliko zaupanje vam hočem izkazati; upam, da se ne bodem motil!»

Nato pozvoni slugi. Ko ta pride, velí mu:

«Peljite tega moža k Seljanu!» — —

Prepočasi je stopal stari sluga mladeniču. Ko slednjič vrata zaškripljejo, ko zagleda Matija starega drevarja, ki je sedel sključen na klopi, stoji nekaj časa molcé, potem mu reče z žalostnim glasom:

«Zakaj ste tukaj, oče?»

Seljan vstane ter mu gre naproti:

«Oče mi praviš, Matija? takemu človeku oče? Premisli, kako govoriš, Matija.»

«Še enkrat vas prašam: Zakaj ste tukaj, oče?»»

«Zakaj sem tukaj? Čudno vprašanje! Vsak otrok, vsaka stara ženica v trgu vé, zakaj je stari Seljan zaprt; in ti bi edini ne vedel? Kà te niso vsi obsuli takoj, ko so te zagledali, in ti pravili, kaj sem storil? Če si hotel samo to vedeti, ni ti bilo treba sem hoditi.»

«Oče, jaz se ne pečam za to, kaj ljudjé govore; tudi ne prašam vas, česa vas dolžé.

Prašam vas samo, zakaj molčíte, zakaj ne govorite resnice!»

«Kaj praviš, Matija? Uganke niso za staro glavo. Zdaj pa jaz tebe nekaj prašam: ali si bil doma, Matija?»

«Vse vem, vse vem, oče!»

«Kaj torej iščeš tod? doma ti je dovolj skrbi; pusti me in pojdi, mene ni škoda!»

«Zakaj ste tako trdovratni, zakaj se sami krivega delate?»

«Kedó zlomka ti pa pravi, da se sam krivega delam! Kaj meniš, da sem sam prišel in rekel: Zaprite me, to in to sem storil!»

«Če tudi tega niste rekli, ali vi molčíte, ko vas dolžé; lahko bi govorili, eno samo besedo — in oproščeni ste.»

«Kakóva je tista sama beseda? Ti ne veš, kaj govoriš, mladič!»

«O predobro vem, kaj govorim; težko mi je, ali govoriti moram. Zakaj ne rečete: jaz nisem bil, ta je bil?»

«Kedó?»

««Naš oče!»» — —

V tem hipu skoči Seljan proti njemu, kakor da bi mu hotel usta zamašiti z roko.

«Kaj govoriš, človeče!»

«Rečena je strašna beseda!»

Seljan je videl, da mu nima kaj prikrivati več; a vedel ni, da je mladi Sódnik samo slutil resnico, da je hotel samo potrjenja od njega.

«In ko bi bilo res, kar praviš, ali tebi pristojí tako govoriti? ti me siliš, da naj izdám, ovadim tvojega očeta? Lep sin si ti, da ti je tako sveto tvojega nesrečnega očeta ime! Zakaj ne greš sam ter ga ovadiš? Če si že ti tak, ne sili me, da naj bodem jaz tudi.»

«O vi ne veste, kako mi je hudó, da moram tako ravnati; ali drugače ne morem. Pustiti ne smem, da bi vi po nedolžnem trpeli za družega, bodi si tudi za mojega očeta. Resnica mora na dan!»»

«Matija! ker je že tako, govoriva pametno, moško besedo! Poglej me! kaj meniš, koliko let mi bo še živeti? Kaj me še čaka dobrega na svetu? Trudil sem se in ubijal vse svoje žive dni, zakaj mi ne privoščiš, da si tu odpočijem; kaj mi pa je hudega tukaj?»

«Ali sramota, sramota!»»

«Ej pústi jih, naj govoré, dokler se jim ljubi; kader se bodo naveličali, bodo že molčali. Sramota! Saj ravno zato sem in hočem biti tukaj, da ne bode sramote. Kaj meni sramota? Ali vaša hiša, mati tvoja, ti, brata, sestri — vašega do zdaj čistega imena naj se ne prime rujà. Mirni in spoštovani živite in spomnite se časi starega Seljana, ki ni napačen človek; ali ga pa tudi pozabite. Siliš me, da naj govorim; dobro! govoril bodem torej, če tudi ne, kakor ti hočeš; dozdej sem tajil, zdaj hočem očitno reči, da sem kriv!»

«Ko bi mene ne bilo! Dejte, potem bom pa jaz tudi govoril! Vas ni škoda, pravite; dobro! Ali ste sami? nimate-li žive duše na svetu, za katero ste dolžni skrbeti? Kaj hočete zapustiti svoji hčeri, če ji še nočete ohraniti dobrega imena? Kaj naj počne Jerica, uboga sirota? Zanašate se name; ali kedó vam je porok, da se ne premislim tudi jaz? Težko je možu živeti z ženó, ki ima takega očeta!»

Nič odgovora! Globoko zamišljen je stopal Seljan po ječi. Matija je videl, da mu je pravo struno zadel; prigovarjal mu je dalje:

«Ne mislite na nas; mi moramo prenašati svojo nesrečo; otroci morajo trpeti za svojega očeta, tako je na svetu! Vendar storiti hočem, kar mi je mogoče; prodati mislim domačijo, zapustiti z vso družino ta kraj ter naseliti se kje daleč od tod, kjer nas živa duša ne pozna. Še prej pa hočem poravnati očetovo krivico, kolikor mi je moči. — Čas poteka, odločite se, oče; pomislite, da ne govorim sam, z mano vred govori in vas prosi nedolžna sirota: imejte usmiljenje sè svojim otrokom!»

«Pregovoril si me, premagal, Matija; storiti hočem, kar sem prej mislil, da nikedar ne storim, ko bi tudi moral v sramoti, v ječi končati svoje stare dni. Ali je prav ali ne, tí glej!»

Na to mu poda roko. Matija ga zapusti z olajšanim srcem. Malo časa po tem sta Seljan

in Matija stala pred okrajnim sodnikom. Seljan je povedal na zapisnik, kar je bilo potrebno, da se stvar pojasni. Izustilo njegovo je bilo tako verjetno, tako naravno, da ga je okrajni sodnik, ki je bil že sam začel slutiti resnico, izpustil brez pomiselka.

Ko je bilo to končano, obrne se Matija k uradniku, rekoč:

«Gospod! Še nekaj me teži; jaz nisem učen človek, zato ne vem, kako naj storim, da bode prav; ali vest mi veleva, da moram nekaj storiti. Gospod! naš nesrečni oče so se pregrešili; stopili so pred višjega sodnika — da bi jim bil milostljiv! Jaz sem dolžan storiti, kolikor morem, da bode lajše njihovi duši. Náte, gospod, vzemite, kar imam pri sebi, in naredite s tem, kakor se vam zdi, naj bode ubogim na korist, ali kakor se vam vidi.»

Ginen mu odgovori gospod, da po postavi tega ni dolžan; prigovarja mu, da naj spravi denar z mirno vestjo, ali mladi Sódnik ne odjenja. Slednjič shrani denar in mu dá potrdilo, da ga je prejel; potem obema prijazno roko podá.

Reči pač ne moremo, da sta Matija in Seljan takoj potem, zapustivši neprijazni kraj, vesela stopala po trgu; veselje to ni bilo. Vendar nekako olajšana sta bila oba. Matija si je bil v svesti, da je prav storil, in stari Seljan se je vsaj v tem trenutji, ko je zopet dihal prosti zrak, čutil, kakor da se je zbudil iz težkih sanj.

Konec.

Bilo je dve leti potem. V trgu se je bilo mnogokaj izpremenilo. Sódnikovi so bili prodali svoj dom ter preselili se, nihče ni prav vedel, kam. Nekaj časa so tržani govorili o Sódniku in Zaplotniku, nekateri so slutili resnico, gotovega ni nihče nič vedel. S časom je potihnila govorica; čas že skrbi, da pride vedno kaj novega na vrsto, da ne praznujejo stare in pač tudi mlade čeljusti.

Gospá davkarica je lovila tako dolgo, da je vjela najprej Olgi nekega mladega uradnika za moža, potem Ireni novega učitelja. Srečo želimo obema in upajmo, da bodeta znala oba v strah prijeti vsak svojo ženo. Za zajca na mizo ob godovih in praznikih jima bode tast skrbel, in gospa davkarica za dobre svete, kader jih bode treba in ne. Da bi le smela oba sè svojim tastom zahajati v veselo družbo, ki se shaja kakor nekedaj vsak teden pri Korenu!

Na Brezarjevem domu ni bilo zdaj več tako tiho in mirno kakor nekedaj. Stara Brezarica je pestovala malega kričača, gospodinjstvo je bila prepustila mladi snahi — Ani Sódnikovi. Za Brezarja se nam ni bati: dobro bo gospodaril in srečno živel sè svojo družino, ako ne bode kake posebne nesreče, katere ga Bog varuj!

Take sreče ni bilo na Seljanovem domu. Starček je drevaril ko prej, in v koči njegovi

je sedela pri malem okenci Jerica ter pridno šivala. Malo obledela je bila res, in tudi bolj tiha je bila, ali tožila ni nikoli ne očetu, ne drugemu nikomur, da se čuti nesrečno. Zdaj pa zdaj je pač tudi z rosnim očesom pogledala preko cvetic, ki so ji na okenci cvele v pisanih posodah, ven na stezo, na cesto, ki je držala v trg, od tod v mesto in iz mesta Bog vé še kam!

In ko so ji neko popoldné zopet tako pogledi nehotoma uhajali iz tihe sobice, glej, kar ti pridrdrá voz po cesti. Deklici začne utripati srcé, sama ni vedela zakaj; voz zavije proti hišici in malo trenotij potem sta bila dva srečna mlada človeka v stari drevarjevi koči.

Ko se je Seljan vrnil na večer ter zagledal voz pred svojo hišo, ugenil je takoj, kaj pomeni ta nenavadna prikazen. Jerica mu priskače naproti ter se mu oklene vratú «pol smeha, pol joka». Matija ni skakal, to se vendar moškemu ne spodobi, če je tudi srečen snubač; a malo je vendar pospešil korake, da bi brž podal roko svojemu tastu.

«Torej si vendar prišel!» reče mu Seljan veselo, «saj sem dejal, da ne boš tak!»

Drugi dan se odpeljejo vsi trije v svoje novo prebivališče. Nato veselo ženitovanje in srečen zakon! Liza se je bila pomladila sredi svojih srečnih otrok. Andrejče in Zalka sta veselo kakor nekedaj razgrajala po hiši; stari

Seljan je imel z njima mnogo posla. Matija je umno kmetoval in tržil; od dné do dné mu je raslo premoženje; saj mu ga je bilo pa tudi treba za toliko družino, kakoršna je že bila, in Bog vé, kaj še pride! Svojega brata Valentina je vzel k sebi na dom, da mu je pomagal pri kupčiji. Lahkoživega mladeniča je bila spametovala nesreča.

In Nósan? Govorilo se je, da je pobegnil v Ameriko. To je mož pametno storil. Pustimo ga tam, kjer je našlo pribežališče že toliko potepuhov, morebiti zdaj tudi on tam živi pošteno.

Rosana.

I.

«Dober dan, oče Jelenko, kaj imate na rami?»

««Čebele!»»

Mladi kmet, ki je bil dobil ta odgovor, ni si mogel kaj, da bi se ne nasmijal, dasi ni bil videti nič prav dobre volje. Mož, katerega je bil srečal in ogovoril, imel je vrečo na rami; v vreči pa mendà, odkar svet stoji, ni se še videlo, da bi kedó prenašal čebele. Težko če ne je bil starega Jelenka, ki je pridno v klanec koračil, samo zato ustavil, da bi slišal káko norčavo iz njegovih ust.

Stari Jelenko je bil znan po vsi okolici za moža, ki je vedno praznične volje. Redko kedaj je izpregovoril resno besedo, zato ga je vse rado imelo. Kakor solnce sije pravičnim in krivičnim, takó je stari Jelenko, vedno na potu, razveseljeval in kratkočasil ves okraj, v katerem je bil doma. Vesela ga je bila vsaka hiša, v kateri se je ustavil; kar je pustil v nji dobre volje za sabo, kratkočasnih izrekov, uganek in pripo-

vedek, bilo je ljudem dovolj za vso mizo. Kedor ga je srečal na potu, dobil je svoj delež ter nesel ga vesel domov. Rad se mu je dal otrok malo za lase potegniti, ali pa za uho, nič ga ni bolelo; možiček je vselej to robato dobrikanje osladil s kako prijetno norčavostjo.

Jelenko je bil nizke ali krepke postave, visokih pleč, med katerima je bila nekoliko vdrtja precej debela glava s podolgovatim obrazom, malo zakrivljenim nosom in širokimi usti, ki so se navadno držala na smeh. Noge je imel nekoliko zakrivljene, pa ne takó, da bi mu bil lahko kolo med nogami zatočil, kakor se je govorilo. Hrbet mu je bil sključen takó, da je bil mož skoraj grbast videti. Ne to ne ono ni poviševalo njegove lepote, pač pa je delalo, da je bil videti še krajši, nego je bil v resnici. S tem kratkim popisom telesnosti njegove pač nismo moža posebno priporočili ljubeznjivim bralkam, ali on je bil zadovoljen sè svojim telesom, tolikanj bolj, ker je bil že v letih, ko človeka minejo vse ničemurne misli. Dodati nam je še, da je nosil, kar so pametovali ljudje, vedno enak rujav klobuk z nenavadno širokim krajem, takó da je bil dober za dež in za solnce. Kader je bil na potu, imel je dolgo, krepko palico v roki, zgoraj zakrivljeno, takó da je bila nekako škofovi podobna, samo da ni bila sreberna. Lesena je bila kakor druge palice, ali iz kakega lesa, tega ni nihče mogel ugeniti. Mi

bi skoraj sodili, da je bila iz hudolésovine; huda je bila zares, bali so se je psi in otroci, dasi jo je mož redkokedaj rabil; in trpežna je bila kakor njegov klobuk.

Oženjen ni bil Jlenko nikoli. Govorilo se je, da je bil nekedaj že čisto blizu ženitve, ali stvar se je bila razdrla, nihče ni prav vedel, zakaj; sploh je bilo mnogo skrivnostnega v življenji tega čudnega, nenavadnega moža. Kmetijo je bil prepustil mlajšemu bratu, izgovorivši si samo kot, malo sobico pod streho, brez njive. Mož je zase malo potreboval, kadil ni, ne pil, ne igral. Koše je plel doma in po hišah; popravljal je ljudem razna orodja in radi so ga klicali, kader je bilo treba pomoči bolni živini.

Na takem potu ga je bil tudi zdaj srečal mladi kmet, kakor smo videli.

«Kaj pa ti, Somrak? Kaj nosiš ti takó težkega na glavi, ker si takó potlačen? Preglavico, kaj?»

«Preglavico, preglavico, ugenili ste, oče Jlenko.»

«Težka ni bila ta uganka, Jlenko je že druge razluščil.»

«Sam Bog večni vedi, kaj me je motilo, da sem se šel ženit?»

«Prav praviš, motilo; kaj te je motilo? Veš, jaz bi ti lahko povedal, prav jasno povedal, kaj te je motilo; pa nočem, nespodobno bi bilo. Zdaj te je došla pamet, vsakega dojde

enkrat, ali po navadi prepozno; prepočasna je pamet, ali pa mi smo prehitri, posebno v mladosti, ko nam je pameti najbolj potreba. Ali sem ti jaz svetoval, da se ženi?»

«Odsvetovali mi tudi niste.»

«Jaz ne prigovarjam mački, da naj pusti miši, ali pa kravi, naj ne zahaja v zelnik. Huda kri, huda kri, Somrak, to ti je naša nesreča, to je naš izvirni greh. Ali mordà pa mora vse takó biti, brez tega bi ne prenašal jaz čebel v vreči in ti svoje preglavice; to je, naju bi celo ne bilo na svetu, ne drugega nikogar, in to bi bilo najbolje. Kje si bil, Somrak?»

«Tam gori na Skali pri tistem — ne vém, kakó bi mu dejal, da bi ne bilo greha!»

«Kakove opravke imaš pri njem? Pa vendar ne kaj napačnega, da bi ti kaj naredil, ali zagovoril, kaj? Govori se, da zna mož na črne bukve, ali si videl mordà tiste črne bukve?»

«Videl, videl sem bukve, ali so pa črne, ne vem: ni mi prišlo na misel, da bi gledal, kakove so, črne ali rujave; samo to vém, da so zame črne; zapisanega me ima v njih.»

«A, takó? Potem si pa že na pravem potu.»

«Ne, nič dolga, kedó bi neki Somraku kaj posodil? na kaj? Na tisto kolibo, ki že od starosti skupaj leze? Za drva bi bila še, suha je dovolj, za kaj družega ne. Košček polja imam od njega v najmu. O to vam je hud človek; gorjé, ako bi mu ne prinesel najemnine

o dogovorjenem času, precej bi imel pečat v hiši. Ta človek nima srca, ali pa je trdo, da bi lahko kresal z njim. Zbral sem, kolikor sem mogel, vsega mi ni bilo mogoče, in napotil sem se s težkim srcem; to vam je bil pravi križev pot; zveličarju ni bilo huje, ko je šel na oljsko goro ali na goro Kalvarijo in je krvav pot potil. Kakó se je zadril nad menoj! Pital me je z lenuhom, lahkoživcem in zapravljivcem; kakor toča je padalo na mojo ubogo glavo. Sploh ima čudne misli o nas kmetih; pravi, da se nam še predobro godi, da ne vemo, kaj je pravo siromaštvo, kaj je stradanje; po mestih, pravi, so siromaki; kmet ima vsaj svojo streho in drv po zimi. Jaz ne vém, kakó je po mestih. Ko, sem bil pri vojaki, bil sem v mnogih mestih ali videl sem povsod samo bogastvo.»

«Ni čudo, vojaki se izprehajajo samo po velikih ulicah in glavnih trgih, tam seveda je malo videti siromaštva. Veš, Somrak, prav vse ní prazno, kar mož govori. Torej, kakó sta se razšla?»

«Slabo; ko sem ga začel prositi, če nima že usmiljenja z mano, naj ga ima vsaj z ubogimi otročiči, to so bili že celo vsi križi doli. Kaj? otroke imate tudi? zadere se nad mano, in rudeč je bil, kakor puràn v jezi; kaj je potem še rekel, tega ne morem povedati. Slednjič se zareži nad mano, naj se mu poberem izpred oči. Ni mi bilo treba dvakrat veleti; vesel sem bil, da v

mé ni zaščul tistega vélikega črnega psa, ki ga povsod spremlja; ta pes je sam peklenščak, nikoli nisem videl take živali; oči se mu svetijo, kakor sovi po noči.»»

«Ali denarja pa ima, denarja, pravijo.»

««Bog vé, odkod ga jemlje, ali ga sam dela ali mu ga pa hudobni duh prinaša. Za tisto staro podrtijo na Skali je dal toliko denarja, da bi bil lahko zanj vso našo vas kupil. In koliko je potem potrošil za popravljanje! Naredil si je grad, ki je že bolj trdnjava, kakor da bi se Turka bal. In v njem živi sam sè svojim hlapcem, ali kaj je? Streže mu in kuha in kaj vem, kaj še? In pa s tistim črnim psom!»»

«Pravijo, da nikomur ne upa, vedel bo že, zakaj. Jaz bi sodil, da mora ta mož imeti žalostne izkušnje. Morebiti pa ni sam ob sebi takó hudoben, kakor se sploh govori; mogoče, da ga je svet hudobnega naredil.»

««Jaz samo toliko vem, da bi notel za ves svet prenašati njegovih kostí. V cerkvi ga tudi še živa duša ni videla. Eni pravijo, da hodi v mesto k božji službi; v mesto res hodi, todà Bog vé, po kaj. Angeljci ne bodo čakali njegove duše, ko bo ležal na smrtni postelji.»»

«Vidiš, Somrak, najnesrečnejši človek vendar nisi še na svetu. Če se ti tukaj slabo godi, bo se ti pa na onem svetu bolje.»

««Tisto pa zopet prav pravite; vsaj upam, da bo tam gori bolje; siromaki imamo pekel

že na tem svetu; zato menim, da se nam ga ni bati na onem. Kje bi pa bila potem pravica? S tem Skalarjem bi res ne menjal. Sam Bog vé, kaj ga je prineslo v naše kraje in odkod je prišel. Nič dobrega nam ní prinesel; odkar je on tukaj, tri leta bo v jeseni, nam je vsako leto toča pobila.»»

«Torej meniš, da jo sam dela?»

«Tistega ravno ne pravim. V šoli se nam je pravilo, da se toča sama dela, razumel nisem, kakó: duhovniki nas pa učé, da je toča božja kazen, torej bi jo moral Bog sam delati, kar se mi pa zopet čudno zdi. Ali to pa tudi ni samo ob sebi, da, kakor pravijo, ves božji dan v tistih knjigah tiči. Tudi po gozdu se časi izprehaja z bukvami v roki in čudno sam sè sabo mrmrá.»»

«Ali so tiste bukve črne?»

«Tistega ne vem; ali pisane so v takem jeziku, da nihče ne more ugeniti, v katerem.»»

«Ali si jih sam videl?»

«Jaz ne, Adamov France, ki je bil v mestu v latinskih šolah, jih je bil našel enkrat, ko jih je bil Skalar na kamenu pozabil. Pogledal je bil vanje ali razumel ni nič.»»

«To bi ne bilo še nič posebnega; Adamov Franc ní daleč prišel sè svojo učenostjo, do péte, káli.»

«Kaj pa tisto, kar pripovedujejo, da ima neko skrivno shrambo, v katero živa duša ne smé, vso polno čudnih, steklenih posod, kakor

jih ní nikjer videti v pošteni krščanski hiši. V tisti shrambi tičí po več ur na dan, preceja, zлива in prekuhuje neke tekočine in druge stvari; ogenj, pri katerem kuha, ni navaden ogenj; zdaj ima višnjev plamen, zdaj rumen, zdaj rudeč, to mora biti pravi peklenški ogenj, tudi diši takó čudno! Kaj mislite, kaj kuha ta človek? Jaz pravim, da zlato ali pa kake strupove, kaj menite, Jelenko?»

«Jaz nič ne menim, ker ga nisem videl, kaj dela. Morebiti je pa kak učenjak, ki napravlja zdravila.»

«Podobno ní, da bi kaj dobrega vršil takó hudoben človek. Véste, jaz pa menim, da je kak hudodelnik; Bog vé, kaj je storil, potem je pa pobegnil in priklatil se v naše kraje, ali jim je pa celo iz ječe ušel. Čudno se mi zdi, da ga naša deželjska gosposka takó v miru pusti. Pa naj ima ubogi kmet kje v hosti gredico tabaka, če je še takó skrit, precej ga izvohajo — pa plačaj ali pa kravo iz hleva!»

«Hudoben človek, praviš, da je Skalar; ali si pa že slišal, da je, odkar je tukaj, komu kaj žalega storil?»

«Tega ne; nič se mu ne more očitati, delavce dobro plačuje, jaz sam sem mu že delal na polji, dovolj jedi je bilo in pijače, Skalar nikomur dolžan ne ostane; škoda samo, da si je prihranil tako malo polja, lep zaslužek bi bil pri njem in ne težak. Rokodelci, ki delajo zanj, ne

morejo ga prehvaliti, to gre iz roke v roko, samo da je delo dobro in pa o pravem času gotovo. O takó neumen ní, da bi tod po okraji kaj hudobnega počenjal; saj tudi tat ne krade po vasi, v kateri prebiva; še lisica, pravijo, da ne lovi kokoši blizu po okolici, zato je tudi lisica.» »

«Torej je dobro imeti tatú in lisico blizu, ne samo, da sama ne kradeta, če sta pametna, še drugih ne pustita blizu, da nanju ne leti sum, če se kaj zgodi. Zato se nam tudi Skalarja ní bati, tega hudobnega človeka. Nič te naj ne skrbi, kar si mu dolžan ostal. Le mirno pojdi domóv, Somrak, težko te morebiti čakajo žena in otroci. Glej, solnce je zašlo; tudi meni bo dobro stopati, da pridem pred mrakom domóv.»

Takó sta se razšla Jlenko in Somrak, vsak na svojo stran. Jlenko ní bil že dolgo časa z nikomur toliko resnega govoril, kakor zdaj sè Somrakom; starček je imel dobro srcé, smilil se mu je ubogi Somrak, ki so ga težile navadne gospodarske skrbi. Morebiti bi bil Jlenko, ki je poznal kraj in ljudi kakor malokedó, vedel več pripovedovati o Skalarji, ali poslušal je raji, bodi si, da ga je mikalo slišati, kar se govori o tem čudnem, skrivnostnem človeku po okraji, ali je pa hotel Somraku dati priliko, da si z razgovorom olajša srce.

II.

Takega sejma niso pomnili najstareji ljudje v Zalesji. Ne da bi se ne bilo še nikoli raztržilo toliko blaga in živine; mnogi kmetič je gnal pozno zvečer s potrtem srcem svojo kravico neprodano domov, in po cesti se je vrstil voz za vozom z blagom, ki ni bilo dobilo kupca. Vendar takega življenja, takó veselega gibanja ni bilo morebiti še nikedar prej na Zaleskem sejmu, kakor danes. Zadovoljni s kupčijo so bili posebno oni, ki so točili vino in drugo pijačo, prodajalci raznih sladkarij za nepokvarjena kmečka grla in drobnega blaga, ki se kupuje po nizki ceni za «odpustke». Svetá se je bilo sešlo, zlasti na večer toliko, da se je vse trlo. Potrebnik, pošteni sluga deželske gosposke, kateremu je bila izročena skrb za red po sejmu, ní sam vedel, kam bi se dejal; povsod ga je bilo treba, in povsod človek vendar ne more biti. Zalesje, kjer je vendar vedel za vsako hišno številko, da bi jo lahko našel sè zavezanimi očmi, kjer je poznal po imenu, po samem glasu vsakega človeka, ni se mu še nikoli zdelo takó neizmerno dolgo in široko; zdaj je bilo slišati hrup na tem konci vasi, zdaj kričanje, prepir na drugem; ní čudo, da je bil stari mož skoraj z uma: on sam je bil za vse odgovoren. Res, dobro oko je imel in uho, ali kaj to, ker noge ne morejo biti tu in tam ob istem času, in posebno roke,

katerih bi bilo morebiti najbolj potreba. Da bi bilo le že kedaj tega nesrečnega dneva konec! Kaj je bilo pač, kar je takó razburilo mirne Zaleščane, kar je prizadejalo toliko preglavice poštenemu Potrebniku? O ko bi bilo šlo po njegovi volji, nikoli bi ne bilo té nadloge v vas: ali gospod «komisar» so delali po svoji glavi, poslušali niso dobrih svetov izkušnega, sivo-glavega služabnika.

Že prej ta večer je bila prišla med drugimi sejmarji iz daljnih krajev čudna družba, kakoršne Zaleščani še nikoli niso videli pred, ne mladi, ne stari. Bog vedi, od kod. Še najbolj podobni so bili ti ljudje ciganom, vendar cigani niso bili. Imeli so velik voz, ki je bil skoraj hišici podoben, vrata je imel in okna, še celo majhen dimnik v zadnjem konci. Dobivši privoljenje od gosposke, krenejo z vozom s ceste v stran in ustavijo se na trati konci vasi. Voznik izpreže dvojce starih, suhih kljuset ter ju izpusti, pač brez posebnega privoljenja, na pašo; vrata se odpró in iz voza se vsuje kakor skozi ulovo žrelo čudna druhal, moški in ženske, mlado in staro vse vprek. Zadnji med njimi izstopi mirno, ponosno pravi velikan, za glavo večji mimo ostalih, mož krepkih udov, širokih pleč. Lasje so mu bili zadej dolgi, nad čelom kratko pristriženi; bistre, črne oči je imel, dolg, kljukast nos, skrbno obrita, nekoliko upala, bleda lica. Kedór ga je videl, ni mu bilo treba popraševati, kedó je poveljnik

tej družbi; saj tudi taki ljudje ne morejo biti brez poveljnika.

Videti ni bilo tem ljudem, da se jim posebno dobro godi; rejenega, okrogloličnega človeka ni bilo med njimi; njih obleka je bila zanemarjena in težko da kateremu po životu umérjena. Vendar dobre volje so bili vsi. Eden celo izmed njih se je, izstopivši iz voza, takoj na glavo postavil, drugi je kozolce prevračal in tretji je kolo zatočil od konca do konca po trati, menda iz samega veselja, da je konec dolgočasne vožnje. Ali strogi poveljnik jim ni dal mnogo odloga, vsak je moral na svoje delo. Začnó se čudne priprave. Dva krepka, visoka stebra zabijejo v tla, podkrepivši ju od vseh strani; potem potegnejo debelo vrv od kola do kola, takó da je bila najmanj za pet sežnjev od tal. Drugi postavljajo in pripravljajo druga skrivnostna orodja.

Strahoma se približuje vaška mladina, med njo pač tudi odrasli ljudje, neznani druhali; strmeč gledajo to nedoumno početje. Vsi vprek ugibljejo in ukrepljejo, kaj so neki ti ljudje, kaj bodo počeli, kaj pomeni to in ono orodje. Najumnejši izmed njih si je zastonj belil glavo. Ko je bilo delo dokončano, migne gospodar, vsi vró zopet nazaj v voz; čez nekaj časa se povrnejo čudovito izpremenjeni. To so bili čisto drugi ljudje, vsi so bili takó lepi! Zlasti ženske so imele obličja kakor mleko in kri, stare ni

bilo zdaj več med njimi, in vse so bile takó lepo oblečene! To je bila vse sama svila, ali kedó vé, kako drago blago, vse zgolj bleščeče zlato in srebro, to so morali biti vendar bogati ljudje! Približalo se je bilo že več vaških mladencev; kakó so gledali zale ženske; nikoli prej niso videli takó cvetočih lic, takó drobnih ročic in nožic! In kaj je bilo še videti! Imeli so pse, navadne živali, prej se ni nihče zmenil zanje, a zdaj so bili po človeško opravljeni, za moške in ženske, in po konci so hodili, nekoliko časa vsaj, potem pa zopet po vseh štirih, kakor je psom spodobno.

Ko so bili vsi pripravljeni, uvrsti jih glavar kakor procesijo, in takó gredó v vas; odpred sta dva dečka bobnala in tretji je trobil. Kader je utihnila godba, oglasi se eden izmed družbe, posebno smešno opravljen, ter oznanja s krepkim, donečim glasom, kake nove, nezaslišane reči bodo gledali Zalesčani jutri. Takó so prehodili vso vas po dolzem od konca do konca in potem zopet nazaj. Pač smemo reči, da ni bilo hiše v Zalesji, v kateri bi se ne bili pogovarjali pri večerji o novi prikazni. Poveljnik je imel izkušeno oko; v svesti si je bil, da se sme nadejati prihodnji dan obilega zaslužka, samo da bi bilo vreme ugodno.

Veselo se je kadilo iz dimnika na vozu, ko se je vrnila družba. Naglo se preoblečejo, potem posedejo po travi. Ni ga bilo pač med njimi, da bi mu ne bila šla v slast skromna večerja.

Mine noč, napoči dan Zaleščanom na veselje, na preglavico ubogemu Potrebniku. Vreme je bilo lepo, mnogo ljudstva je bilo privrelo od vseh strani. Poveljnik družbe je bil zadovoljen; zjutraj že so se pričele predstave; stoli okolo igrališča so bili skoraj posedeni, rés da sedeži niso bili predragi. Največ občinstva seveda je stalo bliže in dalje okolo. Ali tudi ti niso bili sami zastonjiki. Ženska s torilcem v roki je hodila okrog in takó prijazno je prosila in prigovarjala ljudem, da je vendar ta in oni, če tudi nerodno, posegel v mošnjo, ter položil svoj dar v torilce; in vsakemu se je takó ljubeznivo zahvalila, da je bilo že samo to nekaj vredno.

Ali tudi občinstvo zaleško je bilo lahko zadovoljno z vsem, kar je bilo videti, in razvajeni niso bili Zaleščani. Zdaj se je eden čudovito zvrčal, znak z usti denar s tal pobiral, po samih rokah hodil in druge take čudeže delal; zdaj je drug za njim goreče predivo požiral; potem nastopi sam glavar, ter izkazuje strmečemu občinstvu svojo silno moč. Znak ležečemu položita dva na prsi velik kamen, ter mu ga razdrobita s težkimi kladivi na drobne kosce. Sè zobmi je držal železo, ki bi ga bil drug, krepak človek, s težko privzdignil z obema rokama. Največ veselja pa je delal, zlasti mladini, norčav človek, smešno opravljen, z različnimi šalami in burkami, ki mu niso nikedar pošle. Na posebnem mestu je sedela starka, katera je

vsakemu, kedor je hotel, prorokovala iz rok, ter za malo denarja radodarno delila obilo sreče. Celo stari Jelenko se je bil dal pregovoriti, da je stopil pred njo ter ji roko podal. Ali pri njem starka ni imela sreče. Mendà ker je slišala, da mu pravijo oče, mislila je, da je mož oženjen, in prorokovala mu je, da bo imel mnogo sreče z otroci. Ko se mož zareži in vpraša, s čegavimi otroci, tedaj še le spozna prorokinja, da ní na pravem sledu; sploh je bilo videti, da ní ženica prebrisanega moža nič prav vesela; pametnim ljudem je težko prorokovati!

Ali vse to, kar je bilo videti do sedaj, dasi silno zanimljivo, ni bilo še senca proti temu, kar je še čakalo slavnega zaleškega občinstva. Kaj bode z vrvjo, ki je nategnena od stebra do stebra takó visoko od tal? Nekoliko časa je bilo vse mirno; videti je bilo iz vsega, da sedaj pride kaj posebnega. Glavar sam se približa ter poskuša s krepko roko steber za stebrom, ali sta dovolj trdno zabita in nategne vrv, ki je bila nekoliko odjenjala. Na to pa se prikaže mlada deklica, nihče ni videl, odkod je prišla, kar stala je pred njimi; nihče se ni mogel spomniti, da bi jo bil videl popred. Lepa je bila ta deklica, Zaleščani niso še nikedar videli nič enakega; kakor angelj se jim je zdela, samo brez peroti. Še to jih ni motilo, da ni imela rudečih lic, brez česar si kmet sicer ne more misliti prave lepote; orujavela je bila, kolikor

je bilo videti šibkega životka. Lahka, tanka obleka brez rokavov ji je sezala samo do kolen. Goste, črne lasé ji je oklepal zlat ali pozlačen obroček okolo glave. Ali nad vse lepe so bile njene velike črne oči, ki so se ji takó skrivnostno žarile izpod tamnih obrvi z dolgimi vejičami; té vejice so se ji čudno lesketale, kakor bilke v jutranji rosi. Z veseljem je gledalo lepo deklico vse občinstvo; ali to veselje ni bilo pravo, čisto veselje; mnogim gledalcem se je milo storilo o njenem pogledu; deklica ni bila vesela, otožna je bila videti, takó otožna!

Ko je takó stala nekoliko časa, stopi k nji poveljnik ter ji reče, kolikor mu je bilo moči, z mehkim, prijaznim glasom:

«Ljudje čakajo, naprej, Rosana!»

Urno kakor leverica spleza dekletce po lestvicah ob stebru kvišku, vrhu stebra postoji, potem začne počasi stopati po vrvi. Gledalcem je od straha utripalo srce. Ko je bila prišla do srede, zopet nekoliko postoji, potem pa steče urno do družega konca. Ali to je bil samo začetek. Kar je počela nazaj gredé, to je bilo že pregrešno. Zdaj je pokleknila na vrv, zdaj je skakala po eni, potem po drugi nogi; nato leže znak, skoči kvišku; lovi se, kakor da bi padala, in zdaj — srce je zaostalo gledalcem — zdaj je pala zares, ali vjame se z roko ob vrv — vsem je bil kamen od srca; da bi pa vedeli gledalci, da je vse to na videz, pade zopet na drugo stran in vjame se z drugo roko.

Dovršivši svoj posel spleza zopet doli. Prikloni se na vse strani s posiljenim nasmehom, potem izgine. In kaj je bilo njeno plačilo? Dobro-klici in ploskanje po navadi; neotesani Zaleščani še tega niso znali. Uboga deklica!

In takó so se vršile igre ves dan s kratkimi presledki, kolikor je bilo treba, da so se nekoliko počili in okrepcali igralci, posebnò pa, da se je zopet nabralo drugo občinstvo. Ravnatelj družbe je bil vesel, dolgo že ni imel takó dobre létine. Zadovoljen je bil sè svojimi ljudmi, posebno z Rosano; že dolgo ni bil takó priljuden z njimi; Rosani je večkrat prijazno pogladil lice, kar pa ni bilo videti deklici nič prav po volji. Vselej se je skoraj nejevoljno obrnila v stran in še bolj je bila žalostna. Ali to ni moža nikakor motilo: vesela ali žalostna, da mu je le denar služila.

Na večer celó je bilo vse polno ljudí na igrališči. Od vseh strani so prihajali sejmarji, nekateri že dobre volje zaradi dobre kupčije, ali pa ker so bili že pogledali v kozarec. Ravnatelj ni imel vsem prostora dovolj. Ali hitro si pomaga. Svojemu sinu, lepemu, krepkemu dečku, ki je bil podoben svojemu očetu, kolikor je mogel sè svojimi petnajstémi leti biti podoben že postarnemu možu, izroči nekoliko udov svoje družbe ter mu velí, naj gre z njimi na drugi konec in si tam napravi svoje igrališče. Takó so imeli ta večer Zaleščani, kakor veliko-meščani, dvoje gledališče.

Vse se je vršilo igralcem in gledalcem po volji. Mračilo se je že, ko pride zopet Rosana na vrsto. Sedemkrat je bila že na vrvi. Ko je bilo treba iti osmikrat na delo, ko je že stala poleg stebra, obide jo slabost. Onemogla se zgrudi na tla: huda vročina in nenavadni trud sta bila premagala šibko dekletce. Ko je ravnatelj to videl, mislil je, da deklica noče, da se samo taji, ali pa ničesa ni mislil; pohlepnost ga je bila vsega oglušila in oslepila. Morebiti sicer ni bil takó hudoben človek, ali silno nagle jeze je bil, in gorjé mu, kedor se je ustavljal njegovemu povelju. Hud gospodar je bil, in mnogo-kateri njegovih podložnih je že čutil težko roko njegovo. Razsrdi se: dva koraka, in stal je pred deklico, s kratkim bičem v roki, ki ga je imel za pse in sploh za znamenje svoje oblasti.

«Ali boš ali ne boš?» zagrozi se nad njo; ves zaripljen je bil v obrazu, in strele so mu švigale iz tamnih oči.

«Ne morem,» zdahne deklica.

«Čakaj, videl bom, ali moreš ali ne moreš, ti nepridiprav!»

«Če me ubijete, ne morem!»

«Pomagal ti bom, če ne moreš; po konci!»

Dekletce se ne gane. Surovež zavihti bič nad njo.

«Še enkrat, vstani!»

Hrup nastane med gledalci, vse je kričalo; ali toliko poguma vendar ni imel nihče, da bi šel branit ubogo siroto.

V tem hipu plane tuj mož pred srditega človeka. Z obema komolcema je bil razmetal kakor snope narazen množico pred sabo.

II.

«Človek,» zavpije stopivši med deklico in razkačenega glavarja, «ali te ní sram, takó ravnati z ubogim otrokom?»

Mož pobesi nehoté nekoliko zavihteni bič, ter gleda svojega nasprotnika na pol srdito, na pol zaničljivo; meri ga z očmi od nog do glave, bil mu je komaj do rame, kakor bi mu hotel reči: Ti nisi, da bi mi branil. Takó je pač meril Golijat Davida pastirja.

«Bič iz roke, in da se mi ne ganeš, če ne —»

To je bilo glavarju preveč; take sramote ní smel trpeti pred svojim občinstvom. Bič zavihti nad njim.

V tem trenutji potegne tujec kratko puško iz žepa, napne petelina in pomeri v svojega nasprotnika, z očesom ní trenil.

«Gani se in izprožim,» reče mu z mirnim glasom.

Takega orožja se ní nadejal glavar; močan je bil za tri take, ali puška ga je v strah prijela; s takim orožjem ní da bi se norčeval, ne z možem, ki ga je imel v roki. Nehotoma stopi za en korak nazaj. Prej ni nič govoril, zdaj pa poskusi z besedo:

«Kedó vam daje pravico, da mi branite kaznovati nepokornega otroka?»

«Tako! Ta je druga; ker govorite o pravici, izkažite mi najprej vi svojo pravico do tega dekleta. Ali se upate reči mi v lice, da je ta deklica vaša hči? Saj poznamo take stvari!»

Mož ne odgovori. Videti je bilo, da mu je bilo to vprašanje silno neprijetno.

«Poskusite, rad bi videl, kakó daleč seza pogum takega klateža!»

Ta priimek je bil razžaljiv, ali té vrste ljudje niso preobčutni in tudi ne smejo biti. Mož je čutil, da se je prepir zasukal na stran, kjer se ni mogel nadejati dobrega uspeha. Pri cesarskem oblastvu se ni upal iskati pravice. Poskusil je torej drugače, da bi izbil kolikor mogoče dobička iz te neprijetne pravde.

«Tega tudi nisem rekel,» pravi mirno, «da je moja hči, ali služabnica moja je, in več ko to.»

«Sužnja vaša je, kar naravnost govorite.»

«Vi ste videti pameten mož, gospod, z vami se dá govoriti. Vi poznate svet in veste, kakó se po njem godí. Vsak se preživlja, kakor se more. Od nekega tovariša sem jo dobil.»

«Kupil, recimo; koliko ste dali zanjo, ne vprašam; sram me je govoriti o človeku, kakor o živali.»

«Iz zadrege sem mu pomagal.»

«Ne govoriva dalje o tem. Odkod je dekle?»

«Ne vem, kje jo je pobral; vprašal ga nisem, pri nas ni taka navada.»

«In ko bi zdaj jaz, ki tukaj pred vami stojim, dejal vam: Taka sramotna kupčija ne velja pred postavo; vi nimate nikake pravice do tega otroka; deklica je prosta in lahko gre, kamor hoče: ko bi vam takó govoril, kaj bi rekli vi?»»

«Ne samo pameten, plemenit mož ste, gospod, kakor vidim; vaša volja ne more biti, da bi postal jaz nesrečen. Rosana je vse moje premoženje, ona me preživlja; brez nje bi bil z vso ostalo družbo berač. Pomislite, gospod!»

Blagi branitelj ubozega otroka nič ne odgovori na to. Molčé potegne listnico, vzame iz nje pest papirjev ter jih pomoli možu.

«Menim, da bi smeli biti zadovoljni.»

Mož je bil res zadovoljen.

«Rosana je vaša, gospod; kar hočete, storite z njo,» reče in spravi z veselim obrazom denar.

««Ne moja, svoja, prosta je in lahko gre, kamor hoče — če more sirota!»»

Po teh besedah se obrne k deklici, ki je čepela ob stebri. Ženske so jo bile obstopile ter okrepčale jo z mrzlo vodo, da se je zopet zavedela. Deklica je bila kakor v omotici, vendar je vedela, kaj se je godilo. Molčé podá svojemu dobrotniku blede ročico in hvaležno ga pogleda sè svojimi lepimi, velikimi očmi.

Mož je bil obilo poplačan. Za ta pogled bi bil morebiti dal polovico svojega premoženja. Manj ga je veselila splošna pohvala zaleškega občinstva. Šum je bil po zbrani množici, čuli so se posamezni glasovi, ki so odobraval in hvalili njegovo početje. Nejevoljen se obrne k njim, grdo jih pogleda ter zagrozi se nad njimi:

«Sram vas bodi, dvakrat sram vas, ki hlače nosite, kar vas je, stari in mladi; môž vas ne morem imenovati. Šeme ste, ne možje! Zijaje gledate té vrtoglave, vratolomne igre; da bi branili ubogo deklo surovega divjaka, toliko srca nimate vsi skupaj. Sramota!»

Vse je molčalo; težko je bilo odgovarjati srditemu možu. Samo stari Jelenko, ki je blizu stal, imel je toliko poguma, da se mu počasi približa. Z glavo je majal, a to je bila njegova navada, glava se mu je tresla od starosti. Podá mu roko ter pravi:

«Lepo ste govorili, ali ravnali ste še lepše, gospod Skalar!»

Gospod Skalar, takó so ljudje sploh imenovali moža po njegovem gradu, zidanem na skali, obrne se zopet k deklici; potiplje ji, kakor zdravnik, žilo, potem senci in čelo. Nič ni bil videti prav zadovoljen. Drobnó skleničico potegne iz žepa ter dá iz nje nekoliko kancev deklici na jezik. Torej je bilo morebiti vendar res, kakor je ugal Jelenko, da napravlja mož morebiti zdravila.

Ali kaj zdaj začeti z deklico? Izročil bi jo

komu v vasi; ali imel je malo zaupanja do Zaleščanov, in deklici je bilo treba skrbne strežbe, celo zdravniške pomoči. Po kratkem premišljevanji se mož odloči. Z roko migne staremu Jelenku; videti je bilo, da ima nekoliko zaupanja do njega.

«Vi ste pameten mož, če se ne motim; vi poznate ljudi tod okolo, jaz jih ne poznam. Glejte, da mi preskrbite kako žensko, kateri bi se smelo zaupati, ki bi znala streči bolnemu dekletu; in ako jo najdete, pošljite mi jo na dom.»

Pošteni Jelenko mu rad obljubi in takoj začne premišljevat in ugibati, katera Zaleščanka bi utegnila biti najsposobnejša za ta posel.

Na to velí Skalar nesti deklico v bližnjo gostilno. Tam jo položi na klop, in ukaže nekoliko krepilne, lahke jedi. Jed sam pokusi, potem jo podá deklici. Zdaj se je pokazalo, da je bilo njene slabosti krivo zraven tudi stradanje. Ko se je bila deklica okrepčala z jedjo, prigovarja ji, da naj zaspi, ako mogoče. Vsem ostro zapové, da naj jo pusté v miru, in da naj ne delajo preveč ropota. Čez nekaj časa deklica res zaspi.

V tem času gre Skalar v hlev, kjer je imel svojega konja spravljenege. Hlapcu zapové, naj skrbi, da bode konj osedlan, kakor hitro se deklica zbudi. —

Mračilo se je že, ko so gledali Zaleščani nenavadno prikazen: moža na konji z otrokom

v naročji. Počasi je jahal po cesti Skalar z Rosano proti svojemu gradu. Konj je lahno stopal, kakor bi vedel, da nosi poleg svojega gospoda tudi bolnega človeka na sebi.

Ali imenitnih dogodeb še ni bilo konec v Zalesji. Ko so bile igre končane, pride vodje sin sè svojega igrališča na drugem koncu vasi k očetu, da mu izroči, kar je bil zaslužil sè svojo družbo. Oče je bil zadovoljen z njegovim zaslužkom, takó, da mu dá, kàr ni bila sicer njegova navada, lepo nagrado, naj se okoristi z njo, kakor mu drago. Sin je bil vesel, upal je lep večer preživeti sè svojimi tovariši. Ali njegovega veselja je bilo kmalu konec. Ko pride med zbrano družbo, bilo je videti, da nekoga pogreša. Poprašuje, kje je Rosana. Od nikogar ne dobi odločnega odgovora; a kazalo je vse, kar je videl, da se je moralo, ko njega ni bilo, nekaj posebnega zgoditi. Povrne se k očetu.

«Kje je Rosana, oče?»

«Kaj jaz vem? Išči jo, če hočeš.»

«Oče! Še enkrat vas vprašam, vi morate vedeti: Kje je Rosana?»

«Ne bodi mi siten, rekel sem ti že, da ne vem; pusti me!»

«Jaz pa vam pravim, da ne pojdem od vas, predno mi poveste, kaj ste storili z njo. Strašen sum se mi zbuja; oprostite me grozne misli, ki mi roji po glavi, oče!»

«Tebi nisem dolžan odgovora, mladič!»

«Oče!»

«Ti se mi zgroziš, sin očetu?»

«Ne, samo prosim vas, oče!»

«Takó je prav, takó se govori z očetom. Sè silo se pri meni nič ne opravi. Ker pa prosiš, povem ti, kaj sem storil z dekletom. Prodal sem jo.»

Kakor okamenel gleda mladenič očeta.

«Svojo hčer ste — prodali?!»

«Rosana ni moja hči.»

«Kaj pravite?»

«Ne moja, ne tvoje matere hči.»

«Rosana ni moja sestra, pravite?»

«Nikoli nisi imel sestre. Takó, zdaj veš, kar si hotel, pusti me v miru in hodi, Marko.»

Marko se ne gane z mesta. Preveč je slišal na enkrat. Zmedeni čuti so mu prešinjali prsi; notranji boji so se mu odsvitali na obrazu, kakor ko se bliski zigravajo po nebu, znamenje nevihte za gorami. Marko je ljubil Rosano, ki je menil, da mu je sestra, z ginljivo ljubeznijo; in to je bila njena sreča. Gorjé mu, kedor bi se je bil s prstom doteknil, žalil jo z nespodobno besedo! To je bilo znano vsej družbi; in kakor so bili ljudje surovi, izprijeni in razuzdani, moški in ženske, sveta jim je bila bratova ljubezen. In Rosana? Prijazna je bila z njim kakor sestra z bratom, ali posebne ljubezni mu ni kazala. Trpela je takó rekoč, da jo ljubi in ji streže po svoji moči. Vedno je bila tiha in otožna tudi

z njim; nikoli je ni mogel pregovoriti, da bi mu razodela, kaj ji srce teži. Slednjič se je mladenič umiril, vesel je bil in zadovoljen, da ga sestra trpi poleg sebe, njega edinega, drugih se je skrbno ogibala. Nekoliko stareji je bil mimo nje, nihče ni prav vedel, koliko. Ko jo je oče dobil, prav majhena je bila še, rekel je svojemu sinu, da je njegova sestra, ki jo je bil dal po materini smrti nekim sorodnikom v hišo. To se je vsem verjetno zdelo in vsi so jo do tega časa, vsaj na videz, imeli za Markovo sestro.

Dolgo časa je Marko takó stal, oče je bil odšel v gostilno. Slednjič se zdrami in gre iskat očeta. Ko ga najde pri vinu, stopi predenj in reče mu s krepkim, moškim glasom:

«Oče, komu ste dali Rosano?»

«Jaz nisem vprašal človeka, kedó je in kaj je; meni to nič mari. Ne bodi mi nadležen.»

«Oče, jaz morem vedeti, kje je.»

«Saj sem ti že rekel, pojdi je iskat, in če jo najdeš in mi jo privedeš nazaj, tem bolje, hvalil te bom; poskusi.»

Mož ni poznal svojega sina, sicer bi ne bil takó v šali z njim govoril. Marku je bilo videti, da je sklenil, kaj mu je storiti. Mirno reče očetu:

«Z vašim privoljenjem torej, oče, grem; ne pozabite, da ste mi sami veleli. Vedite, da se ne vrnem brez Rosane. Z Bogom, oče.»

«Z Bogom, hrabri junak, ki te ni strah samega po noči; noč ima svojo moč! Dobro

srečo! Samo glej, da se vrneš do jutra. Zgodaj odpotujemo iz tega kraja.»

Takó se razideta oče in sin. Mož je imel malo zaupanja v sinovo junaštvo, menil je, da bode Marko nekoliko časa popraševal po vasi, potem pa truden in lačen vrnil se k svoji družbi. —

V tem času je bil Skalar dospel do svojega doma z otrokom v naročji. Mesec jim je razsvetljeval pot, samo enkrat se ni bila izpoteknila umna žival. Deklica je bila zaspala kakor dete materi v naročji.

Debelo je gledal stari sluga, ki je bil prišel z lučjo v roki gospodu naproti, ko je videl svojega gospodarja z otrokom; ali popraševal ni, kaj to pomeni. Poznal je svojega gospoda da nima rad zvedavosti. Na Skalarjevem domu se je malo govorilo. Tudi Skalarju se ni zdelo potrebno, da bi razlagal svojemu služabniku to nenavadno prikazen. Molčé mu položi spečo deklico na roke, naj jo drži, da stopi sam s konja. Potem mu jo zopet vzame ter jo nese v grad. Še tega ní bilo treba zapovedovati poštenemu staremu slugi, da naj ne dela nepotrebnega hrupa in ropota. Lahno je stopal mož kolikor je mogel sè svojimi okornimi nogami.

V mali izbici napravita posteljico za silo. Potem gre sluga po svojih opravkih — konj ga je mirno čakal na dvorišči; gospod pa si postavi stol v kot, sede nanj, da bi takó prečul noč poleg spečega otroka.

Čez nekaj časa se začujejo koraki zunaj. Sluga pride sè staro ženico, ki ni vedela, kam bi se déla od samega straha. Jelenko je bil dobro in urno opravil, kar se mu je bilo naročilo. Našel je pripravno žensko in pregovoril jo, da je šla še tisti večer v grad z njim; sama bi se ne bila upala za ves svet. Skalar gre ženi naproti, podá ji prijazno roko, kar je ženico nekoliko potolažilo, naroči ji, kar se mu je zdelo potrebno; potem ji vošči lahko noč in otide.

III.

Drugo jutro zgodaj je gospod Skalar jezdil v mesto po zdravnika. Dasi je imel sam dovolj zdravniške vednosti, vendar ni hotel prevzeti sam prevelike odgovornosti za mlado življenje, ki je bilo prišlo takó nenadoma v njegovo varstvo.

Ko pride zdravnik, najde deklico v hudih vročinah. Nemirno, neredno življenje, vedno popotovanje od mesta do mesta, slaba hrana, trud: vse to je že dolgo glodalo in razjedalo njen šibki životek; dolgo se je premagovala in vse voljno prenašala; molcé je trpela, saj ni imela nikogar, da bi mu potožila svoje trpljenje; ní ji sijalo milo materino oko, katero je otroku to, kar je pomladno solnce cvetici. Slednjič so jo premagale težave; nagnila je glavico, kakor vršiček povesi drevesce, kateremu je glodajoči črv prišel do mladega osrčja.

Skalarju ni bilo treba dolzega posvetovanja z mestnim zdravnikom: ene misli sta bila, da tu nič ne more človeška pomoč. Zdaj pa zdaj nekoliko kapljic hladilne pijače, pokoj, tihota, ne preveč svetlobe v sobo — in potem mirno čakati, ali se še oživi in razvname tleča iskrica življenja.

Dobro strežnico je bil takó v naglici izbral stari Jelenko. Stara ženica je bila sama nekedaj mati; zgodaj je bila izgubila moža in otroka. Samotarila je v svoji koči, a ne brez dela; ljudje so jo radi klicali o raznih potrebah: hodila je na porode, stregla bolnikom, čula in molila pri mrličih. In zdaj je stregla ubogi Rosani; zdela se ji je takó podobna njeni hčerki, ki je zdaj v nebesih. Rosana bi ne bila mogla dobiti boljše strežnice; ženica se skoraj ni genila od njene postelje. Zdravnik je moral obljubiti, da pride vsak dan iz mesta pogledat k bolnici. Skalar sam je bil pozabil vse svoje navadne opravke, edina skrb, edina misel mu je bila Rosana. Težko mu je bilo gledati bolno deklico takó ničemurno oblečeno. Ko je bil šel v mesto po zdravnika, kupil ji je lepo belo dolgo obleko ter velel ženi, da naj jo preobleče takoj, ko se bode prebudila.

Bilo je že na večer, ko se deklica predrami; rada se je dala preobleči. Vidno vesela je bila, da se more iznebiti obleke, ki jo je spominjala neprijetne preteklosti. A ko ji žena začne od-

penjati staro obleko, seže si Rosana naglo v nedrije ter vzame iz njega nekaj v papir zavitega, kakor bi se bala, da ne pride v tuje roke. Zavitek skrije pod odejo in še le potem, ko je bila preoblečena, vtakne si ga zopet v nedrije. Videlo se je iz vsega, da ji je ta zavitek najdražji, pač edini zaklad. Potem je zopet mirno ležala ne vedoč, kaj se godi okolo nje.

Po noči se ji je začelo blêsti po glavi. Na glas je govorila, in sicer takó, da Skalarju, ki je čul poleg nje, ni bilo pretežko posneti si iz vsega, kar je slišal, poglobitne dogodke iz njene zgodovine. Vse njeno prejšnje življenje se ji je predočilo še enkrat. Podoba se ji je vrstila za podobo pred očmi, same žalostne podobe!

Videla se je v borni izbici zvečer. Pri brleči luči ji je sedela bleda mati in šivala. Solzé so ji kapale na šivanje. In hčerka se približa jokojoči materi, podaje ji košček suhega kruha, ki ga je prihranila, ter prosi jo, naj jé, ona ni lačna, lahko gre spat brez večerje. In ko se mati nató še huje zjoka, začne jo tolažiti, naj se ne joka; čaka naj malo, kader bode ona nekoliko večja, pojde v službo, pridno bo delala in prislužila toliko, da jima bode obema vsega dovolj.

Čez nekaj časa potem kleči in joka pri zglavji materine postelje. Sè slabim glasom jo tolaži mati: «Dete, moja zadnja ura je prišla, zapustiti te moram. Gori grem k očetu, kjer bom prosila zate, da naj te vzame on v svoje

varstvo; saj nimaš nikogar na svetu, da bi zate skrbel, sirota! Pač živi nekedó na svetu, Bog vé kje; on bi imel dolžnost zate skrbeti; ali on te noče poznati, dete; zavrgel, sunil te je od sebe, tebe in mene. In vendar sem nedolžna. Ti ne veš, dete, kaj pomeni ta beseda, ali zapomni si jo, zapiši si jo globoko v srce: nedolžna! In kader pride čas, pričaj zame glasno pred svetom: Moja mati je bila nedolžna, nedolžna. In ta čas pride, mora priti, dete. Preveč sem trpela na svetu; trpela sem tudi zate, ti ne smeš trpeti, če je kaj pravice na zemlji. Vsega ti ne morem povedati, ti si še premlada. Glej, tukaj — in umirajoča žena vzame izpod zglavja zavitek — to je vse, kar ti morem zapustiti. Vzemi to in zvesto hrani, to je vse tvoje premoženje; morebiti ti bode še kedaj v korist. Zdaj vstani, dete, in pojdi po sosedo.» Ko je bila hčerka odšla, vzklikne žena še enkrat: «Nedolžna, nedolžna!» nato zaspi. Glasni jok hčere, ki je prišla kmalu potem sè staro sosedo, ni je več zbudil.

Zopet čez nekaj časa bila je v tamnem gozdu; jagode je brala. Utrujena leže poleg pota in zaspi. Tu pride tuj mož, zgrabi jo in odnese. Srce je pretresel Skalarju mili krik deklice, ki je vpila na pomoč. Potem utihne, kakor ko bi ji bil razbojnik usta zamašil.

Dolgo časa je molčala. Skalar je slonel nekaj časa globoko zamišljen; potem vstane in

hoče oditi, ko deklica zopet izpregovori; nehoté vstane mož, mora jo poslušati. Bila je v nebesih. Med vzveličanimi duhovi zagleda svojo mater. «Mati, mati!» zavpije, «tukaj sem, presrčna moja mati! O naj ostanem pri tebi; na zemlji je žalostno, tu gori, v nebesih, v tvojem naročji je veselje!»

Nato utrujena zaspi.

«Uboga sirota! Tam bi bilo pač najbolje,» zdihne usmiljena starka.

Skalar molčé vstane in otide. Ves drugi dan je bil še bolj tih in redkobeseden, nego že po navadi. Stari sluga bi bil rad govoril z njim. Prej se ga je ogibal, zdaj mu je večkrat nalašč hodil naproti; ali nagovoriti ga se ni upal; čakal je, da bi ga gospod sam ogovoril. Vse je kazalo, da ima mož nekaj posebnega na srci. Slednjič se vendar ujunači ter mu pravi:

«Gospod! povedati vam moram; včeraj je bil mlad človek tukaj; povpraševal je, ali ni neka mlada deklica tukaj v gradu, taka in taka. Rekel sem mu, da nič ne vem. Ali človek se ni dal odpraviti. Hotel je po vsi sili z vami govoriti. Dejal sem mu, da vas ni doma. Kedaj pridete? Jaz, da ne vem. On pa, da mora govoriti z vami, bodi si ne vé m kaj. Komaj sem ga odpravil. Zdaj pa hodi vedno oprezovat in zalazovat okoli gradú. To sem vam moral povedati, da boste vedeli, gospod. Kaj naj mu rečem, ako me bode zopet nadlegoval?»

«Ti ne znaš govoriti s takimi ljudmi!» zaježí se gospod nad slugo. «Ako pride zopet blizu, po skalovji doli ga vrzi, da si glavo razbije; ako pa nisi sam dovolj močan, mene pokliči!»

Ali čez nekaj časa se premisli; Bog vé, kedó je ta človek; ko bi pa vendar imel kako naravno pravico do dekleta? Mirneje reče slugi:

«Kakšen pa je bil tisti človek?»

«Kakih petnajst let ima, visoke postave, črnih oči in lās, zarujavelih lic, čudno opravljen; videti ni, da bi bil iz tega kraja.»

«Ako zopet pride, reci mu, da naj se oglasi čez kakih štirinajst dní; potem se bode videlo, kaj in kakó. Še to mu lahko rečeš, da je deklica tukaj, a bolna je, nikakor ne sme prédnjo, dokler se bolezen ne obrne tako ali tako. Dekle je v dobrih rokah, brez skrbi naj bode, kedor koli je ta človek. Zdaj veš.»

* * *

Mlademu Marku ni bilo treba dolgo popraševati po Rosani; kmalo ji je bil na sledu. Popotni sejmarji so mu pravili, da so videli moža na konji z deklico v naročji. In tako se je vedno bolj približeval Skalarjevemu gradu. Dovolj je vedel za zdaj. Ponoči je bilo že, ko je prišel do grada; zdaj ni bilo mogoče vanj. Čakati je bilo treba do jutra. Kakor je bil rekel očetu, tako je hotel storiti; nazaj ne pojde brez Rosane,

ne nocoj, ne nikedar! Pod milim nebom je bilo treba prenočiti. Zakaj ne? Lepa, topla noč je bila; mesec je svetil na jasnem nebu. Nekaj časa je pohajal pod gričem, na katerem je stal trdni grad, zdaj tako čarobno oblit z mesečno svetlobo. S hrepenečim očesom zre tjà, kjer mu biva, kar ima najdražjega na svetu. Ona pač ne sluti, kakó blizu ji je on; in ko bi slutila, kedó mu je porok, da bi se ga veselila? Saj se še tolažiti ne more, da ona sploh kedaj misli nanj, da ni on takó tuj njenemu srcu, kakor kedor si bodi na svetu. Vendar tako ali tako; družega ni zahteval, bivati samo je hotel blizu nje, en zrak dihati z njo, videti jo zdaj pa zdaj, besedo z njo govoriti. Dalje niso sezale njegove želje, to pa je moral imeti, naj bi mu bilo hoditi za njo čez gore in čez morje do konca sveta. V takih mislih migne z roko proti gradu, vošči ji lahko noč; potem leže v travo in kmalu mirno zaspi.

Drugo jutro se je zgodilo, kakor je sluga pravil svojemu gospodu. Mladenič se ni dal oplašiti; stanovitnost vse premaga. Ali kaj zdaj začeti? Kam se obrniti? Živeti je bilo treba. Ni se dolgo premišljal. Sklenil je v službo stopiti, kjer káko najde, samó, ako mogoče, ne predaleč od grada; vsako delo mu je bilo po volji, samo nazaj nikedar več v prejšnje življenje! Šel je od vasi do vasi po okolici in popraševal, ali ne potrebujejo delavca, hlapca. Slednjič se mu posreči v vasi

kake četrť ure od grada, da ga vzame premožen kmet za malega hlapca. Kmet ga je sicer čudno gledal, nič mu ni prav upal; ali mladenič je znal tako lepo govoriti, tako pošteno je gledalo njegovo oko, da je kmet slednjič sklenil, poskušati z njim. Marko ga je prosil najprej, da mu dá druge obleke, kar mu je kmet rad storil. Preoblečen je bil mladenič precej ves drugačen, takó da je bil kmet zadovoljen z njim; a sklenil je vendar, da hoče vsaj nekoliko časa skrbno paziti nanj. Marko mu je odkritosrčno povedal, da ni vajen dela; prosil ga je, naj ima sè začetka potrpljenje z njim; rad bode storil vse, kar in kakor se mu bode velelo.

Marko ni preveč obetal. Čez malo časa mu je šlo vsako delo lepo izpod rok, da ga je bilo gledati veselje.

IV.

Pravega vrta ní imel Skalarjev grad, samo proti večerni strani je bilo nekoliko ravnega prostora; a tu ní bilo videti prijaznih gredic s pisanimi cveticami, med katerimi se prijetno vijó z belim, drobnim peskom posuta pota; za- stonj bi bil tu iskal plemenitega drevja in grmovja. Redka, kratka trava je tu neveselo rasla po peščenih tléh in okrog je bilo navadno gozdno drevje, robidovje in drugo trnje, ki je sezalo notri doli do pod griča. Malo prijazen, skoraj

odljuden je bil ta prostor, kakor grad, kakor grajski gospodar. Med drevjem tu se je odlikoval star, visok, košat hrast, stoječ nekoliko naprej od drugih dreves, kakor da bi notel biti z njimi v vrsti. V njegovi senci si je bil postavil Skalar mizico s klopčico za enega samega človeka.

Bilo je na večer, lep zgodnjejesenski večer! Solnce se je bližalo zatonu, ko je Skalar sedel na klopčici pod hrastom. Skalar ni bil sanjač; malokedaj ga je videl kedó zamišljenega; zdaj pa je vse kazalo, da je zamišljen. Vsak človek ima trenotja, ko ga, hoti ali ne hoti, obidejo, obsujejo misli, prijetne, neprijetne, to ni v njegovi moči. Vse je bilo mirno in tiho okrog, samo zdaj pa zdaj je zaukal kak pastir pri čedi, ki se je pasla po strnišči pod gričem. Lep razgled je imel Skalski gospodar proti zahodnji strani; ozka dolina, zeleni griči ob stranéh daleč, daleč pred njim sinje goré, in za njimi so snežniki visoko v jasno nebo molili svoje bele glave.

Nekoliko časa je Skalar, morebiti radostno, gledal to lepoto; potem pa je naslonil na roko glavo in globoko se zamislil. Sam je bil, in čutil je, da je sam, morebiti še nikedar takó. Vse življenje, kar ga je imel za seboj, zdelo se mu je takó prazno, pusto, ničevó; njegovo življenje, vse človeško življenje! In vendar, česa je pogrešal? Zdrav je bil in krepák; ostrozóba skrb mu ni glodalo srca; dovolj, obilo dovolj je imel

posvetnega blaga, mnogo oko je zavidno gledalo bogatega moža; a on je zavidno gledal siromaka, ki se v potu svojega obraza trudi in ubija za ženo in otroka!

In spominja se časa, ko je bil srečen, ko bi ne bil menjal z nikomur na svetu. Tedaj ni bil sam; ljuba družica je bivala poleg njega; s trudom in bojem si jo je pridobil. Bil je čislán zdravnik, bil je celo na glasu učenjak; duh njegov je neutrudno izsledoval narávne skrivnosti, in ne brez uspeha. Njegóvo imé se je s častjo imenovalo v učenjaških zborih, in vendar glavno njegovó delo, v katerem je reševal imenitno vprašanje, ni bilo še zagledalo belega dné. Njemu je posvečeval, kolikor mu je prostega časa puščal težavni zdravniški stan — njemu in pozneje družici svoji. Kratka sreča, kratke sanje! Nič posebnega, nenavadnega, vsakdanja prikazen; a on je mislil, da je nezaslišano, kar je njega zadelo. Žena je bila njega nevredna. Nič dvoma; v rokah je imel dokaze njé nezvestobe. Ni se dolgo pomišljál in ukrepal, vaje bil naglo ravnati. Pahníl jo je od sebe, iztrgal si jo iz srca: in mesto, kjer je prej ona v njem kraljevala, bilo je prázno poslej; slava mu ga ni izpolnila, ne bogastvo.

V take misli vtopljen začuje stopinje za sabo; od grada se mu je bližál nekedó. Obrne se, in oko se mu zvedrí, ko zagleda Rosano pred sabo. Zahajajoče solnce je sè svojimi poslednjimi žarki obsevalo njeno lepo, blede obličje.

«Ti, Rosana?» ogovori jo Skalar z nenavadno mehkim glasom. «Pozno je že. Slaba si še, večerni hlad ne dé dobro ravnokar ozdravelemu človeku; ko bi se povrnila bolezen!»

«Gospod,» odgovori mu deklica s hvaležnim pogledom na svojega dobrotnika, «nič se ne bojte, zdrávo in krépkó se čutim, da še nikedar takó, hvala vam, ki ste takó po očetovsko skrbeli za ubogo tujo siroto.»

Beseda «gospod» je bila nekako čudno spekla Skalarja, ravno v tem trenutji, sam ní vedel zakaj; takó okorno, mrzlo, brezčutno se mu je zdelo to ime, katerega je bil vendar takó vaje! Vendar premaga se in vpraša jo prijazno:

«Kaj želiš, Rosana? videti je, da imaš nekaj na srci, govori!»

«Pač imam nekaj na srci, že več časa, gospod; samo da ne vem, kakó bi povedala, da bi bilo prav. Jaz ne znam lepo govoriti; saj veste, kakó je bilo moje življenje do tedaj, ko ste prišli vi in me rešili. In vendar bi takó rada znala lepo govoriti, ravno zdaj; zdaj ko slovo jemljem od vas in bi se vam rada, takó rada! srčno zahvalila.»

«Slovo jemlješ?» vsklikne Skalar prestrašen.

«Dà, slovo, dragi gospod. Jutri zjutraj moram odtód. Videla sem vas, da sami tukaj sedite. Mislila sem si: Bog vé, ali bom imela jutri táko priložnost z vami govoriti, in takó sem se vam približala.»

«Jutri moraš od tod? Kedó te sili?»

«Nihče me ne sili, ali takó mora biti, to čutim, gospod!»

«Ali si se naveličala življenja pri nas, ali česa pogrešaš? Pusto je res pri nas, samotno, dolgočasno, rad verjamem: ti si mlado dekle, rada bi družic, iger, veselic; samo reči ti je treba in precej jutri bodo deklice iz vseh bližnjih vasí tukaj zbrane okolo tebe. Skakajte, plešajte, razgrajajte, vse razbite, razdrobite, pokončajte, samo da bo veselje! Tudi jaz rad gledam vesele obraze. To ti že rad verjamem, da si se naveličala vedno gledati zgrbančen obraz, pogovarjati se s pustim starcem!»

«O ne govorite takó, prosim vas, dragi gospod; to me boli, prav v srce me boli. Kakó bi kaj takega mislila; saj vi ste toliko zame storili, kakor nihče na svetu — razen moje matere! Bojím se samo, da bi se vi ne naveličali mene, če ne še zdaj, pa pozneje. Kaj sem jaz vam, kaj vam morem biti? Greh bi se mi zdelo, ko bi vam še dalje nadlego delala. Bolje, da grem, predno me sami izženete iz hiše. Jaz nimam dóma, gospod; po svetu se moram klatiti in ubijati, kakor voda od kamena do kamena.»

«Tebi se toži po tvojem prejšnjem stanu, kakor vidim, ne moreš ga pozabiti.»

«O ne takó, gospod! Da ste me rešili tega strašnega življenja, zato sem vam najbolj hvaležna. Nikedar več, raji v vodo, kjer je najglobočja!»

«Kakó torej hočeš živeti? Nepošteno vendar ne, upam, kaj?»

«Jaz ne vem, gospod, kaj je nepoštenost; vendar zdi se mi, da dosedaj nisem ničesar storila, da bi me moralo sram biti; in takó hočem zanaprej živeti; drugače bi ne mogla.»

«Ali s čem si hočeš kruha služiti? Človek mora vendar jesti, in za delo se mi zdiš prešibka, kedó bi te vzel v službo?»

Na to Rosana nekoliko časa nič ne odgovori. Bila je vidno v zadregi. Slednjič se uju-
nači in izpregovori:

««Nikoli še nisem prosila; družega bi tudi ne mogla, ali vas, sama ne vem, kakó je to, vas nekako lahko prosim.»»

«Nič prositi, kar govori, česa želiš; vse ti storim, samo da je v človeški moči.»

«Moja največja, edina moja tolažba je bilo petje, in tudi na kitaro sem nekoliko znala. Imela sem jo, ali ostala je tam, pri mojem neke-
danjem gospodarji.»»

«Saj ni da bi morala ravno tista biti, kaj? Če pa hočeš, tudi jo dobim, ko bi mi bilo pre-
hoditi pol sveta.»

««O ne, vsaka je dobra.»»

«Jutri jo bodeš imela, toliko moraš že po-
čakati.»

«O potem je pa vse dobro. Hodila bom po deželi od mesta do mesta, ne! od vasi do vasi, od hiše do hiše. Ustavila se bodem pri

vsakih vratih: povsod je dobrih ljudi, ki bodo radi poslušali ubogo siroto, dasi bodo žalostne njene pesmi; veselih ne znam, gospod; jaz morem samo peti, kakor mi srce velewa.»

«Kje si se pa učila takih pesmi!»

«Da jo le enkrat slišim, pa jo znam, samo da se mi prilega; časi mi pa tudi sami pride kaj na um; saj peti je tako lahko, gospod, samo da je srce polno, potem se samo poje. Kje so se pa tiči učili? in vendar takó lepo pojó!»

«In kader dobiš kitaro?»

«Dejala vam bom: z Bogom, prav iz srca: z Bogom — in pojdem.»

«Nič te ne pregovori?»

«Nič, gospod; takó mora biti.»

Neka huda bolečina je v tem hipu Skalarju srce izpreletela; sprijazniti se ni mogel z mislijo, da ne bode nikoli več videl te deklice; užalilo se mu je, da ji je tuj, kakor vsak drug človek. Privadil, tako privadil se je bil ljubeznjivega otroka, težko mu je bilo misliti, kako bo mogel zanaprej živeti brez nje. Skoraj nevedoma zgrabi rumeni list, ki je bil s hrasta padel na mizico pred njim, ogleduje ga nekoliko časa, kakor da bi hotel skriti svoje ginetje, pekočo bolečino, potem ga kakor jezen zmane v roki ter zažene stráni, in reče s trdim, skoraj osornim glasom:

«Pojdi, kamor te je volja, ti si nehvaležna.»

Prehuda je bila ta beseda ubogi deklici. Zdrzne se sirota, zolze ji zalijó oči, jok ji brani

govoriti. Hudo je bilo možu, takoj je čutil, kako trdo, krivično jo je sodil; ali beseda je bila izgovorjena, izprožena pušica ji je v srci tičala. Rad bi bil poravnal svojo krivico, ali tudi njemu ni hotela iz ust beseda. Obá molčita nekoliko časa. Slednjič izpregovori Rosana:

«Nehvaležna nisem, gospod; Bog mi je priča, da nisem, srce mi je polno hvaležnosti; ali kaj hočem? Pri vas ne morem dalje ostati; za deklo vam ne morem biti; sami ste rekli, da sem prešibka; in kaj bi vam mogla biti družega? Pustite me, naj grem po svetu; ali predno grem, dajte mi prijazno besedo, prijazen pogled; hudo bi mi bilo, ako bi se morala tako ločiti od vas.»»

In približa se mu ter podá mu prijazno roko. Mož prime roko ter govori z mehkim glasom:

«Nisem te hotel žaliti, Rosana; sam ne vem, kako mi je mogla uiti taka beseda. Če ne more biti drugače, srečno hodi. Pesmi svoje poj po deželi ljudém; ali časi se tudi spomni ubozega, starega moža, ki samotari tam v odljudnem Skalnem gradu, ki nima žive duše na svetu, da bi ga rada imela, ljube roke, da bi mu, kader pride čas, zatisnila trudne oči. Spomni se časi, da bi tudi on rad slišal tvoje pesmi; bile bi mu tolažba na stare dni, on je tako potreben tolažbe!»

Mož ni mogel dalje govoriti; obrne se v stran, rosne so mu bile oči, ki niso že tako

dolgo vedele, kaj so blagodejne solze. To je bilo preveč Rosani; milo se ji je storilo v srci, težko se je premagala, da ni skočila k njemu, oklenila se mu vratú ter izjokala se v njegovem naročji.

«Jaz ne pojdem!» reče mu čez nekaj časa.

«Kaj hočeš torej storiti, sirota moja?»

«Pri vas bom ostala, dokler me boste trpeli poleg sebe.»

«O, ti si dobro dete, Rosana! Pri meni torej hočeš ostati; skupaj bova živela, skupaj se igrala; po rokah te bodem nosil, vsako željo ti hočem izpolniti. Drage obleke, zlata in biserov, vsega ti hočem prinesiti, kar ti more razveseliti oko in srce. Nobena déklica ne sme biti tako lepa, tako srečna in vesela, kakor je Rosana tam v onem tamnem, odljudnem gradu poleg sivoglavega, odurnega starca, ki jo hrani in čuva, kakor čarovnik zakleto kraljičino.»

«O, tako ne smete govoriti, gospod! Jaz nisem kraljičina, ne zakleta, sirota sem in bivam rada pri vas.»

«Če si res rada pri meni, kakor praviš, stóri mi še to, česar te prosim; ne rekaj mi ‚gospod‘, neprijetno mi je to ime iz tvojih ust.»

«Kako pa naj vas imenujem, da bode prav; kaj nisem vaša in vi ste moj gospod?»

«Reci mi: Stari prijatelj, reci mi: Strijc; kakor hočeš, samo tiste grde besede ne!»

Ubogi mož se ni upal izreči imena, ki mu je bilo na jeziku, ki ga je bila polna vsa duša njegova, sladkega imena — oče!

V.

Gorka južnja kri je vrela Marku po mladih žilah, vendar znal se je moško premagovati. Ko je enkrat zvedel, da je Rosana prebolela, da se ni več bati za njeno življenje, bil je miren in zadovoljen. Rad, nad vse rad bi jo bil videl, govoril z njo, ako mogoče; ali nadležen ni hotel biti, mirno je čakal, da mu sama pride zaželena prilika. In prilika je prišla.

Ne daleč od grada je bilo temno smerečje, divji, malo prijazen kraj; na dnu globocega jarka se je vil med skalovjem peneč potok; gole peči so kvišku molele ob stranéh in med njimi so siromaško životarile pritlikave smereke, mecesni in grmovje. Sim je rada zahajala Rosana. Tu ob jarku je, zlasti proti večeru, po več časa sedévala na vzvišenem mestu ter zamišljena zrla doli v peneče, šumeče valove. Takó dobro ji je tu déla samota in tihota, čuti ni bilo glasú razen prijetno šumečega potoka: tu so se ji zbujele in rojile najlepše misli po mladi duši. In té misli so se ji zdaj pa zdaj združile in zložile v prosto pesem, ki si je sama iz sebe rodila svojo melodijo. In ravnokar rojena ji je donela pesem iz gladkega, mehkega grla.

Takó je sedela neko popoludné s kitaro v naročji in pela. Pod hribom na polji je Marko kosil. Na široko je sukal koso na desno, na levo; debela, ravna réd za njim je pričala, da je dober kosec. Še toliko ni postál, da bi si obrisal pot, ki mu je kapal s čela; to je utegnil samo, ko je koso brusil. Kakor pravega kosca ni ga motilo tudi tó, da je med travo pala tudi mnoga pozna cvetica od ostre kose njegove; trava in cvetica — ena osoda! Ali kaj je to? Kosa se mu ustavi, osupnen posluša, iz gozda nad njim pesem doní, pesem takó sladka, takó otožna!

Kam se ti mudí, kedó te podí,
Kje, pótok, ti konec je pota?
Na bregu sedí, takó govori
Deklè, zapuščena sirota.

Od kodi in kam jaz tečem, ne znam,
Naprej mi je vedno hiteti;
Povelje imám, da vbijam se sam
Brez míra, pokoja po sveti.

Potoček, postoj, jaz pojdem s teboj,
Sirota iz tujega kraja.
Ne moreš z meno, jaz moram nocoj
Še biti, kjer solnce zahaja.

Znan mu je ta glas, kolikokrat ga je poslušal s tiho radostjo v srci! Ko je bilo petje prestalo, stoji še nekaj časa, kakor da bi pesmi še ne bilo konec. Potem pa vrže koso iz roke, nobena moč bi ga ne bila držala; z urnimi koraki

premeri polje, že se je skrila v gozdu; še nekaj trenutij, in stal je pred njo.

Rosana se ga ne prestraši, kakor da bi se ga bila nadejala. Čez nekaj časa vstane, stopi mladeniču naproti ter mu prijazno podá rokó.

«Ti tukaj, Marko, in v taki obleki?»

«Rosana, kaj si res mislila, da mi je mogoče bivati, kjer ní tebe, mogoče živeti brez tebe? Za taboj bi bil šel do konca sveta. Našel sem te, vidim te, čujem tvoj mili glas; srečen sem, Rosana! O kaj sem pretrpel, ko si bolna ležala! Zdaj je pa zopet vse dobro.»

«Tí veš torej, Marko, kaj se je z mano godilo?»

«Vse vem — ne vsega; kakó si prišla v ta grad, ne vem; tega mi ni vedel povedati grajski sluga, in družega človeka nimam, da bi ga vprašal, to mi moraš sama povedati, Rosana.»

Nato mu deklica vse razloži, kakó jo je gospod Skalar rešil iz rok njegovega očeta, kakó je zanjo skrbel, in kakó jo je pregovoril, da naj ostane v gradu. Govoreč o prizoru na igrališči se je skrbno ogibala vsake besede, ki bi bila razodela Marku očetovo surovost. To je Marko dobro čutil in hvalo ji je vedel v srcu za to blagodušnost.

«In zdaj sem tukaj,» končala je deklica svojo pripoved; «kaj bode dalje, ne vem; tudi mislim ne. In tí, Marko, zdaj si tí na vrsti.»

Marko ni imel mnogo pripovedovati. Ko je bil končal, vpraša ga Rosana:

«In tvoj oče?»

Zdaj prvič je takó imenovala svojega nekedanjega gospoda.

«Moj oče! Ne imenuj mi ga takó, Rosana; vreden ni tega imena; nikoli ni imel iskricice ljubezni do mene. Bil sem mu, kar moji tovariši; najljubši mu je bil, kedor mu je največ pridobil.»

«Ne govóri pregrešno, Marko; oče je vendar le oče!»

«Saj ga ne sovražim; ali ko se spominjam, kaj si tí pretrpela od njega, Rosana — —»

«Pozabi, kakor sem jaz pozabila. Ne sovražiš ga — kaj je to? rad ga moraš imeti. O Marko, ti ne veš, kaj je oče?»

Pri teh besedah ji silijo solze v oči, ali deklica se premaga.

«Ti si srečen, Marko, in sam ne veš, kakó. A kaj govorim? Ti si moški, moški ne čutite takó globoko.»

Mladenič zarudí, nehoté položi roko na srce, in pogled njegov je govoril: O Rosana, ko bi tí videla moje srce; ko bi vedela, kakó čutim zate, ne govorila bi takó. To bi ji bil rad rekel, a beseda mu ni hotela iz ust. Čez nekaj časa se vendar toliko ujunači, da ji reče:

«Jaz ne poznam moških, nikoli se nisem menil za to, kakó čutijo. Ali to pa vem, ko bi jaz koga rad imel, vse bi storil zanj, vse; z

veseljem bi svojo kri prelil, da mu izpolnim najmanjšo željo. Glej ta jarek tu, Rosana!»»

In mladenič stopi na rob skalnatega brega, pripogne se in gleda v strmo, vrtoglavo globočino, govoreč:

«Samo eno besedo in planem tjà doli!»»

Skoraj nehoté skoči Rosana za njim ter ga potegne za roko nazaj. Resno ga pokara:

«To ni lepo, Marko, da si me takó prestrašil.»

In res se je deklica tresla po vsem životu. Presrečen je bil Marko; Rosana se je bala za njegovo življenje; kaj je hotel več?

«Pozno je že, jaz moram domóv,» reče deklica in vzame kitaro, ki jo je bila položila na tla.

«Že? Ali te smem nekoliko spremiti, Rosana?»»

«Zakaj ne?»

«Samo do pod grada; potem pa zopet na delo, še enkrat tako veselo mi bode kosa pela sedaj, ko sem te videl, draga Rosana.»»

Mrak je nastajal že po gostem smerečji, ko sta se napotila proti gradu. Rosana, nevajena takega pota, izpotikala se je ob kořenine, ki so se kakor debele kače vile po tleh. To je dalo Marku pogum, da jo prime za podpázuho, česar mu ni branila Rosana. Takó prijetno ni hodil Marko v svojem življenji. Oh, kakó hitro, prehitro sta bila na mestu, kjer se mu je bilo poslo-

viti od svoje družice. Prijazna svetloba ju je objela, ko sta stopila iz gozda.

«Z Bogom, Marko, zdaj me ni treba več voditi.»

«Moram torej že iti, Rosana?» vpraša Marko malo žalosten.

«Takó je bilo dogovorjeno, Marko, in delo te kliče.»

Marko nekoliko časa molčé stoji, težka mu je bila ločitev.

«Ali te smem še kedaj videti, Rosana?»

«Mislim, da ní nič napačnega — če utegneš.»

«Morebiti tam gori, takó prijeten je ta kraj!»

Deklica mu molčé prikima. Zdaj je bilo Marku zadnji čas, da otide; ali v tem trenutji mu skipi prepolno srce; strastno prime deklico za roko, govoreč:

«Bodi huda ali ne, Rosana; jaz si ne morem kaj. Toliko časa sva bila skupaj, toliko sem govoril s teboj in vendar ti nisem povedal, česar mi je polno srce. Zdaj pa bom govoril, moram govoriti; vse ti povem, naj se zgodi, kar hoče. Rosana, jaz ne morem živeti brez tebe. Glej, vse sem zapustil, samo da bi mogel bivati blizu tebe.»

«Kaj hočeš, da ti odgovorim, ljubi prijatelj?»

«O nič, nič; ne odgovarjaj mi ničesa; saj, kar bi raji slišal, ko ne vem kaj na svetu, tega mi vendar reči ne moreš. Samo to mi óbljubi,

Rosana, da ne pojdeš od tod, da bi jaz ne vedel. Bojim se, da mi ne izgineš kakor lepe sanje izpred oči — in jaz bi bil nesrečen!»

«To ti rada obljubim!»»

«In še nekaj. A kaj bi govoril! Ti si lepa, Rosana, in lepša bodeš od dné do dné. Razcvitaš se kakor roža o mladem poletji. Ves moški svet bode obračal oči za teboj. Ponujali ti bodo bele gradove. Kakó ne? Ti si vredna kraljevega prestola; in vendar, Rosana, takó rad, takó iz srca rad te ne bode nihče imel, kakor te imá ubogi Marko. O Rosana, kaj so beli gradovi, kaj je vse zlato in srebro proti zvesto ljubečemu srcu? Ali tega ti ne umeješ; tvoje mlado, nedolžno srce ne vé, ne sluti še, kaj je ljubezen. A prišel bode čas, in ta čas ni daleč; prišlo bode trenutje, ko se ti bode srce zbudilo, in tega trenutja se bojim. V tvoji roki je moje življenje, moja smrt. O kaj sem jaz, kaj naj ti obetam, siromak? In vendar, Rosana, sama misel nate mi daje pogum, zbuja mi moči; vse se mi zdi mogoče zate. Mlade, čile roke, zdrav um, krepka volja in podoba tvoja pred očmi — kaj mi je nedosežno? O Rosana, ko bi hotela, ko bi mogla čakati dvé, tri leta; ko bi se ti vrnil z obilim blagom obložen in bi ti dejal: Glej, vse to je tvoje; ali hočeš biti moja? Kaj bi mi odgovorila, Rosana?»

Kedó vé, kakó bi se bil končal ta prizor, ko bi se ne bil v tem trenutji začul od grada

doli krepki Skalarjev glas: «Rosana, Rosana!» Zdaj se ni bilo več pomišljati. Urno si podasta roko, in Marko krene proti polju, kjer ga je čakala kosa, mokra že od večerne rose. Z griča doli pa je donela po tihi dolini otožna pesem:

Potoček, postoj, jaz pojdem s teboj,
Sirota iz tujega kraja.
Ne moreš z menoj, jaz moram nocoj
Še biti, kjer solnce zahaja.

VI.

Nekaj časa že je bil Skalar čudno izpremenjen. Prej je bil vedno enake volje, ne žalosten, ne vesel, tih, miren, malo prijazen, a navadno tudi ne preosoren; zdaj je bilo vse njegovo vedenje nekako nemirno, strastno, skoraj razdraženo. Knjige ga niso več veselile, ne tista skrivnostna opravila v onem hramu, kamor ni smela živa duša. Zamišljen, s poveščeno glavo, z rokami na hrbtu je hodéval okolo gradú, po vrtu, po hosti; časi je celo sam sè sabo glasno govoril. Zdaj je sedel po več časa na klopi pod hrastom ter je zdaj v tla upiral oči, zdaj nepremično zrl tjà po dolini; slednjič je kakor srdit planil kvišku ter stresnil glavo, kakor da bi se hotel siloma iznebiti neprijetne misli, ki mu je rojila po glavi. Z Rosano je bil zdaj nenavadno prijazen; čudno mehak, ginen je bil njegov glas, ko je govoril z njo; potem je bil zopet — ne vedi zakaj — odljuden, trd, skoraj

osoren z njo. Zgodilo se je celo, da jo je prijazno za roko prijel, potem jo strastno sunil od sebe. Zdaj jo je nalašč srečaval, kjer je mogel, potem se je zopet ogibal deklice; večkrat se je hitro obrnil v stran, ko mu je šla naproti. Prej ji ni nikoli prav v obraz pogledal, tudi ne, ko je govoril z njo, taka je bila njegova navada. Tudi Rosana je vedno nekako boječa povešala oči pred njim. Zdaj jo je po več časa skrivaj ogledoval od strani. Zdaj, ko se ji je ozdraveli jelo zopet polniti in rudeti upálo blede lice, ko se je povrnil prejšnji ogenj otemnelemu očesu, naravna živost in gibečnost vsemu njenemu životu: zdaj ko je bila kakor vrtnica, ki se razcvita v prvem poletji in jutranje rose kapljica trepeče na nji v žarku zgodnjega solnca; ko jo je zdaj ogledoval in ogledoval, ko je videl té oči, tó hojo, to gibanje; zamislil se mu je duh v pretekle čase. Kakor luna izza oblaka jela mu je vzhajati podoba, bolj in bolj jasna, nekedaj tako ljubljena, potem takó sovražena podoba! Té oči, to rast, to gibanje, to hojo, o vse to je videl nekedaj, in kar vidi zdaj, to je njeno, vse njeno, taka je bila ena sama ženska na svetu! In ta glas, kedór ga je slišal enkrat, ne pozabi ga več! O sladki spomin, o bridki spomin!

Glej jo, vsa taka je, ki se mu bliža po otročje vesela z žarečim jabolkom v roki, in njen je glas, ki ga čuje:

«Glejte, kako lepo jabolko; tam pod ono staro jablano sem ga pobrala.»

In Rosana mu podá jabolko; ali sreče ni imela sè svojim prijaznim darom. Skalar ji ga sicer vzame iz roke, ali v tem trenutji ga obide, kakor je bilo videti, neprijeten spomin; jezen zažene jabolko v stran. Kedó vé, kak pomen je imel ta sad v njegovem življenji!

Rosani se milo stori v srci, solze ji silijo v oči. Molčé se obrne ter otide. Ves dan potem mu ni prišla pred oči. Žal je bilo možu, rad bi bil poravnal svojo krivico, ali deklica se ga je skrbno ogibala.

Tisto noč ni dolgo časa mogla zaspati. Mislila je in mislila, kaj je pač pregrešila, s čim je razžalila svojega dobrotnika, da je zdaj tako hud nanjo. Morebiti se je naveličal imeti jo še dalje pod svojo streho. Ako se pokaže, da je tako, sklenila je, da hoče takoj zapustiti njegovo hišo ter iti dalje po svetu, sama ni vedela kam. Takoj drugi dan, ko ga zagleda, hoče stopiti predenj in vprašati ga, zakaj je hud.

Tudi Skalar ni imel pokoja. Očital si je sam svojo ostrost z ubogim, nedolžnim dekletom. In če je tudi res njena hči, dejal si je, najgrje pregrehe sad, káj more ona zato; kaj ni že dovolj nesrečna, milovanja vredna? Žalosten zakon narave je, da se otrok pokorí za svojih roditeljev grehe, trd, krivičen zakon, ki v nebo vpije, ali nebo nima usmiljenja. Ali ni

dolžnost človeku, zljajšavati to krivico po svoji moči? In tí? Dozdaj si domišljaj si, da si blagega srca, da nisi storil še nikomur krivice, če tudi si jo sam trpel v obili meri, in zdaj žališ brez usmiljenja ubogo siroto, maščuješ se nad njo, ki ti ní storila ničesar: zakaj je nisi rajši pustil, kjer je bila? Sram te bodi takega podlega čuta. Ne, uboga Rosana, nesrečno dete; tí se mi ne bodeš pokorila za svoje matere pregreho! — Ali kedó mi je pa porok, da je Rosana res njena hči? pomišlja se zopet čez nekaj časa. Da ji je tako podobna? Kolikrat se primeri, da je človek človeku podoben, če tudi sta si popolnoma tuja! Te negotovosti bodi konec: najprej se prepričam, je li res njena hči, potem bodem vedel, kaj mi je storiti.

Tako je v tem boji premagala boljša stran njegovega srca; strast se mu je polegla; ali kedó vé, koliko časa bode mirovala?

Drugo jutro sta se kmalu sešla, ker sta se iskala. Ko ga zagleda Rosana, pozdravi ga prijazno kakor po navadi, potem se mu približa, rekoč:

«Nezadovoljni ste z mano, kakor vidim in čutim, gospod; ako ste se me naveličali, prosim, povejte mi naravnost, takoj zapustim vaš dom.»

Beseda «gospod», katero je zdaj zopet slišal čez dolgo časa, zadela je Skalarja neprijetno; nekako užaljen je bil, zato mu je bilo v tem trenutju nemogoče govoriti z njo tako prijazno,

kakor je bil sinoči sklenil; premagovala je zopet druga stran srca. Nekako mrzlo ji odgovori:

«Že zopet tako govoriš, dekle? Zdi se mi, da se že kesaš svoje obljube. Nestanovitna stvar je ženska, tudi ti si ženska!»

Te bridke besede so v zadrego pripravile ubogo deklico, tako da ni vedela pri tej priči, kako naj bi odgovorila. V tem se Skalar pomisli, da ji ni dal pravega odgovora na njeno vprašanje; mirno ji reče, a tudi ne kaj prijazno:

«Jaz se te nisem naveličal, brez skrbi bodi!»

Na to Rosana:

«Če je res tako, zdaj pa drugo vprašanje, kaj sem vam storila, da vam ni prav; s čim sem vas razžalila, da ste tako hudi name; kaj sem pregrešila, če tudi nerada?»

«Ti nič, ti nič!» odgovori ji on strastno obrnivši se v stran. Rosana ga ni razumela; vedeti ni mogla, da mu je sè svojim nedolžnim vprašanjem razdražila staro rano; nerazumno ji je bilo, zakaj je tako poudarjal besedico: ti. Molče je stala, ne vedoč, kaj bi mislila, kaj govorila. Čez nekaj časa se obrne Skalar zopet proti nji:

«Rosana, kako je bilo ime tvoji materi?»

«Matilda.»

Rosana ni opazila, kako ga je zadelo to ime; kakor blisk je nekaj šinilo čez njegovo obličje. Ali še mu ni bilo dovolj gotovosti; čez nekaj časa vpraša v zamolklem glasu:

«Iz katerega kraja?»

«Imena ne vem; ali ga nisem slišala nikoli, ali sem ga pa pozabila. Samo toliko se spominjam, da niso bili prav iz mesta, vendar blizu nekega mesta doma; v samski hiši pod gričem; kolikokrat so mi pripovedovali, kako srečni so bili tam!»

Zdaj je bilo Skalarju vse gotovo, vse jasno. Molčal je nekoliko časa; nasprotna čuta sta se borila v njegovem srci; boj je bil kratek, usmiljenje je premagalo strast. Otajal se je sovraštva led, ki mu je obdajal srce; tako gorko mu je bilo srce; tihe radosti žar mu razsvetli temno obličje, oko mu rosí, lep je bil Skalar v tem trenutju.

«Pridi, pridi sim na srce moje,» vabi jo z odprtima rokama, «pridi, Rosana; če tudi nisi moja, bodi moja. Tolažba mi bodi, radost moja na stare dni; pozabljeno bodi, kar je bilo; poleg tebe hočem pozabiti, kar sem pretrpel; skupaj bodeva živela kakor oče in hči!»

Rosana se ne gane z mesta; čudne, nerazumljive so ji bile njegove besede.

«Vi ste poznali mojo mater?»

«Poznal — zdi se mi, da sem jo poznal. Ali pustiva to; misli si, da sem tvoj strijc, ujec, ali kaj takega. Ali nočeš biti moja, Rosana?»

«Ali ste mi v rodu?»

«V rodu ali ne, kaj to! Jaz bi tudi lahko imel tako hčerko, prav v tvojih letih bi bila in

ravno taka, ravno tako lepo, ljubo, srčno dete, kakor si tí, Rosanka moja!» »

«Govorili ste o moji materi, odgovorite mi še, najljubše, najslajše mi je govoriti o nji. Poznali ste jo, morebiti veste kaj več.»

«Dovolj, preveč; ali govoriti ne morem. ne smem; ne umela bi me, in to je dobro; tí si še mlada, nepokvarjena, nedolžna.» »

«Moja mati so bili tudi nedolžni,» zavpije strastno Rosana. Vsa izpremenjena je bila v tem trenutji; to ni bila več krotka, boječa deklica. Oči so se ji svetile, stala je in govorila slovesno kakor priča pred sodbo, priča za nedolžnost svoje matere. Pred očmi ji je bila bleda materina podoba, ko je ležala na smrtni postelji, spominjala se je njenih zadnjih besed, njene oporoke, da naj priča za njo pred svetom; zdaj prvič je imela priliko izpolniti svojo dolžnost. «Moja mati so bili tudi nedolžni!» té besede je govorila v tako prepričalnem, iz globočine srca izhajajočem glasu, da bi bile tudi pri sodbi veljale. Skalar ji odgovori z neskončno britkostjo:

«Tvoja mati nedolžna! Ne govóri, dekle, česar ne umeš!»

«Jaz ničesa ne umem, samo to vem, da so bili moja mati nedolžni! Molčala ne bodem, pred vsem svetom hočem pričati in vpiti: Moja mati so bili nedolžni!» »

«Tvoja mati nedolžna!» ponavlja Skalar.

«Dà, nedolžni; sami so mi rekli, in kako so mi rekli! Na smrtni postelji, ko se najhudoobnejši človek ne laže, in moja mati se niso legali!»

Oba molčita. Čez nekoliko časa, po kratkem premiselku seže Rosana v svoje nedrije, vzame iz njega povezane liste, ki jih je ves čas zvesto hranila, ter jih podá možu, rekoč:

«Jaz ne vem, ali je prav ali ne; vendar ne morem si kaj; ako ne verujete mojim besedam, náte, tu so dokazi, berite!»

VII.

Roke so se tresle, kolena se šibila Skalarju, ko je prijel izročene mu liste. Čutil je, da je prišlo najimenitnejše, odločilno trenutje njegovega življenja; zdaj se mora razsoditi njegova osoda, in bál se je té razsodbe. Že ji je hotel vrniti liste, kaj mu pač razodenejo? Vendar, zgódi se, kar hoče, vedeti mora vso resnico. Da ne omahne, séde na bližnjo klop pod hrastom ter začne razvezavati skrivnostni zavitek. Kakor sodnja priča je stala Rosana molčé poleg njega in oči upirala vanj.

Prvi list, ki ga zagleda, imel je napis: «Mojemu možu», in govoril je tako:

«V črni zemlji bodo trohnele moje kostí, ko ti pride, in trdno vero imam, da ti pride ta list v roke. Zapovedal si mi — to je bila zadnja

beseda tvoja, moje slovo — da ti ne smem nikedar več pred obličje. To zapoved sem izpolnila, težko ali lahko, izpolnila sem jo. Nikedar te ne bodem videla več, ne mene ti. Ali prepovedal mi nisi pisati. In vendar tudi s pisanjem te nisem nadlegovala; pišem ti še le sedaj, ko čutim, da se mi bliža zadnja ura. Ta list naj ti izroči, ko te najde, moje dete, tvoje dete — Rosana: to je vse, kar ji morem zapustiti. Zase ne govorim: moja osoda je sklenena, z življenjem mojim je pri kraji moje trpljenje — zaslužno ali nezaslužno: Bog pravični vé, zakaj me pokorí. Zase ne govorim; neopravičena pred tabo pojdem mirno pod zemljo; naj bode, saj nisem prva. Moje dete, tvoje dete Rosana ti bode pričala, da iz mojih ust ni bilo bridke besede zoper tebe. Vprašaj jo; ona ti pové, kako sem ji govorila o tebi! In govoriti sem morala. Sirota je videla, da ima vsak otrok mater in očeta, kje je njen oče? Kod hodi po svetu; zakaj ne mara za svoje dete kakor drugi očetje? Tolažila sem jo, dejala sem ji — edina moja laž — da naju išče po svetu. Naročala sem ji in naročala ji bodem v zadnjem trenutji, naj te išče tudi ona, naj ne miruje, dokler te ne najde.

Slaba je roka, ki ti piše te vrstice: hiteti mi je, da mi ne oslabi popolnoma, predno ti povem, kar ti moram povedati. Tvoja žena je nedolžna; zvesta ti je bila od trenutja, ko te je

prvič zagledalo njeno oko, zvesta do zadnjega diha. Tvoj prijatelj — ime njegovo naj ne pride iz mojega peresa — tvoj prijatelj ti je bil nezvest, lažnjiv prijatelj. Laž, obrekovanje je bila vsaka beseda njegova o meni; ti si mu verjel; svoji ženi nisi verjel, ko se je zagovarjala, ko ti je dejala, da je nedolžna, da je lažnik tvoj prijatelj. To sem ti dejala, več — nisem smela. Šla sem ti izpred oči, «lažnica, nesramnica» —! Šla sem molčé, ko mi je bilo treba samo v nedrije seči, pokazati ti kos papirja, moje orožje, dokaz moje nedolžnosti, in tí bi bil padel pred me na kolena — o gotovo, saj je dobro, blago tvoje srce — in prosil me: Odpusti! In že sem bila segla po tem orožji, ali pri tej priči, o pravem času še, stopi mi pred oči čestita podoba mojega ubozega očeta. V srce bi ga bilo zadelo ono orožje starega, sivolasega moža, mojega očeta! Ne, hči ne bodi izdajalka očetu, mirno naj živi, kakor do sedaj, in hči naj zanj trpi. Tvoja žena se je darovala za svojega očeta. Darovala je sebe, to ní nič, a darovala je svoje dete, tvoje dete, ki ga je nosila tedaj pod svojim srcem.

Moj oče je bil zapleten v neko zaroto; jaz sem ženska, tuje so mi take stvari, a samo to vem, da je bil izgubljen, ako bi bilo prišlo na dan. To je vedel tvoj prijatelj, on sam; imel je v roki dokaze, kateri bi bili, pokazani, pogubili mojega očeta. To je bilo njegovo orožje.

In to orožje je bilo orodje njegovi pregrešni strasti. Ko ti je bilo, kmalu po poroki, nana-gloma odpotovati, izročil si me njemu v varstvo, golobico jastrebu! Ne bodem ti na tanko popi-sovala, kako se mi je približeval in dobrikal, kako me je zalazoval in pregovarjal; zdaj prosil, zdaj pretil, kako je govoril o tebi! Ko ni smel več pred moje oči, izpozabi se v svoji slepi strasti, da mi piše list — béri ga, veruj svojim očém, ker nisi verjel mojim besedam — ta list ti razodene vso resnico, on ti je tvojega prija-telja tožnik, nedolžnosti moje zagovornik. Raz-veselila sem se tega lista, imela sem orožje v roki; odpisala sem mu, da ti ga pokažem, ako ne bode miroval. Spoznal je, da se je prenaglil, káj si je prizadejal, da bi dobil nesrečni list zopet nazaj! Zastonj! skrbno sem ga hranila. Ko se je bližal tvoj prihod — on je vse vedel — ko je bil v najhujši stiski, pokaže mi on svoje orožje; pošlje mi prepis dokazov, ki so pričali zoper mojega očeta. In jaz? K njemu hitim — dà pri njem, v njegovi hiši sem bila, zvečer je bilo tudi; njegove priče niso krivo pričale — na kolenih ga prosim, ponujam mu zameno, orožje za orožje. Zastonj! ne dá se omečiti trdosrčni človek mojim prošnjam, mojim solzam; samo nekaj bi ga bilo omečilo, izpro-silo — svoje poštenosti mu nisem mogla dati.

Obljubil mi je vendar molčanje za molčanje. Pustiti ni mogel upanja, da vendar že kedaj doseže

svoj pregrešni namen. V svoji pesti me je imel, to sva vedela oba.

Kar je bilo potem, veš sam. Jaz sem molčala, on je govoril, on je lagal — Golo!

Upal je, da se, zavržena, izgnana, zapuščena, slednjič omečim. Na dom, k očetu nisem smela; tam bi me bil našel. Potikala, skrivala sem se po svetu, kakor preganjana zver po zakotjih. In kmalu ne sama; dobila sem družico. Imenovala sem jo Rosano, sè svojimi solzami sem jo rosila, zakaj ji nisem dejala: Solzana? Ne, tako žalostnega imena naj bi ne imela sirota. Kako bi jo mogel klicati kedaj njen oče, da bi ga vselej srce ne zbolelo! To bi bilo maščevánje, kakoršnega nisi zaslužil. Vse ti ne bode jasno, kaj hočem? saj meni tudi že ní.

Krivico bi ti delala, žalila bi te, ako bi ti priporočala svoje, najino dete. Poznam te, nemogoče, da bi bil srečen. Tvoje srce je polno ljubezni in hrepení po ljubezni; o koliko si pač pretrpel od tistega nesrečnega časa. Tvoja ljubezen do mene se je izpreobrnila v bridko sovraštvo; in tí ne moreš živeti brez ljubezni. Saj ni mogoče, da bi bilo drugače; žalosten, nesrečen, izgubljen hodiš po svetu, vse ti je tuje — ubogi mož! O čakaj, čakaj! pride ti tolažba, Rosana ti pride in pozabljene bodo vse bolečine. O da bi se skoraj, skoraj zgodilo! Jaz ne doživim te sreče; moje življenje je pri kraji, ali z nebés doli bodem vaju gledala, veselila se

z vama. Objemi jo, stisni jo na hrepeneče prsi svoje in lice ji rosi tí zdaj sè sladkimi solzami. O srečna Rosana, kolika ljubezen te čaka! dvojna ljubezen, tvoj bode zdaj tudi moj delež. Tolažba in veselje bodi svojemu očetu, kakor si bila materi svoji! . . .»

Dalje ni mogel brati; skipelo mu je srce, oči so mu bile zalite sè solzami. Vstane, omahuje, kliče Rosano, ki je stala nekoliko korakov od njega.

«Rosana, Solzana, dete moje! pridi, pridi sim na moje srce! Moje dete, moja hčerka si ti; svojega očeta si iskala; glej, tu stoji pred tabo tvoj oče! In ti stojiš, ne hitiš mu na srce, na očetovo srce? Jaz sem tvoj oče! Ti me gledaš, ne veruješ? glej to pismo! Kaj pismo? Ali ti ne govori srce? Meni je moje že zdavnaj govorilo, a nisem ga hotel umeti — trdovratnik! — Našla si svojega očeta, a tí nočeš takega očeta; za očeta nočeš človeka, ki je tako ravnal s tvojo materjo! O saj sem se dovolj pokoril, tí ne veš, kaj sem trpel! Ko bi vedela, odpustila bi mi iz usmiljenja, zase in v svoje matere imeni. Glej, kličem te, vabim te kakor koklja svoje pišče, in ti se ne daš izprositi!»

Kakor okamenela je stala Rosana nekoliko časa, skoraj brez zavesti; prenanagloma ji je bilo prišlo vse to. To je bilo samo malo trenutij, in vendar najhujša pokora ubogemu možu! Ko je videl, da Rosana še vedno stoji in stoji, užali

se mu srce, solze ga posilijo, stari mož se na glas zajoka.

Ta jok — saj bi bil risa omečil — zdrami Rosano. Na prsi mu plane:

«Moj oče!»

In dolgo časa se jokata oče in hči.

«In tí,» obrne se čez nekaj časa oče proti nebu, «tí, ki gledaš zdaj doli na naju z nebes, izveličana duša, presrčna, zvesta, čista žena moja, druga Genovefa; odpusti, odpusti, Genovefa!»

VIII.

Dve leti potem sta bila oče Jelenko in Somrak zopet v pogovoru. V Somrakovi hiši je bilo zadnji čas, da gre skrbni gospodar gori «na izbo» pogledat po zibéli. Praskáje se za ušesom napoti se Somrak gori pod streho, kjer je čestito orodje, gnezdo mladih Somrakov in Somračic, počivalo v kotu med drugo navlako. O prvem pogledu je bilo Somraku jasno, da potrebna poprava razpale zibéli preseza njegovo mizarsko umetnost. Tu je bilo treba spretnejše roke; stari Jelenko je moral v hišo; saj je tudi še mnogo druge poprave!

Na dvorišči pred Somrakovo hišo, pod staro košato hruško, se je trudil Jelenko, primérjal in zbijal potrto zibel, Somrak pa je gledal, ugibal in pomagal, kolikor je vedel in znal.

«Veš kaj, Somrak,» reče Jelenko, tehtno in resno gospodarju, izpustivši črvivo desko iz roke, «to ne bo nič; nove bo treba, nove, Somrak!»

««Za enkrat mendà bo vendar še kako, saj upam, da je zdaj zadnjikrat.»»

«Kakor bo volja božja. Samo to ti pravim, da zdaj ti ní več take sile, zdaj se že lahko malo ganeš; lepo si se okoristil z božjo pomočjo in Skalarjevo. Ali boš zdaj še tako govoril o Skalarji?»

««Nič nápačen mož!»»

«Menim, da ne! Tiste njive, tisti gozdek --»

««Res, na pol zastonj sem jih dobil!»»

«Na pol zastonj! Kaj boš? saj sva sama; reciva: skoraj zastonj; tisti božjaki, to je bilo samo za ime, da bi se ne dejalo: Vbógajme mu jih je dal! Kako si se vendar tako prikupil možu, Somrak?»

««E kaj bom jaz, oče Jelenko! Veste, to so vam bila čudna pota; ženske! ženske! Ženska vse opravi s tistim svojim sladkim jezičkom. Moja Katra se je nekako seznanila z Rosano, pa ji je že pošepetala na uho in namignila, kaj bi bilo dobro. Dekletce pa in oče — saj veste, ona z njim dela, kar se ji zdí. Ni je stvari, da bi ji jo odrekel; zvezdo, menim, bi ji sklatil z neba, ako bi mu velela. Mož je ves izpremenjen, odkar je ta vrážjica v gradu. Saj tisto je pa tudi res, dekcle ní, kakor so navadna dekleta.»»

Lepa je kakor misel, in dobra, prijazna je tudi. Ko pogleda človeka z onimi velikimi, lepimi očmi, tako čudno! kar neka sladka groza obide človeka! Ali mislite, Jelenko, da je res njegova hči, prava hči?»

«Zakaj bi pa ne bila?»

«On sam pravi; čudno je res, pa naj bo; meni je prav, pri gospôdi se godé čudne stvari. Ali ste videli, kako je zdaj na Skali? Vse posnaženo in pobeljeno po gradu zunaj in znotraj, vse polno rož in pisanega cvetja okolo gradu; vse veselo, prijazno, kamor oko pogleda; on sam se je pomladil za deset let; in dobre volje je vedno, prijazen z vsakim človekom. In kader ona vzame svojo kitaro, sede na klop pod drevsom, ali pa tudi na tla in začne peti — ali ste jo že slišali peti?»

«Slišal, slišal.»

«Torej veste, kako poje! On jo pa gleda in posluša in srečen je; sama sreča ga je in veselje. Čudne stvari se godé na svetu, in to v našem kraju! In pa Marko; ravno o tistem času je prišel v naše kraje, kakor Rosana, sam Bog vedi, odkod. Jaz bi sodil, da je kak Primorec, prav tak je, kakoršni so bili tisti zidarji, ki so našo cerkev zidali, črnih lãs in očî, orujavelega lica, in zateza tudi tako čudno, ko govori.»

«Lep dečko; in krepák je tudi in močán.»

«Ali ste slišali, kako je bil zleknil in na tla položil Voznikovega Antona, ki smo ga vendar imeli za najmočnejega v tem okraji?»

«Slišal sem praviti.»

«Jaz sem bil zraven. Anton mu je zabavljaj, dražil ga, kjer je mogel; saj veste, zaradi Rézke. Prej smo vsi mislili, da bosta mož pa žena; ali ko je prišel Marko v hišo, zagledala se je vanj, in ubogi Anton — obriši si usta! Ni čudo torej, da ga ni mogel živega videti. Nagajal, zabavljaj mu je, kader je utegnil. Vse se je čudilo, da Marko tako voljno trpi in prenaša vedno zbadanje njegovo. Ali slednjič mu je vendar kri zavrela. Bilo je v nedeljo po krščanskem nauku, ravno tukaj. Marko je bil pri nas «v vasi»; v pogovoru sva stala, kakor zdaj midva pod to hruško; kar pride Anton mimo z drugima dvema. Ko zagleda Marka, začne mu zopet zabavljati; Marko mirno poslušaj; besede ni žugnil, tako da sem se mu čudil. Mislil sem si, to je pa že vendar preveč, da dáje delati sè sábo, kakor svinja z mehom, in da se ne gane. To je dajalo Antonu še več poguma; mislil si je, temu človeku ní do živega priti. Imenuje ga slednjič potepuha, ki se je sim pritepel ne vedi od kod, da se tu liže okolo naših deklet, naj gré tja za ono Rosano, zanj je dobra ona ciganka! Ko bi ga bili videli pri tej priči; zdrzne se po vsem životu, kakor bi ga bil gad pičil, oči se mu zabliskajo in kakor

strela prašči vanj. Okolo pasa ga zgrabi, privzdigne, drži ga nekaj časa in stiska, kar kosti so hreščale, potem ga trešči ob tla kakor snop. Groza nas je obšla vse. Slednjič ga izpusti ter mu reče mirno: ‚Tako, zdaj hodi!‘ Nato se vrne k meni, kakor da bi se ne bilo nič zgodilo. Anton se pobere in otide tiho sè svojima tovarišema.»»

«To ni bilo Bog vé kako moško!»

«Kaj pa da ni bilo; ali kaj se hoče? Videl je, vsi trije so videli, da se ní norčevati z njim.»»

«Torej tista beseda ‚ciganka‘ ga je tako zbôla; to bi kazalo, da stvar ní sama ob sebi.»

«Ljudje res tako govoré, ali jaz ne verjamem, da bi bilo tisto kaj. Marko se je čisto pokmetil. Rezka je bogata, lepo domačijo ji je zapustil Gregor in gotovine tudi. Pridna je in poštena, lepa tudi, rada ga ima, in kako ga rada ima! Prej je vse dejalo, da je prevzetna; res. nobenega ni pogledala; vsak ji je bil pre slab. Ali ta Marko jo je ukrotil, vso jo je izpremenil; za njim se obrača, kakor solnčnica za solncem.»»

«In Marko?»

«Marko? Kako bi je rad ne imel, če tudi ne dela z njo, kakor ona z njim! Marko je mož.»»

«Kaj pa mati?»

«Mati in hči, ena misel, ena volja. Saj ji je tudi prej, ko je še Gregor živel, vedno potuho dajala.»

«Gregor bi pač ne bil svoje hčere nikedar dal človeku s praznimi rokami.»

«Ej béžite, béžite; ustil se je res, ali žena ga je vendar imela v strahu. Kaj menite, da bi ga ne bil rad izpravil iz hiše? Ali kaj je mogel proti obema? Ní vsak v svoji hiši gospodar, ki hlače nosi, oče Jlenko!»

Zadnje besede je Somrak nekako moško govoril. Pri tej priči se prikaže mati Somračica iz veže; pred ognjiščem je slišala njijin pogovor.

«Kaj boš tí?» oglasi se žena precej osorno; «tí govoriš, kakor umeš. Jaz pa pravim, da iz té moke ne bo kruha!»

Somraku ní bilo nič prav po volji, da se žena vtika v pogovor; kazalo je, da se ne spušča rad v prepire sè svojo ženo, zakaj? to je sam najbolje vedel. Vendar zdaj ni mogel odjenjati; kaj bi si mislil oče Jlenko?

«Kaj pa tí veš?» obrne se k svoji ženi, kolikor more pogumno. «Jaz pa pravim, brž ko izpolni Rezika svoje sedemnajsto leto, pa bo poroka.»

«Poroka bo že in kmalu mordà tudi, samo čegava, to se vpraša.»

«No, čegava? tí, ki vse veš?»

«Jaz vem, kar vem, ali tebi ní da bi pravila; to bi bilo, kakor da bi dala stvar na oklic.»

Kaj tu stojiš in čeljustáš in motiš moža pri delu, ko pomagati ne znaš; krave pa stradajo v hlevu, klasti jim je čas. Vam pa se čudim, oče Jelenko, da poslušate to klepetuljo.»

Somrak bi bil svoji ženi gotovo kaj prav jedrnatega odgovoril, zlasti ker mu je bila dala tako nespodoben priimek. Vendar tega ní storil; bodi si, da mu ní prišla prava beseda na misel, ali pa je bil premoder, da bi se sè svojo ženo pregovarjal pred tujim človekom; ali je pa morda čutil, da žena prav govori opominjaje ga pozabljene gospodarske dolžnosti, tem bolj, ker so se krave res nepotrpežljivo oglašale iz hleva, kar je bil prej preslišal v živem pogovoru. Bodi si to kakor koli. Somrak se molčé napoti proti hlevu.

Pri tej priči prisopiha ves preplašen stareji sinek Somrakov gori po vrtu, kakor da bi mu bil volk za petami.

«Za božjo voljo, kaj je, Drejče!» zavpije mati prestrašena. Otrok ne dá odgovora, sapa mu je pohajala. Ves zbegan grabi mater za krilo.

«Torej govori, kaj je, kaj se ti je zgodilo?» vpijeta oče in mati.

«O joj, joj! — tam doli v ločici — za potokom —»

«Kaj je tam doli?»

«Marko leži — o joj, joj! — Nič se ne gane — pa ves krvav je, o joj, joj!»

«Kaj?» zakričé vsi trije enoglasno. «Kaj praviš?»

«Marko, Marko, ves krvav, pa nič se ne gane!»

«Kje praviš?» vpraša Somrak.

«V ločici, za potokom, pri lesi! Mene je strah; tako strah me je, mati!»

«Jezus Nazarenski!» javka žena. ««Taka nesreča! Kaj stojiš pa gledaš? Pojdi, teci, leti! Mordà je vendar še pomagati moči. Oče Jelenko, pojte tudi vi, pomagajte, za pet krvavih ran božjih! pomagaj, kedor je živ! Jaz se ne morem geniti z mesta.»»

Žena se je tresla po vsem životu, kakor šiba na vodi. Somrak in Jelenko se urno napotita proti nesrečnemu mestu. Da bi ne prišla prepozno!

IX.

Skalarjevo domovje je bilo zares, kakor je pravil Somrak, vse izpremenjeno; kakor odurno prej, tako prijazno je bilo zdaj. Grad je bil z nova ometán in pobeljen; okna prej oprášena, otemnela, bila so zdaj čista kakor zrkalo. Prostor pred gradom je bil predelan v lep vrt. Kjer je nekedaj životarila med peskom redka trava, osat in drug plevel, cvele so zdaj v snažnih gredicah žareče centifolije, pelargonije in druge pisane cvetice, kakoršnih ni bilo prej nikedar videti v tem kraji. Bodeče robidovje okrog se je bilo umaknilo raznovrstnemu plemenitemu

grmovju. Sreča je bila prišla na Skalarjev dom in njeni žarki so blagodejno obsevali in ogrevali vse prostore in njih prebivalce.

Skalar je bil zdaj vrtnar, samo vrtnar. Glejte ga tam, kako se pridno kreta med gredicami sključen, a ne od starosti, s pralico v roki. Tam malo sitnega plevela popleve, tu cveticam prst zrahljava, presaja in kar je enacih vrtnarskih opravil.

Ne sam! S podpasanim krilom, zavihanimi rokavi, s škropilnico v roki se suče med cveticami Rosana, lepa vrtnarica! Zdravje, veselje, sreča ji sije z obličja, iz oči. Tako zdrava, vesela in srečna, kako bi mogla tiha biti! Zdaj se pogovarja z očetom, zdaj se sladko zasmee, vmes zapoje kratko pesmico, kakor ji pride ravno na misel. Srečni oče odgovarja, posluša, zdaj pa zdaj si ne more kaj, da bi se ne sklonil po konci ter ozrl se vanjo. Srečni človek malo misli, eno misel pa je Skalar skoraj gotovo imel, ko je gledal svojo lepo hčerko: «Med cveticami najlepša cvetica je vendar moja Rosana!»

V tem trenutju priteče in prisopiha deček iz vasi na grajski vrt. Ko zagleda Skalarja, vpije že od daleč:

«Hitro, hitro, gospod! Pomagat! Marko je zaboden, toliko da še diha. Somrakov strijc vas prosijo. Tecite, tecite, da ne bo prepozno!»

«Precej pridem; teci pa povej jim, da naj bodo mirni.» »

In Skalar pusti svoje vrtnarsko orodje ter hiti v grad, da vzame sè seboj, česar treba v takih slučajih.

Konj je že stal osedlan na dvorišči, kakor je bilo rečeno slugi, ko pride Skalar s potrebnimi pripravami doli. Mudilo se je, vendar predno zasede konja, ne more, da bi ne skočil pogledat, kako je hčeri na vrtu; gotovo se je ubožica hudo prestrašila take novice.

In res se je bila Rosana prestrašila. Zgrudila se je bila od straha, na tleh je čepela, kakor brez zavesti, ko pride oče. Njegove stopinje jo zdramijo; kvišku plane, okolo vratú se oklene očeta in strastno vpije:

«Rešite ga, rešite ga, oče! Hitite, pomagajte, dvojno življenje rešite; jaz ne morem živeti brez njega!»

Zdaj je bilo Skalarju vse jasno. Mlada lju-bezen tako dolgo skrivana, zatajevana prodrla je deklici siloma iz deviškega srca v tem strašnem trenutju.

«Mirno bodi, ljubo dete,» tolaži jo oče, «jaz storim, kar je v moji moči.»

«Hitro, hitro, oče, čas poteka; midva tu govoriva, in on umira! Z vami grem, vzemite me sè sabo, oče; jaz ne morem sama tu ostati, strah bi me umoril, strašna negotovost; videti ga moram živega ali — o Bog, o Bog!»

Kaj je hotel oče? Moral je ustreči želji svojega otroka. Kako bi jo bil mogel samo pustiti v takem stanju!

Malo potem je dirjal na vso moč konj sè Skalarjem in njegovo hčerjo iz grada proti Somrakovi hiši.

Vse polno ljudstva je bilo zbranega pred Somrakovo hišo, kamor so bili prinesli ranjenca, ker je bila najbližja. Vse je bilo zbegano, preplašeno. Glave so stikali in ugibali. «Voznikov ga je, nihče drug.» — «Jaz sem ga videl, ko je bežal kakor divja zver po Prilesnikovem smerčji; strah me ga je bilo, prav tak je bil, kakor Kanj!» — «Jaz sem zmirom mislila sama pri sebi, da iz tega ne bo nič dobrega.» — «Po Skalarja so poslali; če mu more kedó pomagati, on more.» — «Da bi le že skoraj prišel!» — «Glejte ga, tam le doli, na konji, kako drví! Zdaj, zdaj bo tu!» — «Pa dekleta ima pred sabo na konji!»

Govorica potihne, ko pridrvi Skalar med nje. Toliko da ni konj koga pohodil; jezdec ní pazil. Konja ustavi, izpusti Rosano na tla, potem stopi sam s konja.

«Kaj tu zijala prodajate!» zagrozi se nad ljudmi. «V stran, vsak po svojem opravku! Tu nikogar ne potrebujemo. Pokoj!»

Množica se nehotoma odmakne nekoliko v stran. Skalar gre z Rosano v hišo. Tudi tu je bilo vse polno ljudi, tako da se s težka skozi nje prerineta. Skalar jih vse odpravi, potem vrata zaklene.

V stranski izbici, kjer je ležal ranjenec, najde Somrakove, starega Jlenka, Reziko in njeno mater; prosi jih, naj gredó iz sobe vsi.

«Mirú, pokoja je bolniku najprej treba, ljudje.»

Vsi gredó, dasi s težkim srcem. Zdaj še le je bilo videti Marka. Znak je ležal, bled, mižeč; desnica mu je visela bleda ob postelji.

«Marko!» zakliče ga Rosana, pade na kolena, prime mu mrzlo roko ter jo strastno poljublja.

Pri tem glasu, ki bi bil zbudil mrliča, izpregleda Marko, a takoj zopet zamiži. Vendar tudi to je bilo že dovolj tolažbe Rosani.

«Marko, moj Marko, ne zapústi me; brez tebe ne morem, nočem živeti!»

«Če ti je drago njegovo življenje, tiho bodi!» reče ji oče resno, žilo tipaje bolniku. Potem mu preišče rano, ki jo je bil za silo dosti dobro obvezal Jlenko. Rosana upira vanj oči nepremično, da bi mu brala z obličja svojo sodbo — življenje ali smrt.

Storivši vse, kar more umen zdravnik storiti v takem slučaju, obrne se Skalar proti svoji hčeri ter ji reče:

«Mirna bodi in — upaj!»

To je bil Rosani angelski glas z nebes. Mirna je bila poslej; samo eno željo je imela, eno misel, da ostane pri njem in mu streže. To ji je moral dovoliti oče.

Ko se je to godilo v stranski izbi, koprnelo je precej zraven, samo stena je bila vmes, ljubeče srce v smrtnih bolečinah in težavah. Uboga Gregorjeva hči je vedela, o dobro je vedela, kaj je Marku Rosana. In zdaj je ona pri njem; ona prestreza morebiti zadnje poglede, zadnje besede njegove, in sama mora stati zunaj! Srce ji je bilo prepolno neskončne bridkosti. Ali deklica je Marka resnično, iz srca ljubila; njena ljubezen ni bila samopridna. V tem strašnem trenutji stori na tihem pri sebi, samo da bi ga rešila, ako mogoče, sveto obljubo, da se mu hoče prostovoljno odreči, ako ozdravi, da ga rada prepusti nji, ki jo on ljubi, vedela je, da jo ljubi. «Živi naj in srečen naj bode, če tudi ne z menoj.» Ta sklep ji je čudovito olajšal srce.

Ko odprè čez nekaj časa Skalar duri ter naznani čakajočim, da je rana pač globoka, nevarna, vendar ne smrtna, da se smé upati z božjo pomočjo, poljubi mu deklica roko s prevelikega veselja. Potem gre tiho v stransko izbo, podá Rosani roko ter ji reče:

«Bodi vaš, gospodičina, rada se vam umaknem. Samo to vas prosim, pustite, da mu smem streči z vami vred.»

Rosana ginena objame blago deklico.

V dobrih rokah je bil Marko.

X.

Zopet je sedela na ljubem svojem prostoru v tannem smerečji poleg šumečega potoka; zopet je pela, pogovarjala se s potokom, a sedaj malo drugače.

Potoček ti moj, ne morem s teboj,
Sam teci čez skale, čez polje;
Dom našla sem svoj, tu oče je moj,
Moj dragi tu — kje mi je bolje?

Ti teci naprej, mirú ne imej,
Takó ti zapoved je dana;
Razglasi po vsej deželi, povej,
Kakó je zdaj srečna Rosana!

Ko videl bi kjé, po svetu hité,
Siroto, ki joka v samoti;
Sladkó ji šumé tolaži srcé,
Ubogí nesrečni siroti!

Tudi zdaj jo je poslušal Marko, ali ne na ravnem polji, travo kosé; po gozdu je pohajal blizu njé, ter cvetic je nabiral svoji nevesti! Na skalo je bil ravno splezal, kjer je videl posebno lepo, redko cvetico, to ji mora prinesiti. Ko začuje petje, sede vrhu skale in poslušá; v presladkih čutih se mu srečna duša ziblje. Ko petje potihne, približa se pevki ter ji pomoli nabrane cvetice:

«Lepih, plemenitih cvetic imate na vrtu, Rosana; ali jaz ne vem, kako je to, take so mi vendar še ljubše.»

«Meni tudi,» pritrди mu Rosana ter si vtakne cvetice v nedrije. «Ali je pa tudi prav, Marko, da se tako trudiš po gozdu? Slab si še!»

«Jaz slab?» nasmehne se mladenič ter zgrabi z eno roko debelo parobkovo korenino, ki je na pol gledala iz tal. V hipu je bila izravana in stari parobek je visel na stran. Ali dalje Marko ni smel izkazavati svoje kreposti. Zapovedno mu migne Rosana, da naj miruje.

«Dovolj! sim sedi k meni, pa miren bodi! Zdaj si še meni v strahu, veš; pozneje pa —»

«Ti meni, kaj? O Rosanka, Rosanka, Bog védi, kako bo tisto; svojo glavico imaš, svojo trmico; vdati se mi bo v božjo voljo in tvojo; bodi mi milostna gospa!»

«Ti se me bojiš?» vpraša ga deklica ter se ozre vanj z neskončno ljubeznivim, sladkim nasmehom. Ubogi Marko je bil v grozoviti stiski; od njegovih ust do njenih je bilo tako blizu, tako strašno blizu! Ali Bog ne daj! Rosana ga je imela v strahu, samo geniti se ne! V tem žalostnem stanji obraz Markov ní kazal kake posebne modrosti; žalostno ga je bilo videti, usmiljenja je bil vreden, ali Rosana ni bila usmiljena. Prizadeval si je po vsi moči, da mu pride kaka druga misel, in res mu je prišla.

«Zdaj je priložnost,» reče ji kolikor more resno in moško; «ne izpustim te, nič ti ne pomaga, povedati mi moraš, jasno, razločno, brez okolišev!»

«Kaj tako strašnega? Bojim se, Marko.»
Ali njeno obličje ni kazalo, da bi se bala.

«Ako bi se ne bila zgodila ona nesreča, kako bi bilo zdaj, Rosana?»

«Pustiva to, Marko; bodi zadovoljen, da je tako; zakaj? ne vprašaj!»

«Ne, tako me ne odpraviš, Rosana. Vedeti moram vso resnico, drugače nimam miru. Rada me imaš torej samo iz usmiljenja?»

«Vedno sem te rada imela, Marko; kako bi te ne bila? Tako po bratovsko si skrbel za ubogo, zapuščeno siroto, ki ni imela prijazne duše na svetu, razen tebe, moj Marko. V tvojem zavetji sem bila varna vsake — nadležnosti; saj veš, kako je v takem življenji. Ne spominjaj me dalje onih žalostnih časov!»

«Ali kazala mi nisi nikoli, da me imaš rada; če si me res rada imela, kakor praviš.»

«O rada imela, rada. Ali čislala sem te, spoštovala; poznala sem te, dasi sem bila še otrok skoraj, kako dober, blag, plemenit mladenci si ti, ne tak, kakoršni so bili tvoji vrstniki. Kedó in kaj sem bila jaz? Ti si bil vreden najboljšega dekleta. Kaj sem hotela jaz uboga sirota brez matere in očeta! Vsega ti ne morem povedati, samo to: Na smrtni postelji so mi izročili mati sveto dolžnost, da naj iščem po svetu očeta, da naj jih, ko ga najdem, opravičim pred njim. Druge misli nisem smela imeti, greh se mi je zdelo, Marko.»

«In ko si slednjič našla očeta? Z mano si bila vedno enaka.»»

«To je bilo zopet nekaj drugega. Ali ti moram tudi to povedati?»

«Vse moram vedeti.»»

«In ako ti rečem samo: Rezika, ali ti ní to dovolj?»

«Jaz sem počasne glave, Rosana; kaj je ta deklica med nama?»»

«Rada te je imela, in kako! Tudi tí, mislila sem, imaš jo rad: zakaj pa ne? Vsi ljudje so govorili, da bosta mož in žena, kaj sem se hotela jaz vrivati med vaju! Molčala sem, skrivala sem svojo ljubezen; naj te imá, dejala sem, da bodeš le srečen; kaj meniš, da mi je bilo lahko, Marko!»

Globoko ginen ji poda Marko roko:

«Ti si blaga deklica, Rosana!»

Pri tej priči pristopi oče k njima. Nista se prestrašila.

«Bodita srečna, otroka moja,» reče jima oče slovesno. «Marko, izročam ti, kar imam najljubšega na svetu. Ljubi svojo ženo, veruj in zaupaj ji; nji veruj in zaupaj, ne svojim prijateljem!»

* * *

Nekoliko dní potem se je razlegalo grozovito pokanje in bobnenje po ozki dolinici. Zajci po bližnjih gozdovih so mislili: Zdaj je sodnji

dan, in bežali so zbegani, ne vedi kam, da so jih komaj peté dohajale. In vendar se ní nihče pečal zanje, vsaj za žive ne! Ženitovanje se je praznovalo v gradu, ženitovanje, da ní bilo takega v tem kraji, kar stare ženske beračijo, in ga tudi morebiti z lepa ne bode.

Za svata sta bila tudi Somrak in oče Jlenko. Kaka čast! Zlasti Somrak se je kaj po konci držal, da bi ga bilo, kar naj več moči, dobro videti. Ní čudo! Grajska nevesta mu je, nekaj dní poprej, mlado Somračico pri krstu držala, kako da bi ne bil imeniten! To je z velikim veseljem in ponosno pripovedoval vsakemu, kedór ga je hotel poslušati, tudi po dvakrat. Za družico je bila Gregorjeva Rézika, lepa družica še lepši nevesti.

Dobre volje so bili. Govorilo se je celo, da se je stari oče Jlenko sam slednjič enekrati zasukal. Nemogoče ní, ker pili so tudi «tistega, ki zamaške vèn meče». Vsega je bilo dovolj, tako da so se mize šibile. Na vrsto so hodile vmes tudi take jedí, da je bil oče starejšina večkrat v zadregi, ne vedoč, kako bi začel. Težko obloženi so se vračali gostje od pojedine domóv. Mladi Somrakov zarod ní mesec dní potem pogledal črnega kruha.

Oče Jlenko je ostal do smrti v gradu. Da bi jim bil stare zibeli popravljjal, kakor Somraku, to ní verjetno; Marko in Rosana sta si lahko novo kupila, kader in kolikorkrat je bilo treba.

Zato pa ni bil čisto brez dela; povsod je bil za rabo. Posebno rad pa je pestoval, kolikor mu je to pripuščal stari oče, in dober pestún je bil Jelenko, zlasti po leti pod milim nebom, ker je otroku na kolenih dobro senco delal sè svojim rujavim širokokrajnim klobukom.

Priletnega samca sveti večer.

V svoji sobi je sedel, v mehkem naslonjači; visoka svetilnica je gorela na mizici pred njim. Bela peč v kotu je dajala prijetno gorkoto. Kamor je človek pogledal po sobi, vse je kazalo, da je njen gospodar premožen, izobražen mož, ki zna, kaj je lepo, prijetno življenje. Lepe podobe po stenah so pričale, da je tudi umetnosti prijatelj. Obilost je imela tu svoj dom; ali pa tudi zadovoljnost, sreča?

Zadovoljen, srečen mož ni bil videti, vsaj nocoj ne; ravno ta večer, ko veselja žar posveti skoraj v vsako kočico, vsako stanico. Nekako srpo je gledal izpod zgubančenega čela; nemirno se je premikal na svojem sedeži; naslonil se je zdaj na desno, zdaj na levo stran, zdaj je stegnil noge pod mizo, nič mu ni bilo prav; in vendar se je gotovo dobro sedelo v mehkem naslonjači. Zdaj si prižge cigaro, prijeten duh se razlega po sobi od plemenitega kadiva; mož mirno sedi in izpušča počasi višnjevosivkaste kolobare kvišku iz ust ter gleda

za njimi, kako se širijo in širijo ter se slednjič razkadé. Ali tudi tega se hitro naveliča; draga cigara mu nocoj noče dišati, kakor po navadi. Odloži jo, vstane ter prekorači dvakrat, trikrat sobo po dolzem. Zdaj mu vidimo v obraz: prileten mož, temni lasjé mu že sivé ob sencih, vendar obličje mu je zdravo rudeče, čvrst je še in krepko stopa, da se soba potresa.

Zdaj sede zopet, odpre miznico ter potegne iz nje zavitek listov, z višnjevo-sviljenim trakom povezan. Trak odveže, razgrne prvi list, pogleda vanj; ali hitro ga zopet zgane, zveže vse skupaj ter zapre. Na to vstane in gre k oknu. Bil je lep zimski večer, pravo božično vreme. Po vedrem nebu so plamtele zvezde, in rimska cesta se je stezala svetlo bela, kakor redko kedaj, od kraja do kraja. Strehe so bile vse snežene, hišna okna zamrzla, in po ulicah je sneg škripal ljudem pod nogami. Malo ljudi, in še tem se je vsem mudilo.

«Da bi bilo vendar že kedaj konec tega nesrečnega večera!» zdihne naš prijatelj, obrnivši se od okna. Doma mu ni bilo strpeti; s kljuke sname drag kožuh, vzame klobuk in gorke rokvice ter tako za mraz opravljen otide, sam ne vé še, kam.

Ljudje ga srečavajo po ulicah, skoraj vsak nese kaj v roki ali pod pazuho, ta in ta ima zeleno smrečico s pisanimi trakovi na rami; nihče ga ne pogleda. V notranje mesto krene,

do velikega trga pride, kjer se prodaje mnogo-
vrstno božično blago. Eni kupujejo, drugi samo
ogledujejo razpostavljene stvari. Naš mož se
ne méni za vse to veličastvo; on nima žive
duše na svetu, da bi ji kaj kupil, da bi jo raz-
veselil!

Čas večerje še ni, vendar, kaj se hoče?
večer je tako strašno dolg! Krene torej proti
svoji navadni gostilni, kjer se zbirajo znanci
njegovi. Vstopivši sede molčé v svoj kot.

«Meni se zdi, da bova nocoj sama, doktor!»
oglasi se póstaren gospod iz drugega kota.

«Tem bolje!» odgovori mu naš mož kratko
in precej neprijazno; bil je vidno slabe volje.

Postrežni natakar mu prinese navadno mé-
rico dobrega vina ter ga vpraša, kaj bode večerjal.

«Pozneje!» odgovori mu hudomušni doktor
ter si nalije vina.

«Samsko življenje ima vendar tudi svoje
neprijetnosti, sosebnó na božični večer!» oglasi
se zopet znanec v nasprotnem kotu.

«Kaj to?» odgovori mu doktor, «božičen
večer je samo eden v letu, drugih je tri stó
štiri in šestdeset ali celo pet in šestdeset vsako
četrto leto!»

To je bil že malo daljši govor. Vendar da
bi bil svojega znanca k sebi poklical ali sam
prisedel k njemu, kakor bi se bilo spodobilo,
tega ni storil.

«Vedno mnogo opravka, doktor?»

«Še preveč, človek bi bil vesel, da bi kedaj mir imel.»

«Menim dà: tako glasovit zdravnik v tako velikem mestu!»

«Imenitna gospôda se kar trga za vas; — sosebno ženske!» pristavi mož ter se čudno nasmehne, kakor da je kedó vé kaj dobrega povedal. Ali doktorju se nocoj ni ljubilo. Še predno je bil izpil polovico vina, potrka natakarju, plača ter vstane.

«Tako zgodaj? kam pa, kam, doktor?» poprašuje mož.

«Po mestu!» odgovori mu naš prijatelj kratko, pozdravi ter otide.

Prišel je v precej tihe gosposke ulice z otemnélimi, starimi palačami. Visoka okna so bila povsod razsvetljena; tu pa tam je bilo videti z ulic vršiče krasnih božičnih dreves v sijajnih prostorih; samotnemu popotniku se je zdelo, da čuje iz njih vesele glasove srečnih otrók, radujočih se lepim božičnim daróv!

Čudno mu je bilo pri srci; korake pospeši in krene v druge ulice, ki so bile bolj žive. Ko zavije okrog vogla, zagleda mlado deklico, ki je slonela ob zidu. Od mraza je privzdigovala zdaj eno zdaj drugo nožico. Kako bi je ne zeblo, v tako slabi, raztrgani obleki! Pod predpasnikom si je grela zmrzle roke. Ko zagleda bogato oblečenega gospoda, pomoli desno roko proti njemu, prav malo — videlo se je,

da ni vajena prositi. — Mož ji pogleda v obličje: lep obrazek, ali tako bled, tako žalosten! Zdravnik je vajen žalostnih obrazov, on ni in tudi ne smé biti premehkočuten, ali ta pogled ni bil nič navadnega; ta otročji obraz je bil tako lep, tako nedolžen in tako neskončno žalosten, da se je možu milo storilo o tem pogledu. In ta večer je bil božični večer!

«Pojdi z mano, dete, tu je mraz!» reče ji prijazno ter jo prime za roko. Deklica gre boječa za njim. Vêde jo v bližnjo prodajalnico, kjer so bile razne sladkarije na prodaj. Tu jo posadi na stol, potem gré ter ji nabere sam, kar se mu je zdelo najboljše. Deklica vzame nakopičena sladka jedila, jé nekoliko, potem pojenja ter ga milo pogleda.

«Zakaj več ne ješ, deklica, ali se ti ne ljubi?» vpraša jo priljudno.

«O, ljubilo bi se mi že, gospod; ali — ko bi smela, rada bi to sè seboj vzela; bolno mater imam doma.»

«Tako? bolno mater? Zakaj mi pa nisi tega prej povedala?»

«Upala se nisem, gospod!»

«Kje si pa doma?»

Dekle mu imenuje predmestje in ulice.

«To je daleč, pojva; bolnemu človeku je treba zdravnika!»

Nato plača in otide z dekletom. Gredoč migne vozu, ki je prazen mimo drčal; vanj sede z dekletom in velí vozniku, kam.

Voz se ustavi v ozkih ulicah pred visoko, a staro, zanemarjeno hišo.

«Tukaj torej?»

««Tukaj, gospod!»»

«Pojdi naprej, jaz pojdem za teboj!»

Po ozkih, slabo razsvetljenih stopnicah sta šla, mož je dekleta težko dohajal.

«Ali se pojde še dolgo tako?»

««Še ene stopnice, gospod!»»

Bila sta že v petem nadstropji. Ko prideta pod streho, ustavi se deklica pred nizkimi vrati:

«Tukaj, gospod!»

Mož je težko sopihal.

Trkati ni bilo treba, vrata niso bila zakle-
nena. Mož se je moral pripogniti, ko je šel
skozi nizka vrata. Bila sta v mrzlem, temnem
prostoru.

«To je kuhinja; še ena vrata!»

Zdaj se začuje iz sobe:

«Ali si ti, Bela?»

««Jaz, mati!»»

«Ti nisi sama, Bela; zdi se mi, da sem čula
moške korake, kedo je s teboj?»

««Bodite brez skrbi, žena,»» oglasi se nato
gospod, ««jaz sem zdravnik iz mesta; slišal sem,
da ste bolni, pa sem prišel pogledat, kako in
kaj vam je.»»

Deklica odpre. Stopita v izbico, mrzlo,
temno, kakor kuhinja. Bolan človek, sam, v
mrzli sobi, brez luči, brez postrežbe!

Z razsvetljenih ulic je prihajalo toliko svetlobe v izbo, da je zdravnik zagledal v nji posteljo in na postelji žensko z nekim starim kri-lom odeto.

Ravno je bila vanj obrnila svoj obraz. Ženska je bila videti v srednjih letih, bledih, upalih lic, udrtih oči, in té oči so se tako čudno žarile. Gosti, črni lasje so se ji vsipali na obeh straneh ob belem čelu, po bledih licih; ta žena je bila nekedaj lepa!

«Kaj si bode te mislili, gospod? Mati, ki pošilja svojega otroka na večer, po noči beračit!» ogovori ga žena sè slabim a prijetnim glasom.

«Mirni bodite, žena!» tolaži jo doktor, «nič hudega si ne mislim, sila je sila.»

«Verújte mi, gospod; hudo nama je res, vendar jaz je nisem poslala, sama je šla, nisem ji mogla ubraniti. Uboga moja Bela! Naprosila je vas, povedala vam je, da sem bolna in vi ste se je usmilili, prišli ste me obiskat. Kako se vam morem zahvaliti, blagi gospod!»

«Hvalo pozneje, če jo bodem zaslužil; sedaj se kaj družega bolj mudi. Jaz sem zdravnik, tu velja moja beseda!»

«Najprej je treba luči v sobo in drv v peč. Ná, dekle, skoči urno ter nakupi česar treba; ti veš bolje, kje se dobi.»

Ko je bil sam z bolnico, reče ji:

«Zdaj poglejmo, kakova je vaša bolezen, dajte mi roko!»

Prime jo za žilo. O prvem pogledu se mu je bilo zazdelo, kaj bi pač utegnilo biti ženi, zdaj se je do dobrega prepričal, da je pravo pogodil!

«Nič hudega! ako se bode te ravnali po mojih ukazih, jutri že lahko vstanete. Pokoja, gorkote, krepke hrane vam je treba, družega nič. — Pač! nekaj krepkega vam moram zapisati, a to storim lahko v lekarni.»

Možu je bilo prišlo na misel, da tu pač ne bode papirja in črnila.

Zdravila menda tudi ni bilo tako silno potreba, a to je bil rekel nalašč, žena naj bi ne vedela, da je tako dobro uganil njeno bolezen.

Žena v postelji globoko zdihne, a ne reče nič. Ta zdihljaj možu ni bil po volji; vesel je bil, da je v tem trenutju prišla deklica sè svečavo in kurjavo.

Ko je luč posvetila po izbi, tedaj se je še le prav pokazalo vse siromaštvo, ki je bilo tu doma: gole stene, okna počena, hroma mizica, dva stola na pol polomljena in postelja: to je bila vsa hišna oprava! A mož ni imel časa, da bi ogledoval to beraštvo; pomagal je deklici, ki se je trudila, da bi sè škrbastim nožem drobnih drv naklala. Poskušal je sè svojim nožičem, s katerim si je sicer nohtí obrezával.

Deklica je bila urna. Že je ogenj veselo prasketal v pečici, že je dobrodejna gorkota širila se po mrzlem prostoru. Kako dobro je

delo to ženi v postelji! Prijetna omótica jo je obhajala; oči so ji same skupaj lezle. Mirno je ležala kakor v spanji, vendar je vedela vse, kaj se poleg nje godi. Dobro je slišala, ko je rekel tuji gospod deklici:

«Zdaj moram pa jaz po svojih opravkih; počakaj malo, skoraj se vrnem.»

In urno je odšel. Pozvedel je najprej, kje je bližnja lekarna. Tam zapiše nekaj na listek, ki so mu ga dali. Globoko se mu prikloni mladi človek, kateremu je bil listek podal, ko je bral na njem podpis: doktor Mavrin. Ko je bil prejel zdravilno pijačo, urno otide. Na ulicah zgrabi postreščaka, ki je slonel ob hišnem voglu. Vpraša ga, kje se dobode to in to, potem hiti z njim od prodajalnice do prodajalnice, nakupi raznih jedil, vina, posode, odeje, gorke obleke, vsega, kar se mu je zdelo potrebno. Nato mu ukaže, kam naj nese vse to, in tam naj pové, naj napravijo večerjo, da bode vse gotovo, ko se vrne. Silno obložen je bil postreščak, ali zadovoljen je bil tudi sè svojim plačilom. Že sta se bila ločila, ko ga gospod nazaj pokliče:

«Čujte, mož! ali imate otroke?»

«Kaj pa da jih imam, gospod, da bi jih ne tako! Kolikor je prstov na roki.»»

«Náte, kupite jim kaj za božič; pa ne zapiti in zabiti! čujete, mož?»

«Bog ne daj té pregrehe, gospod! to bo večer!»»

Vesel sopiha mož, kamor se mu je bilo velelo.

Doktor Mavrin pa krene proti notranjemu mestu, kjer so bila na prodaj božična drevesca. Malo jih je bilo še, izbere si najlepše. Plača ter veli, naj se mu hrani drevo, dokler ne pride ponje. Zdaj je bilo treba še božičnih daril; nakupil je raznih reči toliko, da je do malega vse potrošil, kar je imel pri sebi. Hitro vse na voz v daljno predmestje!

Vse je bilo lepo pripravljeno, ko je stopil v izbo obložen z nakupljenim blagom. Miza je bila pogrtnena — tudi prta ni bil pozabil in — jedila so bila po nji razpostavljena, kolikor je bilo prostora. Hitro postavi drevo v kot, in pod drevesom razloži nakupljene reči; potem reče vesel:

«Zdaj pa večérjat, jaz sem lačen. Ti sédi sem, Bela, tu je moj sédež in — križ božji!»

Najprej izbere ženi, kar se mu je videlo primérno, ter ji prijazno ponudi:

«Ta le košček pečene kuretine je lahka jéd, to najprej, potem bomo že videli, kaj se smé še dalje. Nič se ne bojte, vzemite in jejte; zdravnik mora vedeti, kaj dobro dé bolnemu ali oslabelemu človeku!»

Potem se obrne proti dekletu:

«Kaj pa ti? ne daj se prositi; ti vse lahko ješ, kar ti diši. — Tako, zdaj pa jaz!»

In mož si zavalil precej velik kos mrzle pečenke na krožnik ter začne hrustati prav

junaško. Res je bil lačen postal, in tako v slast mu že dolgo ni šla večerja.

Prej se mati in hči nista nič prav upali, a njegov zgled jima je dal srčnost, da sta tudi oné začeli. Govorilo se ni, samo da je zdaj pa zdaj doktor ženi ali dekletu kaj ponudil.

Po jédi nalije doktor vina v kozarec, pokuši ter ga ponudi ženi:

«Dobro vino, téga že smete, dalo vam bode moči. Tako! Tudi tí, Bela, smeš ga malo pokusiti, pa ne preveč, vino je močno, dekle!»

Ko se ni nikomur več ljubilo, vstane mož ter reče:

«Če noče nihče več, pa pospravimo vse z mize doli!»

Sam pomaga dekletu; kakor bi trenil, bilo je vse pospravljeno, samo prt je ostal na mizi. Nato gre doktor, vzame drevo iz kota ter ga postavi na mizo:

«Tako! nocoj je božični večer, ki ga praznuje vsak pošten kristijan; praznujmo ga tudi mi!»

Rekši gre v drugič, prinese nakupljene reči ter jih razloži po mizi.

«Tu je nekaj malega za božič, kar se je dalo v naglici dobiti; ako nisem v vsem pravega pogodil, saj se lahko pozneje popravi. To vam, in to, in to — vse drugo je tvoje, Bela! vzemi in spravi ter bodi vesela, če ne, bom

hud; jaz ne morem videti kiselih obrazov, zlasti na božični večer se to ne spodobi!»

Mož se je prav po nepotrebnem tako hudoval; deklica se ni kiselo držala. Že prej, ko je videla, da je ubogi materi vsaj za zdaj pomagano, da ima vsaj za nekaj časa vsega dovolj; ko je videla, kako lepo zanjo skrbi in ji streže blagi tuji gospod, začelo se ji je v radosti tajati otročje srce. Da je bila sama z materjo, skakala bi bila, plesala in vriskala od samega veselja. Kako rada bi bila poljubila blaženo roko plemenitemu dobrotniku, močila jo z radostnimi, hvaležnimi solzami, ali branila ji je dekliška sramežljivost in boječnost. A kaj še zdaj, ko je videla pred sabo té sijajne reči: drago obleko, zlatnino in druge dragocenosti! Radosti polno ji je bilo drobno srčece, radost ji je sijala iz nedolžnih oči. — Otrok je otrok! Dežuje naj dan na dan, žalostno se klati in plazi po hiši; ali ko se nebo zvedri, ko posije zlato solnce, pozabljen je žalostni čas! Kratko pamet ima otrok, in to je dobro!

Tako je bilo tudi Beli v tem srečnem trenutju izginilo iz spomina vse kar je bila pretrpela sè svojo ubogo materjo skoraj ves čas, odkar se je zavedala svojega življenja. To čisto otročje veselje je bilo blagemu možu obilo plačilo za vse, kar je bil storil.

Ne tako mati! Res so ji bila začela rudeti bleda lica, ali ne od veselja, izgubljena moč se

ji je povračala v onemogle ude. Molčeča je bila in zamišljena; zdaj pa zdaj je moža po strani pogledala, a vselej je oči hitro drugam obrnila, kader se je bilo bati, da bi ne zapazil njenih skrivnih pogledov. Tudi doktor se je malo z njo pečal, in to iz blagodušnosti in tenkočutja; spoznal je bil namreč takoj, da ima pred seboj izobraženo žensko, ki se sramuje kazati tujemu človeku svoje žalostno stanje ter miloščino prejemati od njega. To je bilo edino, kar je kalilo njegovo veselje. Pustil je torej mater in pečal se in veselil z otrokom.

Dobro sta se imela, priletni samec doktor Mavrin, slavni zdravnik, in Bela, hčerka siromaške ženske, ki je tam v postelji ležala. Pravil ji je lepe pripovedke, nekaj se jih je spominjal iz svojih otročjih let, druge si je izmišljal sproti; potem pridejo na vrsto smešnice, uganke in kar še drugzega more veseliti otroka. Deklica ga je s konca samo poslušala, pozneje je začela tudi ona govoriti, popraševati in pripovedovati. Vse njeno vedenje in govorjenje mu je kazalo, da je otrok dobrega srca in bistrega uma.

Precej pozno je bilo že; deklica začne bolj in bolj tiha prihajati, zaspanec jo je premagoval. Tolika izprememba je jela kazati svojo moč nad otrokom; nekoliko je morda tudi to pripomoglo, da je bila enkrat ali dvakrat pokusila močnega vina. Nekoliko časa se je borila sè spanjem, a naposled stori, kar bi bil menda o

taki priliki storil vsak otrok. Nasloni se z desnim komolcem na mizo, položi glavico na komolec in zamiži.

Zdaj je bilo možu odhajati čas. Vstane torej ter se bliža ženi, ki je znak ležala in v strop upirala oči, globoko zamišljena. Podá ji roko, da bi se poslovil od nje; a ona mu reče:

«Predno otidete, gospod, prosim vas, sedite še in poslušajte me nekoliko trenotij; ne bodem vas dolgo mudila. Zdi se mi, da sem vam dolžna povedati, komu ste izkazali toliko dobroto. Morebiti izprevidite, da je nisem vredna. Mogoče celo, da se z nevoljo in jezo obrnete od mene in — od mojega otroka! Naj se zgodi, kar hoče, govoriti moram, poštenje me sili. Čujte torej mojo izpoved, kratko zgodovino mojega življenja!

Moj oče je bil premožen, číslan trgovec v vélikem mestu. Matere nisem poznala, umrla je bila malo časa po mojem rojstvu. Oče me je rad imel, preràd, bila sem mu edini otrok. Za mojo odgojo je storil vse, kar more storiti mož njegovega stanú, njegovega premoženja. Ko sem bila odrasla, jemal mi je razne učitelje v hišo.» — —

Nato se žena malo oddahne. Doktor jo je če dalje bolj pozorno poslušal, zdaj pa zdaj jo je skrivaj pogledal. Čez nekaj časa zopet začne žena:

«Med temi učitelji je bil mladenič, vseučiliški dijak; učila sem se z njim naravoznan-

stva — sevéda kakor se ga dekleta učé. — S pomladi sva hodila skupaj po polji, po gozdih, cvetic nabirat. Ljubila sva se. Moja volja je bila očetova volja, moja sreča edina želja njegova. Rad ga je imel tudi on — kedó bi ga ne bil rad imel! Zaročena sva bila; s poroko je bilo treba še čakati eno leto ali dvé; premlada sem bila še in on je hotel zvršiti prej svoje studije.» — —

«Dalje!»

«Skoraj bom pri kraji. Želela sem se učiti risanja. Za učitelja mi je prišel mlad umetnik. Bil je to, kaj se imenuje sijajna prikazen, in jaz sem bila — kaj bi se opravičevala in izgovarjala, da je bila napačna moja odgoja, da nisem imela matere, da me je razvadila in popačila slepa očetova ljubezen! — jaz sem bila malopridna stvar! Pobegnila sem z njim, skrivaj sva se poročila. Oče je nama odpustil. Vrnila sva se k njemu. Dal je nama svoj blagoslov in veliko premoženja. Na to popotovanje, veselice, vse kar ima lepega življenje. V Italiji sva zvedela, da je oče umrl in nama zapustil vse svoje imetje. Jaz sem žalovala, on ni mogel skrivati svojega veselja. Pokazal se mi je, kakoršen je bil. Prepozno moje bitko kesanje! Zanemarjal me je, igral je, v razuzdane družčine zahajal. Predno sem se prav zavedela, bilo je vse zapravljeno. To mi neko jutro naravnost, hladnokrvno pové; potem gré in — nisem ga videla

več. — V bolnišnici je sklenil svoje nesrečno življenje. Ta uboga sirota ni poznala svojega očeta!»

«Dovolj, dovolj! In Mavrin?»

Žena nekoliko časa molči, potem pa se začne strašno ihteti; solzé jo posilijo, glasno se zajoka!

Materin jok zbudi deklico. Kvišku plane ter skoči k materi:

«Mati, mati, sladka moja mati! Kaj se vam je zgodilo, da tako jokate?»

Nič odgovora!

Mavrin koraka razburjen po sobi. Čez nekaj časa stopi k deklici, prime jo za roko ter ji pravi:

«Tiho, tiho, dete! Nič hudega! zate se jokajo mati; zate, ker si sirota, ker nimaš očeta. — Bela, poglej mi v oči! Kaj praviš? Lep nisem, ali — nič nápačen človek! Nu, govóri, dete, ali hočeš mene za očeta?»

Žena se, ko je to zaslišala, še huje zajoka. Treba je bilo zdaj njo tešiti. Mavrin se bliža postelji ter zakliče z mehkim glasom: «Jadviga! — Pozabiva, kar je bilo, dajva siroti očeta!» —

Žena ga pogleda in — zdaj se je jokalo vse troje!

* * *

Bil je zopet božični večer. Doktor Mavrin ga je praznoval na svojem dómu; ne sam! Zala

žena ga je obhajala z njim, in lepa cvetoča deklica se je radovala krasnega božičnega drevesa, ki je sezalo gori do visokega stropa. Bil jim je lep večer! Vendar, ko bi bil kedó vprašal srečnega Mavrina, kateri večer je bil lepši, letošnji ali lanski, morebiti bi mož v svoji sreči ne bil vedel, kaj naj bi mu hitro odgovoril!

Mož z mačico.

Morebiti se moj prijatelj S. še spominja, kaj je bilo naju tisti večer zaneslo v tako daljno gostilno, blizu tam, kjer «zadnje hiše stojé», jaz sem čisto pozabil. Ako še živi in mu pridejo té vrstice pred oči, veselilo me bode, če se domisli in mi poroči, kar je meni iz spomina. Morebiti pa tudi ni bilo nič posebnega; mogoče, da se je nama samo tako zljubilo, brez gotovega razloga. Mladost je norost, čez jarek skače, kjer je most; najdaljša pot ji je časi najljubša. In mlada sva bila tedaj obá, moj prijatelj S. in jaz.

Pozno po noči je bilo, morda že blizu polnoči, ko sva šla iz skromne predmestne gostilne. Bila je lepa poletna noč; na jasnem nebu je luna sijala *inter minora sidera*. Počasi sva hodila — mudilo se nama ní — v prijetnem pogovoru po tihi, dolgi ulici. Ko sva bila prišla nekako do sredi nje, vidiva nekoliko korakov pred sabo družega ponočnjaka, ki je šel, kakor midva, iz svoje gostilne. Mož je bil opravljen

skoraj kakor navaden delavec. Videti je bilo, da si je bil nekoliko preveč naložil; težke noge mu niso hotele prav naravnost, zanašalo ga je zdaj na desno, zdaj na levo. Zdaj se je celo malo v zid zaletel; a dobrohotno se samega sebe pokara: Oho! kaj pa to? Takisto ne bo prav! Naravnost, le naravnost! In mož zbere vse svoje moči ter krepko naravnost meri. Mendà je tudi čutil, da ni sam, da ima gledalca za sabo. In midva sva ga res gledala, radovedna, kako jo bode mož izpeljal.

Ko tako gremo, midva vedno nekoliko stopinj za njim, kar se začuje tiho mijavkanje pred nami. Ko najin mož to sliši, pospeši nekoliko svoje korake; a ko pride do prvih hišnih vrat, obstoji ter se pripogne, kakor da bi kaj pobiral. In nežno sladko, kakor govori mati z otrokom, začne:

«Kaj pa ti, tukaj, sirotka mala, tako pozno, tako sama? Rada bi šla notri, jèli, pa ne moreš! Hišo so ti zaprli, ubožica. Kaj ne veš, da se že ob desetih hiše zapirajo, in zdaj je že polnoči!»

Tako govoreč je prijazno gladil mlado mačico, ki mu je čepela v naročji in pomijavkavala.

«Kaj si pa delala zunaj tako pozno? Otroci naj gredó s kokošmi spat. Nu, kaj pa zdaj, sirótišče? Ali pozvoniva, kaj praviš? Hišnika bom že jaz plačal, nič se ne boj! Ali mordà so te pa nalašč ven zaprli, ker te nočejo več, hudobni

ljudje! Mordà pa celo nisi tukaj doma. Povej nu, povej, odkod pa si, žabica? Ti samo mijavkaš tako žalostno, jaz ne umem mijavkanja. Veš kaj? pústi svoje ljudi, ki mendà več ne marajo zate, pústi, pa z mano pojdi. Kaj praviš? Jeli dà! Nu, pa pojva!

In mož gré dalje, z živalico v naročji.

«Nič hudega ti ne bo pri meni; sam sém, žive duše nimam na svetu. Z mano boš stanovala, z mano jéla in pri meni, v moji postelji boš ležala. — Nu, nu! kaj pa to? Ti se braniš, nočeš iti z mano? Nu, če nočeš, pa tukaj ostani; silil te ne bom. Če sem ti preslab, pa pojdi, kamor ti drago. Le čak, morda ti bo kedaj še žal, da nisi hotela z mano!»

Rekši postavi živalico na tla in gre počasi dalje. Mačica stoji nekaj časa, ozira se naprej, nazaj, kakor da bi ne vedela, kaj storiti, kam se obrniti, in zopet zamijavka. Mož se ustavi in pogleda nazaj. Mačica vzdigne repek kvišku ter poteče proti njemu. Ko on to vidi, stopi ji naproti, pripogne se k nji ter jo zopet pobere, rekoč:

«Nu, nu; vidiš? saj sem ti dejal, da pojdi z mano. Zdaj sama vidiš, da bo najbolje; za silo sem dober, jeli? Kaj pa hočeš, ubožica, ker nimaš nikogar? Kako pa, ko bi jaz zdaj tebi rekel, da te ne maram; ker nisi hotela prej, pa pojdi zdaj, odkodar si prišla, stvar nehvaležna! Ali jaz nisem tak, nič se ne boj. Z mano pojdi;

kader te ne bo več veselilo pri meni, če me ne boš mogla rada imeti, pa pojdeš, ne bom ti branil.»

Živalica je bila videti zadovoljna, mijavkala ni več; mirno mu je čepela v naročji. Mož je še vedno z njo govoreč dalje koračil.

Vse to ni bilo kaj Bog vé kako posebnega, zanimivega; ali glas tega moža, s katerim je vse to govoril, imel je nekaj tako čudovito mehkega, nežnega, tako ginljivega v sebi, da mi je sezal globoko v srce. Zanimal sem se za moža.

«Veš kaj?» rečem svojemu prijatelju, «pojva, pa nagovoriva ga; to ti ni navaden človek; jaz se moram sprijazniti z njim.»

«Ti bi se pa tudi takoj z vsakim potepuhom sprijaznil, da le zna lepo, ginljivo, poetično govoriti!» zavrne me hladno moj tovariš, ki je bil bolj praktičen človek. «Vino, vino govori iz njega! Kaj nisi že videl, kako vino omeči naj-surovejega kmeta, da se joka kakor dete, ne vedi zakaj; ko pa prikolovrati domóv, pa pretepa ženo in otroke! Pameten bodi; če si zdaj tako navdušen zanj, pústi ga in ohraniš si lep prizor v spominu!»

Čutil sem, da moj hladnokrvni prijatelj ne govori čisto narobe; pregovoriti sem se mu dal, kakor navadno.

Ali zaspati nisem dolgo časa mogel tisto noč; mož z mačico mi je bil vedno pred očmi; zdelo se mi je, da čujem žalostno pomijavkavanje

zapuščene živalce in ginljive besede moža, ki se je z njo pogovarjal. Sklenil sem naposled, da hočem takoj drugi dan poiskati moža v gostilni, iz katere je bil prišel, ko sva šla mimo; prepričan sem bil, da navadno vanjo zahaja.

Ali drugi dan tega nisem storil, tudi tretji in četrti ne! Mnogo trdnih sklepov se rodi v mladi glavi, kateri hitro izginejo brez sledú, kakor pene na vodi.

Minilo je bilo morda že kakega pol leta potem, ko zaidem nek večer po naključji zopet v tiste kraje, v isto ulico. Kar zagledam nad nekimi vrati dobro znani napis: «Pri zeleni kobilici», in hipoma mi stopi pred óči nekedanji skoraj pozabljeni prizor. Zakaj bi se tu ne večerjalo nocoj? in morda se mi posreči, da najdem moža! Tako si mislim in stopim v gostilno.

V prvi sobi je bilo precej navadnega ljudstva; mojega moža ni bilo videti vmés. Stopim v drugo. V majhnem, slabo razsvetljenem prostoru zagledam v kotu za mizo bradatega človeka; držal se je, kakor da bi pod mizo gledal. Ko ga pozdravim, ozre se v mé, nato odzdravi precej neprijazno. Vendar to me ni oplašilo, kako neki? Imel sem ga! K njegovi mizi sedem, njemu nasproti, dasi je bila poleg še druga, prazna miza. Možu ni bila videti moja priljudnost nič kaj po volji, zdelo se mi je celo, da je malo zagodrnjal, ko sem prijel za stol, da bi nanj

sedel. Jaz nisem rad človeku nadležen, ali tu sem imel posebne namene.

Dolgo časa sva si molčé tako nasproti sedela; jaz sem večerjal; on si je natakal vina iz majhne steklenice in ga polagoma srebal kakor delajo stari pivci. Dobro priliko sem imel opazovati svojega moža. Bil je že postaren; prva slana mu je bila tu pa tam pobelila goste črne lase; dolga brada mu je bila že skoraj osivela. Tanke črte so se mu videle po čelu in okrog oči. Podolgovati, bledolični obraz morda ni bil lep ali plemenit je bil gotovo. S kratka: bilo je to obličje, kakoršnega človek ne pozabi z lepa, ko ga je enkrat videl. Jaz sem si ga bil dobro zapomnil o prvem pogledu. Vsakdanje misli niso bile, to je bilo jasno, ki so bivale za tem plemenitim čelom. A kaj še le oko! Kader je pogledal izpod črnih obrvi, bilo je kakor da bi mesec zasvetil izmed temnih oblakov! Ko bi bilo moči pripraviti tega moža, da bi govoril!

Ko tako mislim, kar mu skoči iz naročja bela mačica na mizo. Zdaj sem vedel, zakaj je tako gledal pod mizo; igral se je sè svojo živalico na kolenih. Mačica se ozira nekoliko časa po sobi, potem gré počasi proti meni. To je bil dober začetek. Začnem jo gladiti. To ji je dobro délo. Svojo glavo začne drgniti meni ob brado; v oko me lahko dregne s povzdignenim repom, tako da se nehoté malo zdrznem.

Mož se nasmehne, rekoč:

«Vi, gospod, ste tudi, kakor je videti, živalim prijatelj.»

«Kako bi človek rad ne imel tako lepe, snažne živalice, kakoršna je ta vaša mačica!» odgovorim mu jaz, vesel, da je bil tako nenadno srečno izprožen pogovor med nama. Nato on:

«Ne samo to, vi imate sploh radi živali, drugače bi se vam ne bila tako hitro približala moja Belka. Verjemite, gospod, žival takoj spozna, kedó ima rad živali, kedó ne. Kako je to mogoče, ne vém, a da je res tako, to je gotovo, po mnogih izkušnjah govorim.»

«To sem tudi sam že izkusil; mene imajo psi posebno radi, kakor jaz njih. Večkrat sem že šel ponoči skozi kako čisto tujo vas, da mi je pes naproti ali za mano prilajal. Vselej sem ga s prvo besedo potolažil, da se mi je začel dobrikati kakor staremu znancu.»

«To me veseli, da sem našel človeka, s katerim se dá govoriti pametna beseda. Ne zamerite, gospod, da vam tako govori človek v taki obleki!»

Za odgovor mu podam roko čez mizo; mož mi jo krepko stisne ter se zadovoljno nasmehe; razumela sva se. Nato jaz:

«Ali to vam moram pa vendar naravnost reči, gospod, da mačkam nisem tako prijatelj kakor psom.»

«Vi menite pač, kakor se navadno govori, da so mačke potuhnene živali, katerim ni nikoli prav upati?»»

«Tega ravno ne pravim, kaj takega nisem še nikoli izkusil; rad verjamem, da se jim to po krivem očita. Ali to pa se mi zdi gotovo, da se mačka nikoli tako ne privadi človeka, da mu ni tako zvesta in tako stanovitna, da sploh nima svojega gospoda tako rada kakor pes. Saj veste, da se pes dá ubiti za svojega gospoda, da ga ne zapusti v skrajni nevarnosti, da mu je zvest do groba, do ónkraj groba! Mačka se drži bolj hiše, nego gospodarja. In pa to je tudi res: igrá se s človekom, prav lepo igrá, dokler se ji ljubi; a ko ji je dovolj, pokaže mu ostre zobé ali nohtí. Pes pa vse potrpi, zlasti od otroka. Sploh bi jaz dejal, da je pes nekako bolj moške, mačka ženske narave.»

Nekako čudno se je nasmehnil pri zadnjih besedah moj nasprotnik, če smem tako imenovati moža, ki je sedel meni nasproti.

«Ali niste zdaj malo preveč rekli, gospod? Ta primera ni preugodna ženskemu spolu; ne svetoval bi vam kaj takega reči v ženski družbi. Mladi ste še, žalostno, če imate že takih izkušenj.»

«Reči vam moram, da ne govorim po izkušnji; jaz sem še malo izkusil do sedaj, sosebno žalostnega.»»

«Tako, tako! Čakajte, to pride z leti. — Ali pa tudi ne, saj so tudi srečni ljudje na svetu. Toda pustiva to; govoriva o mački! O nji sploh svet sodi pri nas, kakor vi govorite; ali, kakor jaz menim, po krivem! Domače živali so take, kakoršne jih mi naredimo. Odgoja, gospod, odgoja! Kakoršna odgoja, taka žival, in morebiti tudi — ženska! — Sicer so pa tudi meni psi ljubši, kakor vam. Ko bi bili poznali mojega Murka! To je bil pes, to je bil prijatelj! — Kolo je šlo čéz nj; jaz nimam sreče, gospod! Zdaj sem pobral to-le živalico in vzel na dom, da imam koga pri sebi. Človek ni rad vedno sam, zlasti kader je že v letih. Vi tega ne umete, gospod! Zadovoljen sem sè svojo družico, in menim, da ona tudi z menoj. Prav rada se imava, prav dobro skupaj živiva; kaj ne da, Belka?»

Ves ta čas je bila mačica pri meni; ko je slišala svoje ime, popusti mene ter se gre njemu dobrikat.

Mož jo prijazno pogladi, potem si jo dene na kolena pod mizo. Nato si natoči vina, kar ga je bilo še v mali steklenici, ter pokliče drugega. Nekaj časa sva oba molčala. Jaz sem bil nekako v zadregi; sè začetkom sicer sem bil lahko zadovoljen: našel sem bil zanimivega moža, seznanil se z njim; ali da bi se samo o psih in mačkah z njim pogovarjal, zato prav za prav nisem bil prišel tako daleč. Mirno čakati, da prilika sama pride, ni mi kazalo; pot mi je bila

predolga, da bi zvečer večkrat sem zahajal. Treba je bilo torej takoj poskusiti, da bi se zvedelo, kaj posebnega tiči v tem človeku. Ali kako, da bi moža ne oplašil, da bi mi ne storil kakor polž, ki hitro nazaj potegne rogé ter se skrije v svojo hišo, ako se ga dotakneš. Treba ga je bilo kako od stani prijeti. Tudi jaz izpijem vino, a predno velim prinesiti družega, rečem svojemu znancu:

«Ako vam ni neljubo, gospod, pil ga bom še eno merico v vaši družbi.»

«Še dve, ako vam drago,» odgovori mi on ter se mi malo prikloni: «Vino je tukaj dobro in zdravo je tudi.»»

«Meni ni tolikanj za vino, slab pivec sem in komaj znam ločiti dobro od slabega.»

«Verjetno; v vaših letih človek še ne zna ceniti dobre kaplje. Vi ste dijak, če se ne motim.»»

«Dà, na vseučilišči, gospod!»

«Ali nimate svoje navadne družbe? Ene vrste tiči skupaj letajo.»»

«Družbo bi že imel, ali jaz sem poseben človek; ne veseli me vse, kar druge; zlasti glasni družbi nisem prijatelj; jaz se rad kaj pametnega pogovarjam, ali pa raji sam sedim in kaj premišljam.»

«V teh letih že samotariti in muhe loviti, to ni zdravo, mladi prijatelj moj! Živeti je treba, živeti, dokler je človek mlad, in uživati; pre-

mišljevanje pride samo prezgodaj; kaj ima človek od življenja, ako zamudimo zlati čas mladosti?» »

«Oprostite, gospod! ali ste pa tudi sami tako ravnali, kakor sedaj svetujete meni?»

«Žal, da nisem! zato pa zdaj tako govorim. Todà nauki in dobri sveti tu malo koristijo; sam se mora človek učiti življenja, najjimenitnejše umetnosti na svetu, a jedva se ga je izučil, pa ga je konec; in od kraja začeti ga ni moči!» »

Rekši potegne krepko iz kozarca ter začne zopet gladiti mačko pod mizo. Čez nekaj časa reče nekako gorško:

«Zdi se mi časi, kakor da bi bilo življenje samo bolj za lahkomišelné ljudi, ki niso preizbirčni; oni sedé okolo polne mize ter uživajo božje darí, mi jih pa gledamo od strani. Kedó je izvolil boljši del? Ali morda mora vendar tako biti; čebele morajo biti, da delajo, in troti, da uživajo in lenobo pasejo. Ta naredba ni morebiti prav pravična po našem razumu, a pametna je gotovo, ako je res, kar pravi znani nemški modrijan, da je vse pametno, kar je na svetu; drugače bi menda ne moglo biti.»

Nato nekaj časa potihne, potem zopet:

«Sam ne vem, kako je to, da sem nocoj tako gostobeseden; dolgočasim vas pač, gospod; govoriva kaj bolj veselega!»

««O ne, gospod,»» odgovorim mu jaz naglo; ««vi ne veste, s kakim veseljem vas poslušam;

ravno taki pogovori so meni najljubši; vso noč bi vas poslušal. Vi ste pač mnogo izkusili v svojem življenji!»

«Kaj pa menite, da sem jaz? Ne vem kaka posebna, redka prikazen, vredna, da jo pride človek gledat od daleč? Motite se, gospod; pred seboj vidite prav navadnega človeka, kakoršnega srečate lahko vsakih deset korakov na ulicah. Da sem izkusil kaj prav posebnega v svojem življenji, ne morem reči; kaj takega ali enakega, morebiti še bolj zanimivega bi vam lahko pravil ta in ón v mojih letih, samo ko bi hotel; ali take reči se bolje ne pripovedujejo.»

Zdaj je bil mož blizu; menil sem, da morebiti vendar le začne; a zastonj sem čakal. Poskusim torej zopet drugače.

«Recite, kar hočete; navaden človek niste, toliko že znam soditi ljudi po obličji, po govoru in vedenji. Vi ste mnogo videli, mislili in izkusili, morebiti tudi trpeli, da imate gotovo, določno mnenje o življenji. Od vas se človek v mojih letih lahko uči, in jaz se hočem učiti. Saj veste, kaj zanima najbolj mladega, neizkušenega človeka; večna, skrivnostna uganka, vsak jo ugiblje, nihče je ne ugane, ali pa vsak drugače: kako vi sodite o ženski?»

«Ali se mislite ženiti?»

«Zdaj pač še ne tako hitro, ali pride čas, ko bode treba res kaj takega misliti, dobro premisliti; kaj bi mi svetovali vi?»

«Jaz? jaz mislim o tej stvari kakor Pavelj apostol, ki ne pravi ne dà, ne dà ne; pameten mož, ki se noče vtikati v take sitne reči; vsak zase, misli si, kakor si bodeš postlal, tako bodeš ležal.»»

«Res pametna beseda, ki človeka ne veže na nobeno stran. To je precéj tako, kakor je bilo tisto, ko sem vprašal nekedarj starega kmeta: Nu, strijc, kaj menite, kako bo jutri? Mož pogleda na nebo ter odgovori silno modro: Jaz bi dejal, da bo lepo — ali pa ne.»

«Veste kaj, gospod, da ne bodem prav tak kakor sv. Pavelj ali pa tisti vaš modri vremenski prorok, hočem vam vendar eno reči, morda bi vam utegnila kedaj koristiti; saj ste dejali, da se hočete učiti, in jaz sem star dovolj, da bi vas lahko kaj učil.»»

«Hvaležen vam bodem, govorite.»

«Malo časa se še poznavata, mladi prijatelj moj; ali ko vas takó-le ogledujem in preišlujem, bal bi se skoraj za vas, za vašo prihodnjost. Različno so sestavljeni in mešani človeški značaji. Vi ste dobili, če se ne motim, malo preveč srca; zdi se mi, da ste nekaj fantasta, idealista, oprostite; saj to ni nič napačnega! Dober trgovec vi ne boste, morda še predober gospodar ne; jaz govorim, kakor mislim. Spominjate me nekega — mojega znanca; nekako podoben vam je bil po značaji: dober človek, tudi neumen ni bil, vsaj učil se je silno lahko,

tudi duhovitega so ga imenovali nekateri, vse mu je prorokovalo sijajno prihodnjost. In morebiti bi bilo res kaj postalo iz njega, a imel je veliko napako: sè srcem je mislil, tako rekoč, dà, rekel bi skoraj: svet in življenje je gledal sè srcem. Dobro sem ga poznal; morebiti se še sam ni tako poznal, kakor ga — zdaj jaz poznam. Edina ta napaka mu je vse izkazila. Naj vam o kratkem povem, kako se mu je godilo, morebiti si lahko kak nauk posnamete iz moje resnične povesti.»»

Mož pokliče zopet vina, potem začne pripovedovati:

«Moj znanec — da ne bo dete brez imena — recimo mu Lovran, bil je iz precéj premožne hiše. Imel je mlajšega brata doma. Ko sta mu bila oče in mati nanagloma umrla, prepustil je svojemu bratu domačijo, izgovorivši si samo toliko, da bi mogel zvršiti svoje studije na vseučilišči. To ni bilo mnogo, vendar součenci in rojaki njegovi, največ ubožni, dejali so mu, da je bogat. In res je z lahka živel; njemu ni bilo treba, kakor drugim, kruha služiti si s poučevanjem. Knjige so bile njegovo veselje, v družčine je malo zahajal. Vendar je bil dober tovariš, rad je pomagal, kjer je mogel; in znanci njegovi so v zadregi dobro vedeli, kje stanuje: vračati med njimi ni bilo navade. A to le mimogredé!

Nek večer — tako mi je sam pripovedoval — ko je sedel v kavarni in časopise prebiral,

pogleda po naključji nekemu listu na zadnjo stran, kjer se beró navadno različna naznanila. Tu vidi silno ginljivo prošnjo neke vdove cesarskega uradnika: 'ali ni usmiljene duše na svetu, da ji posodi trideset goldinarjev ter jo tako reši iz rok brezsrčnega oderuha', itd. kakor že slovejo navadno enake prošnje. Pristavljeno je bilo napósled, kje žena stanuje. V srce sežejo té besede našemu Lovranu. Brez pomiselka se napoti še tisti večer k ubogi vdovi — dvakrat pomaga, kedor hitro pomaga. Z veseljem je bil sprejet, ko je bil povedal, po kaj je prišel. Žena ni bila sama; mlada deklica, skoraj še otrok, je bila pri nji, njena hči, kakor mu je žena rekla. Lovranu se je zdelo, da ni videl nikoli tako lepega dekleta! Mnogo solz je bilo prelitih tisti večer, ko mu je vdova razlagala svojo in svojega otroka nesrečo. To je: žena je mnogo jokala in njen gost si je tudi zdaj pa zdaj segel z roko po očéh. Deklica je mirno in tiho v kotu scdela, z nekim delom v roki. Zdaj pa zdaj se je zvedavo ozrla v mladega človeka, a hitro je povescila zopet oči, ko jo je on pogledal. Znamenja posebne žalosti ni bilo videti na njenem otročje-nedolžnem obličji. Srečna mladost, njeno oko ne razmeri še globočine in širine nesreče, ki jo obdaje sè svojimi pogubnimi valovi! Tako si je mislil naš Lovran in tolikanj bolj je bil ginen. Dal je ženi, kar je imel pri sebi, in obljubil ji je, da pride zopet drugi dan. Hvaležnost

vdove je bila neizmerna; deklici migne, naj se tudi ona zahvali blagemu pomočniku. To je storila deklica precej okorno.

Da vas predolgo ne mudim: vsak dan je bil naš Lovran pri njiju, in prihajal ni s praznimi rokami. Blagostanje in veselje je bilo prišlo z njim na dom uboge vdove. Prijetno se je zdaj tu živelo, dobro jelo in pilo. Sosebno večeri so bili lepi, ko je sedel z njima za mizo pri čaji. Lovran je bil kmalu čisto domač; žena se je vèdla kakor mati proti sinu, in tudi deklica se je bila hitro zvadila z njim. Njena boječnost je bila izginila; govorila je z njim, šalila se in igrala, kakor da bi bila stara znanca. Lovran je bil ves izpremenjen; zaprašene so mu ležale doma v kotu knjige, ki so mu bile še malo prej edino veselje, skoraj edina družčina. Kaj bi človek sedel in prebiral stare knjige, kaj mu je vsa njihova modrost, zdaj ko mu je prisijalo gorko življenje, ko mu je v mladem srci priklila ljubezen in razkladala po njem svoja pomladna čuda! Lovran je bil srečen!

Tô ali pa nobene! Ta misel se je bila sčasom ukoreninila in utrdila v srci našemu Lovranu. In zakaj pač ne? Ali ni bila ta deklica prav kakor nalašč zanj ustvarjena? Lepa je bila Flora, in dobrega, nepopačenega srca. Njena odgoja ni bila še prav dovršena, nepopolno je bilo še njeno izobraženje; tem bolje! sam je hotel biti njen učitelj in odgojitelj, da

bode napósled vsa njegova, vsa takšna, kakoršno si jo sam želi. Bogastva ni iskal; kedor ne more sam rediti svoje žene in družine svoje, naj se ne ženi, tako je on sodil.

Lepo prihodnjost si je torej obetal, in vse je kazalo, da po pravici. Zvršiti je hotel svoje pravoslovne studije, v tem bode ona dorasla, dozorela; takoj potem, ko dobode prvo službo za uradnika kje na kmetih, bode poroka, in hajdi z mlado ženko in ljubo materjo njeno iz hrupnega mesta na deželo, kjer se bode tiho in skromno, a srečno živelo!

Tako je bilo vse dogovorjeno z materjo; žena je bila vesela, z vsem zadovoljna, karkoli je ukrenil Lovran; boljše sreče ni mogla želeti svoji hčeri in sebi. Z deklico kaj takega ni bilo treba govoriti, vse to se je umelo samo ob sebi.

Kako srečen je bil, da je mogel že zdaj kaj storiti za svojo nevesto in njeno mater! Najel jima je prijetno stanovanje v mali hišici sredi vrta, oskrbel jima je lepših oblačil in sploh vse, česar je treba za prijetno, brezskrbno življenje. Vsako popoldné je k njima zahajal, v prijazno hišico na vrtu. Tu je bilo najprej poučevanje. Flora se je lahko in tudi precéj rada učila; učitelj je bil zadovoljen sè svojo učenko. Potem so skupaj večerjali.

Nekaj je Lovrana pač malo vznemirjalo in skrbelo: poučeval je dobro in uspešno, ali sam

se ni učil. Čudno se je bil izpremenil. Zdaj ga ni kakor prej veselilo v svoji tihi sobici mirno pri knjigah sedeti. In če je kedaj samega sebe prisilil in vzel knjigo v roko, uhajale so mu misli iz samotne sobe in rojile okrog prijetne vrtne hišice kakor čebele po cvetoči lipi. Vendar tolažil se je: naj bode, naj se duh malo odpočije in okrepeča, saj se tako ne mudí. Tudi premoženje se mu je malo prehitro tajalo; ali kaj je hotel? skrbeti je bilo treba za mater in hčer, kakor do sedaj. Zdelo se mu je pač, da bi se lahko malo bolje gospodarilo, da bi tega in tega ne bilo tako treba: pogosto se je hodilo v gledišče in na druge veselice, to bi se lahko malo opustilo; treba bode govoriti z ženo. Res je časi poskusil: začel je hvaliti in povzdigovati skromno življenje, tihe domače veselice, preprostost v obleki in hrani. Todà žena ni umela, ali pa ni hotela umeti, kam meri njegovo namigovanje. Zdelo se mu je časi, da je žena vendar malo preveč lahkih misli; da se z njim ne véde več prav kakor mati sè svojim sinom. Čutil je celo časi, da se je nekoliko ohladila proti njemu, da je zdaj pa zdaj imela svojo voljo, dà svojo trmo. S kratka: spoznal je slednjič, da se vse njeno mišljenje ne strinja z njegovim. To mu je bilo bridko spoznanje.

Todà kaj mati? saj je imel vendar hčer na svoji strani. Flora je mislila kakor on; v pogovorih ni nikoli potegnila sè svojo materjo,

kar bi bila gotovo, ako bi bila njenega mnenja. Res je tudi ona rada hodila na veselice, veliko veselje imela do lepe obleke, ali kedó bi kaj takega zameril mlademu dekletu! Kader bode postala žena, gospodinja, minilo jo bode vse to veselje. Tedaj se mu tudi ne bode bati materinega vpliva; sklenil je bil, da jo hoče, ako že ne bode drugače, čisto ločiti od svoje matere. Tako se je tolažil.

Ali dan je mineval za dnevom, za mesecem mesec; bilo je že skoraj leto dnî, odkar se je bil z njima seznanil. Njegova skrb je rasla; veselje do knjig ni hotelo priti; njegova imovina je bila že na malem. Zdaj mu je začelo svitati v glavi, da ni prav ravnal, da je skrajni čas ujunačiti se in drugače začeti, predno bode prepozno. Napoti se k njima s trdnim sklepom, da hoče odločno govoriti.

Bilo je lepo pomladno popoldné, ko je Lovran, s temnimi mislimi v glavi, šel proti hišici. Ko se ji približa, pozdravi ga glasen smeh z vrta, ki je bil ves v cvetji. Vesela družba je bila na vrtu; njena govorica z glasnim tičjim petjem mu je donela na uho, ko je stopal na vrt. Vsakemu drugemu bi bili ti glasovi gotovo prijetno doneli, samo njemu ne, ravno zdaj ne!

Neka znanka sè svojo hčerjo je bila prišla obiskat svojo staro prijateljico. Lovran je bil prijazno sprejet, vendar se mu je zdelo, da jim

ni ravno veselja povišal sè svojim prihodom. Najraje bi se bil kar obrnil in šel, a prisiljen je bil prisesti k njim in udeležiti se njih pogovora. Govoril je malo, samo kolikor je moral, da se mu ni mogla nepriljudnost očitati. Veselilo ga ni, kar so govorile ženske med sabo; tolikanj bolj pa Florino mater; tako vnéte, tako navdušene je ni bil prej nikoli videl. Govorilo se je o gledišči; njene znanke hči se je izučevala za igralko. Dobila je bila mesto na nekem gledišči precej zadnje vrste — od tod veselje!

Ko se je večerilo, poslovi se znanka in njena hči. Zdaj je bilo treba govoriti; ali kako neugodna je bila ta prilika! Težko je bilo začeti.

V tej zadregi pride Lovranu pomoč, odkodar se je ni nadejal; govoriti mu ni bilo treba ta večer, ne pozneje. Ko so bili sami, reče mu Florina mati:

«Káko srečo ima tá Hermina! Saj ni tako lepa in tudi ne nadarjena tako, da bi se mogla primerjati z našo Floro; ali vésti se zna z možkimi, to je! Kaj hoče brez tega dandanašnji dekle brez premoženja, bodi si še tako lepa, še tako izobražena. Sedanji možki svet ne mara sezati v grmovje po skromno, blago dišečo vijolico. Ali ni res tako, gospod Lovran?»

Lovran se ni bil nadejal tega vprašanja; vedel ni, kaj mu je bilo neprijetnije: te besede ali glas, s katerim so bile govorjene. Slednjič ji vendar mirno in hladno odgovori:

«Vam se zdi to sreča, meni ne, in upam, da Flori tudi ne.»

Pri teh besedah pogleda deklico, ki je zraven stala s cvetom v roki, kateremu je pulila peresce za perescem. Nadejal se je, da mu bode pritrdila, a motil se je. Deklica se ni ganila, in vendar ni bilo moči misliti, da ni čula, kaj se govori, ali da ga ni umela, kaj hoče.

To je Lovrana v srce zbolelo, vendar je mirno nadaljeval:

«Naravnost vam moram reči, da je meni nedoumno, kako more poštena mati svoji pošteni hčeri dovoliti ali celo prigovarjati, da naj gre za igralko. Take žene jaz ne morem spoštovati, hčer njeno milujem.»

Nato mu žena odgovori precej neprijazno:

«Vi ste starokopitnež, gospod Lovran; ko bi vsi možje mislili, kakor vi, kako dolgočasen bi bil svet! Kaj ne, Flora?»

Deklica je molčala!

Užaljen odgovori Lovran namestu nje, in to z bridkim glasom:

«Ako res mislite, kakor govorite, gospa, zmožni bi bili tudi sami kaj takega storiti.»

«Gotovo!» odgovori mu žena odločno.

«Uboga Flora!» zdihne Lovran.

In kaj na to plemenita žena?

«Nič uboga! Ne milujte je, gospod; Flora ni več uboga, kakor je bila. Ker je že prilika tako nanesla, naj naravnost z vami govorim;

kaj bi vam dalje prikrivala resnico! Zvedeti jo morate prej ali slej, gospod Lovran! Mnogo ste storili zame in za mojo hčer; najina hvaležnost vam je gotova. Ali okolnosti so se izpremenile. Vi ste blag mož, radi imate mojo Floro, zato ne bodete ovirali njene sreče. Dà, Flora je zdaj srečna. Zgodilo se je, kar sem tolikanj želela. Flora je našla blagodušnega in bogatega moža, kateri jo zna ceniti po njeni pravi vrednosti in hoče skrbeti zanjo. Spoznal je njeno nadarjenost za gledališče in prevzel je skrb za njeno izobraženje, za njeno prihodnjost. Saj to ste menda že sami sprevideli, gospod Lovran, da Flora ni za vas, da bi ne bili srečni z njo, in ona bi ne mogla biti srečna z vami. Pozabimo torej, kar je bilo, treba ni, da se ločimo, lahko ostanete še naš prijatelj.»

Nato mu hoče podati roko.

Lovran se v svetem srdu obrne od nje. Kakor okamenel stoji molčé nekaj časa; strašne, črne misli so se mu podile po razgreti glavi. Slednjič se obrne proti deklici, ki je v stran obrnena igrala se s cvetočo mladiko bližnjega grma:

«Flora, govóri! Reci, da ni res, kar mati govori; reci vsaj, da se je vse to godilo brez tvojega privoljenja; reci, da te tvoja mati prodaja; a ti se ne daš prodati! Béži, kakor plaha srna pred volkom, béži pred ženo, katera se imenuje tvojo mater; pribeži v mojo brambo, v moje naročje, Flora?»

Zastonj je klical, zastonj razprostiral proti nji svoje roke. Deklica zvija in zvija mladiko, da jo utrga, potem seže z roko čez oči, a besede ne izpregovori, ne obrne se proti njemu.

Vsega je bilo konec. Jaz — Lovran se obrne in otide. — —

Kaj bi vam še pravil? Kedó je bil Lovran, to ste pač že uganili. Ves tisti večer — še drugi dan ves sem čakal in mislil: zdaj, zdaj pride; nemogoče je, da bi ne prišla skesána v tvoje naročje. Nisem je več videl, ne žene, katera se je imenovala njeno mater. Slišal sem namreč pozneje, da je bila ta žena samo teta njena.

To bi bil lahko že prej zvedel, in tudi mnogo družega o nji, kar bi mi bilo morda oči odprlo, ali gluhi sem bil in slep. Moralo je pač tako biti.

Nato sem zbolel, nesli so me v bolnišnico, kjer sem ozdravel čez nekaj tednov. — Naj bode! Živeti časi ni prav prijetno, ali kaj se hoče? Ukloniti se je treba višji volji, katera nam nedoumno, neizprosno vlada nad nami. —

Veselje do knjig se mi ni vrnilo; zamujeno je zamujeno, vsaka stvar ima svoj čas. Nekedaj sem za kratek čas nekaj slikaril; s tem si zdaj kruha služim. V tej le tovarni zraven imam že več let službo, da slikam na porcelan; pripetí se vam lahko, da jeste s krožnika, ki ga je, menda ne preokorno, oslikala moja roka.»

«In Flora?» vprašam jaz.

Mož nekaj časa molči, potem reče z nekako čudno votlim glasom:

«Suh list na veji, veter popihne, lista ni! Ovenela, pala, izginila; izgubljena, pozabljena! — Tako; zdaj ste slišali mojo zgodovino; nič kaj posebnega, saj sem vam rekel. Če se hočete kaj učiti iz moje povesti, nauk iz nje si lahko sami posnamete; tolmačenja tu ni treba. Ali jaz ne verjamem, da bi vam kaj koristil ta nauk. Kedor se hoče naučiti plavanja, mora v vódo. Bog vam daj srečo! — Zdaj pa plačajmo in pojmo; kaj ne da, Belka moja? Ti si že zaspana, in tudi meni je potreba pokoja.»

Tako sva se razšla. Meni se zdi, da je bil dober človek ta «mož z mačico».

Odpusti!

Božična povest.

Mračilo se je. Burja je brila po ulicah, tulila je in zvižgala in piskala, da je bilo groza. Vse glasove je čulo plašno človeško uho v tej godbi, samo prijetnega ne. Burja je godla in piskala, sneg je pa plesal, drvil se, vrtil in sukal, da je bilo veselje. Veselje burji in snegu, ki sta nocoj po svoje prav razposajeno praznovala sveti božični večer. Veselje morebiti tudi njemu, ki je v prijetno kurjeni sobi sedeč poslušal tuljenje in razsajanje razuzdane severne hčere, in zdaj pa zdaj vstal ter stopil k oknu gledat snežne vrtince — še enkrat tako dobro sta mu dela gorkota in pokoj v prijazni sobi. Ali kedor je bil sedaj na ulicah, obhajale so ga pač druge misli. Veter mu je pihal drobni sneg v oči, in če je šel nekoliko časa mižeč, pripetilo se mu je, da je zadel v naproti mu gredočega človeka, ki se mu je enako godilo. Bati se mu je bilo tudi, da mu ne izpodrsne noga na gladkih,

opolzlih tléh po mestih, odkodar je bila burja ves sneg pobrila. Slabo, umazano-rumenkasto luč so dajale plehetajoče plinove svetilnice, dasi tako gosto razpostavljene. Poleg tega je bil hud mraz, da se je ljudem po poti iz ust kadilo, in ko se je kak voz ustavil pred hišo, bili so razgreti konji takoj zaviti v gosto meglo.

To je bilo vreme, kakoršno bi ne smelo biti na sveti večer. O takem časi bilo je težko misliti si nebeške angeljce, ki plavajo nad zemljo ter pojó: Slava Bogu na višavah in mir na zemlji ljudém, kateri so svete volje. Kako je bilo mogoče o takem vremenu čuti zvonove, ki nikoli tako lepo, tako milo ne pojó, kakor v ti sveti noči!

In vendar je bilo še dosti živo po ulicah velikega mesta, kamor naj se zamisli z nami prijazni bralec. Ljudje so hiteli domóv, z dela, iz prodajalnic, kjer so si nakupili, vsak po svoji moči, različnih daróv za veseli božični večer. Tu pa tam je tudi kateri še smuknil iz hiše; treba je bilo še tega in tega; za ljube svoje človek rad kaj potrpi, zlasti o tem blaženem času, času veselja in sreče v visoki palači in v skromni koči.

Še malo časa, in potihnilo bode po ulicah to živahno gibanje. Ljudje se bodo umaknili v svoje gorke sobe, in ulice prepustili burji in snežnim oblakom. Vsi, razen vojaka, ki stoji na straži in zmrzuje, in njih — o da bi jih ne

bilo toliko! — ki nimajo gorkega doma. Samotne bodo ulice in vse živo bo po hišah; radost in sreča se je nastanila v njih — vsaj nocoj!

Ne povsod! Prijazni bralec naj nas spremi tija, kjer stojé zadnje hiše velikanskega mesta. Stopimo v to nizko kočo. Tu, v tej mali sobi pri tléh, ki jo brleča luč slabo razsvetljuje, ni se sreča oglasila. Ženska sedi za mizo na klopi in poleg nje deklica, ki je po otročje svojo glavico položila nji na kolena, tako da ni prav videti njenega obraza. Ta ženska je bila nekedaj lepa, tudi zdaj bi bila še, ali skrb in trpljenje nista prijatelja lepoti, in solzé so slabo mazilo okroglemu, glatkemu licu. Ženska gleda mirno v luč, ki stoji pred njo na mizi. Nič ne kaže, da bi kaj mislila, da bi kaj čutila v tem trenutji. Ko bi se ji tako čudno ne svetile oči, menil bi človek, da vidi pred seboj kameneno žensko podobo. In vendar je živo čuteče srce nemirno vtripalo v tem tako mirnem telesu. In misli so rojile po glavi tej ženski, misli, ktere so se ji vrivale po sili, ravno nocoj, ta sveti večer. Obhajali so jo preteklega življenja spomini. Tudi ona je bila nekedaj srečna, ubožna a vendar srečna. Druzega ni imela ko dobro vest in zdrave roké, in ljubega moža je imela, kako bi ne bila srečna! Kar si je bila prislužila in prihranila, bilo je ravno dovolj za ženitovanje in za prve potrebe. On si ni bil nič

prihranil, da si je imel pri vojakih lepo službo, ki daje mnogo dohodkov. Malo lahkomišeln človek je bil res, to je bila pa tudi njegova edina napaka. Nič je ni skrbelo; zdaj ko ima pridno ženo, skrbno gospodinjo, zdaj bo vse dobro. In res je bilo s konca vse dobro. Mož je bil dobil malo službo, ki je za silo mogla rediti skromno družinico. Nekaj je pa tudi ona prislužila s perilom, zlasti dokler sta bila sama. Ko je bila prišla s časom mala Mánica na svet, dajala ji je pač toliko posla, da ni imela časa za druga opravila. Kako se je veselila mlada žena otroka, kako težko ga je čakala! To bo tudi zanj dobro. S časom je bil začel malo bolj pogostoma zvečer zahajati v veselo družbo, večkrat je prišel pozno ponoči domóv. Zdaj bo vse drugače, zdaj bo imel kaj za kratek čas; kako bo rad imel svoje dete, njemu bo podobno, gotovo! Z njim se bo igral, ko pride iz pisarne domóv, in zvečer bo rad domá ostajal. Tako je upala mlada žena.

Ali to upanje se ji ni prav uresničilo. Mož ni hotel nič prav tako vesel biti svojega otroka, kakor se je nadejala ona. Mordà bi bil raji imel sinka, to je naravno; ali s časom bo tudi že rad imel svojo hčerko; saj je tako lepa, prav njemu podobna. Vendar tá očetovska ljubezen se le ni hotela oglasiti v njegovem srci. Prav nerodno je v naročje jemal svoje dete, izgovarjal se je, da ne zna pestovati. Kričanje otrokovo

mu je bilo neprijetno; dejal je, da ga takoj glava zaboli, ko začne otrok jokati. Umaknil se je torej, če je le mogel, tej neprijetnosti. Zdaj je prebil skoraj vsak večer v gostilni pri svojih tovariših, in pozno ponoči je prihajal domov. Če mu je žena malo kaj potožila, zavrnil jo je že precej neprijazno, naj ne bode sitna. Molčé je torej trpela odslej.

Ko je tako premišljevala svoje stanje, obide jo misel, da ima njen mož poleg prve napake, katere ni popustil, kakor je upala, še drugo, na katero ni prej nikoli mislila. Zdelo se ji je, da je njen mož zanjo — prelep! Ta misel ji je pognala iz sebe dolgo vrsto drugih, zgolj neprijetnih. Sirota se je zdaj spominjala, kako je bilo, ko je še časi z njim zahajala v gostilno, kako so ženske svoje oči obračale vanj, kako so se mu laskale in múzale. To je ni takrat nič motilo; še ponosna je bila, da ima takega moža, katerega bi vsaka rada imela. Naj delajo zdaj, kar hočejo; vse jim nič ne pomaga; njen je in ona ga ne dá za ves svet. Saj jo ima tudi on rad, in kako!

Zdaj se ji je to vse drugačno zdelo. Čudila se je sama sebi, kako je mogla biti prej tako kratkovidna, dà, tako slepa. Zdaj ji je bilo mahoma vse jasno; nesrečno se je čutila, prav nesrečno. Njen mož ni bil več njen, to je bilo gotovo. Pohajal je z drugimi, celò službo svojo je zanemarjal zaradi njih. Take novice so ji na

uho pošepetavale stare ženice in tudi mlade prijateljice. Z njo je bil osoren; otroka še pogledal ni, kakor bi ga sovražil. Kako je to bolelo ubogo ženo! Vendar je molčala, saj je vedela, da bi z očitanjem, s prošnjami nič ne opravila pri njem. Enkrat, ko je bila posebno žalostna, vpraša jo precej trdo: Káj se tako držiš? Káj pa hočeš? Ali nimaš, česar potrebuješ? — Res ji je dajal, kolikor je potrebovala zase in za svojega otroka.

Slednjič ji poročé, da se je zagledala vanj neka znana razuzdanka, žena imenitnega gospoda. Ni ji bilo težko vjeti ga v svoje mreže. Ničemurnemu lahkoživcu je dobro dela misel, da je zase vnel glasovito žensko, lepo in bogato.

Zunaj je burja zatulila in potegnila po ulicah, kakor da bi hotela vse hiše pobriti in pomesti s tál. Deklica se stisne k svoji materi; nato izpregovori:

«Ko sem bila še majhen otrok, vprašala sem vas nekedaj, dobro se še spominjam, kje so naš oče. Vsak otrok ima svojega očeta, mislila sem si, kje so pa tvoj oče? Zato sem vas vprašala, mati. Vi ste me tako čudno pogledali; potem ste mi rekli, da so umrli, da jih ne bom nikedar več videla in da naj molim zanje. In nato ste se strašno zajokali, in tudi jaz sem jokala z vami. In res ste me učili, kako naj molim za svojega očeta. Zdaj pa, kaj mislite, kaj sem slišala?»

«Kaj?» vpraša mati sè zamolklim glasom.

«Večkrat, ne samo enkrat, sem slišala, ko so ljudje govorili med sabo, da naš oče niso umrli, da so šli v Amerikó!»

Deklica umolkne ter čaka, da bi ji mati kaj rekla na to. Ko pa vidi, da mati le molči, vpraša jo odločno:

«Zakaj ljudje tako govoré, mati?»

«Zato, ker je res,» odgovori ji žena z nekako čudno trdim glasom.

Hčerka se nehotoma nekoliko od nje odmakne ter jo debelo pogleda, kakor da bi hotela reči: Ali je to mogoče?

Ženi je bridkost zalila srce; trpko reče svoji hčeri:

«Kaj me tako gledaš? Res je, kar pravijo ljudje: tvoj oče je šel po svetu.»

«Zakaj mi pa niste tega prej povedali, mati? zakaj ste mi rekli, da so mrtvi?»

«Otroku ni moči vsega povedati; tudi zdaj bi ti ne bila še razodela resnice, morebiti nikoli — ali ker že ljudje govoré — pa naj bode! Sicer pa ne misli, da sem ti bila prej povedala tako neresnico: záte ali zame je tvoj oče mrtev, tako ali tako!»

«Zakaj pa so šli po svetu, mati? Zakaj so vas zapustili in mene — jaz sem bila pač še majhna, ko so šli, ne spominjam se jih kar nič —»

«Še leta nisi bila stara.»

«Ali ste jih vi kako razžalili, mati? Jaz jih vendar nisem mogla.»

«Jaz? O Bog!»

«Ali naju niso nič radi imeli? Kaj takega si kar misliti ne morem. Zakaj so torej šli?»

«Morebiti sreče iskat.»

«A da se naju nič več ne domislijo!»

Ves čas tega pogovora se je nesrečni ženi srce polnilo z neko prej neznano bridkostjo. Zdaj ji je bilo polno do vrha. Ni se mogla več premagovati. Kvišku plane, solze jo oblijó. Deklica skoči za njó, objame jo okrog vratú ter se joka z njó, da bi se kamen omečil.

Ko je bil njiju jok nekoliko potihnil, začujejo se koraki in potem govorjenje pred durmi. Razločno so se slišale besede: «Tu le so vrata; kar potrkajte, ali pa jaz potrkam.»

To je bil stare hišnice glas. Nato je odgovoril moški glas: «Le pustite, žena, bom že sam. Zdaj ne potrebujem več vaše pomoči. Nate!»

In zopet hišnica: «O to je preveč; poljubljam roko, milostni gospod.» In slišalo se je, da je odhajala. Nato je bilo nekaj časa vse tiho.

«Kedó bo to?» vpraša deklica mater.

«Bog vedi!» odgovori ji mati. Srce ji je vtripalo, da je s težka dihala. Sama ni vedela, zakaj.

Čez nekaj časa se začuje lahno trkanje.

«Prosto!» oglasi se žena. Duri se odpró in v sobo stopi visok bradat mož, v drag kožuh

zavit. Snežinke so se mu še lesketale po kožu-hovini in po dolgi, črni bradi. Mož obstane pri vratih, kakor da bi si ne upal dalje, in gleda molčé ženo, ki je stala dva koraka pred njim. Potem raztegne na široko roke, kakor da bi jo hotel objeti. Ali roke mu omahnejo, mož se zgrudi na kolena, povesi glavo in vsklikne z milim glasom:

«Suzana, odpusti!»

Ko žena to sliši, pripogne se k njemu, oklene se mu vratú in privzdigne ga k sebi, dasi je sama omahovala.

In zopet se razlega glasen jok po ubožni sobi, ženski jok in moški.

Prva je izpregovorila žena:

«Torej si vendar prišel, spomnil si se vendar še naju v daljni deželi.»

«O ko bi vedela, draga moja Suzana — jeli da te smem še tako imenovati? — O ko bi vedela, kaj sem pretrpel in prestal, kako sem se pokoril za svojo pregreho, usmiljenje bi imela z menoj, dasi sem se tako pregrešil zoper tebe, dasi sem ti storil tako vnebovpijočo krivico. Bog mi je menda odpustil mojo pregreho, dovolj sem se zanjo pokoril; ali mi jo moreš, ali mi jo bodeš mogla kedaj tudi tí?»»

«O ne govóri takó, tolaži ga srečna žena. Zdaj je vse dobro; srečna sem, kakor nisem bila nikoli.»

«In ta presrčna deklica — ali smem upati? — Srce mi trepeče.»»

«Pojdi, Manica, objemi svojega očeta!» reče mati svoji hčeri, ki je na strani stala; prime jo za roko ter jo pelje k očetu.

«Ta gospod moj oče?» vpraša plaho deklica in se bliža počasi svojemu očetu. Radost se je borila z bridkostjo v njegovem srci; z mehkim glasom ji reče:

«Dete, ti ne poznaš svojega očeta, in on sam si je kriv, da ga ne poznaš. Ali le čakaj, skoraj se bodeš seznanila in sprijaznila z njim in rada ga bodeš imela s časom, ko bodeš videla, kako te on rad ima. O kako je srce moje hrepenelo po tvoji ljubezni! Daj se mi objeti, presrčno dete moje, in odpústi mi tudi tí.»

Dolgo časa jo je stiskal v svoje naročje. Potem ji pogleda z radostnim očesom v lice ter reče:

«In glej, kako lepa in kako velika je naša Manica!»

Ko je bila prva vihra veselja nekoliko potihnila, začne mož ozirati se po sobi in vidi, kako je vse golo, prazno, siromaško. V srce ga zbóde ta pogled. K svoji ženi se obrne, rekoč:

«Tako slabo se je vama godilo? Tega nisem vedel; menil sem —»

Tu mu seže žena v besedo:

«Tisto, kar imaš mendà v mislih, tisto je» — in z roko pokaže proti peči.

Mož si pokrije z obema rokama obličje. Potem spne glavo po konci in reče:

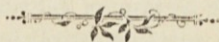
«Kaj delam? govoriti bo pozneje čas; zdaj hitro na delo, da bomo skupaj obhajali sveti božični večer. Nekaj imam zunaj na vozu, drugo moramo spraviti vkup od vseh strani, kjer je kaj dobrega in lepega najti. Urno! kje je kaj ljudi? Vse mora na noge!» — —

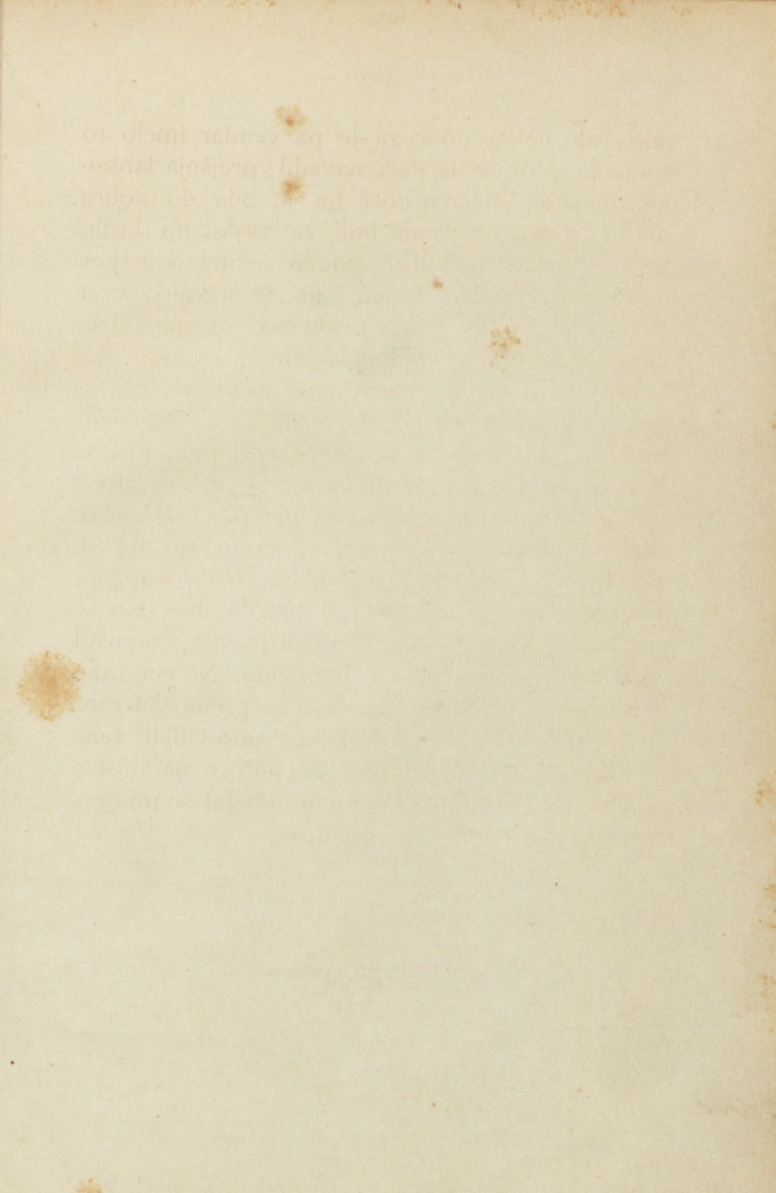
Prečno je bilo dobre pol ure, sedela je vesela družinica v gorki sobi pri mizi, ki je bila polna različnih jedil v svetlih posodah. Manica ni vedela, kaj bi počela od samega veselja; ali naj bi jela, ali gledala svojega očeta, ali veselila se lepih božičnih daril, katera ji je bil oče prinesel iz daljne dežele.

Pozno, ko je bila deklica že utrujena zadremala očetu v naročji, začel je svoji ženi pripovedovati, kako se mu je godilo, odkar jo je bil zapustil. Že na potu v tuji svet začele so se mu odpirati oči, da je izpregledal velikost svoje pregrehe.

Takoj ko je bil prišel v «novi svet», zapustil je žensko, ki se mu je bila že kar studiti začela. Brez denarja in več časa tudi brez pravega zaslužka je taval po ulicah velikega ameriškega mesta. Kak posel dobiti mu je bilo tolikanj teže, ker ni znal jezika. Nastavil se je torej za nosača, potem za težaka v ladjostaji. Vendar zaslužek njegov ni bil obilen, ker so ga vrstniki njegovi povsodi izpodrivali. Krepke kornolce in mnogo drznosti mora imeti, kedor hoče prodirati v Ameriki. Trdo se mu je go-

dilo, ali nekaj dobrega je pa vendar imelo to življenje. Mož se je dela navadil; prejšnja lahko-miselnost in ničemurnost ga je bila do dobra minila v tem vednem boji za vsakdanji kruh. In kar je bilo najbolje: godilo se mu je kakor izgubljenemu sinu, kesanje ga je srečalo, vest se mu je zbudila in ga pekla noč in dan. Hrepenenje se mu je vnelo po ženi in otroku. Želja, da bi ju skoraj zopet videl in objel, izpodbujala ga je in mu dajala moči, da se je trudil in delal neprestano. Vrniti se je hotel, ali ne s praznimi rokami. Premoženje si je moral pridobiti za ženo in otroka, da bi tako vsaj nekoliko poravnal svojo krivico. In to se mu je posrečilo. Začel je bil s časom malo kupčijo, katera se mu je množila od dné do dné. Ko se mu je najbolje godilo, prodal je vse, zapustil Ameriko in napotil se v domovino. Ne več tako lep, kakor nekedaj, a resen in premožen mož je prišel domóv in našel, kakor smo videli, ženo in hčerko živi in zdravi, če tudi v najhujšem siromaštvu. Z njima je potem obhajal še mnogo, mnogo lepih božičnih večerov.

Narodna in univerzitetna
knjižnica

© NUK

00000447569

